

วรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล : การศึกษาเชิงอภิปรัชญา

ปริญญานิพนธ์

ของ

พีระวิศว์ พูลเขตรวิทย์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

พฤษภาคม ๒๕๕๑

วรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล : การศึกษาเชิงอภิปรัชญา

ปริญญานิพนธ์

ของ

พีระวิศว์ พูลเขตรวิทย์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

พฤษภาคม ๒๕๕๑

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

วรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล : การศึกษาเชิงอภิปรัชญา

บทคัดย่อ

ของ

พีระวิศว์ พูลเขตรวิทย์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

พฤษภาคม ๒๕๕๑

พีระวิศว์ พูลเขตทวีทรัพย์. (๒๕๕๑). *วรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล : การศึกษาเชิงอภิปราย*
ปริญญาานิพนธ์ ศศ.ม.(ภาษาไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์,
อาจารย์ศุภสิทธิ์ เสรีประเสริฐ

ปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาแนวคิดเชิงอภิปราย และปัจจัยอันเป็นที่มา
ของแนวคิดดังกล่าวในวรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล จำนวน ๒๖ เล่ม ซึ่งประกอบด้วย
วรรณกรรมประเภทกวีนิพนธ์ เรื่องสั้น นวนิยาย สารคดี ความเรียง บทบันทึก บทความ คำ
ปราศรัย และปาฐกถา โดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่าแนวคิดด้านอภิปรายในวรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล เป็น
แบบทวินิยม ในลักษณะของพุทธปรัชญาคือ ยอมรับการมีอยู่จริง และคุณค่าของสสาร และอสสาร
แต่เห็นว่าอสสารเป็นความจริงแท้ที่ดำรงอยู่ในมิติที่สูงกว่า ซึ่งสามารถเข้าถึงด้วยจิตที่สงบนิ่งเห็นความ
จริงแท้ของสรรพสิ่งที่เชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกัน มีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ไม่มีสิ่งใด
เป็นตัวตนที่แท้จริงนอกเหนือไปจากองค์รวมของเอกภาพ คุณค่าที่แท้จริงของมนุษย์คือการเข้าถึงความ
จริงแท้ด้วยจิตที่สงบนิ่งเป็นอิสระจากความยึดมั่นในอัตตา ดำเนินชีวิตบนหนทางที่ถูกต้องสอดคล้อง
กับวิถีธรรมชาติ อันจะนำสันติสุขที่แท้จริงมาสู่ตนเองและสังคม

วรรณกรรมของเสกสรรค์ทำให้เห็นถึงปัจจัย และพัฒนาการของแนวคิดทางอภิปรายที่
หล่อหลอมจากวิถีชีวิต การใคร่ครวญประสบการณ์ชีวิต และการพิจารณาธรรมชาติ เพื่อเข้าถึงจิต
วิญญาณที่ยิ่งใหญ่ผืนเป็นหนึ่งเดียวกับวิถีธรรมชาติ และใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาสังคม
เพื่อนำไปสู่วิถีชีวิตและวิถีสังคมที่มีความสงบสุขอย่างแท้จริง

LITERATURE OF SEKSAN PRASERDKUL : THE METAPHYSICAL ANALYSIS

AN ABSTRACT

BY

PIRAWIS PULKHATRWIT

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Master of Art Degree in Thai
at Srinakharinwirot University

May 2008

Pirawis Pulkhatrwit. (2008). *Literature of Seksan Prasardkul: The Metaphysical Analysis*. Master's thesis. M.A. (Thai). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisory Committee: Asst. Prof. Panupong Udomsilp, Ajarn Suppasit Sretprasert.

This thesis aimed to study metaphysical concepts in literary works of Seksan Prasardkul. Twenty-six literary works written by Seksan Prasardkul including poetic works, short stories, novels, documentaries, essays, journals, articles, speeches, and lectures were used as data of the study. The data were analysed and descriptively presented.

Findings of the study showed that metaphysical concepts in literary works of Seksan Prasardkul were Dualism. In the aspect of Buddhist philosophy, there is an acceptance of the existence and value of matters. Mind exists in the higher dimension. One peaceful and calm mind can reach the higher and upper dimension. In that same state of mind, one can see the real nature of all matters and all unite into oneness. There is a constant movement. Nothing is real except the whole and oneness of the ultimate universe. The real value of man is to reach the ultimate truth with peaceful and calm mind which is free of attachment to self. In order to lead a righteous life, one has to live his life agreeable with nature. Through nature, he can truly bring peace to himself and to the society.

It is significant to learn that after reading all literary works of Seksan Prasardkul the readers come to realization that the gradual input and absorption of metaphysical concepts can be achieved through instilling the concepts, reflecting past experiences, observing and contemplating nature to reach the ultimate soul and unite in oneness with nature. Therefore literature of Seksan Prasardkul can be used as a guideline to solve social problems and enable one to live in the society with peace and happiness.

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง
วรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล : การศึกษาเชิงอภิปรัชญา
ของ
พีระวิศว์ พูลเขตทวีทย์

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ๒๕๕๑

คณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

.....ประธาน

.....ประธาน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมเกียรติ คู่ทวีกุล)

.....กรรมการ

.....กรรมการ

(อาจารย์ศุภสิทธิ์ เสรีจประเสริฐ)

(รองศาสตราจารย์สุภา ปานเจริญ)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์)

.....กรรมการ

(อาจารย์ศุภสิทธิ์ เสรีจประเสริฐ)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาเป็นอย่างสูงจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์ ประธานควบคุมปริญญานิพนธ์ อาจารย์ได้กรุณาให้แนวคิดและคำแนะนำอันมีค่า ตลอดจนให้ความเมตตา และปรารภนาดีแก่ผู้วิจัยในทุกด้านมาโดยตลอด ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ด้วยความเคารพอย่างยิ่ง

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ศุภสิทธิ์ เสร็จประเสริฐ กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ อาจารย์ได้ให้ความเมตตาแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด และถ่ายทอดความคิดเชิงปรัชญาอันเป็นประโยชน์อย่างสูงตลอดระยะเวลาการทำปริญญานิพนธ์

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมเกียรติ คู่ทวีกุล รองศาสตราจารย์สุภา ปานเจริญ อาจารย์ได้กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่าตรวจแก้ไขข้อบกพร่อง และมอบความคิดที่เฉียบคม อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อปริญญานิพนธ์ฉบับนี้

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธเนศ เวศร์ภาดา อาจารย์ได้เมตตาเสียสละเวลาอันมีค่าถ่ายทอดคัมความคิด และความงามในโลกวรรณศิลป์ให้สองประกายเจิดจ้าผู้วิจัยจนปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ในที่สุด

ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์สุภัค มหาวรรกร อาจารย์ได้เมตตากับศิษย์ด้วยจิตวิญญาณของความเป็นครูเสมอมา

ขอกราบขอบพระคุณ คณาจารย์ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ และเมตตากับศิษย์ด้วยจิตวิญญาณของความเป็นครูอย่างแท้จริง

ขอกราบขอบพระคุณพ่อ แม่ ที่มอบความรัก ความเข้าใจ และให้การสนับสนุนการศึกษาของลูกมาตลอดชีวิต สิ่งเหล่านี้คือสิ่งที่มีค่าสูงสุดในชีวิตของลูก ขอกราบขอบพระคุณครอบครัวเรื่องสุข ที่ให้ความรักผู้วิจัยดุจลูกชายคนหนึ่ง

ขอขอบคุณพรดุสิต พูลเขตรวิทย์ น้องที่เสียสละเพื่อพี่ด้วยความเข้าใจ สุมาภรณ์ ไทยวัน น้องสาวที่ตรากตรำเคียงข้างพี่ชายมาโดยตลอด

ขอขอบคุณอาจารย์วี เรื่องสุข สำหรับกำลังใจและความห่วงใยที่ส่งมาจากแดนไกล ขอขอบคุณวัฒนา ระจิดดำรงค์ พรรณทิภา จินกลับ อูษา ช่วยบำรุง เพื่อนผู้ให้ความช่วยเหลือเป็นกำลังใจให้กันและกัน และประทับประคองให้ผู้วิจัยทำปริญญานิพนธ์ฉบับนี้จนเสร็จสมบูรณ์ ขอขอบคุณเพื่อนภาควิชาภาษาไทยทุกคนสำหรับมิตรภาพที่มอบให้กันตลอดระยะเวลาการศึกษา

พีระวิศว์ พูลเขตรวิทย์

สารบัญ

บทที่	หน้า
๑ บทนำ.....	๑
ความสำคัญของปัญหา.....	๓
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	๓
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า.....	๓
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....	๓
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	๔
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	๔
๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๖
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอภิปราย.....	๖
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล.....	๒๖
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปรัชญาในวรรณกรรม.....	๒๘
๓ อภิปรายในวรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล.....	๓๐
เนื้อแท้ของโลก.....	๓๓
กฎไตรลักษณ์ : ความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งในเอกภพ.....	๓๕
ความทุกข์ : ความไม่จีรังของสรรพสิ่ง.....	๓๗
อนิจจัง : กฎการเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่ง.....	๓๗
อนัตตา : ความไม่มีตัวตนของสรรพสิ่ง.....	๓๘
ความสงบ : หนทางเข้าถึงเนื้อแท้ของโลก.....	๔๐
ความสอดคล้องระหว่างวิทยาศาสตร์กับปรัชญาตะวันออก.....	๔๔
เนื้อแท้ของมนุษย์.....	๔๘
การรู้ทันตนเอง : อัตตาและอนัตตา.....	๕๐
แก่นแท้ของความเป็นมนุษย์.....	๕๓
ความสงบ : หนทางแห่งสันติสุขและการเข้าถึงเนื้อแท้ของความเป็นมนุษย์.....	๕๖
ความว่างจากตัวตน.....	๖๑
ทรรคนะด้านอภิปรายในวรรณกรรมประเภทบันเทิงคดี.....	๖๔

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
๓ (ต่อ)	
ความขัดแย้งระหว่างพันธะทางสังคมกับคุณค่าของมนุษย์ในเรื่องสั้น.....	๖๕
วรรณคดีด้านอุกฤษฏาในกวีนิพนธ์.....	๗๑
๔ ปัจจัยและพัฒนการด้านอุกฤษฏาของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล.....	๗๘
การค้นหาคูณค่าและความหมายของชีวิตในฐานะปัจเจกบุคคล.....	๗๘
จิตสำนึกสาธารณะ.....	๑๐๑
วรรณคดีด้านสังคม.....	๑๑๕
๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๑๒๖
สรุปผลการวิจัย.....	๑๒๖
อภิปรายผล.....	๑๒๗
ข้อเสนอแนะ.....	๑๒๘
บรรณานุกรม.....	๑๓๐
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	๑๓๓

บัญชีตาราง

ตาราง

หน้า

๑ ความขัดแย้งระหว่างวิถีธรรมชาติ และกระแสสังคม.....	๑๒๔
---	-----

บทที่ ๑

บทนำ

ภูมิหลัง

วรรณกรรมเป็นงานศิลปะประเภทหนึ่งที่ผู้แต่งเขียนขึ้น เพื่อสื่อสารความรู้สึกนึกคิดของผู้แต่งในแง่มุมต่างๆ ไปยังผู้อ่าน วรรณกรรมจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติของผู้แต่งที่มีต่อชีวิต และสภาพสังคมรอบตัว ตลอดจนมีส่วนในการชี้นำแนวทางการดำเนินชีวิตของปัจเจกบุคคล และทิศทางของสังคมในด้านต่างๆ ทั้งค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี เศรษฐกิจ การเมือง ศาสนาและปรัชญา เพราะโดยธรรมชาติของมนุษย์มักชอบเสพวรรณกรรมที่เลียนแบบชีวิตของมนุษย์ การสร้างสรรค์เรื่องราวด้วยความสามารถอันเป็นลักษณะเฉพาะตัวของผู้แต่ง นำเสนอวิถีชีวิตที่แตกต่างหรือคล้ายคลึงกับชีวิตจริง ย่อมทำให้เกิดความรู้สึกนึกคิด อารมณ์สะเทือนใจ และคล้อยตามทัศนคติของผู้แต่งได้โดยง่าย อาจกล่าวได้ว่าทัศนคติด้านต่างๆ ของผู้แต่งเกิดจากการสังสมประสบการณ์ชีวิต การค้นหาความหมายและจุดมุ่งหมายในการดำเนินชีวิตที่ผู้แต่งสื่อมายังผู้อ่าน คือปรัชญาของผู้แต่งนั่นเอง ซึ่งปรัชญานี้เป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการสร้างสรรค์วรรณกรรมดังที่ วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (๒๕๔๑ : ๒๓๐) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติต่อชีวิตของผู้แต่งกับการสร้างสรรค์วรรณกรรมไว้ว่า “แนวปรัชญานี้เองเป็นสิ่งคุมการสร้าง และดำเนินเรื่อง ตลอดจนการจัดวาง และวาดนิสัยใจของตัวละคร” ดังนั้นในการศึกษาวรรณกรรมซึ่งเป็นการศึกษาความคิด ความรู้สึก ประสบการณ์ และจินตนาการของมนุษย์ จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาปรัชญาของผู้แต่งควบคู่ไปด้วย

ปรัชญามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชีวิต และธรรมชาติของมนุษย์เป็นอย่างยิ่ง เพราะปรัชญาเกิดจากการที่มนุษย์มีความสามารถในการคิด จึงต้องการที่จะเข้าใจความจริงของชีวิต ธรรมชาติ และสรรพสิ่งว่าเป็นอย่างไร ซึ่งคำตอบของคำถามดังกล่าวจะเป็นพื้นฐานความคิดที่กำหนดโลกทัศน์ วิธีการดำเนินชีวิต ตลอดจนเป้าหมายในชีวิตของมนุษย์ โดยทั่วไปความหมายของปรัชญาสามารถแบ่งได้เป็น ๒ ลักษณะ ได้แก่ ปรัชญาในความหมายที่เป็นแนวความคิด คติ ความเชื่อ หรือหลักในการดำเนินงาน และปรัชญาที่หมายถึงวิชาปรัชญา ซึ่งพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๔๒ : ๖๖๘) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “วิชาที่ว่าด้วยหลักแห่งความรู้ และความจริง” ปรัชญาสาขาหนึ่งในวิชาปรัชญาที่เป็นพื้นฐาน และแม่บทของสาขาอื่นๆ คืออภิปรัชญา(Metaphysics) เพราะเป็นสาขาที่ศึกษาถึงความจริงพื้นฐานอันเป็นแก่นแท้ของสรรพสิ่ง รวมทั้งกระบวนการของสิ่งเหล่านั้น ซึ่งสุจิตรา อ่อนค้อม (๒๕๔๕ : ๒๒) ได้ให้ความหมายของอภิปรัชญาไว้ว่า “เป็นสาขาที่ว่าด้วยเรื่องความเป็นจริงหรือความจริงแท้ (Reality) ว่าโลกและจักรวาล ตลอดจนธรรมชาติของมนุษย์มีความเป็นจริงอย่างไร ความจริงที่อภิปรัชญาแสวงหานั้นเป็นความจริงสุดท้าย หรือความจริงสูงสุดที่เรียกว่าความจริงอันติมะ

(Ultimate Reality) อันเป็นพื้นฐานที่มาของความจริงอื่นๆ” ดังนั้นการศึกษาถึงความคิดทางอภิปรัชญา หรือความคิดพื้นฐานที่ผู้แต่งมีต่อความจริงของชีวิต และสรรพสิ่ง จะทำให้สามารถเข้าใจถึงแนวคิดต่างๆ ของผู้แต่งที่ปรากฏในวรรณกรรมได้ในระดับที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล เป็นนักเขียนที่ได้รับการยอมรับว่า มีความสามารถในการใช้ภาษาได้อย่างงดงาม และนำเสนอความคิดที่เฉียบคม ซึ่งทำให้ได้รับรางวัลศรีบูรพาประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๖ วรรณกรรมของเสกสรรค์มีลักษณะแสดงความคิด (literary of idea) ที่ผสมผสานเข้ากับประสบการณ์จริงด้วยกลวิธีการประพันธ์ได้อย่างกลมกลืน ทำให้มีลักษณะเฉพาะตัวดังที่ สมเกียรติ คูทวีกุล (๒๕๓๕ : ๙๐) ได้แสดงทรรศนะไว้ว่า “ผลงานวรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล ทั้งสารคดี เรื่องสั้น และนวนิยายนั้น มีความกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สะท้อนให้เห็นบุคลิกภาพของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล อย่างเด่นชัด ทั้งในด้านประสบการณ์ชีวิตและทัศนคติที่มีต่อชีวิตและสังคม และในด้านท่วงทำนองการแต่งและกลวิธีในการประพันธ์” ส่วนในด้านเนื้อหาของวรรณกรรมของเสกสรรค์ สะท้อนให้เห็นถึงทรรศนะที่ให้ความสำคัญต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เจตจำนงเสรีในฐานะปัจเจกบุคคล และความสำนึกร่วมด้านจริยธรรมที่มีต่อปัญหาต่างๆ ในสังคม ซึ่งทรรศนะดังกล่าวนี้มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับทรรศนะเกี่ยวกับการค้นหาความหมายของชีวิต การแสวงหาความเข้าใจในความเป็นจริงของสรรพสิ่ง และความเป็นอิสระทางจิตวิญญาณ ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล (๒๕๔๕ : ๒๐๔) ที่ว่า “ผมมีความเชื่ออย่างหนึ่งว่า ไม่ว่าในฐานะปัจเจกบุคคล หรือในฐานะมนุษยชาติ ล้วนเป็น ปรากฏการณ์ที่เชื่อมร้อยกับการดำรงอยู่ของเอกภพ และการเติบโตไปสู่ความเข้าใจในสัมพันธ์ภาพข้อนี้ คือสันติสุขแท้จริงของการเกิดเป็นคน คือความหมายแท้จริงของการก่อเกิดและผ่านพ้น คือการเดินทางอันศักดิ์สิทธิ์ของชีวิตเฉพาะส่วนเพื่อค้นหาส่วนทั้งหมดของตัวเองตน”

จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เสกสรรค์ให้ความสำคัญกับการค้นหาความจริงของสรรพสิ่ง เพื่อที่จะได้เข้าถึงความหมายที่แท้จริงของชีวิต ซึ่งสุภาพ พิมพชน (๒๕๔๘) ได้ให้ข้อสังเกตไว้ว่า “จากท่าทีที่เสกสรรค์แสดงออก อาจเรียกได้ว่าการตกลึกทางความคิดของเขาเป็นเรื่องการค้นพบสัจธรรมตามธรรมชาติ โดยเฉพาะหลักธรรมในแง่ของพุทธศาสนาที่ว่าด้วยเรื่อง อนิจจัง – ทุกขัง - อนัตตา” ลักษณะความคิดดังกล่าวน่าจะเป็นแนวคิดเชิงอภิปรัชญา และน่าจะมีความสัมพันธ์กับการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่าพื้นฐานของแนวคิดในวรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล มีลักษณะเป็นอภิปรัชญาหรือไม่ อย่างไร และมีคุณค่าต่อชีวิต และสังคมอย่างไร เพื่อที่จะได้เข้าถึงวรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล ในระดับที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น และทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญากับการสร้างสรรค์วรรณกรรม

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

๑. ศึกษาแนวคิดเชิงอภิปรายในวรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล
๒. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอภิปรายกับแนวคิดด้านต่างๆ ในวรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาแนวคิดเชิงอภิปราย และความสัมพันธ์ระหว่างอภิปรายกับแนวคิดด้านต่างๆ ในวรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล ทำให้ทราบถึงอภิปรายที่เป็นพื้นฐานของแนวคิดในด้านอื่นๆ ซึ่งจะช่วยให้เข้าถึงวรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล ได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น และจะทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างอภิปรายกับการสร้างสรรค์วรรณกรรม

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การวิจัยครั้งนี้จะวิเคราะห์อภิปราย และความสัมพันธ์ระหว่างอภิปรายกับแนวคิดด้านต่างๆ ในวรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล ที่ได้รับการพิมพ์รวมเล่มทั้งหมด ๒๖ เล่ม แบ่งเป็นประเภทต่างๆ ดังต่อไปนี้

๑. กวีนิพนธ์ จำนวน ๑ เล่ม ได้แก่

พองเวลา

๒. นวนิยาย จำนวน ๑ เล่ม ได้แก่

คนหาปลา

๓. เรื่องสั้น จำนวน ๓ เล่ม ได้แก่

๑. ฤดูกาล

๒. ดอกไฟ

๓. คนกับเสือ

๔. สารคดี จำนวน ๓ เล่ม ได้แก่

๑. เพลงเอกภพ

๒. ทางตากและสายน้ำเขียว

๓. เลียบเลาะชายคาโลก

๕. ความเรียง จำนวน ๓ เล่ม ได้แก่

๑. คลื่นเสรีภาพ

๒. ห่วงยามแห่งความพ่ายแพ้

- ๓. ผ่านพบไม่ผูกพัน
- ๖. **บทบันทึก** จำนวน ๔ เล่ม ได้แก่
 - ๑. มหาวิทยาลัยชีวิต
 - ๒. เดินป่าเสาะหาชีวิตจริง
 - ๓. เวรอันหาปลา
 - ๔. วิหารที่ว่างเปล่า
- ๗. **บทความ** จำนวน ๘ เล่ม ได้แก่
 - ๑. การผ่านพ้นของยุคสมัย
 - ๒. ผู้ชายที่กำลังสูญพันธ์
 - ๓. โลกเปลี่ยนต้องเปลี่ยนโลก
 - ๔. ถ้าหากไม่มีวันนี้
 - ๕. บางอย่างที่ยาวยไป
 - ๖. จลาจลทางปัญญา
 - ๗. เมื่อโลกไม่มีประวัติศาสตร์
 - ๘. วันที่ทอดหนวก
- ๘. **คำปราศรัย และปาฐกถา** จำนวน ๓ เล่ม ได้แก่
 - ๑. ปากคำประวัติศาสตร์
 - ๒. ก่อนสิ้นศตวรรษ
 - ๓. ตัวตนและจิตวิญญาณ

นิยามศัพท์เฉพาะ

อภิปรัชญา (Metaphysics) หมายถึง ปรัชญาสาขาที่มุ่งค้นหาความเป็นจริง (reality) หรือเนื้อแท้ของโลก และมนุษย์ว่ามีลักษณะเป็น สสาร (matter) อสสาร (mind) หรือทั้งสองอย่าง หรือมีคำตอบแบบอื่น

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

- ๑. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับอภิปรัชญา และที่เกี่ยวกับวรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล
- ๒. ศึกษาวรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล
- ๓. วิเคราะห์อภิปรัชญาในวรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล

๔. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของแนวคิดด้านต่างๆ ในวรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล
๕. เสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

๑. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอภิปรัชญา

๒. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล

๑ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอภิปรัชญา

๑.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับอภิปรัชญา

อภิปรัชญา (Metaphysics) เป็นสาขาของวิชาปรัชญาที่ศึกษาเรื่อง ความเป็นจริงหรือความจริงแท้ (Reality) ของโลก จักรวาล และมนุษย์ ความจริงที่อภิปรัชญาแสวงหานั้นเป็นความจริงสุดท้ายที่เป็นพื้นฐานของความจริงอื่นๆ เป็นความจริงสูงสุดที่เรียกว่า ความจริงอันติมยะ (Ultimate Reality) สำหรับการวิจัยครั้งนี้จะมุ่งศึกษาเฉพาะปัญหาทางอภิปรัชญาที่ว่าด้วยเรื่อง สิ่งเป็นจริงของโลก (World) และจิต (Mind) ซึ่งเป็นปัญหาทางอภิปรัชญาที่ปรากฏเด่นชัดในวรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล

ในการศึกษาทางอภิปรัชญาเกี่ยวกับสิ่งเป็นจริงของโลก จิต และเจตจำนงเสรีสามารถแบ่งแนวคิดได้เป็น ๔ ลัทธิปรัชญาใหญ่ๆ คือ

๑.๑.๑ ทวินิยม (Dualism)

๑.๑.๒ สสารนิยม (Materialism)

๑.๑.๓ จิตนิยม (Idealism)

๑.๑.๔ ธรรมชาตินิยม (Naturalism)

๑.๑.๑. ทวินิยม (Dualism)

ทวินิยมคือลัทธิปรัชญาที่มีความเชื่อว่าเนื้อแท้ของโลกและมนุษย์มี ๒ ประเภท คือ จิต และสสาร (จิตในที่นี้อาจเรียกว่าอัสสาร) นักปรัชญาคนสำคัญที่มีแนวคิดแบบทวินิยม ได้แก่ เพลโต (Plato) และเรเน เดการ์ต (Rene Descartes) ซึ่งมีทฤษฎีที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดแบบทวินิยมดังนี้

๑.๑.๑.๑. เฟลโต (๔๒๗ – ๓๔๗ ก่อนคริสตกาล)

วิทย์ วิศทเวทย์ (๒๕๔๗) ได้อธิบายแนวคิดของเฟลโตไว้ในหนังสือ **ปรัชญาทั่วไป มนุษย์ โลก และความหมายของชีวิต** ว่า เฟลโตเป็นนักปรัชญาคนสำคัญในสมัยกรีกที่มีแนวคิดแบบทวินิยมโดยเชื่อว่าความจริงแท้ของโลกมี ๒ ประเภท ได้แก่ สสารและออสสาร

สสาร คือ สิ่งทั้งหลายที่เป็นวัตถุ มีลักษณะทางกายภาพ สามารถสัมผัสรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้า

ออสสาร คือ สิ่งที่ไม่ใช่วัตถุ ไม่สามารถสัมผัสรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้า เฟลโตเรียกว่า “แบบ” เฟลโตมีเหตุผลสนับสนุนว่า “แบบ” เป็นสิ่งที่มีอยู่จริงในลักษณะของออสสาร ดังนี้

๑. เฟลโตสังเกตเห็นว่า ในโลกของสสารนั้นสิ่งหลายสิ่งมีลักษณะกลางร่วมกันเช่น แก้วน้ำ เหยือกบาบ ล้อรถ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างกัน แต่ทั้ง ๓ สิ่งมีลักษณะกลางร่วมกันประการหนึ่งคือ ความกลม ซึ่งเฟลโตตั้งข้อสังเกตว่าความกลมของสิ่งเฉพาะเหล่านั้น ยังไม่มีความกลมที่สมบูรณ์ เฟลโตจึงเห็นว่า ความกลมที่ทั้งสามสิ่งมีร่วมกันนี้ น่าจะเป็นการถ่ายทอดมาจากความกลมที่สมบูรณ์ในโลกของแบบ อันเป็นต้นแบบของความกลมที่ปรากฏในสิ่งต่างๆ บนโลกของสสาร

นอกจากในโลกของแบบจะมี แบบสมบูรณ์ของความกลมแล้ว ยังมีแบบสมบูรณ์ของสิ่งต่างๆอีกมากมาย เช่น ความงาม ความดี สีเหลือง สามเหลี่ยม สีขาว ความแข็ง เป็นต้น

๒. เฟลโตเห็นว่า โลกของแบบมีอยู่จริง เป็นอิสระจากความคิด ไม่ใช่เป็นเพียงมโนภาพของแต่ละบุคคล โดยเฟลโตอ้างเหตุผลถึงการเปรียบเทียบสิ่งต่างๆ ในชีวิตประจำวันว่า การเปรียบเทียบจะมีความหมายก็ต่อเมื่อมีหลักในการตัดสินที่แน่นอน เช่น ในการเปรียบเทียบว่าสิ่งหนึ่งกลมกว่าอีกสิ่งหนึ่ง ถ้าไม่มีความกลมที่สมบูรณ์เป็นหลักในการตัดสินที่แน่นอนตายตัวแล้ว การเปรียบเทียบย่อมไม่มีความหมาย เพราะแต่ละคนก็อ้างว่า ความกลมตามมโนภาพของตนนั้นถูกต้อง ซึ่งเฟลโตเห็นว่าเป็นไปไม่ได้ที่สิ่งสองสิ่งที่แตกต่างกันจะเป็นจริงเท่ากัน และถูกด้วยกันทั้งคู่ ซึ่งจะทำให้ภาษาที่ใช้อยู่ไม่มีความหมาย เพราะไม่สามารถสื่อให้เห็นว่าสิ่งใดหมายถึงอะไรได้อย่างชัดเจน ดังนั้นโลกของแบบจึงต้องมีอยู่จริง เพื่อเป็นหลักของการตัดสินเปรียบเทียบสิ่งต่างๆ ซึ่งเป็นรากฐานของการศึกษาค้นคว้าในระดับที่สูงขึ้นไป

๓. เฟลโตเห็นว่า โลกของแบบเป็นสิ่งที่กำหนดคุณสมบัติ และเกณฑ์ของสิ่งต่างๆ ในโลกของสสาร โดยเฟลโตอ้างเหตุผลว่าคุณสมบัติเฉพาะของสิ่งต่างๆ เกิดจากการปรากฏตัวของแบบหลายๆ แบบเช่น กระดาษเกิดจากแบบของความขาว แบบของสีเหลืองผืนผ้า แบบของความบาง เป็นต้น ซึ่งเมื่อนำแบบเหล่านี้ออกไป คุณสมบัติของความเปราะบางก็หมดไป นอกจากนี้ความสัมพันธ์ในโลกของแบบยังกำหนดความสัมพันธ์ หรือกฎเกณฑ์ในโลกของสสารอีกด้วย เช่น ใน

โลกของแบบความสัมพันธ์ระหว่างหนึ่งกับสอง เมื่อมีการรวมกันก็จะได้สาม เมื่อความสัมพันธ์ดังกล่าวปรากฏในโลกของสสารย่อมกำหนดความสัมพันธ์ของสิ่งเฉพาะ เช่นกระดาษ ๑ แผ่น รวมกับกระดาษ ๒ แผ่น ย่อมได้กระดาษ ๓ แผ่น เป็นต้น

แนวคิดเรื่อง แบบ นี้เป็นแนวคิดที่สำคัญที่ทำให้เพลโตเห็นว่า โลกมีความจริงแท้ ๒ อย่างคือ โลกของแบบ และโลกของสสาร ซึ่งแบบของเพลโตมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

๑) แบบเป็นอสสาร

แบบเป็นสิ่งที่ไม่สามารถรู้จักได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้า แต่จิตหรือปัญญาสามารถหยั่งเห็นแบบที่แท้จริงได้โดยการพิจารณาข้อมูลจากโลกของสสารที่รับรู้ทางประสาทสัมผัส จะทำให้จิตเห็นสิ่งสากล หรือแบบที่แฝงอยู่ในสิ่งเฉพาะเหล่านั้น

๒) แบบมิใช่สิ่งที่มนุษย์คิดขึ้น แต่มีอยู่เป็นนิรันดร์

แบบมิใช่สิ่งที่มีอยู่เฉพาะในความคิด หรือเป็นเพียงสิ่งที่มนุษย์จินตนาการขึ้น แม้ว่า การใช้ความคิดจะทำให้เข้าถึงหรือค้นพบแบบได้ แต่ถึงแม้จะไม่มี การค้นพบ แบบก็ยังมีอยู่ มีความเป็นจริงและ เป็นอิสระจากความคิดของมนุษย์

๓) แบบเป็นหลักแห่งการมีอยู่ของสิ่งต่างๆ

แบบเป็นหัวใจของสิ่งต่างๆ คือ การปรากฏตัวของแบบทำให้สิ่งต่างๆในโลกมีความหมาย หมายความว่าทำให้สิ่งต่างๆมีลักษณะเฉพาะหรือมีคุณสมบัติที่แน่นอน ซึ่งทำให้แยกออกจากสิ่งอื่นได้

๔) แบบเป็นหลักแห่งความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ

แบบนอกจากจะเป็นหลักที่จะทำให้สิ่งต่างๆในโลกเป็นจริงและมีความหมายแล้ว แบบยังเป็นหลักแห่งความสัมพันธ์และความเปลี่ยนแปลงในโลกของสสารอีกด้วย คือ ความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆถูกกำหนดโดยความสัมพันธ์ที่แน่นอนของแบบที่ปรากฏในสิ่งต่างๆเหล่านั้น

๑.๑.๑.๒ เรเน เดการ์ต (Rene Descartes)

เด็อน คำดี (๒๕๒๖) ได้อธิบายแนวคิดแบบทวินิยมของเรเน เดการ์ต ไว้ในหนังสือ **ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่** ว่า เรเน เดการ์ต (ค.ศ. ๑๕๙๖ – ๑๖๕๐) นักปรัชญาชาวฝรั่งเศสผู้ได้รับการยกย่องให้เป็น บิดาแห่งปรัชญาสมัยใหม่ และเป็นผู้บุกเบิกปรัชญาเหตุผลนิยม นอกจากนี้ เดการ์ตยังเป็นนักคณิตศาสตร์ที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งของโลกอีกด้วย เพราะเป็นผู้ค้นพบเรขาคณิตวิเคราะห์ (Analytic Geometry) จึงทำให้ปรัชญาของเดการ์ตมีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกับวิธีคิดแบบคณิตศาสตร์

ปรัชญาของเดการ์ต เริ่มต้นจากการสงสัยว่าสิ่งใดบ้างที่เป็นความจริง วิธีการหาความจริงนี้ เดการ์ตเรียกว่า วิธีสงสัย คือการเริ่มหาความจริงโดยการสงสัยในทุกๆสิ่ง เป็นการสงสัย

ที่เป็นวิธีการ (Methodical doubt) หรือ การสงสัยสากล (Universal doubt) เพื่อให้รู้ว่าสิ่งใดบ้างที่เป็นความจริงในตัวเองโดยไม่ต้องอาศัยสิ่งอื่นมาช่วยสนับสนุน เพราะเดการ์ตเห็นว่าความจริงจะต้องเป็นสิ่งที่ประจักษ์ในตัวเอง หรือจะต้องเป็นอยู่ด้วยตัวเองโดยไม่อาศัยปัจจัยอื่นประกอบ เพื่อเป็นการสร้างฐานของความจริง และความรู้ที่จะใช้พิสูจน์ความจริงอื่นในขั้นต่อไป

เดการ์ตเห็นว่า วิธีการของคณิตศาสตร์ สาขาเรขาคณิตเป็นวิธีการที่แน่นอนในการหาความจริง เพราะเรขาคณิตมีการพิสูจน์หาความจริงของทฤษฎีต่างๆ โดยการอ้างทฤษฎีบทก่อนๆ ที่ได้รับการพิสูจน์ความจริงแล้วมายืนยัน และบทที่นำมายืนยันก็อ้างบทก่อนๆ อีก ซึ่งในที่สุดจะพบทฤษฎีบทหนึ่งที่เป็นรากฐานของทฤษฎีบททั้งหลายนั้น วิธีการนี้เรียกว่า วิธีพิสูจน์ความจริงแบบเรขาคณิต คือการนำความจริงอันหนึ่งที่ได้พิสูจน์แล้วมายืนยันความจริงอีกอันหนึ่ง และถ้าหากความจริงที่นำมายืนยันนั้นยังไม่มีความจริงในตัวมันเอง ก็จะต้องใช้ความจริงอื่นมายืนยันอีกเรื่อยไป จนในที่สุดจะพบความจริงที่เป็นความจริงในตัวมันเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่เห็นจริงและแจ่มแจ้งโดยไม่ต้องสงสัย (Axiom) ไม่ต้องอ้างความจริงอื่นมายืนยันอีกต่อไป

ความจริงทางอภิปรัชญาของเดการ์ตนั้นมีลักษณะเป็นทวินิยม เพราะเดการ์ตเชื่อว่าความจริงแท้มี ๒ ประเภท คือ จิตและสสาร ซึ่งความคิดเบื้องหลังที่ทำให้เดการ์ตมีความเชื่อดังกล่าวคือ

๑) ความมีอยู่ของจิต

ความรู้เรื่องจิตของเดการ์ตเกิดจากการใช้วิธีพิสูจน์ความจริงแบบเรขาคณิต เพื่อที่จะหาความจริงพื้นฐานที่เป็นความรู้สากลที่ทุกคนยอมรับ เดการ์ตจึงเริ่มต้นจากการกำหนดมูลบท (Postulate) หรือมูลฐานที่แจ่มแจ้งชัดเจนจนไม่สามารถสงสัยได้อีก แล้วนำมูลบทนี้ไปใช้พิสูจน์หาความจริงในขั้นต่อไป

มูลบทที่หนึ่ง เป็นการใช้วิธีสงสัยแบบสากล (Universal doubt) เพื่อหาสิ่งที่เป็นจริงก่อนสิ่งอื่น เดการ์ตเริ่มต้นจากการสงสัยความมีอยู่ของตนเอง เพราะเป็นสิ่งที่เขาสามารถพิสูจน์ความจริงได้ด้วยตนเอง และแน่ใจได้ก่อนสิ่งอื่น เดการ์ตสงสัยว่าร่างกายของเขาไม่ใช่ความจริงที่แจ่มแจ้งและชัดเจน เนื่องจากเขาสามารถสงสัยต่อไปได้อีกถึงความมีอยู่จริงของร่างกาย แต่สิ่งที่เขาแน่ใจและต้องยอมรับว่ามีอยู่จริง คือการที่เขาสามารถที่จะสงสัยได้ เดการ์ตจึงสรุปว่า สิ่งที่แจ่มแจ้งและชัดเจนที่สุดประการแรกคือ ฉันสงสัย และเป็นความรู้พื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนต้องยอมรับอย่างเป็นสากลและแจ่มแจ้ง เพราะทุกคนมีความสงสัย ดังนั้นมูลบทที่หนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่ชัดเจนจนไม่สามารถสงสัยได้อีกของเดการ์ตคือ ฉันสงสัย (I doubt)

มูลบทที่สอง เดการ์ตพิจารณาเห็นว่า เมื่อเขามีความสงสัย เขาจึงต้องคิด ซึ่งเป็นธรรมดาของมนุษย์ที่เมื่อมีความสงสัยก็ย่อมจะมีความคิดตามมา ดังนั้น ฉันคิด (I think) จึงเป็นมูล

บทที่สองที่แจ่มแจ้งและชัดเจน ต่อเนื่องจากมูลบทที่หนึ่ง คือฉันสงสัยเพราะฉะนั้นฉันจึงคิด (I doubt therefore I think)

มูลบทที่สาม เดการ์ตอธิบายว่า เมื่อมีความคิดของเขาอยู่ก็เป็นการยืนยันความมีอยู่จริงของตัวเขา เพราะเป็นความจริงที่ต้องยอมรับว่า เมื่อมีความคิดก็ต้องหมายความว่าต้องมีผู้คิด หรือตัวตนที่กระทำการคิด เนื่องจากความคิดไม่สามารถมีอยู่ได้โดยปราศจากผู้คิด ดังนั้นเดการ์ต จึงเห็นว่า ฉันมีอยู่ (I am) จึงเป็นมูลบทที่แจ่มแจ้งและชัดเจน สืบเนื่องจากมูลบทที่หนึ่งและมูลบทที่สอง คือ ฉันสงสัยเพราะฉะนั้นฉันจึงคิด ฉันคิดเพราะฉะนั้นฉันจึงมีอยู่ (I doubt therefore I think : I think therefore I am)

จากมูลบททั้งสามเดการ์ตเห็นว่า เป็นตัวอย่างความรู้ของมูลบทที่แจ่มแจ้งและชัดเจน จนไม่สามารถสงสัยได้ ซึ่งสามารถนำไปใช้ยืนยันในการพิสูจน์ความจริงที่สลับซับซ้อนยิ่งขึ้น เดการ์ตจึงตั้งเป็นทฤษฎีบทที่หนึ่งว่า “อะไรที่แจ่มแจ้งและชัดเจน ย่อมเป็นจริงเสมอ”

ผลการพิสูจน์ความจริงด้วยวิธีการเรขาคณิตของเดการ์ตดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็น ถึง ความมีอยู่ของตัวตน (The existence of self) ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจาก การมีอยู่ของความสงสัยและความคิดเป็นความจริงที่แจ่มแจ้งและชัดเจน โดยไม่ต้องสงสัยอีกต่อไป ซึ่งตัวตนที่แท้จริงในความหมายของเดการ์ตหมายถึง จิตที่กระทำการคิดนั่นเอง ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า จิตเป็นสิ่งที่มีอยู่จริง

๒) ความมีอยู่ของพระเจ้า (The existence of God)

เหตุผลที่เดการ์ตใช้พิสูจน์ว่าพระเจ้านั้นมีอยู่ คือ

๒.๑) การพิสูจน์ความจริงตามทฤษฎีบทที่หนึ่งที่ว่า “อะไรที่แจ่มแจ้งและชัดเจน ย่อมเป็นจริงเสมอ” เดการ์ตอธิบายว่า คำอธิบายเกี่ยวกับพระเจ้าที่ถือว่าเป็นความรู้ที่แจ่มแจ้งและชัดเจนที่สุดคือ คำนิยามที่ว่า “พระเจ้า คือ สิ่งสมบูรณ์ที่สุด” ดังนั้นความรู้ที่แจ่มแจ้งและชัดเจนว่า พระเจ้าคือสิ่งที่สมบูรณ์ที่สุดจึงเป็นความจริงตามทฤษฎีบทที่หนึ่ง และเมื่อพระเจ้าคือสิ่งที่สมบูรณ์ที่สุดเป็นความจริง พระเจ้าจึงมีอยู่จริง เพราะความมีอยู่ถือเป็นคุณสมบัติหนึ่งของความสมบูรณ์ ถ้าพระเจ้าไม่มีอยู่จริงย่อมขัดแย้งกับทฤษฎีบทที่หนึ่ง เดการ์ตจึงสรุปเป็นทฤษฎีบทที่สองว่า “พระเจ้านั้นมีอยู่”

๒.๒) เดการ์ตใช้ความคิดเกี่ยวกับพระเจ้า เป็นสิ่งพิสูจน์ความมีอยู่ของ พระเจ้า เดการ์ตได้ตั้งข้อสังเกตว่า ความคิดเกี่ยวกับพระเจ้าเป็นความคิดที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด (Innate ideas) เพราะเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นมาในจิตของมนุษย์ โดยไม่ต้องอาศัยประสบการณ์จากภายนอก และไม่ได้เป็นมโนภาพที่จิตสร้างขึ้น เดการ์ตเห็นว่าความมีอยู่ของความคิดเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะต้องมีสาเหตุรองรับการมีอยู่ของความคิดนั้น เขาจึงเห็นว่าความคิดเกี่ยวกับพระเจ้าซึ่งเป็นความคิดเกี่ยวกับ

สิ่งสมบูรณ์ต้องมีสาเหตุมาจากสิ่งสมบูรณ์ (พระเจ้า) มนุษย์ไม่สามารถเป็นสาเหตุของความคิดดังกล่าวได้ เพราะมนุษย์เป็นสิ่งไม่สมบูรณ์ เดการ์ตได้ให้คำอธิบายไว้ว่า เขาไม่สามารถจะเป็นสาเหตุแห่งความคิดเกี่ยวกับพระเจ้าได้ เพราะตัวเขาเป็นสิ่งจำกัดและไม่สมบูรณ์ ส่วนความคิดเกี่ยวกับพระเจ้าเป็นความคิดเกี่ยวกับสิ่งสมบูรณ์และไม่จำกัด ความคิดนี้จะต้องถูกทำให้เกิดขึ้นในตัวเขาโดยสิ่งไม่จำกัดและสิ่งนั้นคือพระเจ้า เพราะฉะนั้นพระเจ้าจึงเป็นสิ่งที่มียู่

๓) การมีอยู่ของสสาร (The existence of matter)

เหตุผลที่เดการ์ตใช้พิสูจน์การมีอยู่ของสสาร คือ การพิสูจน์ตามทฤษฎีบทที่หนึ่ง เดการ์ตเห็นว่าความรู้เกี่ยวกับสสาร หรือคำจำกัดความเกี่ยวกับสสารที่แจ่มแจ้งและชัดเจนที่สุดคือ สสารเป็นสิ่งแผ่กว้าง เพราะมีการกินที่คือ มีการแผ่กว้างในมิติทั้งสามได้แก่ ความยาว (length) ความกว้าง (breadth) และความหนา (thickness) อยู่ในสถานที่ที่เป็นช่องว่าง (space) ที่ใดที่หนึ่ง ณ เวลา (time) ในเวลาหนึ่ง การแผ่กว้างจึงเป็นความรู้เกี่ยวกับสสารที่แจ่มแจ้งและชัดเจนที่สุด ดังนั้นสสารซึ่งเป็นสิ่งแผ่กว้างที่สามารถสัมผัสรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสจึงมีอยู่จริงตามทฤษฎีบทที่หนึ่ง

๑.๑.๑.๓ พุทธปรัชญา

สำหรับแนวคิดทางศาสนาที่มีความเด่นชัดว่า มีแนวคิดทางอภิปรัชญาเป็นแบบทวินิยมคือ พุทธศาสนา ถึงแม้ว่าในพระไตรปิฎกจะไม่แสดงข้อความที่ปรากฏชัดว่า พุทธศาสนามีแนวแนวคิดทางอภิปรัชญาเป็นแบบใด เพราะพุทธศาสนามุ่งความหลุดพ้นจากความยึดติดในลักษณะทั้งปวง แต่จากการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ว่า พุทธศาสนามีแนวคิดทางอภิปรัชญาเป็นแบบทวินิยม โดยมีหลักฐานที่สำคัญดังนี้คือ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๓) ได้กล่าวถึงความจริงของสิ่งทั้งปวงตามหลักพุทธปรัชญา ไว้ในหนังสือ **พุทธธรรม** ว่า สิ่งทั้งปวงเกิดจากการประชุมกันของส่วนประกอบต่าง ๆ และส่วนประกอบแต่ละอย่างนั้นล้วนประกอบขึ้นจากส่วนประกอบอื่น ๆ ย่อยลงไปอีก ส่วนประกอบทั้งหลายนั้นมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องอาศัยซึ่งกันและกัน เป็นเหตุปัจจัยสืบเนื่องกันมา แต่ละส่วนประกอบจึงไม่มีตัวตนที่เป็นอิสระอย่างแท้จริง แต่อยู่ในรูปของกระแสเกิดดับต่อเนื่องกันไป ไม่เที่ยง ไม่คงที่ ความเป็นไปของสิ่งทั้งปวงดำเนินไปตามกฎธรรมชาติ ที่อาศัยความสัมพันธ์และความเป็นปัจจัยต่อเนื่องอาศัยกัน กฎธรรมชาตินั้นคือ ไตรลักษณ์ และปฏิจจสมุปบาท

ก. ไตรลักษณ์ คือสามัญลักษณ์หรือลักษณะทั่วไปของสิ่งทั้งปวง ประกอบด้วย

๑. อนิจตา คือความไม่เที่ยง ความไม่คงที่ ความไม่ยั่งยืน ภาวะที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมและสลายไป

๒. ทุกขตา คือภาวะที่ถูกบีบคั้นด้วยการเกิดขึ้นและสลายตัว ภาวะที่กดดัน ผื่นและขัดแย้งอยู่ในตัว เพราะปัจจัยปรุงแต่งให้สภาพที่เป็นอยู่เปลี่ยนแปลงไป คงอยู่ในสภาพนั้นไม่ได้ ภาวะที่ไม่สมบูรณ์มีความบกพร่องอยู่ในตัว หรืออีกนัยหนึ่งคือ ความไม่ได้สมอยากแท้จริง หรือความพึงพอใจเต็มที่แก่ผู้อยากด้วยตัณหา และก่อให้เกิดทุกข์แก่ผู้เข้าไปอยาก เข้าไปยึดด้วยตัณหาอุปทาน

๓. อนัตตา คือความไม่ใช่ตัวตน ความไม่มีตัวตนที่แท้จริง นอกจากกระแสเกิดดับสืบเนื่องกันไป

ข. หลักปฏิจจนุปบาท คือกฎธรรมชาติที่แสดงให้เห็นว่า สิ่งทั้งปวงมีอยู่เพียงในรูปของกระแสที่ประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ อันสัมพันธ์เนื่องอาศัยกัน เกิดดับสืบต่อกันไปอยู่ตลอดเวลาไม่ขาดสาย จึงเป็นภาวะที่แสดงให้เห็นไตรลักษณ์ คือ ภาวะที่ไม่เที่ยง เมื่อต้องเกิดดับอยู่ตลอดเวลา และเป็นไปตามเหตุปัจจัยที่อาศัยกัน ก็ย่อมต้องมีความบีบคั้น กดดัน ขัดแย้ง และแสดงถึงความบกพร่องไม่สมบูรณ์ในตัว เมื่อสิ่งทั้งปวงเป็นไปในรูปกระแสที่เกิดดับตลอดเวลาตามเหตุปัจจัยเช่นนี้แล้ว ก็ย่อมไม่ใช่ตัวตนหรือมีตัวตนที่แท้จริงไม่ได้

แนวคิดทางพระพุทธศาสนาได้แบ่งองค์ประกอบของมนุษย์ออกเป็น ๒ ส่วน คือ รูปกับนาม โดยเรียกว่า ชันธ์ ๕ ซึ่งในส่วนของนามแยกได้เป็น ๔ ส่วน คือ เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ

รูป หมายถึงส่วนประกอบฝ่ายรูปธรรมทั้งหมด ร่างกายและพฤติกรรมทั้งหมดของร่างกาย

เวทนา หมายถึงความรู้สึกสุข ทุกข์ หรือเฉยๆ ซึ่งเกิดจากผัสสะทางประสาททั้ง ๕ และทางใจ

สัญญา หมายถึงการกำหนดได้ หมายถึงถึงเวทนาที่เกิดขึ้น

สังขาร หมายถึงการปรุงแต่งสัญญาจากการรับรู้เวทนาต่างๆ

อุปาทาน หมายถึงการยึดมั่นถือมั่นในสังขารที่ปรุงแต่งขึ้นมา

การอธิบายในลักษณะนี้สามารถสรุปได้ว่า พุทธศาสนามีแนวคิดที่ ธรรมชาติของมนุษย์มีลักษณะเป็นทวิลักษณ์ หรือทวินิยม คือรูปและนาม ซึ่งสามารถสื่อความได้ว่า ธรรมชาติของโลกก็มีลักษณะทวินิยมเช่นเดียวกัน โดยทั้ง ๒ ส่วนนี้ต่างดำรงอยู่ใต้กฎไตรลักษณ์ และหลักปฏิจจนุปบาทในส่วนที่เป็นธรรมชาติของมนุษย์

นอกจากนี้พระพุทธศาสนายังได้อธิบายถึงสาเหตุของการเกิดมาเป็นมนุษย์ที่ประกอบด้วยชันธ์ ๕ โดยใช้หลักการที่เรียกว่า หลักปฏิจจนุปบาท ซึ่งเป็นอธิบายถึงที่มา และลำดับขั้นตอนการหมุนเวียนของวัฏจักรชีวิต ประกอบด้วย

๑. อวิชชา คือความไม่รู้ตามความเป็นจริงในความทุกข์ของจิต ไม่รู้เหตุให้เกิดทุกข์ และไม่รู้ในการดับทุกข์ ไม่รู้ปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งทุกข์ เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย จึงเกิดมีสังขาร

๒. สังขาร คือการปรุงแต่งของจิตให้เกิดหน้าที่ต่างๆ ได้แก่ ทางกาย - เรียกกายสังขาร ได้แก่ธรรมชาติที่ปรุงแต่งร่างกายให้เกิดลมหายใจเข้า-ออก ทางวาจา - เรียกวาสังขาร ได้แก่ธรรมชาติที่ปรุงแต่งวาจาให้เกิดวิตกวิจารณ์ ทางใจ - เรียกจิตสังขาร ได้แก่ธรรมชาติที่ปรุงแต่งจิตให้เกิดสัญญา เวทนา สุข ทุกข์เพราะสังขารเป็นปัจจัย จึงเกิดมีวิญญาณ

๓. วิญญาณ คือการรับรู้ในอารมณ์ที่กระทบทวารทั้ง ๖ คือ

การรับรู้วิญญาณทางตา เรียกว่า จักขุวิญญาณ

การรับรู้วิญญาณทางเสียง เรียกว่า โสทวิญญาณ

การรับรู้วิญญาณทางจมูก เรียกว่า ฆานวิญญาณ

การรับรู้วิญญาณทางลิ้น เรียกว่า ชิวหาวิญญาณ

การรับรู้วิญญาณทางกาย เรียกว่า กายวิญญาณ

การรับรู้วิญญาณทางใจ เรียกว่า มโนวิญญาณ

เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย จึงเกิดมีนามรูป

๔. นามรูป นาม คือจิตหรือความนึกคิด ในรูปกายนี้ ได้แก่

เวทนา คือ ความรู้สึกเสวยในอารมณ์ต่างๆ

สัญญา คือ ความจำได้หมายรู้ จดจำในเรื่องที่เกิดขึ้นมาแล้วทั้งดีและไม่ดี

ตั้งแต่อดีต

เจตนา คือ ความตั้งใจ การทำทุกอย่างทั้งดีและชั่ว

ผัสสะ คือ การกระทบทางจิตมนสิการ คือ การนำมโนจิตเข้าสู่อารมณ์พิจารณา

รูป คือ รูปร่างกายที่สัมผัสได้ทางตา เป็นของหยาบ ได้แก่ มหาภูตรูป ๔ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม เพราะนามรูปเกิด จึงเป็นปัจจัยให้เกิดมีสฬายตนะ คือ ตา จมูก ลิ้น กาย ใจ

๕. สฬายตนะ คือ สิ่งที่ทำหน้าที่เชื่อมต่อกันทางวิถีประสาทด้วยอายตนะทั้ง ๖ มี

ตา - จักขายตนะ

หู - โสทายตนะ

จมูก - ฆานายตนะ

ลิ้น - ชิวหายตนะ

กาย - กายายตนะ

ใจ - มนายตนะ

เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ

๖. ผัสสะ คือ การกระทบกับสิ่งที่เห็นรู้ทุกทวารทั้งดีและไม่ดี เช่น

จักขุผัสสะ - สัมผัสทางตา

โสตผัสสะ - สัมผัสทางหู

ฆานผัสสะ - สัมผัสทางจมูก

ชีวหาผัสสะ - สัมผัสทางลิ้น

กายผัสสะ - สัมผัสทางกาย

มโนผัสสะ - สัมผัสทางใจ

เพราะผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา

๗. เวทนา คือ ความรู้สึกเสวยอารมณ์พอใจ ไม่พอใจและอารมณ์ที่เป็นกลางกับสิ่งที่มากระทบได้แก่

จักขุสัมผัสสชาเวทนา - ตา

โสตสัมผัสสชาเวทนา - หู

ชีวหาสัมผัสสชาเวทนา - ลิ้น

ฆานสัมผัสสชาเวทนา - จมูก

กายสัมผัสสชาเวทนา - กาย

มโนสัมผัสสชาเวทนา - ใจ

ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นเครื่องรับของความรู้สึกรู้ต่าง ๆ

เพราะเวทนาเป็นปัจจัย จึงมีตัณหา

๘. ตัณหา คือ ความทะยานอยาก พอใจ และไม่พอใจในสิ่งที่รู้ที่เห็นใน

รูป - รูปตัณหา

เสียง - สัทตตัณหา

กลิ่น - คันธตัณหา

รส - รสตัณหา

กาย - โผฏฐัพพตัณหา

ธรรมารมณ์ - ธรรมตัณหา

เพราะตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน

๙. อุปาทาน คือ ความยึดมั่นถือมั่นในอารมณ์ และที่เกิดขึ้นในขั้นที่ ๕ มี ๔ ส่วนคือ

กามอุปาทาน - ความยึดมั่นถือมั่นในวัตถุกาม

ทิฏฐุปาทาน - ความยึดมั่นถือมั่นในการเห็นผิด

ศีลพทุปปาทาน - ความยึดมั่นถือมั่นในการปฏิบัติผิด

อึดตวาทุปาทาน - ความยึดมั่นถือมั่นในตัวตนในชั้น ๕

เพราะภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ

๑๐. ภพ คือ จิตที่มีต้นหาปปรุงแต่ง มี ๓ ภพ คือ

กามภพ - ภพมนุษย์, สัตว์เดรัจฉาน, เทวดา

รูปภพ - พรหมที่มีรูป

อรูปภพ - พรหมที่ไม่มีรูป

เพราะภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ

๑๑. ชาติ คือ ความเกิด ได้แก่ จิตที่ผูกพันกันมากๆ จึงเกิดการสมสู่กันอย่าง
สม่ำเสมอ จนปรากฏแห่งชั้น

เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงมีชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส

๑๒. ชรา มรณะ

ชรา คือ ความแก่

มรณะ คือ ความตาย ความแตกแห่งชั้น

สาเหตุของการเกิดปฏิจสมุปบาทเพราะว่า

อวิชชา เป็นปัจจัยจึงมี สังขาร

สังขาร เป็นปัจจัยจึงมี วิญญาณ

วิญญาณ เป็นปัจจัยจึงมี นามรูป

นามรูป เป็นปัจจัยจึงมี สฬายตนะ

สฬายตนะ เป็นปัจจัยจึงมี ผัสสะ

ผัสสะ เป็นปัจจัยจึงมี เวทนา

เวทนา เป็นปัจจัยจึงมี ตัณหา

ตัณหา เป็นปัจจัยจึงมี อุปาทาน

อุปาทาน เป็นปัจจัยจึงมี ภพ

ภพ เป็นปัจจัยจึงมี ชาติ

ชาติ เป็นปัจจัยจึงมี ชรา มรณะ โสกปริเทวะทุกขโทมนัส อุปายาส

ปฏิจสมุปบาทจะดับได้เพราะ

อวิชชา ดับ สังขาร จึงดับ

สังขาร ดับ วิญญาณ จึงดับ

วิญญาณ ดับ นามรูป จึงดับ

นามรูป ดับ สฟายตนะ จึงดับ

สฟายตนะ ดับ ผัสสะ จึงดับ

ผัสสะ ดับ เวทนา จึงดับ

เวทนา ดับ ตัณหา จึงดับ

ตัณหา ดับ อุปาทาน จึงดับ

อุปาทาน ดับ ภพ จึงดับ

ภพ ดับ ชาติ จึงดับ

ชาติ ดับ ชรา มรณะ โสกะปริเทวทุกขโทมนัสอุปายาส จึงดับ

ความดับของกองทุกข์ทั้งมวลนี้ คือ การเดินออกจากบ่วงของปฏิจจสมุปบาท

๑.๑.๒ สสารนิยม (Materialism)

สุจิตรา อ่อนค้อม (๒๕๔๕) ได้อธิบายแนวคิดว่าสสารนิยม (Materialism) คือลัทธิปรัชญาที่มีความเชื่อว่าความจริงสูงสุดเป็นสสารหรือวัตถุ อันเป็นต้นกำเนิดของโลกและจักรวาล ลักษณะทั่วไปของสสารนิยมมีดังนี้

๑. สสารนิยมถือว่าความจริงมีเพียงประเภทเดียวเท่านั้นคือสสาร สิ่งที่มีใช้สสารหรือปรากฏการณ์ของสสารไม่มีอยู่จริง สสารเป็นสิ่งกินที่ (space) และมีอยู่ ณ เวลาใดเวลาหนึ่ง (time) และมีความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ความเปลี่ยนแปลงของสสารนี้เรียกว่า ปรากฏการณ์ของสสาร ที่สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ คือตา หู จมูก ลิ้น และกาย เท่านั้น

๒. สสารนิยมยอมรับทฤษฎีอะตอม (Atomistic Theory) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่เชื่อว่าสิ่งต่างๆ ในโลกนั้นประกอบขึ้นจากการรวมตัวของหน่วยย่อยหลายหน่วย ซึ่งสามารถแยกย่อยได้จนถึงอนุภาคที่เล็กที่สุดที่เรียกว่า อะตอม ซึ่งมีความหมายว่า ไม่สามารถแยกย่อยลงไปได้อีก

๓. สสารนิยมยอมรับแนวความคิดเรื่องการทอนลง (Reductionism) ซึ่งหมายถึงการทอนสิ่งต่างๆ ลงให้เป็นเพียงที่รวมของหน่วยย่อย คุณสมบัติหรือคุณภาพของสิ่งต่างๆ ที่แตกต่างกันเป็นเพราะปริมาณและการเรียงตัวของหน่วยย่อยที่แตกต่างกัน นั่นคือ คุณภาพทอนลงได้เป็นปริมาณ

๔. สสารนิยมถือว่าค่าเป็นสิ่งที่สมมุติ เพราะค่า (Value) ของสิ่งต่างๆ เช่นดี สวยงาม เป็นค่าที่ไม่มีสิ่งใดในโลกของความจริง หรือโลกวัตถุเป็นพื้นฐานรองรับ จึงเป็นเพียงค่าที่มนุษย์สมมุติขึ้นเท่านั้น

๕. สสารนิยมเห็นว่าจักรวาลอยู่ในระบบจักรกล คือทุกสิ่งที่เกิดขึ้นและดำเนินไปในจักรวาล ล้วนอยู่ภายใต้เงื่อนไข หรือสภาพอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่เป็นสาเหตุผลักดันให้ต้องเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างใดอย่างหนึ่งสืบเนื่องเป็นทอดๆ ในลักษณะของเครื่องจักรกล

เนื่องจากสสารนิยมตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่าความจริงแท้หรือสิ่งจริงแท้สูงสุดเป็นสสารหรือวัตถุ จึงเห็นว่าเนื้อแท้ของมนุษย์มีลักษณะดังนี้

๑. สสารนิยมเชื่อว่าร่างกายและจิตวิญญาณของมนุษย์เป็นสสารเช่นเดียวกัน แตกต่างกันตรงที่ร่างกายเป็นสสารที่หยาบ ส่วนจิตวิญญาณเป็นสสารที่ละเอียดสูงมากกว่า

๒. สสารนิยมไม่เชื่อเรื่องอมตภาพของวิญญาณ และปฏิเสธการมีอยู่ของจิตวิญญาณในลักษณะที่เป็นอิสระจากร่างกาย คือเมื่อมนุษย์ตายลงจิตวิญญาณก็จะแตกดับไปพร้อมกับร่างกาย

บุญมี แทนแก้ว (๒๕๔๕) ได้อธิบายแนวคิดแบบสสารนิยมไว้ใน **ปรัชญาตะวันตก (สมัยใหม่)** ว่า สสารนิยมคือ ลัทธิปรัชญาที่มีความเชื่อว่า ความจริงสูงสุดเป็นสสาร และถือว่าสสารและปรากฏการณ์ของสสารเท่านั้นที่เป็นจริง สสารนิยมจึงมีลักษณะเป็นเอกนิยม (Monism) นักปรัชญาคนสำคัญที่มีแนวคิดสสารนิยมได้แก่ เดโมคริตุส (Democritus) ฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon) และโทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) ซึ่งมีทรรศนื่อดังต่อไปนี้

๑.๑.๒.๑ เดโมคริตุส (Democritus)

เดโมคริตุส (๔๖๐ – ๓๖๐ ก่อนคริสตกาล) เป็นนักปรัชญาชาวกรีกที่มีแนวคิดแบบสสารนิยม และเป็นผู้คิดทฤษฎีอะตอม (Atomistic theory) ซึ่งเป็นการพัฒนาแนวคิดแบบสสารนิยมต่อจากแนวคิดของเอมพิโดคลีสที่ว่า สิ่งต่างๆ เกิดจากการรวมตัวกันของปฐมธาตุทั้ง ๔ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ แต่เดโมคริตุสคิดว่า สิ่งต่างๆ สามารถแยกออกเป็นหน่วยย่อยได้อีก และสามารถแยกองค์ประกอบลงไปได้อีกเรื่อยๆ จนในที่สุดจะมาถึงสิ่งๆ หนึ่งซึ่งไม่สามารถจะแยกต่อไปได้อีก หน่วยย่อยที่สุดนี้เดโมคริตุสเรียกว่า อะตอม แปลว่า แบ่งแยกต่อไปอีกไม่ได้

เดโมคริตุสได้อธิบายลักษณะของอะตอมไว้ว่า อะตอมเป็นสสารเพราะเป็นสิ่งคงที่ แต่เป็นหน่วยที่เล็กที่สุดของสสารซึ่งจะแบ่งแยกต่อไปอีกไม่ได้ อะตอมแต่ละอะตอมเป็นสิ่งเชิงเดี่ยวที่มีเนื้อเดียวกันตลอด ปราศจากคุณสมบัติใดๆ ทั้งสิ้นไม่ว่าจะเป็นรส กลิ่น เสียง เย็น ร้อน มีเพียงรูปร่างและน้ำหนัก ความแตกต่างของแต่ละอะตอมจึงอยู่ที่รูปร่างและน้ำหนักเท่านั้น อะตอมเหล่านี้มีจำนวนเป็นอนันต์ เป็นสิ่งซึ่งมีมาแต่เดิม ไม่มีการเกิดใหม่และไม่มีการสูญสลาย หรือเปลี่ยนแปลง เพราะอะตอมไม่มีองค์ประกอบ

เดโมคริตุสอธิบายต่อไปว่า การเคลื่อนที่ของอะตอมเป็นสาเหตุของการเกิด การเปลี่ยนแปลง และการดับสลายของสิ่งต่างๆ เพราะเขาเห็นว่าการเกิดและการดับสลายของสิ่งต่างๆ เป็นเพียงการรวมตัวกัน และแยกออกจากกันของอะตอมทั้งหลาย ส่วนการเปลี่ยนแปลงก็เป็นเพียงการสลับที่ของอะตอมเท่านั้น ส่วนอะตอมนั้นไม่ได้มีการเกิด ดับสลาย หรือเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด

ดังนั้นสิ่งต่างๆ นอกเหนือจากช่องว่าง อะตอม และการเคลื่อนที่ของอะตอมจึงไม่มีอยู่จริง นอกจากนี้ เดโมคริตุสยังเห็นว่า คุณภาพของสิ่งต่างๆ สามารถทอนลงได้เป็นปริมาณ เพราะคุณภาพของสิ่งต่างๆ เกิดจากปริมาณและขนาดอะตอมที่ประกอบกันขึ้นเป็นสิ่งที่แต่ละสิ่งเท่านั้น แก่นแท้ของสิ่งต่างๆ จึงไม่มีคุณภาพใดๆ

๑.๑.๒.๒ ฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon)

ฟรานซิส เบคอน (ค.ศ. ๑๕๖๑ – ๑๖๒๖) นักปรัชญาชาวอังกฤษผู้ได้รับการยกย่องให้เป็น ปฐมอาจารย์แห่งสสารนิยมแบบอังกฤษ และเป็นผู้นำความคิดแบบผัสสะสัจนิยม (Sense Realism) เนื่องจากเบคอนมีชีวิตอยู่ในช่วงปลายสมัยยุคกลาง หรือยุคมืดทางปัญญา (Dark age) ซึ่งวิทยาการความรู้ต่างๆ ยังถูกครอบงำด้วยอิทธิพลทางความเชื่อของศาสนาคริสต์ ในขณะนั้น ประเทศแถบยุโรปเริ่มมีการฟื้นฟูการศึกษาศิลปะวิทยาการต่างๆ ด้วยแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ เบคอนจึงเห็นว่าระบบความคิดในยุคกลางเป็นระบบความคิดที่มีดมัวคับแคบ และขัดขวางความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เขากล่าวว่าการศึกษากับธรรมชาติไม่สามารถเรียนรู้ได้จากตำรา และไม่จำเป็นต้องยึดถือตามข้อความ หรือเนื้อหาในคัมภีร์ว่าเป็นจริงเสมอไป แต่ต้องอาศัยการสังเกตจากธรรมชาติ ใคร่ครวญพิจารณาความเป็นจริงจากการสัมผัส หรือประสบด้วยตัวเอง ซึ่งทอร์ศนะดังกล่าวมาจากพื้นฐานความคิดของเบคอนที่ว่า สิ่งเป็นจริงเป็นสิ่งธรรมชาติที่สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส

เบคอนเห็นว่า ธรรมชาติเป็นสิ่งที่อธิบายได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เขาจึงให้ความสำคัญกับการศึกษาตามหลักวิทยาศาสตร์คือ การสังเกต (Observation) การสืบสวนคิดค้น (Investigation) และการค้นคว้าทดลอง (Experiment) นอกจากนี้ยังเห็นว่า การศึกษาแบบวิทยาศาสตร์ยังเป็นเครื่องมือที่สามารถนำไปสู่ความสำเร็จตามเจตนารมณ์ หรือเป้าหมายที่มนุษย์ต้องการ นั่นก็คือ การที่มนุษย์มีอำนาจบังคับธรรมชาติ และสามารถนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่มนุษย์ในสังคมได้ เบคอนจึงเขียนหนังสือชื่อ Novum Organum ซึ่งว่าด้วยเรื่องระเบียบใหม่อันเป็นกฎเกณฑ์ในการคิดค้นสิ่งต่างๆ ในโลกและจักรวาล เป็นการศึกษาแบบใหม่ที่เห็นว่า สิ่งเป็นจริงจะต้องสามารถพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์

การค้นหาคำจริงแบบวิทยาศาสตร์ หรือวิธีแบบใหม่ของเบคอน คือ วิธีอุปนัย (Inductive Method) โดยมีหลักการว่า มนุษย์สามารถรับรู้ความจริงโดยผ่านข้อมูลทางประสาทสัมผัส ความรู้ของมนุษย์ได้จากการสังเกตและทดลอง แล้วนำไปสรุปเป็นหลักเกณฑ์ที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์โดยรวมได้ ซึ่งเป็นวิธีการที่ตรงข้ามกับวิธีการศึกษาในสมัยนั้นที่มักใช้วิธีนิรนัย (Deductive Method) คือ การให้ศึกษากฎเกณฑ์ก่อน เพื่อนำไปอธิบายปรากฏการณ์เฉพาะต่างๆ ข้อแตกต่างระหว่างวิธีอุปนัยกับวิธีนิรนัยสามารถสรุปได้ดังนี้

วิธีอุปนัย

- ๑) อาศัยหลักฐานจากประสบการณ์
- ๒) เริ่มต้นจากข้อมูลที่มีลักษณะเฉพาะ (particular) ไปสู่ข้อสรุปซึ่งมีลักษณะทั่วไป (Universal)

- ๓) ความเชื่อถือของข้อสรุปอยู่ในระดับความน่าจะเป็น (probability)
- ๔) มีความรู้ใหม่เกิดขึ้น

ตัวอย่างวิธีอ้างเหตุผลแบบอุปนัย เช่น

- ส้มทุกผลที่หยิบมาชิมจากตะกร้านั้นหวาน
- ดังนั้นส้มทุกผลในตะกร้านั้นหวาน

จากตัวอย่างจะเห็นว่า เป็นการพิสูจน์ความเชื่อโดยอาศัยหลักฐานจากประสบการณ์ ซึ่งเป็นการสรุปความจริงทั่วไป หรือความจริงสากล (truth) โดยอาศัยความจริงเฉพาะ (fact) ที่ได้จากประสบการณ์ ความจริงเฉพาะหมายถึงความจริงของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือปรากฏการณ์ใด ปรากฏการณ์หนึ่งโดยเฉพาะ ส่วนความจริงสากลหมายถึงความจริงของสิ่งทุกสิ่ง หรือปรากฏการณ์ทุกปรากฏการณ์ที่อยู่ในประเภทเดียวกัน

อีกตัวอย่างหนึ่งของการอ้างเหตุผลแบบอุปนัย เช่น

- คนแต่ละคนที่เคยรู้จักตายด้วยสาเหตุต่างๆ กัน
- ดังนั้น คนทุกคนต้องตาย

ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นการสรุปด้วยวิธีอุปนัย ซึ่งเป็นการสรุปจากการได้รู้ลักษณะของสิ่งเฉพาะหลายๆ สิ่งที่อยู่ในประเภทเดียวกัน แล้วสรุปเป็นความจริงสากล ซึ่งเป็นความจริงของประเภทไม่ใช่ความจริงของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การสรุปในลักษณะนี้จึงเป็นการกระโดดจากบางสิ่งไปสู่อะไรบางอย่างจากอดีตไปสู่อนาคต เป็นการเอาลักษณะร่วมที่รู้จากส่วนย่อยมายกให้เป็นลักษณะร่วมของส่วนรวมทั้งหมดในประเภทเดียวกัน ความรู้ที่ได้จึงเป็นเพียงความเชื่อ หรือเป็นเพียงความคาดหมาย ยังพิสูจน์ไม่ได้ แต่ความน่าเชื่อถือของข้อสรุปด้วยวิธีอุปนัยนี้ขึ้นอยู่กับปริมาณของความจริงเฉพาะว่ามีปริมาณมากพอหรือไม่ ความจริงเฉพาะจึงมีความสำคัญและเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการอุปนัย กฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ก็เป็นความจริงสากลที่ได้มาจากความจริงเฉพาะด้วยวิธีอุปนัยนี้เอง

วิธีนิรนัย

- ๑) อาศัยหลักฐานจากความรู้เดิม
- ๒) เริ่มต้นจากข้ออ้างซึ่งมีลักษณะทั่วไป (Universal) ไปสู่ข้อสรุปซึ่งมีลักษณะเฉพาะ
- ๓) ความน่าเชื่อถือของข้อสรุปอยู่ในขั้นแน่นอน (certainty)

๔) ไม่ให้ความรู้ใหม่

ตัวอย่างการอ้างเหตุผลแบบนิรนัย เช่น

คนทุกคนเป็นสิ่งมีชีวิต

แดงเป็นคน

ดังนั้น แดงเป็นสิ่งมีชีวิต

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่ามีข้อความอยู่ ๒ ส่วน ส่วนแรกคือหลักฐานที่เป็นความรู้เดิม ได้แก่ ข้อความที่ ๑ และ ๒ ส่วนที่สองคือข้อสรุปที่ถอดออกมาจากหลักฐานด้วยวิธีโยงความคิด ได้แก่ ข้อความที่ ๓ จากลักษณะดังกล่าวถ้าหลักฐานที่เป็นความรู้เดิมเป็นจริง และกระบวนการในการถอดข้อสรุปมีความสมเหตุสมผล (Validity) ข้อสรุปที่ได้ก็ย่อมจะถูกต้อง เพราะความสัมพันธ์ระหว่างข้ออ้างและข้อสรุปอยู่ในลักษณะที่ว่า เนื้อความในข้อสรุปถูกกำหนดโดยเนื้อความในข้ออ้าง ดังนั้นถ้าข้ออ้างที่เป็นความรู้เดิมเป็นจริงย่อมเป็นไปได้ที่ข้อสรุปจะเป็นเท็จ เพราะจะเป็นการขัดแย้งตัวเอง วิธีการนิรนัยนี้แม้จะมีลักษณะเด่นตรงที่ข้อสรุปที่แน่นอนแม่นยำ แต่ข้อสรุปที่ได้ไม่ให้ความรู้ใหม่แต่อย่างใด เป็นเพียงการถอดเอาความจริงที่แฝงอยู่ในความรู้เดิมให้ปรากฏออกมาเด่นชัดเท่านั้น แต่ก็ไม่ได้อธิบายความว่าการอ้างเหตุผลแบบนี้จะไม่มีประโยชน์หรือคุณค่าอะไร เพราะบ่อยครั้งที่ข้ออ้างที่ซับซ้อนเหล่านั้นมีข้อมูลที่มีคุณค่าแฝงอยู่ จึงจำเป็นที่จะต้องดึงออกมาให้เห็นชัดเจนด้วยวิธีนิรนัย เช่น วิชาคณิตศาสตร์ เป็นต้น

ในด้านอภิปรัชญาเบคอนมีแนวคิดแบบสสารนิยม (Materialism) เพราะเขาเห็นว่าวิญญาณที่สามารถสัมผัสได้ของมนุษย์เป็นสสาร แต่เบคอนก็กล่าวว่าวิญญาณที่ไม่สามารถสัมผัสได้ด้วยกายภาพอยู่เช่นกัน เนื่องจากเบคอนเห็นว่าปรัชญาไม่สามารถกำหนดหรือชี้ขาดเกี่ยวกับธรรมชาติที่แท้จริงของวิญญาณได้ เพราะปรัชญาสามารถอธิบายได้อย่างแจ่มแจ้งเฉพาะส่วนที่อาศัยประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสเท่านั้น

ด้านทฤษฎีเกี่ยวกับพระเจ้า เบคอนไม่ได้ปฏิเสธการมีอยู่ของพระเจ้า แต่เขายึดหลักเหตุผลที่สามารถพิสูจน์ได้ตามหลักวิทยาศาสตร์เท่านั้น เขาจึงไม่ได้ให้ความสำคัญในการพิสูจน์ทางจุดมุ่งหมาย (Teleological proof) เรื่องสาเหตุสุดท้ายคือพระเจ้า

๑.๑.๒.๓ โทมัส ฮอบส์ (Thomas hobbes)

โทมัส ฮอบส์ (ค.ศ. ๑๕๘๘ – ๑๖๗๙) นักปรัชญาชาวอังกฤษในกลุ่มสสารนิยม (Materialism) แนวคิดของฮอบส์ได้รับอิทธิพลมาจากการปฏิบัติของชนชั้นกลางของอังกฤษ ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ ซึ่งเป็นการพัฒนาแนวคิดของลัทธิวัตถุนิยมทางจักรกล และจัดระบบแนวคิดวัตถุนิยมของเบคอนให้ดีขึ้น ฮอบส์ได้รับการขนานนามว่าเป็น บิดาแห่งลัทธิจักรกลนิยม (Mechanism)

เพราะได้นำทฤษฎีอะตอม (Atom) ของเดโมคริตุสมาพัฒนาให้เป็นแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ แล้วนำมาอธิบายโลกและชีวิตว่าเป็นขบวนการเคลื่อนไหวอย่างกลไก

ฮอบส์เชื่อว่า แนวคิดแบบจักรกลนิยม (Mechanism) สามารถนำมาอธิบายความเป็นไปของโลกและชีวิตได้ เพราะโลกและชีวิตมีลักษณะการดำเนินไปเช่นเดียวกับเครื่องจักรที่มีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาไม่มีสิ้นสุด ในลักษณะลูกโซ่ของเหตุและผล คือเมื่อมีเหตุเกิดขึ้นก็ย่อมเกิดผลตามมา และผลก็เป็นเหตุต่อไปไม่มีสิ้นสุด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าโลกคือเครื่องจักรเครื่องมือหนึ่ง ฮอบส์จึงกล่าวว่าโลกคือผลรวมของเทหวัตถุที่มีกฎการเคลื่อนไหวทางจักรกลควบคุมอยู่ นอกจากนี้เขายังได้พัฒนาแนวคิดดังกล่าวต่อไปอีกว่า จักรวาลเป็นขบวนการทางฟิสิกส์ที่มีการเคลื่อนไหวอย่างกลไก เป็นเครื่องจักรที่ไม่มีชีวิตจิตใจ ประกอบด้วยสสารและพลังงาน ไม่มีวัตถุประสงค์ ไม่มีสาเหตุสุดท้าย และไม่มีจุดจบ อีกทั้งไม่มีพลังชีวิต ไม่มีพลังจิต และไม่มีเจตจำนงเสรี เพราะปรากฏการณ์ทุกชนิดทั้งที่เป็นสสารหรือจิตวิญญาณล้วนถูกกำหนดด้วยเหตุปัจจัยที่มีมาก่อน ไม่ได้ถูกกำหนดด้วยจุดมุ่งหมายหรือจุดประสงค์

ลักษณะของแนวคิดแบบจักรกลนิยมของฮอบส์ดังกล่าวข้างต้น ทำให้ทรรคนะทางอภิปรัชญาของเขาจัดอยู่ในประเภท เอกวัตถุนิยม (Monism Material) โดยถือว่า ความจริงแท้เป็นวัตถุ หรือสสารคือเป็นสิ่งที่รูปร่าง ฮอบส์ได้สรุปแนวคิดทางอภิปรัชญาของเขาไว้ว่า โลกเป็นที่รวมของสสารวัตถุทั้งสิ้น ดังนั้นทุกส่วนของโลกจึงต้องเป็นสสารด้วยเช่นกัน ส่วนในเรื่องของจิตนั้น ฮอบส์ถือว่า จิตเป็นผลที่เกิดจากการเคลื่อนไหวของสสาร ความรู้สึกนึกคิดเป็นเพียงผลของการเคลื่อนไหวของสสารคือ เมื่อวัตถุปะทะกับอวัยวะรับสัมผัสทำให้เกิดการเคลื่อนไหวที่เรียกว่า ประสาทสัมผัสจากอวัยวะรับสัมผัสไปยังสมอง และเกิดการเคลื่อนไหวจากสมองมายังประสาทสัมผัสอีกทอดหนึ่ง ซึ่งอาจเปรียบเทียบลักษณะของการรับรู้และความรู้สึกนึกคิดได้กับรูปแบบของเฟืองในเครื่องจักรที่เคลื่อนไหวต่อเนื่องกัน ความรู้สึกนึกคิดเปรียบเสมือนเฟืองตัวสุดท้ายที่ถูกเคลื่อนที่โดยเฟืองตัวอื่นๆ ซึ่งเฟืองตัวสุดท้ายนี้ไม่สามารถเคลื่อนไหวเฟืองตัวอื่นๆ ได้ ดังนั้นตามทรรคนะของฮอบส์ มนุษย์จึงมีลักษณะเช่นเดียวกับเครื่องจักรที่มีความสลับซับซ้อน การกระทำของมนุษย์เกิดจากปัจจัยการเคลื่อนที่ของสสาร หรือวัตถุภายนอกเป็นตัวกำหนด ความรู้สึกนึกคิดไม่มีผลให้เกิดการเคลื่อนไหว

๑.๑.๓ จิตนิยม (Idealism)

สทิต วงศ์สุวรรณ (๒๕๔๓) ได้อธิบายไว้ว่า จิตนิยม (Idealism) คือลัทธิปรัชญาที่เชื่อว่าความจริงสูงสุดเป็นจิต หรือสสารซึ่งมีอยู่ในวันครไม่เปลี่ยนแปลง และเป็นหลักหรือเป็นกฎเกณฑ์ของสสาร ลักษณะทั่วไปของจิตนิยมมีดังนี้

๑. เนื้อแท้ของโลกเป็นออสสาร จิตนิยมเห็นว่าเนื้อแท้ของโลกมิได้มีเพียงสสาร แต่เชื่อว่ายังมีจิต หรือออสสารซึ่งมีสภาพความเป็นจริงมากกว่าสสาร ออสสารมีคุณสมบัติที่ตรงข้ามกับสสาร คือไม่กินที่ ไม่อยู่ในเวลา และไม่สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ แต่ก็มีอยู่จริง และเป็นจริงโดยตัวมันเองไม่ใช่อยู่ในความคิด

๒. ออสสารหรือจิตมีลักษณะนิรันดร์ (eternal) ไม่เปลี่ยนแปลง และอยู่ได้ด้วยตัวเอง ในขณะที่โลกของสสารต้องเปลี่ยนแปลงและไม่มีสิ่งใดคงที่ ออสสารหรือจิตเป็นตัวกำหนดกฎเกณฑ์ในโลกของสสาร

๓. ออสสารหรือจิตมีโลกอิสระของตัวเอง คือเชื่อว่าออสสารหรือจิตมีโลกอิสระที่ไม่ขึ้นต่อโลกของสสาร แต่โลกของสสารต้องขึ้นต่อโลกของออสสาร เพราะโลกของสสารไม่สามารถอยู่ได้ด้วยตัวเองต้องอาศัยโลกของออสสารเป็นหลัก หรือกฎเกณฑ์ในการดำรงอยู่

๔. จิตนิยมเชื่อว่าค่าต่างๆ มีอยู่จริง คือค่า (Value) ของสิ่งต่างๆ ในโลกของสสารนั้น มีอยู่จริงไม่ใช่ค่าที่มนุษย์สมมุติขึ้น เพราะมีต้นตออยู่ในโลกของออสสารหรือจิต เป็นสิ่งที่มีอยู่เดิม มนุษย์เพียงไปค้นพบ ไม่ใช่ผู้คิดขึ้น

จิตนิยมเชื่อว่าความจริงสูงสุดเป็นจิต จึงเห็นว่าเนื้อแท้ของมนุษย์มีลักษณะดังนี้

๑. จิตนิยมเชื่อว่ามนุษย์ประกอบด้วยสองส่วนคือ ร่างกายที่เป็นวัตถุหรือสสาร กับ จิตวิญญาณซึ่งเป็นออสสารที่คอยบังคับบัญชาร่างกาย

๒. จิตนิยมเชื่อว่าจิตวิญญาณซึ่งเป็นออสสารเป็นตัวตนที่แท้จริงของมนุษย์ และมีความเป็นอมตะไม่แตกดับไปพร้อมกับร่างกายเมื่อมนุษย์ตายลง

๑.๑.๓.๑ ยอร์จ เบอร์เลย์ (George Berkley)

เดียน คำดี (๒๕๒๖) ได้อธิบายแนวคิดของยอร์จ เบอร์เลย์ นักปรัชญาที่มีแนวคิด จิตนิยมโดดเด่นไว้ในหนังสือ **ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่**ว่า ยอร์จ เบอร์เลย์ (ค.ศ. ๑๖๘๕ – ๑๗๕๓) เป็นนักบวชในคริสต์ศาสนา และ นักปรัชญาชาวอังกฤษ ผลงานชิ้นสำคัญทางปรัชญาของเบอร์เลย์ คือ หลักเกี่ยวกับความรู้ของมนุษย์ (A Treatise Concerning the Principle of Human knowledge) ซึ่งมีพื้นฐานแนวคิดว่า ทุกสิ่งมีอยู่เพียงแคที่รับรู้ได้

แนวคิดแบบจิตนิยม (Idealism) ของเบอร์เลย์เริ่มต้นจากการพัฒนาทฤษฎีความรู้แบบประสบการณ์นิยมของจอห์น ลอค (John Locke) ที่ว่า ร่างกายเป็นสิ่งที่สร้างความรับรู้ทางประสาทสัมผัสขึ้น ไม่ว่าจะเป็นสี เสียง กลิ่น รส สัมผัส รวมทั้งความเคลื่อนไหว ความตึงเครียด เป็นต้น และความคิดที่ง่ายไม่ซับซ้อนย่อมมาจากประสบการณ์ โดยเบอร์เลย์ได้อาศัยทฤษฎีดังกล่าวเป็นพื้นฐานในการสร้างทฤษฎีความรู้ในแบบจิตนิยม (Idealism) เขาเริ่มต้นโดยการตั้งคำถามว่า ถ้า

เป็นอย่างที่จอห์น ลอค ประกาศว่า พื้นฐานแห่งความรู้ของมนุษย์คือผัสสะ และผลสะท้อนที่ไม่ได้มาจากอำนาจของจิต แต่เป็นการกระทำที่สะท้อนมาจากประสาทสัมผัส (Sensation and refraction) แล้ว เราจะสามารถมั่นใจว่าโลกของสสารมีอยู่จริงได้อย่างไร

เบอร์เลย์ให้คำตอบว่า ความคิดของมนุษย์จะเกิดขึ้นได้จะต้องมีสิ่งภายนอกเป็นวัตถุแห่งความคิด หรือเป็นแบบแห่งมโนภาพ (idea) นั้น จิตของมนุษย์ไม่สามารถจะวาดมโนภาพให้เป็นรูปเป็นร่างขึ้นมาได้ โดยปราศจากการรับรู้ทางประสาทสัมผัส และมนุษย์ไม่อาจคิดในสิ่งที่ไม่อาจนึกถึงได้ การคิดจึงต้องมีเนื้อหาหรือวัตถุเป็นฐานรองรับ ดังนั้นการรับรู้ของจิตจากประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสจึงเป็นสิ่งยืนยันว่าโลกของสสารมีอยู่จริง เบอร์เลย์ได้อธิบายต่อไปว่า ความมีอยู่ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งย่อมตรงกับการรับรู้สิ่งนั้น เพราะสิ่งทั้งหลายมีอยู่จริงจากประสบการณ์ทางผัสสะ การรับรู้มีขึ้นเพราะจิตรับรู้ทางผัสสะ ดังนั้นความมีอยู่ของสิ่งทั้งหลายจึงถือว่าเป็นสิ่งเดียวกันกับการรับรู้ (Existence is identical with perception) โดยเบอร์เลย์ยกตัวอย่างว่า เมื่อข้าพเจ้าพูดว่า ข้าพเจ้าเขียนหนังสือบนโต๊ะตัวนี้ ข้าพเจ้าหมายความว่าข้าพเจ้าเห็นและรู้สึกเกี่ยวกับโต๊ะตัวนี้ เมื่อข้าพเจ้าพูดว่า มันมีอยู่เมื่อข้าพเจ้าออกมาจากห้อง ข้าพเจ้าหมายความว่าถ้าหากข้าพเจ้าอยู่ในห้องจริงข้าพเจ้าอาจจะรับรู้มันได้ หรือว่ามีจิตอื่นบางอย่างทำหน้าที่รับรู้มันอยู่ การพูดว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีอยู่โดยจิตไม่สามารถรับรู้ได้จึงเป็นคำพูดที่ไม่อาจยอมรับได้ ดังนั้นเขาจึงกล่าวว่า ความมีอยู่จะต้องรับรู้ได้ (To be is to be perceived) หรือความมีอยู่ก็คือภาวะการรับรู้ และมีอยู่ในจิตนั่นเอง

เบอร์เลย์ยังได้กล่าวต่อไปอีกว่า นอกจากมโนภาพ (idea) ซึ่งเป็นวัตถุอันเป็นความรู้ของมนุษย์ และเป้าหมายแห่งความรู้จะมีอยู่แล้ว ก็จะต้องมีสิ่งที่เรียกว่าจิต (mind) เจตภูต (spirit) และวิญญาณ (soul) หรือตัวของเราเอง (myself) เป็นผู้ทำหน้าที่รับรู้ หรือผู้รู้ด้วย เพราะมโนภาพเป็นสิ่งที่อยู่จริงจึงต้องมีผู้รับรู้ หรือสร้างมโนภาพ ดังนั้นในทรรศนะของเบอร์เลย์ มโนภาพและตัวตนจึงเป็นสิ่งมีอยู่จริง

ทรรศนะเกี่ยวกับสสาร (Matter)

เบอร์เลย์ได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับสสารไว้ว่า แม้ว่าสิ่งทั้งหลายที่มนุษย์สามารถสัมผัสได้ด้วยตา หู จมูก ลิ้น กาย จะถือว่ามีอยู่จริง แต่ก็มีอยู่จริงในฐานะเพียงสิ่งที่ถูกรู้ หรือถูกรับรู้ด้วยจิตเท่านั้น ไม่มีอยู่จริงด้วยตัวของมันเอง เบอร์เลย์อธิบายว่า มนุษย์รู้สิ่งต่างๆ ด้วยการอนุมานว่า มันมีอยู่จากการรับรู้ลักษณะของสิ่งเหล่านั้นด้วยรูปร่าง สี กลิ่น เสียง และรส ซึ่งเป็นการประมวลคุณภาพต่างๆของสิ่งเหล่านั้น แต่เมื่อมนุษย์แต่ละคนเห็นคุณภาพของสิ่งเหล่านั้นแตกต่างกันไปไม่ว่าในรูป สี กลิ่น เสียง รส หรืออุณหภูมิ ก็หมายความว่าสิ่งเหล่านั้นมีอยู่ในมโนภาพ ไม่สามารถเรียกได้ว่ามีอยู่ด้วยตัวเอง

ด้านคุณภาพของสสาร (qualities) เบอร์เลย์กล่าวว่ามี ๒ ชนิดคือ

๑) คุณสมบัติแรก (Primary quality) คือ โครงสร้าง ตัวตน รูปร่าง ความเคลื่อนไหว และการกินที่ เป็นต้น

๒) คุณสมบัตินอง (Second quality) คือ สี กลิ่น รส ร้อน แห้ง อ่อน นุ่ม เป็นต้น เบอร์เลย์เห็นว่าคุณสมบัติทั้ง ๒ ชนิดไม่แตกต่างกันในลักษณะที่เป็นมโนภาพที่เกิดขึ้นในจิตของแต่ละคนเช่นเดียวกัน เบอร์เลย์ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดที่ว่าคุณสมบัติแรกเป็นตัวแทนของสสารอันเป็นอิสระจากจิต เขาเห็นว่าคุณสมบัติแรกเป็นสิ่งที่ความรู้สึกของมนุษย์คิดขึ้น ไม่มีความแน่นอนเช่นเดียวกับคุณสมบัตินอง ยกตัวอย่างเช่น เมื่อเรายังแข็งแรงยกก้อนหินก้อนหนึ่งรู้สึกว่าเขาแต่เมื่อป่วยเป็นไข้แล้วไปยกก้อนหินนั้นกลับรู้สึกว่ามันหนักเป็นต้น ดังนั้นตามทฤษฎีของเบอร์เลย์สสารจึงมีอยู่จริงในมโนภาพเท่านั้น

ข้อพิสูจน์ความมีอยู่ของพระเจ้า (Proof for existence of God)

เมื่อเบอร์เลย์เห็นว่าสสารไม่มีความแท้จริงโดยปราศจากการรับรู้ เขาจึงเห็นว่าความมีอยู่ของตัวเอง (myself) และมโนภาพ (idea) ซึ่งเป็นการรับรู้คือสิ่งแท้จริง แต่เบอร์เลย์ตั้งข้อสงสัยเกิดว่าเนื่องจากมนุษย์มีประสบการณ์บางอย่างที่เกิดขึ้นโดยมนุษย์ไม่ได้ตั้งใจ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นนอกเหนือความรู้สึกแต่จะขัดขึ้นหรือปฏิเสธไม่ได้ เขาเชื่อว่ามโนภาพแบบนี้จะต้องเกิดจากอะไรบางอย่างบันดาลให้เกิดขึ้น ซึ่งต้องเป็นสิ่งที่อยู่อย่างเป็นเอกเทศจากตัวผู้ได้รับมโนภาพนั้น เบอร์เลย์เห็นว่าสิ่งนั้นต้องเป็นเจตภูต (spirit) ที่ไร้ขอบเขต หรือพระเจ้า เจตภูตนี้เองที่มีกัมมันตภาพ (Activity) ทำให้เกิดมโนภาพได้ และเจตภูตต้องมีอยู่นิรันดร์ เพราะมนุษย์คิดว่าจักรวาลมีอยู่ก่อนแล้ว ดังนั้นจะต้องมีผู้ทำหน้าที่อันเป็นต้นเหตุของมโนภาพนอกตัวเราซึ่งเรียกว่าธรรมชาติ เจตภูตหรือพระเจ้าจึงเป็นผู้สร้างธรรมชาติทั้งหมด เบอร์เลย์กล่าวต่อไปอีกว่า ธรรมชาติเป็นระบบแห่งมโนภาพอย่างหนึ่งเป็นประมวลแห่งการรับรู้โลกภายนอกในจิตของเราโดยอำนาจของพระเจ้า การที่กฎธรรมชาติเป็นวิธีการที่สม่ำเสมอ และมีระเบียบ ก็เนื่องจากพระเจ้าเป็นยอดของระเบียบวินัย ทรงดลบันดาลให้มโนภาพของกฎเหล่านั้นเกิดขึ้นในจิตของมนุษย์ ดังนั้นการศึกษาธรรมชาติจึงเป็นการแสวงหาอำนาจในการก่อมโนภาพของพระเจ้าด้วย

๑.๑.๔ ธรรมชาตินิยม (Naturalism)

วิทธี วิศทเวทธี (๒๕๔๗) ได้อธิบายแนวความคิดแบบธรรมชาตินิยม (Naturalism) ไว้ว่า เป็นลัทธิปรัชญาที่เชื่อว่า สิ่งธรรมชาติ (natural object) เท่านั้นที่เป็นจริง สิ่งอื่นใดที่มีใช้สิ่งธรรมชาติ หรือปรากฏการณ์ของธรรมชาติไม่ใช่สิ่งที่เป็นจริง ลักษณะทั่วไปของธรรมชาตินิยมอยู่กลางๆ ระหว่างสสารนิยมและจิตนิยม แต่โดยหลักพื้นฐานแล้วใกล้เคียงกับสสารนิยมมากกว่า ดังนี้

๑. ธรรมชาตินิยมเชื่อว่าธรรมชาติ (Nature) คือความเป็นจริงทั้งหมด สิ่งอื่นที่อยู่ นอกเหนือธรรมชาติไม่มีอยู่จริง สิ่งธรรมชาติต้องเป็นสิ่งที่สามารถสัมผัสได้ และต้องอยู่ในระบบของ อวกาศและเวลา ในแง่นี้ธรรมชาตินิยมจึงมีลักษณะคล้ายสสารนิยม

๒. ธรรมชาตินิยมยอมรับกระบวนการวิวัฒนาการของสสาร คือการเกิดสิ่งใหม่ขึ้น จากสิ่งที่มีอยู่เดิม แต่มีคุณสมบัติ หรือคุณภาพใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม ซึ่งไม่สามารถทอนลงให้ เป็นเพียงการรวมตัวของหน่วยย่อยได้

๓. ความเปลี่ยนแปลงของสิ่งธรรมชาติเกิดจากสาเหตุตามธรรมชาติ โดยยึดหลักที่ว่า ความเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่างๆ ย่อมมีสาเหตุ และสาเหตุนั้นต้องเป็นสาเหตุธรรมชาติ ไม่ใช่การ คลบ้นดาลของสิ่งเหนือธรรมชาติ

ธรรมชาตินิยมเห็นว่า เนื้อแท้ของมนุษย์มีลักษณะดังนี้

๑. ธรรมชาตินิยมเชื่อว่ามนุษย์ประกอบด้วยสองส่วนคือ ร่างกายที่เป็นวัตถุหรือสสาร กับจิตวิญญาณที่เป็นอสสาร ซึ่งมีความสำคัญเท่าเทียมกันและจริงเท่ากัน

๒. ธรรมชาตินิยมไม่ยอมรับว่ามีจิตที่เป็นอิสระจากสสาร ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ขัดแย้งกับ จิตนิยมในเรื่องความเป็นอมตะของจิต โดยเห็นว่าจิตเป็นเพียงผลที่เกิดจากการวิวัฒนาการ หรือการ ทำงานอันซับซ้อนของระบบประสาทและสมองซึ่งเป็นสสารเท่านั้น เมื่อสสารสลายตัวจิตก็ดับสูญไป ด้วย

๑.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวกับอภิปรัชญา

ดิเรก วังชากร (๒๕๓๑) ได้ศึกษา**อภิปรัชญาของกฤษณมูรติ** เพื่อให้เห็น ความสัมพันธ์ระหว่างอภิปรัชญากับผลงานทางความคิดต่างๆ พบว่าทฤษฎีทางอภิปรัชญาของ กฤษณมูรตินั้นมีอยู่จริง และแทรกอยู่ในผลงานต่างๆ ที่นำเสนอออกมา ทฤษฎีทางอภิปรัชญาที่ สำคัญของกฤษณมูรติคือ เห็นว่าความจริงแท้มีลักษณะเป็นข้อเท็จจริงที่ดำรงอยู่เป็นเอกภาพทั้งหมด และเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ จึงนำมาซึ่งญาณวิทยาที่ว่าไม่สามารถรับรู้ความจริงแท้ได้ด้วย ประสบการณ์และระบบเหตุผล แต่รับรู้ได้ด้วยประสบการณ์ตรงทันทีทันใด โดยไม่แบ่งแยกระหว่างผู้ รับรู้และสิ่งที่ถูกรับรู้จากการตีความด้วยประสบการณ์และระบบเหตุผล ด้วยทฤษฎีทางอภิปรัชญา ดังกล่าวทำให้ผลงานทางความคิดต่างๆ ของกฤษณมูรติ มีลักษณะของการปฏิเสธระบบคิด ข้อสรุป ทฤษฎีที่แน่นอนตายตัว เพราะเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้เป็นตัวขัดขวางการค้นคว้าข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่

๒. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล

๒.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล

สุภาพ พิมพ์ชน (๒๕๔๘) ได้เขียนบทวิจารณ์เรื่อง “เสกสรรค์ ประเสริฐกุล” นานุกรมแห่งความพ่ายแพ้ในสงครามระหว่างปัจเจกกับสังคม ลงใน [www. Thaiwriter.net](http://www.Thaiwriter.net) เพื่อวิจารณ์หนังสือชุดคัดสรรจำนวน ๔ เล่มของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล ซึ่งเป็นการรวบรวมผลงานดีเด่นมาจัดพิมพ์ไว้ในที่เดียวกัน แบ่งตามประเภทของงานเขียนได้ดังนี้

๑. เรื่องสั้นคัดสรร พ.ศ. ๒๕๒๒ – ๒๕๓๙
๒. บทบันทึกคัดสรร พ.ศ. ๒๕๒๗ – ๒๕๔๐
๓. ความเรียงคัดสรร พ.ศ. ๒๕๓๑ – ๒๕๔๐
๔. สารคดีคัดสรร พ.ศ. ๒๕๓๕ – ๒๕๔๐

วรรณกรรมของเสกสรรค์มีลักษณะที่ใช้ข้อเท็จจริงจากประสบการณ์ตรงเป็นพื้นฐาน แต่นำมาเรียงลำดับการเล่าเรื่องใหม่ด้วยกลวิธีทางการประพันธ์ โดยใช้วิธีการดำเนินเรื่องทั้งแบบตามปฏิทิน การสลับเหตุการณ์ไปมาทั้งแบบย้อนทวนอดีต (Flash back) และแบบตัดไปสู่เหตุการณ์ในอนาคต (Flash forward) ทำให้เกิดความน่าสนใจและพลังในการสื่อสาร ลักษณะดังกล่าวทำให้ไม่สามารถแยกประเภทระหว่างความเป็นเรื่องแต่ง (fiction) กับเรื่องจริง (non-fiction) ได้อย่างชัดเจน จุดเด่นอีกประการหนึ่ง คือการใช้ภาษา ท่วงทำนองการสร้างประโยค (syntax) การใช้โวหารแบบความขัดแย้งคู่ขนาน (paradox) ทำให้เห็นภาพพจน์ และเข้าใจความหมายได้อย่างลึกซึ้ง

ด้านแนวคิดพบว่า วรรณกรรมของเสกสรรค์มีลักษณะของแนวคิดแบบมนุษยนิยม (Humanism) คือให้ความสำคัญกับศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคล และส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งสามารถแบ่งลักษณะความคิดออกเป็น ๓ ยุคด้วยกัน คือ

๑. ยุคแสวงหา ประมาณ พ.ศ. ๒๕๒๒ – ๒๕๒๗ แบ่งเนื้อหาออกเป็น ๒ ลักษณะคือการแสวงหาความหมายของชีวิตในฐานะปัจเจก และการแสวงหาทางออกของสังคม

๒. ยุคพ่ายแพ้ ประมาณ พ.ศ. ๒๕๒๘ – ๒๕๓๕ แบ่งเนื้อหาออกเป็น ๒ ลักษณะคือความพ่ายแพ้ในเชิงอุดมคติ กับความพ่ายแพ้ในเชิงสังคม

๓. ยุคเอกภพ ประมาณ พ.ศ. ๒๕๓๕ – ๒๕๔๐ แบ่งเนื้อหาออกเป็น ๒ ช่วง คือ ช่วงแรกที่ได้เต็มไปด้วยความสับสนไร้คำตอบ ประมาณ พ.ศ. ๒๕๓๕ – ๒๕๓๘ และ ช่วงหลังที่มีความเข้าใจปรากฏการณ์พื้นฐานของธรรมชาติ ประมาณ พ.ศ. ๒๕๓๙ – ๒๕๔๐

ข้อสรุปดังกล่าว ทำให้เห็นถึงพัฒนาการทางความคิดในวรรณกรรมของเสกสรรค์ ที่

มุ่งความเข้าใจในความหมายสูงสุดของการดำรงอยู่ เป็นการค้นพบสัจธรรมตามธรรมชาติ โดยเฉพาะหลักธรรมในพุทธศาสนาที่ว่าด้วยเรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ทำให้มีความคิดในลักษณะที่ยอมรับกฎของการเปลี่ยนแปลง และปลดปล่อยตัวเองให้เป็นอิสระจากการยึดติดตัวตนมากขึ้น

๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล

ตุลา เดชพลากุล (๒๕๔๕) ได้วิเคราะห์เรื่องสั้นของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล จำนวน ๓ เล่ม คือ ฤดูกาล ดอกไฟ และคนกับเสือ ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหา และกลวิธีการประพันธ์กับประสบการณ์ของผู้แต่ง และบริบททางการเมือง พบว่า ประสบการณ์จากการเรียนรู้ชีวิต และวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติของเสกสรรค์ ส่งผลต่อโลกทัศน์เกี่ยวกับการแสวงหาความหมายชีวิต ที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าทางจิตใจ คุณค่าทางจริยธรรม และความเป็นอิสระทางจิตวิญญาณซึ่งถือเป็นคุณค่าที่แท้จริงของความเป็นมนุษย์

ด้านบริบททางสังคมของการประพันธ์ สะท้อนให้เห็นทรรศนะที่ว่า ปัญหาความไม่เป็นธรรมในสังคมอันเกิดจากการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ไม่ดำเนินควบคู่กับความเสมอภาคทางโอกาสและการกระจายรายได้ ส่งเสริมให้เกิดค่านิยมที่ยึดถืออำนาจและผลประโยชน์ทางวัตถุเป็นคุณค่าของชีวิต ซึ่งเป็นสิ่งที่บั่นทอนคุณค่าทางจิตใจ ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ตลอดจนรากฐานทางด้านวัฒนธรรมที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าทางจิตใจและจริยธรรม นอกจากนี้กระแสบริโภคนิยมและอารยธรรมในปัจจุบันยังเป็นสิ่งสกัดกั้นการบรรลุถึงคุณค่าของมนุษย์ ซึ่งก็คือความเป็นอิสระทางจิตวิญญาณในการแสวงหาคูณค่าด้วยตนเอง

ทรรศนะของเสกสรรค์อีกประการหนึ่ง คือเชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพในการเรียนรู้จากธรรมชาติ และการขบคิดใช้เหตุผล เพื่อให้เข้าใจความจริงของชีวิต และสิ่งสำคัญในการกอบกู้สังคมคือคุณค่าของมนุษย์ อันเกิดจากการพัฒนาทางด้านจิตใจ เพราะสามารถสร้างคุณค่าทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และเป็นสิ่งที่ช่วยจรรโลงสังคมอีกด้วย

รวมเรื่องสั้นทั้ง ๓ เล่ม แสดงให้เห็นว่าเสกสรรค์มีทรรศนะที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าทางด้านจิตใจ การค้นหาความหมายและความเข้าใจในความจริงของชีวิต ตลอดจนตระหนักถึงความจำเป็นในการดำรงไว้ซึ่งคุณธรรมและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ อันเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมและความอยู่รอดของสังคม

๓. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปรัชญาในวรรณกรรม

๓.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปรัชญาในวรรณกรรม

สรายุทธ์ ธรรมโชติ (๒๕๔๗) ได้เขียนบทวิจารณ์เรื่อง **‘ความน่าจะเป็น โปสต์โมเดิร์น’** ของ **‘ความน่าจะเป็น’** โดยใช้แนวคิดปรัชญาโปสต์โมเดิร์น หรือปรัชญาหลังสมัยใหม่ ในการวิจารณ์หนังสือรวมเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์เรื่อง **ความน่าจะเป็น** ของปราบดา หยุ่น ทำให้เห็นว่ามีแนวคิดปรัชญาโปสต์โมเดิร์น ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนทั้งด้านรูปแบบ และเนื้อหา

ในด้านรูปแบบเรื่องสั้นทั้ง ๑๓ เรื่องมีโครงเรื่องแบบ mini – narratives คือเป็นเรื่องราวที่ดูไม่สำคัญ ไม่มีเหตุผล และไม่มีจุดหมาย ตรงข้ามกับโครงเรื่องแบบ grand – narratives หรืออภิเรื่องเล่าของวรรณกรรมสมัยใหม่ คือเป็นโครงเรื่องที่มีลักษณะของคู่ขัดแย้ง หรือคู่ตรงข้ามหลัก (binary opposition) เช่นดี-ชั่ว, ความจริง-ความลวง, ร่างกาย-จิตใจ, เหตุผล-ไร้เหตุผล เป็นต้น การใช้โครงเรื่องแบบ mini – narratives ทำให้ผู้อ่านที่มีกรอบคิดแบบ grand – narratives อยู่ไม่เข้าใจว่าต้องการนำเสนออะไร นอกจากนี้ยังใช้วิธีการเล่าเรื่องแบบ metafiction คือการเล่าเรื่องที่หันกลับมาล้อเลียน หรือตั้งคำถามกับเรื่องแต่ง เพื่อแสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมไม่สามารถถ่ายทอดความจริงของโลก และชีวิตได้อย่างตรงไปตรงมา เช่นในเรื่อง “มารุตมองทะเล”, “เหตุการณ์กรรมซ้ำเล่า” เป็นต้น

ด้านเนื้อหาแสดงให้เห็นถึงความไม่เชื่อในความมีอยู่ของความจริงเชิงปรัชญาไว้ในเรื่อง “บรรยากาศเป็นกันเอง”, “ตื่น-ลึก-หนา-บาง” การเสียดสีล้อเลียนความไร้สาระของการใช้เหตุผลของมนุษย์มาอธิบายเหตุการณ์ต่างๆ ในเรื่อง “นักเว่นวรรค”, “คนนอนคม” และยังตั้งคำถามเกี่ยวกับความถูกต้องของความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เพื่อแสดงให้เห็นว่าวิธีการหาความรู้นั้นมีมากมายหลายวิธีกว่าการใช้เพียงวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เช่นในเรื่อง “ตามตาต้องใจ”, “ด้วยตาเปล่า” เป็นต้น นอกจากนี้ยังวิพากษ์วิจารณ์ภาษาว่า ภาษาไม่ได้เป็นภาพแทนโลกแห่งความเป็นจริง แต่ภาษามีระบบของตัวเอง โดยไม่ได้อิงอยู่กับโลกแห่งความจริงแต่อย่างใด หรือตั้งคำถามกับความเชื่อ ค่านิยมของสังคม เช่นเรื่อง “ตามตาต้องใจ”, “ความน่าจะเป็น”, “อะไรในอากาศ” เป็นต้น

การใช้แนวคิดปรัชญาโปสต์โมเดิร์น มาวิจารณ์เรื่องสั้นชุดความน่าจะเป็น ของผู้วิจารณ์นี้ ทำให้เห็นว่า การเข้าใจแนวคิดทางปรัชญาจะทำให้สามารถศึกษาวรรณกรรมได้อย่างชัดเจนลึกซึ้งยิ่งขึ้น

อุษาวดี เอกแสงศรี (๒๕๔๗) ได้ศึกษา **นวนิยายเชิงอภิปรัชญาของฝรั่งเศสในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐** โดยศึกษานวนิยายเชิงอภิปรัชญาของฝรั่งเศสในช่วงปี ค.ศ. ๑๙๒๖ - ๑๙๕๕ จำนวน ๔ เรื่อง ซึ่งเป็นที่รู้จักดีในหมู่ปัญญาชนและผู้ที่ศึกษาวรรณกรรมฝรั่งเศส ได้แก่ “เที่ยวบินกลางคืน” (Vol de Nuit) ของแซงเต็กซูเปรี (Saint-Exupery: 1931), “สภาวะแห่งมนุษย์” (La Condition Humaine) ของอ็องเดร มาโรซ์ (Andre Malraux: 1933), “คลื่น” (La Nausee) ของ

ฌ็อง ปอล ซาร์ตร์ (Jean-Paul Sartre: 1938), “กาฬโรค” (La Peste) ของอัลแบร์ กามูส์ (Albert Camus: 1947) พบว่านวนิยายเชิงอภิปรายในระยะเวลาดังกล่าวมีลักษณะเป็นนวนิยายเชิงอภิปรายในแนวนุษยนิยม โดยมีเนื้อหาเน้นไปที่การตั้งคำถาม และการแสวงหาคำตอบให้กับชีวิตสภาวะของโลกและชีวิตที่โหดร้าย ปิ๊บคั่น และไร้แก่นสารก่อให้เกิดวิกฤตศรัทธาต่อค่านิยมดั้งเดิมของสังคม และความศรัทธาในชีวิตนิรันดร์ตามความเชื่อในศาสนาคริสต์ นวนิยายเหล่านี้จึงแสดงให้เห็นถึงความศรัทธาอันยิ่งใหญ่ในตัวมนุษย์ที่จะนำพาตัวเองให้พ้นจากสภาพอันไม่น่าพึงพอใจดังกล่าวด้วยการสร้างแก่นสารให้กับชีวิต ตลอดจนการแสดงความยิ่งใหญ่ และศักดิ์ศรีของตนเองให้ปรากฏ การเข้าใจแนวคิดเชิงอภิปรายดังกล่าวทำให้สามารถเข้าใจถึงพฤติกรรม และการตัดสินใจของตัวละครในนวนิยายทั้ง ๔ เรื่องได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น แสดงให้เห็นว่าการศึกษาอภิปรายในวรรณกรรมมีส่วนความสำคัญที่ทำให้สามารถเข้าถึงวรรณกรรมได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

๓.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปรัชญาในวรรณกรรม

คำรพ ทันศรี (๒๕๔๑) ได้ศึกษาเรื่อง คำพิพากษา และ เวลา : การวิจารณ์เชิงปรัชญา โดยมุ่งศึกษาวิเคราะห์นวนิยายเรื่องคำพิพากษา และเวลา ของชาติ กอบจิตติ ในด้านการแสดงความหมาย และปัญหาของชีวิตด้วยความคิดทางปรัชญา พบว่าในนวนิยายเรื่องคำพิพากษาได้รับอิทธิพลจากแนวปรัชญาเอ็กซิสเต้นเชียลลิสต์ที่ว่า “นรกคือผู้อื่น” แต่ตีความแตกต่างจากความคิดของ ฌ็อง ปอล ซาร์ตร์ ซึ่งเห็นว่านรกคือผู้อื่นสำหรับคนที่ไม่กล้าหาญพอที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองตามความต้องการ ดังนั้นผู้ที่ทุกข์ทรมานคือผู้ที่ขาดความรับผิดชอบ ไม่ใช่เพราะถูกบีบบังคับจากสภาพสังคม แต่ชาติ กอบจิตติ พยายามชี้ให้เห็นว่าแม้ “ฟัก” ตัวละครเอกของเรื่องจะมีความกล้าหาญที่จะรักษาความดีโดยไม่ผลักไสนางสมทรงให้ออกไปจากชีวิตของเขา แต่ชะตากรรมที่ฟักได้รับเกิดจากผู้อื่นกระทำต่อเขาทั้งสิ้นไม่ว่าจะโดยจงใจหรือไม่ก็ตาม นอกจากนั้นนวนิยายเรื่องคำพิพากษายังแสดงให้เห็นถึงความเลวร้ายของมายาคติ และการตัดสินใจพิพากษาอย่างอคติด้วยโมหะ และความเกลียดชัง

ส่วนนวนิยายเรื่องเวลา แสดงให้เห็นถึงแนวคิดทางพุทธปรัชญาที่ว่าชีวิตเป็นทุกข์และไม่เที่ยงแท้มีเวลาเป็นเครื่องกำหนดโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ความยึดมั่นถือมั่น ลุ่มหลงในมายาทำให้เกิดทุกข์ การใช้ปัญญาไตร่ตรองความจริงของชีวิตย่อมทำให้สามารถหลุดพ้นจากความทุกข์และสภาวะไร้ความหมายของชีวิต นอกจากแนวคิดทางพุทธปรัชญาแล้วชาติ กอบจิตติ ยังชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ควรรักษาความสัมพันธ์ระหว่างกันไว้ เพราะความสัมพันธ์ของชีวิตอันงดงามจะจรรโลงสังคมให้ดำรงอยู่ได้ท่ามกลางความปรวนแปรต่างๆ

บทที่ ๓

อภิปรายในวรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ได้ผลิตผลงานวรรณกรรมออกมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน และผลงานส่วนใหญ่เป็นลักษณะของการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดและประสบการณ์ที่ผ่านเข้ามาในชีวิต จึงทำให้วรรณกรรมของเสกสรรค์สามารถสะท้อนให้เห็นมุมมองความคิดในแต่ละช่วงชีวิตได้อย่างชัดเจน จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมของเสกสรรค์ สามารถแบ่งได้เป็น ๓ ช่วง คือ ๑. การแสวงหาตัวตนผ่านอุดมการณ์ทางการเมือง (พ.ศ. ๒๕๒๒-๒๕๒๙) ๒. การทบทวนตัวตนเพื่อแสวงหาคูณค่าที่แท้จริงของชีวิต (พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๔๐) ๓. การเข้าถึงความจริงของชีวิตและสรรพสิ่งเพื่อข้ามพ้นตัวตน (พ.ศ. ๒๕๔๑-๒๕๕๑)

งานวรรณกรรมของเสกสรรค์ในระยะแรกเป็นผลงานที่เสกสรรค์สร้างขึ้นในช่วงที่ใช้ชีวิตเป็นนักปฏิวัติ จนกระทั่งสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัยคอร์เนล ผลงานในช่วงนี้สะท้อนให้เห็นถึงการแสวงหาคูณค่าและความหมายของชีวิตผ่านการอุทิศตนเพื่อสร้างสังคมในอุดมคติ เนื้อหาส่วนใหญ่สะท้อนให้เห็นถึงความมุ่งมั่นของเสกสรรค์ที่ทุ่มเทต่อสู้เพื่อสร้างสังคมที่ดีให้เกิดขึ้น และยังสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมในขณะนั้นไม่ว่าจะเป็นการถูกเอารัดเอาเปรียบของผู้ที่ด้อยโอกาสในสังคม หรือความเลวร้ายที่เกิดจากคนร่วมสังคมเดียวกันกระทำต่อกัน ผลงานในช่วงนี้ เช่น รวมเรื่องสั้นชุด ฤดูกาลและดอกไม้ หนังสือรวมความเรียงชุด มหาวิทยาลัยชีวิต เดินป่าเสาะหาชีวิตจริง เป็นต้น

ผลงานในช่วงต่อมาสร้างขึ้นในระยะที่เสกสรรค์เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หลังจากที่ต้องเผชิญความผิดหวังจากการอุทิศตนเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม ได้พบว่าสังคมไทยเสื่อมโทรมลง และมีปัญหาที่สลับซับซ้อนมากขึ้น เนื้อหาผลงานในระยะนี้มี ๒ ลักษณะ คือ งานในลักษณะการวิเคราะห์ วิจารณ์สังคมด้วยมุมมองที่ลึกซึ้งคมคาย เช่น รวมบทความชุด คลื่นเสรีภาพ ผู้ชายที่กำลังสูญพันธุ์ โลกเปลี่ยนต้องเปลี่ยนโลก เป็นต้น ส่วนงานอีกลักษณะเกิดจากความปวดร้าวภายในใจของเสกสรรค์ที่เกิดจากความผิดหวังต่อการล่มสลายของอุดมการณ์ที่จะสร้างสังคมในอุดมคติ และความรู้สึกสูญเสียคุณค่าของความเป็น “ลูกผู้ชาย” ที่เสกสรรค์ยึดมั่น เพราะสถานการณ์บีบบังคับให้ยอมจำนนต่อฝ่ายรัฐบาล เนื้อหาในลักษณะนี้จึงสะท้อนให้เห็นถึงการใคร่ครวญพิจารณาหาคูณค่าที่แท้จริงของชีวิตและสรรพสิ่ง เพื่อทดแทนอุดมคติเดิมที่สูญเสียไป ผ่านประสบการณ์การเดินทาง การเดินป่า และการตกปลากลางทะเล เช่น เพลงเอกภพ ทางทากและสายน้ำเขียว เลียบเลาะชายคาโลก เป็นต้น

ผลงานในช่วงปัจจุบันเน้นการแสวงหาความจริงแท้ของชีวิตและสรรพสิ่ง จากการเดินทาง และการศึกษาข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับโลกและเอกภพควบคู่ไปกับการศึกษาปรัชญา ตะวันออก เนื้อหาของผลงานในระยะนี้จึงมีลักษณะของการนำแนวคิดทางปรัชญาเข้ามาเป็น องค์ประกอบในการวิเคราะห์ วิจัยปัญหาสังคม เช่น รวบรวมความชุด จลาจลทางปัญญา ถ้าหากไม่มีวันนั้น เมื่อโลกไม่มีประวัติศาสตร์ เป็นต้น และลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ แสดงให้เห็นถึงการคลี่คลายและตกผลึกทางความคิดของเสกสรรค์ที่ข้ามพ้นความผิดหวังต่ออุดมคติ ในชีวิตสู่ความลึกซึ้งในเชิงปรัชญา ผลงานในช่วงนี้ เช่น เรื่องสั้นชุด คนกับเสือ รวบรวมความชุด วิหารที่ว่างเปล่า ผ่านพบไม่ผูกพัน วันที่อดหมวก ผลงานดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นแนวคิดทาง อภิปรัชญาอย่างชัดเจน

แนวคิดทางอภิปรัชญาของเสกสรรค์นี้ไม่ได้เกิดขึ้นในผลงานช่วงปัจจุบันเท่านั้น แต่ต้นเค้า ของความคิดดังกล่าว เริ่มก่อตัวให้เห็นมาตั้งแต่ผลงานในระยะแรกๆ แต่ลักษณะดังกล่าวได้ถูกบดบัง ด้วยความโดดเด่นของแนวคิดทางสังคม การเมือง ตัวอย่างเช่น ความตอนหนึ่งในหนังสือเรื่อง มหาวิทยาลัยชีวิต ความว่า

“ระหว่างนั่งฟังพระสวดมนต์อยู่นั้น คำขอรับรองของหลวงตาก็คือผุดพวยขึ้นมาในห้วงความคิด

“เอาดีทางธรรมเถอะวะ บวชแล้วก็อย่าสึกเลย”

หลวงตากคงไม่รู้ว่าผมพยายามเอาดีทางธรรมอยู่หลายปี แต่ก็ต้องสึกออกมา เพราะนิยายที่ ผมบวชไม่ได้ช่วยให้หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งหลายบรรดามี

“ผมยังอยากเอาดีทางธรรม แต่ไม่ต้องบวชได้มั๊ยครับ?” ผมพิมพ์อยู่ในใจขณะที่สอด ดอกไม้จันทร์เข้าไปได้โลง

อดีตอีกเสี้ยวหนึ่งของผมสงบนิ่งอยู่บนเชิงตะกอน”

(มหาวิทยาลัยชีวิต. ๒๕๓๖ : ๔๐)

จากข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าเสกสรรค์มีความตระหนักต่อการค้นหาความหมาย ของชีวิตในเชิงปรัชญาและศาสนาามาตั้งแต่ต้น แต่การ “บวช” เพื่อแสวงหาสัจธรรมและความหลุดพ้น ของเสกสรรค์ในระยะแรกนั้น แสดงออกในรูปแบบของการอุทิศตนช่วยเหลือผู้อื่น และการสร้างสรรค์ สังคมที่ดี เพื่อขัดเกลาดตนเองให้เข้าถึงคุณค่าของชีวิต ซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญที่ส่งผลให้เสกสรรค์เข้าถึง คุณค่า และความหมายของชีวิตในระดับที่ลึกซึ้งในเวลาต่อมา แม้จะเห็นได้ว่าเสกสรรค์มีแนวคิดทาง ปรัชญามาตั้งแต่ต้น แต่ก็ยังไม่ได้ผ่านการสังเคราะห์ และการเข้าถึงแนวคิดดังกล่าวอย่างเด่นชัด ดังนั้นผู้วิจัยจึงเริ่มวิเคราะห์แนวคิดทางด้านอภิปรัชญาของเสกสรรค์จากผลงานในช่วงปัจจุบัน เพื่อให้

เห็นแนวความคิดทางอภิปรัชญาชัดเจนก่อน ซึ่งจะทำให้สามารถศึกษาแนวความคิดทางปรัชญาในผลงานก่อนหน้านี้ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ผลงานในช่วงปัจจุบันของเสกสรรค์ได้สะท้อนแก่นแนวคิดเชิงอภิปรัชญาได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานเขียน ๒ เล่มหลัง คือ ผ่านพบไม่ผูกพัน (๒๕๔๘) และวันที่ถอดหมวก (๒๕๕๐) ลักษณะดังกล่าวทำให้เห็นถึง “การเห็นคุณค่าของการตั้งคำถามเชิงปรัชญา” เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์หาแนวความคิดทางอภิปรัชญาออกมาได้อย่างชัดเจน

เสกสรรค์ ประเสริฐกุลเริ่มจากการตั้งคำถามว่า มนุษย์จะสามารถค้นพบความจริงแท้ของชีวิต และของสรรพสิ่งในเอกภพได้อย่างไร โดยชี้ให้เห็นว่าคำถามดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้นของการค้นหาทางจิตวิญญาณ ดังความว่า

“ปัญหามีอยู่ว่าคุณจะค้นพบความจริงของชีวิตได้เช่นใด ค้นหาหนทางแห่งฟ้าได้ที่ไหน จึงจะตื่นรู้ถึงแก่นแท้ของความเป็นคน เพียงตั้งคำถามเช่นนี้ ก็ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการแสวงบุญ เป็นจุดเริ่มต้นของการเดินทางแห่งจิตวิญญาณ”

(ผ่านพบไม่ผูกพัน. ๒๕๔๘ : ๓๗)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า แม้เสกสรรค์จะตั้งปัญหาหรือคำถามที่หากพิจารณาจากรูปประโยคแล้วจะเป็นการตั้งคำถามเพื่อหาวิธีการที่จะทำให้สามารถค้นพบความจริงของชีวิตได้อย่างไร โดยไม่ได้ตั้งปัญหาอย่างตรงไปตรงมาว่า “ความจริงของชีวิตคืออะไร” แต่การตั้งคำถามเช่นนี้มีนัยสำคัญที่ชี้ให้เห็นว่า เสกสรรค์น่าจะมีแนวคิดว่าความจริงของชีวิตเป็นเช่นใดจากการคิดใคร่ครวญที่แสดงผ่านงานเขียนมาโดยตลอด ซึ่งตามกระบวนการคิดนี้การ “ค้นหา” ดูเหมือนจะทำให้เกิดคำถามของการเข้าใจความจริงบางประการอยู่ก่อนแล้ว เพียงแต่ต้องการทราบว่าการ “ค้นพบ” อย่างประจักษ์แจ้งนั้นควรจะเป็นวิธีเช่นใด การถามในลักษณะนี้ทำให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างนักปรัชญากับผู้สร้างงานวรรณกรรมอย่างชัดเจน

ในฐานะของนักประพันธ์เสกสรรค์ ประเสริฐกุลไม่ได้เริ่มต้นจากการตั้งคำถามแรกในแบบของนักปรัชญาว่า “ความจริงคืออะไร” แต่เสกสรรค์ได้ใช้ประสบการณ์และการครุ่นคิดผ่านงานวรรณกรรม โดยระหว่างนั้นจะปรากฏให้เห็นถึงการใคร่ครวญเกี่ยวกับการค้นหาว่า ความจริงแท้คืออะไร และปรากฏออกมาให้เห็นอย่างชัดเจนในที่สุด เมื่อจุดหมายเบื้องต้นแตกต่างจากนักปรัชญาจุดหมายเบื้องปลายจึงย่อมมีความแตกต่างกัน เพราะเสกสรรค์ไม่ได้ต้องการคำตอบปัญหานี้ด้วยเครื่องมือในเชิงตรรกะแล้วหยุดอยู่เพียงเท่านั้น แต่สิ่งที่เสกสรรค์แสดงออกให้เห็นว่าความต้องการที่

แท้จริงคือ วิธีการที่ทำให้ “เข้าถึง” มากกว่าแค่ “เข้าใจ” หรือสัมผัสได้แค่เพียงคำตอบที่มาจากการใช้เหตุผลเป็นเครื่องมือเท่านั้น

ด้วยเหตุนี้ทำให้ความชัดเจนของแนวคิดเชิงอภิปรายจึงได้ปรากฏในงานเขียน ๒ เล่มสุดท้ายคือ ผ่านพบไม่ผูกพัน และวันที่ถอดหมวก แต่แนวคิดเชิงอภิปรายในวรรณกรรมของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ปรากฏให้เห็นมาตั้งแต่งานเขียนในช่วงแรกๆ และชัดเจนมากขึ้นเป็นลำดับ ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้ผู้เขียนจะทำการศึกษาวิเคราะห์จากงานเขียนใน ๒ เล่มสุดท้ายของเสกสรรค์เป็นหลัก ก่อนที่จะโยงแนวคิดเข้าสู่งานเขียนในเล่มอื่นๆ ต่อไป

การวิเคราะห์ในบทนี้จะแบ่งเป็น ๒ หัวข้อใหญ่ๆ คือ

๓.๑ เนื้อแท้ของโลก

๓.๒ เนื้อแท้ของมนุษย์

๓.๑ เนื้อแท้ของโลก

แนวคิดเรื่องเนื้อแท้ของโลกที่ปรากฏในงานวรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุลเป็นการแสดงให้เห็นถึงแนวคิดเกี่ยวกับเนื้อแท้ของโลกแบบทวินิยม คือประกอบด้วยส่วนที่เป็นสสาร และอสสาร แต่ความจริงส่วนที่เป็นอสารนั้นดำรงอยู่ในมิติที่สูงกว่า และสามารถเข้าถึงโดยผ่านโลกทางกายภาพที่ปรากฏอยู่ได้ในฐานะที่เป็นดังสะพานที่เชื่อมโยงไปสู่โลกแห่งความจริงแท้ แนวคิดดังกล่าวปรากฏชัดในหนังสือเรื่อง ผ่านพบไม่ผูกพัน ตอน โบสถ์ในบ้านวิหารในใจ เป็นการแสดงให้เห็นแนวคิดที่เนื้อแท้ของโลกที่เป็นความจริงสูงสุดนั้นสามารถเข้าถึงได้โดยผ่านโลกวัตถุที่ปรากฏอยู่นี้ ดังความว่า

“เราถูกสอนให้รู้ว่าโลกมีพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ถูกฝึกให้ยอมรับว่ายังมีสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่าตัวตนของตนเอง ถูกอบรมให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างสรรพสิ่งที่ประกอบขึ้นเป็นวงวัฏจักรของจักรวาล

และที่สำคัญเหนือสิ่งอื่นใดคือถูกแจ้งให้ทราบตั้งแต่ต้นว่าการก่อเกิดนั้นแยกไม่ออกจากการดับสูญ

แน่นอนสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ย่อมประกอบด้วยบุคคลศักดิ์สิทธิ์ สิ่งของศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ และอีกสารพัดอย่างที่ถูกเคารพนบถ ฯลฯ

ทว่าทั้งหมดนี้ เพียงเพื่อประกอบขึ้นเป็นสะพานเชื่อมไปสู่ความศักดิ์สิทธิ์สูงสุดอันอยู่อีกมิติหนึ่งของการดำรงอยู่

ถามว่าสิ่งเหล่านั้นคือความจำเป็นหรือไม่ในการเข้าถึงความจริงของชีวิต คำตอบคือ จำเป็น ตราบเท่าที่มันยังทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมโยงได้อย่างแท้จริง เพราะดวงจิตที่เหนียวล้าอ้อมอ่อนแอเกินกว่าจะฝ่าข้ามทะเลทุกข์โดยลำพัง”

(ผ่านพบไม่ผูกพัน. ๒๕๔๘ : ๕๒ - ๕๓)

จากความดังกล่าวก้าวเริ่มต้นโดยเสกสรรค์ชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ถูกสอนให้รู้ว่าโลกมีพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ถูกฝึกให้ยอมรับว่ายังมีสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่าตัวตนของตนเอง ในประโยคแรกนี้สามารถวิเคราะห์ได้ว่า เสกสรรค์ต้องการแสดงให้เห็นว่า ตั้งแต่เกิดมานั้นมนุษย์ถูกสอนให้รู้ว่าโลกมีพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ จึงประมวลได้ว่าเสกสรรค์เห็นว่าโลกมีทั้งพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และพื้นที่ไม่ศักดิ์สิทธิ์ การปูพื้นความคิดมาเช่นนี้ เป็นการบ่งบอกวามมนุษย์ถูกทำให้เชื่อและยอมรับก่อน อาจจะด้วยการสั่งสอนหรือการปลูกฝังให้เชื่อ ตาม ตรงจุดนี้เราพอจะตั้งสมมติฐานได้ว่า คำว่า “ศักดิ์สิทธิ์” ในที่นี้บ่งบอกในอีกนัยหนึ่งของ ความหมายคือ การที่อยู่เหนือโลก หรือการที่ไม่ได้กล่าวถึงเพียงแต่โลกที่เป็นวัตถุโดยทั่วไป เช่น ก้อนหิน ภูเขา แม่น้ำ หาดทราย ฯลฯ ดังที่ปรากฏอยู่เท่านั้น การที่มนุษย์ถูกฝึกให้ยอมรับว่ายังมีสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่าตัวตนของตนเองตามแนวคิดของเสกสรรค์นั้นเป็นการหักล้างแนวคิดเรื่อง มนุษย์เป็น ศูนย์กลาง เพราะถ้ามนุษย์เป็นศูนย์กลางจริง สิ่งที่ยิ่งใหญ่ที่สุดน่าจะเป็นมนุษย์ที่สามารถแก้ปัญหา ต่างๆได้ด้วยเทคโนโลยีและแนวคิดเชิงวิทยาศาสตร์ซึ่งมีรากฐานมาจากแนวคิดแบบสสารนิยม แต่เสกสรรค์ไม่ใช้วิธีคิดแบบนั้น และการใช้คำว่า “ถูกฝึก” เป็นการเน้นย้ำให้เห็นว่าสิ่งที่ได้รับรู้มาใน ลักษณะดังกล่าวได้ต้องผ่านการกลั่นกรองมาจากกระบวนการที่มีประสิทธิภาพจึงสามารถฝึกให้เรา มองโลกในลักษณะที่ลุ่มลึกขึ้นได้ นอกจากนั้นแม้คำว่า “ศักดิ์สิทธิ์” จะใช้ในความหมายที่สื่อถึงความจริงที่ไม่ได้มีลักษณะทางกายภาพ แต่ในขณะเดียวกันเสกสรรค์ก็แสดงให้เห็นว่าไม่ได้ปฏิเสธความจริงทางกายภาพ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงอาจกล่าวในภาพรวมได้ว่า เนื้อแท้ของโลกหรือความจริงของโลกใน ความคิดของเสกสรรค์มีลักษณะแบบทวินิยม ซึ่งในที่นี้อาจยังกล่าวได้แต่เพียงว่า มีความจริงอยู่ ๒ อย่างคือ ความจริงในเชิงกายภาพ และความจริงที่ไม่ใช่เชิงกายภาพ

หลังจากนั้นเสกสรรค์ได้แสดงให้เห็นต่อไปว่า นอกจากต้องยอมรับว่ามีสถานที่ศักดิ์สิทธิ์แล้วยังมีบุคคลศักดิ์สิทธิ์ สิ่งของศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ ที่มนุษย์ถูกสั่งสอนให้เชื่อ และเคารพนบนอบ แต่สิ่งเหล่านี้ก็เป็นเพียงสิ่งที่เชื่อมต่อไปยังสิ่งที่สูงส่งกว่า จะเห็นได้ว่า “สะพานเชื่อม” ในความหมายนี้ไม่ได้ถูกเจาะจงใช้ในลักษณะการเชื่อมต่อกันในเชิงกายภาพเพียงอย่างเดียว แต่เป็น คำที่บ่งบอกถึงสิ่งที่เป็นวัตถุธรรม ซึ่งในที่นี้นำมาแสดงในความหมายที่เป็นลักษณะนามธรรม เพราะ คำว่า “สะพานเชื่อม” ไม่ได้มีลักษณะที่เป็นวัตถุ และไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นสะพานที่อยู่ ณ บริเวณใดของโลก แต่เป็นสะพานที่เชื่อมระหว่างความศักดิ์สิทธิ์สูงสุดอันดำรงอยู่ในอีกมิติหนึ่งที่แยกออกจากโลกกายภาพที่มนุษย์อาศัยอยู่

การที่เสกสรรค์ใช้คำว่า “ความศักดิ์สิทธิ์สูงสุด” ในที่นี้สามารถเปรียบได้กับ “ความจริงสูงสุด” หรือ “ความจริงอันติมะ” ในเชิงอภิปรัชญา ส่วนคำว่า “สะพานเชื่อม” นั้นได้ขยายความเป็นบุคคลศักดิ์สิทธิ์ สิ่งของศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ ตามที่เสกสรรค์ได้ยกตัวอย่างมาสามารถวิเคราะห์ โดยคำจะพบว่าบุคคลศักดิ์สิทธิ์ย่อมไม่ใช่บุคคลธรรมดา สิ่งของศักดิ์สิทธิ์ย่อมไม่ใช่สิ่งของธรรมดา

พิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ย่อมไม่ใช่พิธีกรรมธรรมดา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้คำว่าพิธีกรรมนั้นทำให้สันนิษฐานได้ว่าความจริงสูงสุดของเสกสรรค์น่าจะมีลักษณะเป็นความจริงสูงสุดทางศาสนา ซึ่งความจริงสูงสุดทางศาสนานั้นต้องไม่ใช่ความจริงทางวัตถุ บุคคลศักดิ์สิทธิ์ก็น่าจะหมายถึงบุคคลทางศาสนาที่มีหน้าที่ประกอบพิธีกรรมเพื่อจะได้เข้าถึงความจริงสูงสุด หรืออาจกล่าวได้ว่าเข้าใจลึกมากขึ้นทุกขณะ แต่สิ่งเหล่านี้ก็เป็นเพียงอุปกรณ์ที่ใช้ในการเชื่อมต่อกับความจริงที่สูงกว่า ไม่ใช่สิ่งที่มีเป้าหมายอยู่ในตัวเอง เหตุผลที่จำเป็นต้องมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ บุคคลศักดิ์สิทธิ์ และพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ นั้นเสกสรรค์อธิบายว่า เพราะจิตของมนุษย์นั้นบางขณะเหน็ดเหนื่อยจากภาระหน้าที่ ความทุกข์ยากที่ต้องเผชิญในโลก หรืออาจไม่เข้มแข็งพอที่จะเข้าถึงโลกแห่งสัจจะได้ด้วยตนเอง นอกจากนี้ยังเห็นได้ว่าความพยายามเพื่อให้เข้าถึงโลกแห่งความจริงนั้นเป็นการก้าวพ้นความทุกข์ไปในเวลาเดียวกันด้วย

การวิเคราะห์ในส่วนนี้สอดคล้องกับการวิเคราะห์ในช่วงแรก เกี่ยวกับการที่เสกสรรค์เริ่มจากการตั้งปัญหาว่า มนุษย์จะสามารถค้นพบความจริงของชีวิต และจักรวาลได้อย่างไร คำตอบที่ได้จะสามารถนำไปสู่การตื่นรู้ถึงแก่นแท้ของความเป็นมนุษย์ ลักษณะความสอดคล้องดังกล่าวเป็นการแสดงให้เห็นอย่างแน่ชัดว่าเสกสรรค์ต้องมีแนวคิดอยู่ก่อนแล้วว่าความจริงสูงสุดคืออะไร แต่สิ่งที่ต้องการคำตอบมากที่สุดก็คือ วิธีที่จะค้นพบความจริงสูงสุดของชีวิต ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่าเนื้อแท้ของโลกตามแนวคิดของเสกสรรค์นั้นมีลักษณะแบบทวินิยม คือ ความจริงแท้ประกอบด้วยส่วนที่เป็นสสาร และอสสาร แต่อสสารเป็นความจริงแท้ที่ดำรงอยู่ในมิติที่สูงกว่าการดำรงอยู่ของโลกแห่งวัตถุ แต่โลกแห่งวัตถุนี้ก็มีความสำคัญในฐานะเป็นหนทางที่สามารถเชื่อมต่อเพื่อให้ไปถึงซึ่งความจริงที่สูงที่สุดได้ นอกจากนี้ยังพบว่าลักษณะทวินิยมในวรรณกรรมของเสกสรรค์ มีลักษณะเป็นทวินิยมเชิงพุทธศาสนา ดังนั้นผู้วิจัยจะวิเคราะห์ให้เห็นถึงลักษณะเนื้อแท้ของโลก และวิธีการเข้าถึงความจริงแท้ ในทรรศนะของเสกสรรค์ โดยแบ่งออกเป็น ๓ หัวข้อ คือ

๓.๑.๑ กฎไตรลักษณ์ : ความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งในเอกภพ

๓.๑.๒ ความสงบ : หนทางเข้าถึงเนื้อแท้ของโลก

๓.๑.๓ ความสอดคล้องระหว่างวิทยาศาสตร์กับปรัชญาตะวันออก

๓.๑.๑ กฎไตรลักษณ์ : ความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งในเอกภพ

ในงานวรรณกรรมของเสกสรรค์จะเห็นได้ว่าเสกสรรค์พยายามอธิบายให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสรรพสิ่งในเอกภพทั้งในด้านที่มนุษย์เป็นองค์ประกอบหนึ่งของเอกภพ และด้านที่องค์ประกอบของสรรพสิ่งในเอกภพก็เป็นองค์ประกอบประเภทเดียวกันกับที่อยู่ในตัวมนุษย์ ดังนั้นโดยเนื้อแท้แล้วมนุษย์กับสรรพสิ่งในจักรวาลล้วนเป็นหนึ่งเดียวกัน

ในผลงานของเสกสรรค์สะท้อนให้เห็นความคิดในลักษณะของการยอมรับว่า มีสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่าตัวตนของตนเอง ซึ่งได้เคยผ่านการวิเคราะห์ให้เห็นมาก่อนแล้วในหนังสือรวมบทความชุดคลื่นเสรีภาพ แสดงให้เห็นว่าเสกสรรค์เริ่มต้นด้วยความสนใจที่จะค้นหาถึงสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่ามนุษย์ นั่นก็คือกฎของจักรวาล ซึ่งทำให้เห็นว่ามนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีความสำคัญน้อยมาก เมื่อเทียบกับปรากฏการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในเอกภพ ดังความว่า

“บนฟากฟ้านั้นดวงดาวนับหมื่นโกษฐ์กำลังเคลื่อนตัวไปตามวิถีโคจรแห่งตน ดังลี้จากใต้ท้องเรือลงไป ถึงจุดหนึ่งยอมเป็นผิวโลกด้านตรงข้าม ซึ่งเอียงรับทิวาวาร ไซหรือไม่ว่าผมเองก็กำลังเคลื่อนลอยไปตามวิถีโคจรของดาวนพเคราะห์ดวงนี้

โลกเป็นส่วนหนึ่งของจักรวาล จักรวาลเป็นส่วนหนึ่งของเอกภพ และทุกสิ่งทุกอย่างกำลังเคลื่อนขยายไปในความมืดดำที่ปราศจากรูปลักษณ์ปราศจากขอบเขต หากจุดเริ่มต้นและสิ้นสุดมิได้

ไซหรือไม่ว่าเราล้วนเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งเหล่านี้ และบางทีอาจเป็นส่วนที่ต่ำต้อยไร้สาระยิ่ง

อำนาจ ผลประโยชน์ ความขัดแย้งและข้อพิพาทต่างๆนานาทางสังคม บางทีอาจเป็นแค่ชีวิตรวนที่จงจำความต่ำต้อยไร้สาระของเราไว้ชั่ววันรันดร์

ไม่ว่าผลของมันจะออกมาเช่นใดก็ตาม แต่ตราบใดที่เราใช้ชีวิตแบบลืมเกิดลืมตาย บางทีอาจไม่แตกต่างกันนัก

ไซ...บางทีเราอาจไม่มีวันเข้าใจเสรีภาพในความหมายที่ลึกที่สุดของถ้อยคำ”

(คลื่นเสรีภาพ. ๒๕๓๖ : ๔๕ - ๔๖)

เสกสรรค์เริ่มจากการชี้ให้เกิดความตระหนักก่อนว่ามนุษย์เป็นเพียงสิ่งมีชีวิตชนิดหนึ่งที่อาศัยร่วมกันอยู่บนดาวเคราะห์โลก อันเป็นเพียงดาวเคราะห์ดวงหนึ่งในจักรวาลเท่านั้น และในเอกภพนี้ยังประกอบด้วยจักรวาลอีกจำนวนมหาศาล ดังนั้นเมื่อเทียบกับขนาดแล้วมนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่เล็กมาก และอาจไม่มีความสำคัญใดเลยในขอบเขตอันสุดประมาณนี้ กิจกรรมต่างๆ ตลอดจนความขัดแย้งทั้งปวงของมนุษย์ อันเป็นที่มาของความทุกข์อาจเป็นเพียงพันธนาการที่มนุษย์สร้างขึ้นจากความไม่ตระหนักถึงความกว้างใหญ่ของเอกภพจึงยึดความคิด และชีวิตของตนเองเป็นศูนย์กลางทำกิจกรรมต่างๆเพียงเพื่อตอบสนองความพึงพอใจของตน ซึ่งความเข้าใจผิดเหล่านี้เป็นเครื่องขวางกั้นไม่ให้มนุษย์ค้นพบเสรีภาพทางความคิด และจิตใจที่แท้จริง

เสกสรรค์ชี้ให้เห็นว่ามนุษย์อยู่ใต้กฎเกณฑ์ของเอกภพหรือกฎไตรลักษณ์ คือ ทุกสรรพสิ่งล้วนไม่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างจีรังยั่งยืน จะต้องเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา และโดยเนื้อแท้แล้วสรรพสิ่งไม่ใช่ตัวตนที่ดำรงอยู่อย่างแท้จริง

ความทุกข์ : ความไม่จริงของสรรพสิ่ง

เสกสรรค์ได้อ้างข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ เพื่อให้ตระหนักชัดขึ้นว่าแท้จริงมนุษย์เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่อยู่ใต้การควบคุมของปรากฏการณ์ต่างๆ ในเอกภพที่ต้องเผชิญกับความทุกข์อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ดังปรากฏในหนังสือเรื่อง วิหารที่ว่างเปล่า ตอน เศษศพของดวงดาว ความว่า

“ในปัจจุบันข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ยืนยันตรงกันคือดาวอังคารเคยถูกกระหน่ำด้วยอุกกาบาตขนาดยักษ์ ซึ่งทิ้งร่องรอยไว้มากมาย และลูกใหญ่ที่สุดนั้นถึงขั้นดันทะลุจากผิวซีกหนึ่งไปตุงยังผิวอีกซีกหนึ่งเกรแฮม แชนคือกคิดว่าอาจจะเป็นแรงกระแทกครั้งนี้ก็ได้ที่ทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างบนดาวอังคารจบสิ้นลง น้ำในแม่น้ำและมหาสมุทรที่เคยมีอาจจะกระเด็นหายไปสู่อวกาศภายในพริบตา ส่วนสิ่งมีชีวิตหรืออารยธรรมมนุษย์คงไม่ต้องพูดถึง ...หากเคยมีก็คง ดับสูญไปในพริบตาเช่นกัน”

(วิหารที่ว่างเปล่า. ๒๕๔๔ : ๑๑๙)

ข้อความดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ได้ว่าเป็นการแสดงให้เห็นถึงวิธีการค้นหาความจริงที่หักล้างหลักคิดแบบ “มนุษย์เป็นศูนย์กลาง” ให้ลดลงไปที่ละน้อย ด้วยการแสดงให้เห็นถึงภาพรวมของความไม่แน่นอนที่เกิดขึ้นในจักรวาล และเป็นการบ่งบอกว่ามนุษย์เป็นเพียงสิ่งมีชีวิตเล็กๆ ในขอบเขตของจักรวาลอันไพศาล จึงไม่อาจเป็นศูนย์กลางใดๆ ได้ หากเกิดเหตุการณ์ที่พ้นวิสัยที่มนุษย์จะสามารถแก้ไขได้ เช่น การชนกันของดวงดาว ไม่เพียงมนุษย์เท่านั้นที่ได้รับผลกระทบอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง แม้แต่อารยธรรมของมนุษย์ที่สั่งสมมายาวนานก็อาจสูญสลายไปได้อย่างง่ายดาย ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบกับจักรวาลอันยิ่งใหญ่แล้ว มนุษย์ก็เป็นเพียงสิ่งมีชีวิตเล็กๆ ที่ดำรงอยู่เพียงชั่วคราวภายใต้การกฎเกณฑ์ของวัฏจักรต่างๆ ในเอกภพเท่านั้น

อนิจจัง : กฎการเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่ง

เสกสรรค์ได้อธิบายต่อไปว่าภายใต้กฎเกณฑ์ของเอกภพนั้น ทุกสรรพสิ่งล้วนเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา จากสิ่งหนึ่งสู่อีกสิ่งหนึ่ง เชื่อมร้อยสายสัมพันธ์เป็นหนึ่งเดียวกัน การเกิดหรือการตายที่แท้จริงไม่มีอยู่จริง แต่เป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงสภาพเท่านั้น ดังความว่า

“ในกฎเกณฑ์ของเอกภพ กำเนิดและความตายคู่ช่างสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก...

หรือว่าแท้จริงแล้ว สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงแค่ศัพท์แสงที่มนุษย์คิดขึ้นมาจากความกลัวและความอ่อนแอในวิถีอันจำกัดของตนเอง ในวิถีของธรรมชาติบางทีอาจไม่มีเรื่องของกาเกิดและการตายดำรงอยู่... หากมีแค่การเคลื่อนไหวแปรเปลี่ยน...

เปลี่ยนแปลงและแปรรูป... อยู่ชั่ววินาทีวันคร

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับดวงดาวนั้น คิดครั้งแรกหลายคนก็อาจจะรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่เหลือเชื่อ หรือแม้แต่เหลวไหล... เป็นไปไม่ได้

อันนี้ไม่ใช่เรื่องแปลก เพราะโดยอติวิสัยเราได้แยกตัวจากเอกภพมานานเต็มที เมื่อมองฟากฟ้าเดือนดาวก็เหมือนมองภาพเขียนภาพหนึ่ง... เป็นสิ่งภายนอกอีกสิ่งหนึ่งในกรอบสำนึกที่เห็นว่ามีมนุษย์เป็นศูนย์กลางของทุกอย่าง

แต่สายใยระหว่างคนกับดาวกลับล้าลึกและเป็นเรื่องจริงกว่าที่มนุษย์ในยุคนี้เข้าใจกันมาก...”

(วิหารที่ว่างเปล่า. ๒๕๔๔ : ๑๔๓ – ๑๔๔)

ทรรศนะของเสกสรรค์ข้างต้นชี้ให้เห็นว่าแท้จริงแล้วสรรพสิ่งในเอกภพล้วนดำรงอยู่ภายใต้กฎของการเปลี่ยนแปลง ทุกสิ่งต้องเคลื่อนไหวแปรเปลี่ยนจากสิ่งหนึ่งสู่อีกสิ่งหนึ่งอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นสรรพสิ่งในเอกภพจึงมีความเชื่อมโยงกันในลักษณะที่สิ่งหนึ่งสามารถเปลี่ยนเป็นองค์ประกอบของอีกสิ่งหนึ่งได้ไม่มีที่สิ้นสุด แต่แนวคิดที่ยึด “มนุษย์เป็นศูนย์กลาง” ทำให้ไม่เห็นความจริงดังกล่าว ไม่เห็นความสัมพันธ์ที่มีต่อสรรพสิ่งในเอกภพ และความยึดมั่นในชีวิตของตน ทำให้เห็นความเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาตินั้นเป็นการเกิดและการตายขึ้น นอกจากนี้เสกสรรค์ยังได้ยกทฤษฎีและข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์เพื่อใช้อธิบายความเป็นอนัตตาของสรรพสิ่งอีกด้วย

อนัตตา : ความไม่มีตัวตนของสรรพสิ่ง

ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ที่เสกสรรค์นำมาใช้อธิบายการดำรงอยู่เพียงชั่วคราวของชีวิต และชีวิตเป็นปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลงของธาตุต่างๆ มนุษย์และสรรพสิ่งจึงเป็นหนึ่งเดียวเนื่องจากมีคุณสมบัติพื้นฐานเหมือนกับสิ่งอื่นๆ ในเอกภพ คือ ทฤษฎีสัมพัทธภาพ และทฤษฎีควอนตัมฟิสิกส์ ดังความว่า

“ตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ ๒๐ อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ และทฤษฎีสัมพัทธภาพของท่านก็ได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าสสารโดยเนื้อแท้แล้วก็เป็นสิ่งเดียวกับพลังงาน เพราะฉะนั้นสิ่งมีชีวิตทั้งปวง รวมทั้งมนุษย์เราด้วย จึงไม่ใช่อะไรอื่น นอกจากกลองบรรจพลังงาน

ต่อมา การพัฒนาของทฤษฎีควอนตัมฟิสิกส์ก็ได้เพิ่มเติมความรู้ให้เราอีกว่า ในหน่วยที่เล็กกว่าอะตอม ซึ่งประกอบด้วยอนุภาคต่างๆ นั้น เส้นแบ่งระหว่างความเป็นอนุภาคกับไม่เป็นอนุภาคเกือบจะไม่เหลืออยู่เลย พุดอีกแบบหนึ่งก็คือหน่วยที่เล็กกว่าอะตอมนั้นบางครั้งก็ปรากฏตัวเป็นอนุภาค บางครั้งก็ปรากฏตัวเป็นคลื่น ซึ่งมีคุณสมบัติต่างกันโดยสิ้นเชิง ทั้งนี้มันจะปรากฏตัวในรูปใดขึ้นต่อความสัมพันธ์ระหว่างมันกับสิ่งอื่นๆ รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างมันกับนักวิทยาศาสตร์ที่สังเกตการณ์อยู่ด้วย

เพราะฉะนั้น ในจุดที่เล็กที่สุดของเอกภพซึ่งเป็นองค์ประกอบของสรรพสิ่งรวมทั้งคนเรานักวิทยาศาสตร์กลับค้นพบว่ามันมี ‘อติวิสัย’ หรือตัวตนของตัวเองดำรงอยู่ สามารถมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งอื่นๆ ได้ และไม่เป็นอะไรในความหมายทั่วไปที่เราเข้าใจเลย อันนี้ทำให้เส้นแบ่งระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งไม่มีชีวิต

แทบจะเลือนหายไปและสรรพสิ่งที่เราเห็นว่าไม่มีชีวิตนั้น แท้จริงแล้วกลับมีพลังงานอตวิสัยดำรงอยู่โดยพื้นฐาน

มันคงจะไม่ผิดความจริงนักถ้าจะบอกว่าตัวเอกภพเอกก็มีตัวตนหรือการดำรงอยู่ทางอตวิสัยเช่นกัน”

(ตัวตนและจิตวิญญาณ. ๒๕๔๕ : ๒๑๖ - ๒๑๙)

ทฤษฎีสัมพัทธภาพของอัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ ได้พิสูจน์ให้เห็นว่าเนื้อแท้ของสสาร คือ พลังงาน ดังนั้นสิ่งมีชีวิตทั้งปวงล้วนเป็นหนึ่งเดียวกัน นั่นคือเป็นแหล่งรวมของพลังงานในรูปแบบต่างๆ ต่อมาเมื่อทฤษฎีควอนตัมฟิสิกส์ได้พัฒนาขึ้นก็ได้พิสูจน์ให้เห็นอีกว่า คุณสมบัติของอนุภาคต่างๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นอะตอมนั้น สามารถปรากฏตัวในรูปแบบของอนุภาค และรูปแบบของคลื่น ซึ่งมีคุณสมบัติแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของอนุภาคนั้นกับสิ่งอื่นๆ ข้อเท็จจริงดังกล่าวทำให้เห็นว่า แม้ในหน่วยที่เล็กที่สุดที่เป็นองค์ประกอบของสรรพสิ่งทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ตามล้วนมีภาวะทาง “อตวิสัย” หรือลักษณะของความเป็นตัวตนของตนเองที่สามารถมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งอื่นที่ดำรงอยู่ ด้วยลักษณะดังกล่าวนี้ทำให้เห็นว่า ความแตกต่างระหว่างสรรพสิ่งทั้งปวงในเอกภพนั้นไม่มีอยู่จริง เพราะโดยเนื้อแท้แล้วทุกสรรพสิ่งล้วนเป็นสิ่งเดียวกัน คือเป็นพลังงานที่มีลักษณะทางอตวิสัยหรือตัวตนที่สามารถแสดงคุณสมบัติออกมาแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับปฏิสัมพันธ์กับสิ่งอื่น ซึ่งจากข้อมูลทางวิทยาศาสตร์เหล่านี้เสกสรรค์ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ในเมื่อส่วนที่เล็กที่สุดนั้นยังมีลักษณะของตัวตนอยู่ หน่วยที่ใหญ่ที่สุดคือเอกภพนั้นน่าจะมีลักษณะทางอตวิสัย หรือความเป็นตัวตนอยู่เช่นเดียวกัน จากข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ดังกล่าวที่เสกสรรค์ยกมา อ่างนี้จะเห็นได้ว่าเป็นการสนับสนุนแนวคิดเกี่ยวกับความมีอยู่จริงของจิตวิญญาณ ความเป็นหนึ่งเดียวกันของสรรพสิ่ง ซึ่งเสกสรรค์ใช้เป็นแนวคิดสำคัญในการแสดงให้เห็นว่า มนุษย์ไม่ใช่สิ่งมีชีวิตที่แยกต่างหากจากสิ่งอื่น แต่อยู่ในฐานะเป็นหนึ่งในเดียวกับสรรพสิ่ง ดังนั้นควรดำเนินชีวิตให้สอดคล้องในฐานะเป็นองค์ประกอบหนึ่งของเอกภพ

แม้เสกสรรค์จะใช้ข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์มาอธิบายให้เห็นว่าเนื้อแท้ของสสารเป็นพลังงานที่มีลักษณะทางอตวิสัย หรือตัวตนดำรงอยู่ แต่เสกสรรค์ก็ไม่ได้ปฏิเสธการดำรงอยู่ของชีวิตมนุษย์ และวัตถุในฐานะที่เป็นความจริงที่ปรากฏอยู่ในกฎเกณฑ์ของเอกภพ เพียงแต่เห็นว่าไม่ใช่ตัวตนที่แท้จริง ดังนั้นมนุษย์จึงควรมีชีวิตอยู่อย่างรู้เท่าทันความจริง เพื่อนำไปสู่ความจริงที่สูงกว่า

การไม่ปฏิเสธความจริงทางวัตถุ และประโยชน์ที่ได้จากวัตถุนี้ เสกสรรค์ได้แสดงทรรศนะดังกล่าวไว้ในหนังสือรวมบทสัมภาษณ์ และปาฐกถาเรื่องตัวตนและจิตวิญญาณ ในตอน ความรู้

ตัวตนและการแสวงหาทางจิตวิญญาณ โดยแสดงให้เห็นว่าแม้เขาจะไม่ปฏิเสธความจริงทางวัตถุ แต่ก็เห็นว่าการค้นพบความจริงแท้นั้นอาศัยเงื่อนไขทางวัตถุเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ดังความว่า

“แน่นอน ผมไม่ได้ปฏิเสธความจริงทางวัตถุ ในกรณีที่มีมันช่วยแก้ปัญหาความยากลำบากในการใช้ชีวิต และในขอบเขตที่มันเกื้อหนุนสันติสุขทางสังคม แต่ผมมีความเชื่ออย่างหนึ่งว่า การก่อเกิดของมนุษย์เราไม่ว่าในฐานะของปัจเจกบุคคลหรือในฐานะของมนุษยชาติ ล้วนเป็นปรากฏการณ์ที่เชื่อมร้อยกับการดำรงอยู่ของเอกภพ...และการเติบโตไปสู่ความเข้าใจในสัมพันธภาพข้อนี้ คือสันติสุขแท้จริงของการเกิดเป็นคน คือความหมายแท้จริงของการก่อเกิดและการผ่านพ้น... คือการเดินทางอันศักดิ์สิทธิ์ของชีวิต เฉพาะส่วนเพื่อค้นหาส่วนทั้งหมดของตัวตน

พูดตรงๆ การแสวงหาทางจิตวิญญาณดังกล่าวอาศัยการเกื้อหนุนของเงื่อนไขทางวัตถุ น้อยมาก หากเป็นการเดินทางผ่านความรับรู้ที่น้อยพ้นขั้นตอนเพื่อเข้าสู่การค้นพบครั้งสุดท้าย”

(ตัวตนและจิตวิญญาณ. ๒๕๔๕ : ๒๐๔ – ๒๐๕)

เสกสรรค์แสดงให้เห็นชัดเจนว่าเขาไม่ได้ปฏิเสธความจริงก้าวหน้า และคุณค่าทางวัตถุในฐานะที่สามารถอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิต และช่วยเพิ่มพูนสันติสุขให้แก่สังคม แต่ก็ไม่ได้ยึดสิ่งเหล่านี้เป็นความสำคัญสูงสุด เพราะเห็นว่าความสุขของมนุษย์ และความสันติสุขของมนุษยชาติที่แท้จริงนั้นต้องเริ่มจากความเข้าใจในความเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกันของสรรพสิ่งที่ดำรงอยู่ในเอกภพ ความเข้าใจนี้จะนำมาซึ่งสันติสุขที่แท้จริง และทำให้มนุษย์ได้ค้นพบความหมายที่แท้จริงของการมีชีวิต ซึ่งจะนำไปสู่การค้นพบตัวตนทั้งหมดที่รวมเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ เสกสรรค์ยังได้กล่าวต่อไปว่า การแสวงหาทางจิตวิญญาณ หรือความสำนึกในสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่าตัวตนของมนุษย์นี้ ปัจจัยทางวัตถุนั้นมีส่วนช่วยส่งเสริมอย่างมาก แต่สิ่งที่สำคัญคือ กระบวนการรับรู้ที่พัฒนาขึ้นตามลำดับจนกระทั่งได้พบความจริงแท้ในที่สุด จากทฤษฎีดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าโลกวัตถุเป็นเพียงสิ่งที่เชื่อมโยงสู่โลกที่มีความจริงแท้มากกว่า และสิ่งที่ช่วยส่งเสริมไม่ว่าจะจะเป็นบุคคลศักดิ์สิทธิ์ วัตถุศักดิ์สิทธิ์ หรือพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์นั้นเป็นเพียงสิ่งที่ช่วยเกื้อหนุนให้มนุษย์สามารถค้นพบความจริงแท้ด้วยตัวเอง

๓.๑.๒ ความสงบ :หนทางเข้าถึงเนื้อแท้ของโลก

การจะเข้าถึงความจริงแท้ของสรรพสิ่งที่เชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกันได้นั้น เสกสรรค์เห็นว่าไม่สามารถเข้าถึงได้ด้วยวิธีการศึกษาค้นคว้าหาข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์เพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยจิตใจที่สงบนิ่งจึงจะสามารถเข้าถึงความจริงแท้ผ่านทางโลกวัตถุที่ปรากฏอยู่ได้

เสกสรรค์ชี้ให้เห็นว่าแท้จริงแล้วในโลกแห่งวัตถุนั้นมีความงาม และความศักดิ์สิทธิ์ดำรงอยู่ ซึ่งมนุษย์สามารถเข้าถึงได้ แต่มนุษย์เองที่ละเลยและปิดกั้นตัวเองจากความจริงดังกล่าว ดังความว่า

“ใช่... ความงามกับความศักดิ์สิทธิ์ ถึงที่สุดแล้วก็มีส่วนละม้ายคล้ายกัน เราไม่จำเป็นต้องไปค้นหาสิ่งเหล่านี้ในสถานที่ลับแห่งใด ความงามไม่ได้จำกัดตัวอยู่ในกรอบภาพของจิตรกรรมอุโฆษ เช่นเดียวกับความศักดิ์สิทธิ์ของโลกซึ่งมิได้เลือกสถิตอยู่แต่ในวัดวาอาราม

ตรงกันข้าม... สิ่งศักดิ์สิทธิ์มีอยู่ทุกหนแห่ง ขอเพียงในใจเรามีโบสถ์วิหาร ก็สามารถัญญเชิญ ต้นไม้ ก้อนเมฆ หรือแม้แต่แววตาของมารดา มาประดิษฐาน... สิ่งเหล่านี้คือประติมากรรมของเอกภพที่สะท้อนความยิ่งใหญ่ขององค์รวม เป็นสิ่งที่เราผ่านพบอยู่เกือบทุกเมื่อเชยวัน เพียงแต่มักมองข้ามหรือไม่เคยคิดจะอ่านหาความหมาย

ใช่หรือไม่ว่า ขณะสถานที่อันพึงเคารพของทุกศาสนาเต็มล้นไปด้วยเครื่องบูชาสักการะ และถ้อยคำอธิษฐาน... วิหารในใจเรากลับว่างเปล่ามาเนิ่นนาน?”

(วิหารที่ว่างเปล่า. ๒๕๔๔ : ๙๐)

ในทรวงของเสกสรรค์เห็นว่าโดยแก่นแท้แล้ว ความงามกับความศักดิ์สิทธิ์ มีลักษณะร่วมที่คล้ายคลึงกัน และไม่ได้จำกัดเฉพาะในสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง แต่ความงาม และความศักดิ์สิทธิ์นั้นสามารถเข้าถึงได้ด้วยจิตใจที่มีความงดงาม และศักดิ์สิทธิ์เช่นเดียวกัน และด้วยภาวะจิตใจเช่นนี้เองที่ทำให้มนุษย์สามารถเข้าถึงความงาม และความศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ทุกหนแห่ง ซึ่งภาวะจิตใจที่เข้าถึงสรรพสิ่งด้วยมุมมองดังกล่าวจะสามารถเห็นถึงความเป็นหนึ่งเดียวกันของสรรพสิ่ง และเข้าถึงความจริงแท้ของเอกภพได้ในที่สุด แต่จิตใจของมนุษย์เองที่ปิดกั้นไม่ให้เข้าถึงความจริงแท้ จึงสามารถสัมผัสได้เพียงความงาม และความศักดิ์สิทธิ์ในส่วนเลี้ยวที่ผู้เข้าถึงความงามนำมาแสดงให้เห็นเท่านั้น

เสกสรรค์ได้อธิบายต่อไปว่าการเข้าถึงความจริงแท้ของโลกได้นั้นมิได้ถูกจำกัดอยู่ในสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง แต่ความจริงแท้สามารถเข้าถึงได้ด้วยจิตใจที่พร้อมจะเปิดรับเท่านั้น ความว่า

“บางทีโบสถ์วิหารที่เราเห็นอาจมิใช่โบสถ์วิหาร และบางครั้งโบสถ์วิหารที่มองไม่เห็นกลับสถิตอยู่ทุกซอกมุม

อย่าลืมนะ ศาสดาไม่ได้ตรัสรู้ในมหาอาคารวิจิตรตระการ หากตระหนักในความจริงของชีวิตที่โคจรไม่ใหญ่

แล้วในวันนั้นใครเล่าจะกล้าเถียงว่า ลานรอบพญาโพธิ์ต้นนั้นมีวิหารแห่งสักจะ?

ใช่... สำหรับผู้ตื่นรู้ที่เชื่อมร้อยตนเองเข้ากับแก่นใจกลางจักรวาล เคลื่อนไหวลีลาศไปกับเปลวไฟและสายน้ำแห่งวัฏจักรด้วยอาการสงบนิ่ง คนเช่นนี้เย็นนิ่งที่ใด ที่นั่นย่อมเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์

เช่นนั้น ใช่หรือไม่ว่าสำหรับผู้ติดตามรอยศาสดา โบสถ์อาจอยู่ในบ้าน และวิหารอาจอยู่ในใจ

ยิ่งเมื่อได้ออกเดินทาง สัจธรรมยิ่งคลี่คลายให้เห็นรวนนาฏกรรมแห่งกาลเวลา
อยู่ในเรือนเพ่งพินิจเงาไม้ในโอ่งน้ำ บางที่อาจมองเห็นความไร้แก่นสารของตัวตน
เหม่อมองห้องหอ บางทีก็เห็นความคับแคบของคุกที่ถูกเรียกว่าบ้าน หรือบางที่แค่เห็นการจากไปของมดสัก
ตัว พลันตื่นรู้ในความเปราะบางของชีวิต
แต่ก็อีกนั่นแหละ ภาพที่ทุกคนเห็น ล้วนเป็นภาพในใจตน"

(ผ่านพบไม่ผูกพัน. ๒๕๔๘ : ๕๔ – ๕๖)

สถานที่ศักดิ์สิทธิ์เพื่อเข้าถึงสัจธรรมนั้นไม่ได้ถูกกำหนดหรือจัดสรรขึ้นได้ด้วยตัววัตถุเองเท่านั้น
แต่ขึ้นอยู่กับสภาวะจิตของมนุษย์ผู้เข้าไปสัมพันธ์กับสิ่งเหล่านั้นด้วย หากเป็นผู้มีจิตที่ตื่นรู้เข้าถึงความ
จริงแท้ของสรรพสิ่ง เข้าถึงความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงภายใต้กฎเกณฑ์ของธรรมชาติด้วยจิตใจที่
สงบนิ่ง ทุกสถานที่ที่ผู้คนได้พบเห็นก็ย่อมสะท้อนให้เห็นสัจธรรม และเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ขึ้นได้
เช่นเดียวกับการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าที่ทรงพบสัจธรรมใต้ต้นโพธิ์ใหญ่ และได้ต้นโพธิ์ที่ตรัสรู้นั้นเองก็
กลายเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในขณะนั้น ดังนั้นผู้ที่ปฏิบัติธรรมตามแนวทางของพระพุทธองค์ก็จะ
สามารถเข้าถึงความจริง และความศักดิ์สิทธิ์ได้ในทุกที่ การเดินทาง หรือได้พบเห็นสิ่งต่างๆ ก็ล้วน
เป็นหนทางเข้าสู่สัจธรรมทั้งสิ้น จึงสรุปได้ว่าจิตใจนั้นมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการเข้าถึงสัจธรรม เพราะ
สภาวะจิตมีผลต่อการตีความสิ่งรอบข้าง และยังเป็นการสะท้อนให้เห็นตัวตนของผู้คนนั่นเองด้วย

เสกสรรค์ชี้ให้เห็นว่าสภาวะจิตใจที่นิ่งสงบเป็นสภาวะที่พร้อมในการเข้าถึงสัจธรรม คือ เมื่อ
จิตใจมีความนิ่งสงบย่อมสามารถเห็นความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งได้อย่างชัดเจน
จากความเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งจะทำให้เห็นว่าสรรพสิ่งในธรรมชาติล้วนเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกัน
และไม่มีสิ่งใดสามารถยึดมั่นได้ว่าเป็นตัวตนที่แท้จริง ผู้มีสภาวะจิตใจเช่นนี้ย่อมเห็นทุกสถานที่เป็น
สถานที่ศักดิ์สิทธิ์เพราะล้วนแสดงให้เห็นสัจธรรม หรือเมื่อพิจารณาตัวเองหรือสรรพสัตว์ย่อมเห็น
ความไม่ใช่ตัวตน

เสกสรรค์อธิบายต่อไปว่าสิ่งสำคัญที่สามารถทำให้เข้าถึงความจริงแท้ของโลกได้นั้นต้อง
อาศัยจิตที่เข้มแข็ง และเป็นอิสระเป็นตัวตั้งก่อน ปัจจัยภายนอกจึงจะสามารถช่วยส่งเสริมให้เห็น
ความจริงได้ ดังคำว่า

"หากจิตของเราเข้มแข็งและวิญญาณของเราเป็นอิสระเพียงพอ... โลกภายนอกก็พร้อมจะมี
ปฏิสัมพันธ์กับเราในเชิงสร้างสรรค์ ตอบสนองซึ่งกันและกัน และวิวัฒน์ไปพร้อมๆ กัน ในทางตรงข้าม
หากจิตใจและจิตวิญญาณของเราเสื่อมทรุดอ่อนแอ เงื่อนไขภายนอกก็จะเข้ามามีฐานะครอบงำอย่างทั่ว

ด้าน คุณซ่งเราไว้ให้คล้ายตาม กระทั่งปีบบังคับให้เขายอมรับการดำรงอยู่ที่ปราศจากคุณค่า ความหมาย และความงาม

(ตัวตนและจิตวิญาณ. ๒๕๔๕ : ๑๘๘)

หากจิตของมนุษย์มีความเข้มแข็ง และเป็นอิสระจากพันธนาการต่างๆ ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของความวิตกกังวล ความทะยานอยาก และความทุกข์ใจได้แล้ว มนุษย์สามารถมีความสัมพันธ์กับโลกทางวัตถุในทิศทางที่ถูกต้อง และช่วยส่งเสริมให้จิตพัฒนาขึ้นสู่การค้นพบความจริงในที่สุด และด้วยภาวะจิตเช่นนี้จะช่วยส่งเสริมความเจริญของสังคมให้พัฒนาไปในทิศทางที่ถูกต้องได้ในทางกลับกันหากจิตตกต่ำอ่อนแอ มนุษย์ก็就会被ครอบงำโดยโลกวัตถุภายนอก ทำให้การมีชีวิตที่มุ่งเน้นเพียงด้านกายภาพไม่สามารถเข้าถึงคุณค่า ความหมาย และความงดงามของชีวิต ในมิติที่สูงกว่าได้ ทรรศนะนี้แสดงให้เห็นชัดว่า เสกสรรค์ให้ความสำคัญกับภาวะของจิตเป็นหลัก เพราะจิตที่ถูกขัดเกลาดีแล้ว เมื่อเข้ามาสัมผัสกับโลกวัตถุก็สามารถเข้าถึงเนื้อแท้ของโลกที่ดำรงอยู่ได้

การขัดเกลาคิดให้เข้มแข็ง และเป็นอิสระนั้น เสกสรรค์เห็นว่าการใช้ตรรกะเหตุผลเพียงอย่างเดียว นั้นไม่ช่วยให้จิตเข้าถึงความจริงได้ แต่วิธีฝึกอบรมจิตทางศาสนาในโลกตะวันออกนั้นเป็นหนทางที่ทำให้เข้าถึงความจริงแท้ของโลกได้ ดังพรรณนะต่อไปนี้

“แน่ละ เนื่องจากผมเป็นคนที่อยู่ในระบบการศึกษาแบบตะวันตกเป็นเวลายาวนานมาก จึงต้องใช้เวลายาวนานเช่นกัน ในการเอาความรู้เฉพาะส่วนมาปะติดปะต่อให้เห็นภาพรวมของชีวิต โชคดีที่ผมเคยโตมาในวัดและเคยเป็นนักปฎิบัติที่อุทิศตัวให้ส่วนรวมมาก่อน อีกทั้งยังชอบเร่ร่อนผาคล่นตักน้ำค้าง จึงพอมีทุนเดิมทางด้านจิตวิญญาณมาถักทอข้อมูลที่กระจัดกระจายให้เป็นผืนภาพเดียวกันแต่พูดกันตามความจริง การค้นหาสิ่งจะไม่จำเป็นต้องลดเลี้ยวเคี้ยวคดขนาดนี้ และการเชื่อมร้อยพลังตนเองเข้ากับจักรวาลก็ไม่จำเป็นต้องผ่านกระบวนการใช้เหตุใช้ผลเสมอไป

แต่ครั้งโบราณมา เราเคยมีวิธีเข้าถึงความจริงอีกแบบหนึ่งซึ่งเรียกกันว่าญาณทัศน์ หรือ Intuition ซึ่งหมายถึงการสัมผัสหยั่งรู้จากข้างในออกมา คนที่จะมีญาณทัศน์ได้จะต้องมีจิตที่สงบ พอสมควร และไม่แปรปรวนไปด้วยความต้องการที่ล้นเกิน

ในวิถีตะวันออกญาณทัศน์มักจะได้มาด้วยการภาวนา (Meditation) ไม่ว่าเราจะพูดถึงศาสนาฮินดู ศาสนาพุทธ เช่น หรือเต๋าก็ตาม การตั้งจิตให้อยู่ในความสงบดูจะเป็นหนทางเดียวที่จะเชื่อมร้อยพลังทางจิตวิญญาณของมนุษย์เข้ากับพลังของสากลจักรวาล”

(ตัวตนและจิตวิญญาณ. ๒๕๔๕ : ๒๑๔ - ๒๑๕)

เสกสรรค์แสดงให้เห็นว่ากระบวนการค้นหาความจริงของเขานั้นหล่อหลอมมาจากการศึกษาตามแนวทางตะวันตกที่มุ่งเน้นการใช้เหตุผล ข้อเท็จจริงเป็นสำคัญ และวิถีชีวิตแบบตะวันออกที่ใกล้ชิดศาสนา ตลอดจนประสบการณ์ที่ได้จากการอุทิศตัวเพื่ออุดมการณ์ในการสร้างสรรค์สังคมให้ดีขึ้น และการเดินทางไปใช้ชีวิตท่ามกลางธรรมชาติ ทำให้สามารถรวบรวมข้อมูลด้านต่างๆ มาสังเคราะห์ให้เป็นแนวคิดของตัวเองขึ้น แต่เสกสรรค์ก็ชี้ให้เห็นว่าการค้นหาความจริงเท่านั้นไม่จำเป็นต้องใช้วิธีเดียวกับเขา เพราะศาสตร์ทางตะวันออกที่สั่งสอนมาตั้งแต่ครั้งโบราณและสืบทอดมาในรูปแบบของศาสนาไม่ว่าจะเป็นศาสนาฮินดู พุทธ เช่น หรือเต๋า เกี่ยวกับวิธีการทำสมาธิภาวนานั้นเป็นวิธีการทำจิตให้สงบ ชัดเกลากิเลสเพื่อให้เกิดญาณทัศนะอันสามารถหยั่งรู้ความจริงแท้ของโลกได้ ซึ่งเสกสรรค์เห็นว่าเป็นวิธีการเดียวที่ทำให้มนุษย์สามารถเข้าถึงความเป็นหนึ่งเดียวสรรพสิ่งในรูปแบบพลังงานของเอกภพ ทรรศนะของเสกสรรค์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าแนวคิดทางอภิปรัชญาของเขานั้นมีความใกล้ชิดกับความจริงสูงสุดทางศาสนาเป็นอย่างยิ่ง

๓.๑.๓ ความสอดคล้องระหว่างวิทยาศาสตร์กับปรัชญาตะวันออก

เสกสรรค์แสดงให้เห็นว่าอารยธรรมของมนุษย์แต่ครั้งโบราณ ก่อนที่วิทยาศาสตร์จะเจริญก้าวหน้าเช่นทุกวันนี้ มนุษย์ได้ตระหนักถึงความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งในเอกภพอยู่ก่อนแล้ว ดังความว่า

“สิ่งที่น่าประหลาดก็คือ... ทำไมคนโบราณหรืออารยธรรมโบราณจึงมักให้ความสำคัญต่อสัมพันธภาพระหว่างมนุษย์กับดวงดาวหรือความเกี่ยวข้องระหว่างคนกับจักรวาลมากกว่ามนุษย์ยุคปัจจุบัน ทั้งๆ ที่อารยธรรมปัจจุบันมีความเจริญรุดหน้าอย่างยิ่งในเรื่องวิทยาศาสตร์ รวมทั้งมีขีดความสามารถที่จะศึกษาสำรวจผากฟ้าอวกาศได้มากกว่าหลายพันปีที่ผ่านมา

นอกจากนี้สิ่งที่น่าประหลาดอีกอย่างสำหรับผมก็คือ ความคิดของบรรดาศาสดาซึ่งมีชีวิตอยู่ในโบราณสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งของพระพุทธองค์...

ทำไมท่านจึงสามารถมองเห็นความสัมพันธ์เกี่ยวข้องระหว่างสรรพสิ่งได้ก่อนวิทยาศาสตร์ และที่พิเศษมากคือ มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตในรูปกายต่าง ๆ ซึ่งถูกสร้างมาจากธาตุเดียวกัน และในความหมายหนึ่งก็เป็น ‘พี่น้อง’ กันอย่างแท้จริง”

(วิหารที่ว่างเปล่า. ๒๕๔๔ : ๑๔๗ – ๑๔๘)

เสกสรรค์เห็นว่าการเข้าถึงความจริงแท้ของโลกนั้นไม่จำเป็นต้องอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์เพียงอย่างเดียว โดยเสกสรรค์ได้ตั้งข้อสังเกตว่าอารยธรรมโบราณที่อาจจะไม่มีความเจริญทางวิทยาศาสตร์เท่ายุคปัจจุบัน แต่ผู้คนกลับตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับดวงดาว หรือสรรพสิ่งในเอกภพมากกว่ามนุษย์ในยุคปัจจุบัน อีกทั้งความคิดของศาสดาแต่ครั้ง

โบราณก็ได้สะท้อนแนวคิดดังกล่าวไว้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระพุทธเจ้าที่ทรงค้นพบความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันของสรรพสิ่งในลักษณะที่สรรพสิ่งล้วนมีธาตุพื้นฐานเดียวกัน สรรพชีวิตล้วนเป็นความเปลี่ยนแปลงของธาตุจากคุณสมบัติหนึ่งสู่คุณสมบัติหนึ่ง ดังนั้นทุกสรรพสิ่งแท้จริงแล้วจึงกำเนิดมาจากแหล่งเดียวกัน มีสายใยเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกัน ซึ่งความจริงดังกล่าวนี้วิทยาศาสตร์ได้พิสูจน์พบตรงกันเมื่อไม่นานนี้เอง

จากข้อมูลดังกล่าวเสกสรรค์ชี้ให้เห็นว่าการที่อารยธรรมโบราณรับรู้ถึงความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งได้ก่อนวิทยาศาสตร์นั้น เนื่องจากความตระหนักในจิตวิญญาณที่ยิ่งใหญ่กว่า และความเชื่อมโยงของจิตใจมนุษย์กับจิตวิญญาณนั้น ดังความว่า

“แต่ครั้งโบราณมา... ไม่มีใครสงสัยการดำรงอยู่ของจิตวิญญาณในตัวมนุษย์ และชีวิตก็ดำรงอยู่ในสังคมโดยสังกัดองค์รวมในรูปใดรูปหนึ่ง นอกเหนือไปจากองค์รวมขั้นสูงซึ่งอาจจะหมายถึงตั้งแต่ธรรมชาติ พระผู้เป็นเจ้า หรือสากลจักรวาล สุดแต่วัฒนธรรมของแต่ละแห่ง แต่กล่าวอย่างถึงที่สุดแล้ว ทั้งหมดนี้ก็หมายถึงสิ่งเดียวกัน

ทุกคนรับรู้ว่าตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่าทุกคนถูกสอนให้ค้นหาหนทางไปหลอมรวมกับส่วนทั้งหมดซึ่งตนเองถือสังกัด...ส่วนใครจะไปถึงได้แค่ไหนอย่างไรอาจมีความแตกต่างกัน

ในซีกโลกตะวันออก องค์ความรู้ที่ชี้แนะการแสวงหาทางจิตวิญญาณมีความหลากหลายผิดแผกกันอยู่บ้าง เช่นในศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธ การก้าวไปสู่โมกษะหรือนิพพานอาจจะต้องอาศัยทั้งการศึกษาภาคปริยัติและปฏิบัติ ในลัทธิเต๋าวิถีดำรงของชีวิตอาจมีความสำคัญกว่าทฤษฎีใดๆ เช่นเดียวกับพุทธศาสนานิกายเซนซึ่งเน้นเรื่องการขบคิดอยู่ในความสงบเงียบ และการสังเกตปรากฏการณ์ธรรมชาติเพื่อความรู้ตื่นโดยฉับพลัน...

แต่ไม่ว่าจะมีหนทางต่างกันแค่ไหนก็ตาม สิ่งที่เหมาะสมกันของศาสนาและปรัชญาตะวันออกก็คือ ความเข้าใจตรงกันว่าชีวิตเป็นพลังงานอย่างหนึ่งซึ่งสามารถเชื่อมร้อยกับเครือข่ายพลังงานของจักรวาลได้

และที่เห็นว่าชีวิตเป็นพลังงานนั้น โดยแก่นแท้แล้ว ก็หมายถึงตัวตนขั้นสูงที่สถิตอยู่ในมนุษย์ทุกคน... หมายถึงในส่วนที่เป็นจิตวิญญาณนั่นเอง”

(ตัวตนและจิตวิญญาณ. ๒๕๔๕ : ๒๐๕ - ๒๐๖)

เสกสรรค์อธิบายว่ามนุษย์ตั้งแต่โบราณนั้นตระหนักถึงจิตวิญญาณที่ดำรงอยู่ในตัวเอง และรับรู้ว่าจิตวิญญาณของตนนั้นเป็นส่วนหนึ่งของจิตวิญญาณที่ยิ่งใหญ่กว่า ทั้งระดับสังคมที่อยู่ร่วมกันไปจนถึงธรรมชาติ สากลจักรวาล หรือจิตวิญญาณที่ยิ่งใหญ่ของพระผู้เป็นเจ้า ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมของแต่ละที่ ดังนั้นมนุษย์จึงพยายามค้นหาหนทางที่จะเข้าหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวกับจิตวิญญาณนั้น ในวัฒนธรรมแต่ครั้งโบราณของชาวตะวันออกนั้นมีการสั่งสอนสืบต่อกันมาถึงวิธีการแสวงหาทาง

จิตวิญญาณไว้หลากหลายแนวทาง ตัวอย่างเช่น แนวทางของศาสนาพุทธและฮินดูที่ต้องอาศัยการศึกษาภาคปริยัติและภาคปฏิบัติเพื่อเข้าถึงนิพพาน หรือโมกษะ ส่วนในลัทธิเต๋าเน้นมรรค หรือวิถีชีวิตที่สอดคล้องเป็นหนึ่งในเดียวกับธรรมชาติ หรือในพุทธศาสนานิกายเซน มุ่งเน้นที่การใช้ความสงบในการสังเกตและขบคิดปรากฏการณ์ธรรมชาติ เพื่อนำไปสู่ความตื่นรู้เข้าถึงสัจธรรมโดยฉับพลัน แม้ในแนวทางปฏิบัติจะมีความหลากหลายแตกต่างกันก็นำไปสู่ความเข้าใจที่ตรงกันว่า แท้จริงแล้วชีวิตเป็นพลังงานอย่างหนึ่งที่สามารถเชื่อมร้อยเป็นหนึ่งเดียวกับพลังทั้งปวงในจักรวาล ซึ่งแท้จริงแล้วพลังงานดังกล่าวก็คือ ตัวตนชั้นสูง หรือจิตวิญญาณที่ดำรงอยู่ในมนุษย์นั่นเอง

เสกสรรค์ได้เชื่อมโยงให้เห็นถึงความเข้าใจตรงกันของวิทยาศาสตร์กับปรัชญาตะวันออกในเรื่องแก่นแท้ของสรรพสิ่งที่เปี่ยมพลังงาน ซึ่งมีภาวะทางอตฺวิสัย หรือจิตวิญญาณ โดยอ้างถึงผลงานชื่อ เต๋าแห่งฟิสิกส์ ของ ฟรีดจอป คาปรา เพื่อแสดงให้เห็นว่าความเป็นหนึ่งเดียวกันของสรรพสิ่งที่นักวิทยาศาสตร์ตะวันตกพิสูจน์ให้เห็นนั้นมีความสอดคล้องกับการเข้าถึงความจริงขั้นปรมาตฺถ์สัจจะ ในศาสนาและปรัชญาตะวันออก ดังความว่า

“เมื่อประมาณเกือบสามสิบ ปีก่อน (๑๙๗๕) นักวิทยาศาสตร์ชาวตะวันตกชื่อ ฟรีดจอป คาปรา...ในงานเขียนของท่านชื่อเต๋าแห่งฟิสิกส์... นับเป็นคนแรกที่ชี้ให้เห็นว่าการค้นพบของฟิสิกส์ใหม่นั้นมีความใกล้เคียงกับ ‘ปรมาตฺถ์สัจจะ’ ในศาสนาและปรัชญาตะวันออกอย่างยิ่ง

กล่าวอีกแบบหนึ่งก็คือว่า ท้ายที่สุดแนวทางค้นคว้าศึกษาแบบเหตุผลนิยมและการพิสูจน์ข้อเท็จจริงทางภาววิสัยก็มาบรรจบกับแนวทางค้นหาความจริงโดยผ่านญาณทัศน์จนได้ โดยมีผลสรุปตรงกันในเรื่องราวที่เป็นแก่นแท้ของโลกและชีวิต

ดังนั้น การถือจิตวิญญาณเป็นพลังงาน จึงไม่ใช่เรื่องแปลกอีกต่อไป เช่นเดียวกับการยืนยันว่า สรรพสิ่งในโลกล้วนเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน และรูปสังขารที่เรายึดถืออยู่นั้นล้วนแล้วแต่มาจากความว่างเปล่า เป็นอนัตตา ทุกสิ่งทุกอย่างไม่เพียงเกี่ยวโยงกับสิ่งอื่น หากยังสามารถแปรรูปเป็นอย่างอื่นต่อเนื่องเลื่อนไหลเป็นนิรันดร์

แน่นอน การทำความเข้าใจฟิสิกส์ใหม่เป็นเรื่องยากพอๆกับการหวนกลับไปอ่านคัมภีร์อุปนิษัท ภควัทคีตา พระไตรปิฎก หรือเต๋าเต็กเก็ง เพราะฉะนั้นโลกทัศน์หลักในตะวันตกก็ยังไม่เปลี่ยนไปมากนัก เพียงแต่กำลังจะเปลี่ยนและเริ่มมีกระแสใหม่ทางด้านจิตวิญญาณเกิดมากขึ้นเรื่อยๆ”

(ตัวตนและจิตวิญญาณ. ๒๕๔๕ : ๒๑๖ - ๒๑๙)

ในปี ค.ศ. ๑๙๗๕ นักวิทยาศาสตร์ชื่อ ฟรีดจอป คาปรา ได้เขียนผลงานชื่อ เต๋าแห่งฟิสิกส์ เพื่อชี้ให้เห็นว่าการค้นพบทางฟิสิกส์ที่พิสูจน์ให้เห็นว่าเนื้อแท้ของสรรพสิ่งนั้นเป็นพลังงานที่มีลักษณะทางอตฺวิสัยนั้นมีความสอดคล้องใกล้เคียงเป็นอย่างยิ่งกับปรมาตฺถ์สัจจะหรือความจริงสูงสุด

ในทางศาสนาและปรัชญาทางตะวันออก แม้ว่าวิธีการเข้าถึงความจริงจะแตกต่างกันคือ ในทางตะวันตกนั้นเป็นการศึกษาค้นคว้าโดยใช้เหตุผลและการพิสูจน์ข้อเท็จจริงทางกายวิสัย ส่วนทางตะวันออกนั้นค้นหาความจริงโดยใช้ญาณทัศน์ หรือการหยั่งรู้ทางจิต แต่ทั้งสองแนวทางนี้ก็ได้อธิบายตรงกันว่า แก่นแท้ของชีวิต และสรรพสิ่งนั้นเป็นพลังงานที่มีจิตวิญญาณ คือสามารถเปลี่ยนแปลงคุณสมบัติได้ตามเหตุปัจจัย และจิตวิญญาณก็มีลักษณะของพลังงานแฝงอยู่เช่นเดียวกัน ดังนั้นทุกสรรพสิ่งล้วนเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงเป็นเหตุปัจจัยของกันและกัน ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ตรงกับหลักอภิปรัชญาในพุทธศาสนา ที่อธิบายว่ามนุษย์และสรรพสิ่งโดยเนื้อแท้แล้วว่างเปล่าจากตัวตน เป็นอนัตตา คือไม่ใช่ตัวตนที่แท้จริง แต่ดำรงอยู่ในลักษณะที่เป็นอนิจจัง คือเป็นเพียงการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงจากสิ่งหนึ่งไปสู่อีกสิ่งหนึ่งอยู่ตลอดเวลาตามการปรุงแต่งของเหตุปัจจัยที่เข้ามากระทบ

จากทรรศนะทางอภิปรัชญาด้านเนื้อแท้ของโลกของเสกสรรค์สามารถสรุปได้ว่า เนื้อแท้ของโลกนั้นมีลักษณะเป็น ทวินิยม คือประกอบด้วยส่วนที่เป็นสสารที่อยู่ในรูปของพลังงาน เมื่อพลังงานดังกล่าวมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันจึงก่อให้เกิดปรากฏการณ์ต่างๆ ในธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของสิ่งมีชีวิต หรือสิ่งไม่มีชีวิต ส่วนที่สอง คือ อสสาร คือลักษณะทางอภิปรัชญา หรือจิตวิญญาณที่ปรากฏอยู่ในพลังงาน และจิตวิญญาณในพลังงานเหล่านี้ก็สามารถเชื่อมโยงกันเป็นจิตวิญญาณของเอกภพ การเข้าถึงเนื้อแท้ของโลกนั้น มนุษย์สามารถทำได้โดยการศึกษาค้นคว้าและการปฏิบัติเพื่อความตื่นรู้ทางจิตในการเข้าถึงความจริงที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ทั้งปวงในธรรมชาติ การตอบคำถามเช่นนี้ ดูเหมือนว่าจะสามารถแก้ปัญหาคือความสัมพันธ์ระหว่างสสารกับอสสารได้พอสมควร เพราะจากการเสนอแนวคิดแบบทวินิยมของเดการ์ตนั้นทำให้เกิดปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสสารกับอสสารกล่าวคือ สสารมีลักษณะเป็นรูปธรรม ส่วนอสสารมีลักษณะที่เป็นนามธรรม จึงทำให้มีข้อสงสัยประการหนึ่งคือ ลักษณะที่เป็นรูปธรรมจะมีความสัมพันธ์กับลักษณะที่เป็นนามธรรมได้อย่างไร การที่เสกสรรค์ได้กล่าวถึงคำว่า “สะพานเชื่อม” นั้น สามารถวิเคราะห์ได้ว่าสะพานเชื่อมระหว่างมนุษย์กับอภิมิตินี้ก็คือ “สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ บุคคลศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์” ที่อยู่บนโลกหรือในมิตินี้ การเชื่อมเช่นนี้สามารถที่จะตั้งสมมติฐานได้ว่า “สะพานเชื่อม” นั้นจะเชื่อม “จิต” ของมนุษย์เข้ากับมิติที่เป็นนามธรรม ดังนั้นจิตของมนุษย์ก็ควรจะต้องมีลักษณะที่เป็นนามธรรมด้วยเช่นเดียวกัน สมมติฐานนี้จะได้รับการพิสูจน์ในส่วนที่ ๒ ต่อไป

๓.๒ เนื้อแท้ของมนุษย์

เมื่อกระบวนคิดวิเคราะห์เริ่มกระจ่างชัดว่าความจริงของโลกเป็นแบบทวิลักษณ์ หรือที่เรียกว่า ทวินิยม ต่อไปผู้วิจัยจะวิเคราะห์หาจุดเชื่อมที่มีความสัมพันธ์กับการค้นคว้าเรื่องเนื้อแท้ของมนุษย์ต่อไปเช่นเดียวกับแนวคิดเรื่องเนื้อแท้ของโลก แนวคิดเกี่ยวกับเนื้อแท้ของมนุษย์ปรากฏให้เห็นได้ชัดเจนในผลงานเล่มท้ายๆ ดังนั้นผู้วิจัยจึงวิเคราะห์แนวคิดที่เห็นได้ชัดเจนเป็นเบื้องต้น ก่อนที่จะเชื่อมโยงไปสู่ผลงานในเล่มก่อนหน้านั้นเพื่อให้เห็นแนวคิดดังกล่าวได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

แนวคิดเรื่องเนื้อแท้ของมนุษย์ในทฤษฎีของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล มีความสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องเนื้อแท้ของโลกเป็นอย่างดี กล่าวคือ เมื่อเสกสรรค์มีแนวคิดว่ามนุษย์กับสรรพสิ่งในเอกภพนั้นล้วนเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกัน ชีวิตมนุษย์นั้นดำรงอยู่เพียงชั่วคราวภายใต้กฎเกณฑ์ของเอกภพ และมนุษย์สามารถเข้าถึงความจริงดังกล่าวได้โดยผ่านโลกทางกายภาพในภาวะจิตมีความสงบและเป็นอิสระจากเครื่องผูกมัดทั้งปวง จากแนวคิดนี้ทำให้เสกสรรค์เห็นว่าความหมายที่แท้จริงของการเกิดเป็นมนุษย์คือการได้บรรลุถึงความจริงแท้ดังกล่าว ในผลงานเรื่องวันที่ถอดหมวก เสกสรรค์ได้แสดงทฤษฎีนี้ไว้ว่าการเข้าใจความจริงแท้ของโลกเป็นสิ่งช่วยให้สามารถบรรเทาความทุกข์ที่ครอบงำจิตใจได้ ดังความว่า

“หลายปีมานี้ยามทุกข์ผมมักจะทำสองอย่าง คือหนึ่งแหงนหน้ามองฟ้า เพื่อเตือนตัวเองไม่ให้ลืมความจริงว่าเราเป็นเพียงฝุ่นผงในจักรวาล และสองส่องกระจกดูริ้วรอยเหี่ยวย่นบนใบหน้าเพื่อจะให้เห็นชัดว่าเรา อยู่ในโลกเพียงชั่วคราว บ่อยครั้งในยามที่ทำเรื่องดังกล่าว ผมก็มักท่องคาถาสวนตัวไปด้วยตนเองว่า... เราไม่ได้เป็นใคร เราไม่มีสิ่งใดอะไรประมาณนั้น...

... แนนอน ลำพังมองฟ้าหรือส่องกระจกคงไม่สามารถลดทุกข์ให้ใครได้โดยอัตโนมัติ กระทั่งบางทีอาจส่งผลตรงกันข้าม เว้นไว้แต่คนคนนั้นจะมีความเชื่ออย่างจริงใจว่าเราเป็นส่วนหนึ่งของความเคลื่อนไหวในจักรวาล และรูปลักษณะที่เราถือครองล้วนเป็นเรื่องชั่วคราว มีแต่เชื่อเช่นนี้เมื่อมองหน้าตัวเองจึงเห็นอนิจจัง ครั้นเหม่อมองเงาฟ้าจึงเห็นอนัตตา”

(วันที่ถอดหมวก. ๒๕๕๐ : ๑๒๕ - ๑๒๖)

จากข้อความข้างต้นเราจะพบมูลเหตุของการค้นคว้าหาเนื้อแท้ของมนุษย์ซึ่งมีความแตกต่างจากนักปรัชญา แต่จะค่อนข้างคล้ายคลึงกับหนทางของนักคิดในเชิงศาสนา นั่นคือ การที่คิดแก้ปัญหาเรื่องการดับทุกข์ ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งของเสกสรรค์ และการจะดับทุกข์ได้ตามที่เสกสรรค์เสนอไว้ก็อาจวิเคราะห์ได้ว่ามี ๓ ข้อ ดังนี้คือ

๑. จากข้อความว่า “เว้นไว้แต่คนคนนั้นจะมีความเชื่ออย่างจริงใจว่าเราเป็นส่วนหนึ่งของความเคลื่อนไหวในจักรวาล และรูปลักษณะที่เราถือครองล้วนเป็น เรื่องชั่วคราว”

ข้อความนี้มีความหมายว่ามนุษย์ต้องเริ่มจากตระหนักถึงความเป็นส่วนหนึ่งของความเคลื่อนไหวทั้งปวงในจักรวาล การตระหนักเช่นนี้จะทำให้การยึดถือความเป็นตัวตนลดลง อาจเรียกกระบวนการคิดแบบนี้ว่า “การลดอัตตา” การลดอัตตาที่เสกสรรค์พยายามอธิบายไม่ใช่แค่วิจิตเท่านั้น แต่เป็นความจริงของมนุษย์ด้วย และหากมนุษย์สามารถทำเช่นนั้นได้จะส่งผลให้เกิดขั้นตอนต่อไปคือ

๒. จากข้อความที่ว่า “มองเห็นตัวเอง จึงเห็นอนิจจัง”

ขั้นตอนนี้สอดคล้องกับขั้นตอนแรก เพราะถ้าเริ่มจากความเชื่ออย่างจริงใจในความเป็นส่วนหนึ่งของความเคลื่อนไหวในจักรวาล และรูปลักษณะที่มนุษย์ถือครองล้วนเป็น เรื่องชั่วคราวแล้ว จะทำให้สามารถมองเห็นความเป็นอนิจจังของตนเองได้ การมองเห็นความเป็นอนิจจังนี้ทำให้ทราบว่าตัวเราเองไม่เที่ยง ไม่มีแก่นสารสาระใดจะสามารถยึดได้ว่าเรามีตัวตนที่แท้จริง การคิดแบบนี้มักจะเน้นเรื่องรูปลักษณะตามที่เสกสรรค์ได้กล่าวว่า รูปลักษณะที่เราถือครองล้วนเป็น เรื่องชั่วคราว ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ว่าตามความเห็นของเสกสรรค์ ร่างกายมนุษย์เป็นของชั่วคราว แต่มี “เรา” ที่เป็นผู้ที่ถือครองรูปลักษณะนี้น่าจะเป็นสิ่งที่มีความคงทนและมีความเป็นอยู่ที่แน่นอนกว่า ซึ่งสามารถตั้งสมมติฐานได้ว่า “เรา” ในที่นี้คือ “จิต” นั่นเอง

วิธีคิดแบบนี้จะคล้ายกับที่เดการ์ตคิด เพียงแต่จะมีจุดที่ต่างกันอยู่ตรงที่เดการ์ตเริ่มใช้กระบวนการวิธีคิดคือ มีปีศาจมาหลอกหลวงเรา ทำให้เราสงสัยโลก และสงสัยแม้กระทั่งตัวตนของเรา เราไม่อาจเชื่อได้เลยว่า ตัวตนของเราและโลกที่ดำรงอยู่นี้มีอยู่จริง ถึงแม้ว่าเราจะสามารถสงสัยทุกสิ่งได้ แต่มีอยู่สิ่งหนึ่งที่เราไม่อาจจะสงสัยได้คือ “เรา” ในฐานะ “สิ่งที่กำลังสงสัย” ซึ่งแน่นอนว่าไม่ใช่ร่างกายที่เป็นรูปธรรม แต่นั่นก็คือจิตที่มีลักษณะเป็นนามธรรม แต่เป็นสิ่งที่สามารถสรุปได้ว่ามีอยู่จริง และมีสถานภาพที่จริงกว่าร่างกาย หลังจากนั้นเดการ์ตจึงวิเคราะห์ต่อว่า “จิต” ที่มีอยู่จริงนี้สามารถที่จะรับรู้ร่างกายและโลกภายนอกได้ ร่างกายและโลกภายนอกจึงมีอยู่จริงด้วยการที่เป็นสิ่งที่ถูกรับรู้โดยจิต มันจึงมีอยู่จริง แต่ความเป็นจริงนั้นยังสู่สถานะของจิตไม่ได้

เมื่อถึงขั้นตอนนี้แนวทางการวิเคราะห์ของเสกสรรค์จะนำไปสู่ขั้นที่ ๓ ก็คือ

๓. จากข้อความที่ว่า “ครั้นเหม่อมองแว้งฟ้าจึงเห็นอนัตตา”

วิธีคิดของข้อนี้สืบเนื่องจากเมื่อเห็นร่างกายของตนเองมีความเป็น “อนิจจัง” แล้ว สิ่งที่ควบคู่ไปกับการมองเห็นสิ่งนี้คือ การมองร่างกายรวมทั้งโลกภายนอกว่า มีความเป็นอนัตตา หมายถึงความไม่ใช่ตัวตน แต่สิ่งเดียวที่ทำให้ร่างกายและโลกภายนอกมีอยู่ในลักษณะที่เป็นรูปธรรมหรือความจริงอีกลักษณะหนึ่งก็คือ ร่างกายและโลกภายนอกถูกรับรู้ด้วย “จิต” แนวคิดของเสกสรรค์ในส่วนนี้สอดคล้องกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่แบ่งองค์ประกอบของมนุษย์ออกเป็น ๒ ส่วน คือ รูป

กับนาม โดยเรียกว่า ชั้นที่ ๕ ซึ่งในส่วนของนามแยกได้เป็น ๔ ส่วน คือ เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ

เวทนา หมายถึง ความรู้สึกสุขทุกข์ต่างๆ

สัญญา หมายถึง การจำได้หมายถึงถึงเวทนาที่เกิดขึ้น

สังขาร หมายถึง การปรุงแต่งสัญญาจากการรับรู้เวทนาต่างๆ

อุปาทาน หมายถึง การยึดมั่นถือมั่นในสังขารที่เราปรุงแต่งขึ้นมา

ความยึดมั่นในชั้นที่ห้าทำให้จิตไม่เห็นความเป็นอนัตตา ด้วยลักษณะแนวคิดด้านเนื้อหาของมนุษย์ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์ให้เห็นถึงความเป็นอนัตตาของชีวิต และหนทางในการเข้าถึงแก่นของความเป็นมนุษย์ โดยแบ่งออกเป็น ๔ หัวข้อ ดังนี้

๓.๒.๑ การรู้ทันตนเอง : อดีตและอนัตตา

๓.๒.๒ แก่นแท้ของความเป็นมนุษย์

๓.๒.๓ ความสงบ : หนทางแห่งสันติสุขและการเข้าถึงเนื้อแท้ของความเป็นมนุษย์

๓.๒.๔ ความว่างจากตัวตน

๓.๒.๑ การรู้ทันตนเอง : อดีตและอนัตตา

การรู้เท่าทันความจริงว่าชีวิตมนุษย์ดำรงอยู่ได้เพียงชั่วคราว ในที่สุดร่างกายก็ต้องเสื่อมสลายลง และแปรเปลี่ยนไปอยู่ในสภาพอื่น จะทำให้เข้าถึงความเป็นอนัตตา หรือความไม่ใช่ตัวตนที่แท้จริง และทำให้คลายความยึดมั่นในอัตตาของตนเองลง

เสกสรรค์เห็นว่าอัตตาเป็นต้นเหตุแห่งความขัดแย้งทั้งปวง และเป็นสิ่งที่นำความทุกข์มาสู่มนุษย์ ดังข้อความต่อไปนี้

“ อัตตา หรือตัวตนที่สมมติกันขึ้นมาทำให้เราเย็นประจันทุกอย่างที่มีชื่อ ‘เรา’ และทุ่มเทพลังชีวิตไปเพื่อสยบผู้อื่นสิ่งอื่นให้สอดคล้องกับอุปาทานที่ห่อหุ้ม สภาวะสมมติดังกล่าวเช่นนี้แล้ว โลกแห่งอัตตาจึงเป็นโลกแห่งความขัดแย้ง โลกของสงคราม ซึ่งนำไปสู่สภาพทุกข์โศกตึงเครียดไม่จบสิ้น ความพอใจของใครสักคนมักต้องมาจากการสยบยอมของใครอีกสักคน หรือหลายคน ในทำนองกลับกัน ความไม่พอใจของใครสักคนก็มักจะมาจากการไม่สามารถทำให้ผู้อื่นยอม... คงไม่ผิดความจริงมากนัก หากจะกล่าวว่า โลกแห่งอัตตาคือสนามรบเพื่อช่วงชิงฐานะครอบงำ”

(วันที่ถอดหมวก. ๒๕๕๐ : ๑๒๗)

เสกสรรค์ได้แสดงแนวความคิดที่ชี้ให้เห็นว่าอัตตาของมนุษย์อันเกิดจากอุปาทานที่ยึดมั่นว่ามีตัวตนของตนอย่างแท้จริงนั้นเป็นต้นเหตุของความขัดแย้งนานาประการที่เกิดขึ้นบนโลก อันเนื่องมาจากการไม่สามารถบังคับให้ผู้อื่นมาสนองตามความต้องการแห่งอัตตาของตนได้ ดังนั้นตามแนวคิดดังกล่าวการยึดมั่นในอัตตาของมนุษย์จึงเป็นเหตุให้โลกเต็มไปด้วยความขัดแย้ง เพราะความต้องการอยู่เหนือผู้อื่น หรือการเรียกร้องการยอมรับจากผู้อื่นในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อันเป็นที่มาของความทุกข์ ความเศร้าโศกเสียใจ

นอกจากนี้อัตตายังเป็นสิ่งขวางกั้นการเข้าถึงความจริงสูงสุด ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะสามารถเข้าถึงเนื้อแท้ของมนุษย์ได้ ดังที่เสกสรรค์ได้กล่าวว่า

“ กล่าวอีกแบบหนึ่งคือ ถ้าอยากเห็นความจริงของโลกของชีวิตได้อย่างชัดเจน ใสกระจ่าง ก็ต้องเพียรพยายามสลายอัตตาให้หมดสิ้น หรือให้เหลือน้อยที่สุด เพราะเจ้าตัวนี้แหละที่ทำให้สายตาฝ้าฟาง อีกทั้งคอยแยกเราออกจากองค์รวมแห่งเอกภพ”

(วันที่ถอดหมวก. ๒๕๐ : ๑๒๖)

เสกสรรค์เห็นว่าหากมนุษย์สามารถขจัดความยึดมั่นในอัตตาได้จนหมดสิ้น หรือขัดเกล่าให้เหลือน้อยที่สุดจะทำให้สามารถเห็นความจริงแท้ของโลกได้อย่างชัดเจน เพราะอัตตาคือสิ่งที่บดบังการเข้าถึงความจริง และทำให้มนุษย์มีความคิดแบ่งแยกตนเองออกจากการเป็นหนึ่งเดียวกับสรรพสิ่งในเอกภพ นอกจากนี้เสกสรรค์ยังได้วิเคราะห์ภาพรวมของมนุษย์ทำให้เห็นวิถีคิดอันแยกกายของเขา ดังนี้

“ คนบางคนมองพระจันทร์เป็นเพียงก้อนหินที่ลอยได้ แต่บางคนกลับมองเห็นบุตรหลานของดวงตะวัน คนจำนวนหนึ่งรอคอยอาทิตย์ขึ้นเพื่อหามุมปลูกสร้างรีสอร์ทโรงแรม แต่อีกจำนวนหนึ่ง รุ่งอรุณเพื่อสบตากับเอกภพ

ยังไม่ต้องเอ่ยถึงภาพอื่นๆที่ผ่านเข้ามาในแต่ละเที่ยวเดินทาง... รถ เรือ สัตว์ พาหนะ ผู้คน เหล่านี้แต่ละท่านล้วนมองเห็นไม่เหมือนกัน

สิ่งที่ท่านเห็นคือสิ่งที่ท่านคิด ยิ่งท่องโลกทั้งโลกก็ยิ่งได้เห็นความคิดของตนเองอย่างครบถ้วน สมบูรณ์

ในทำนองเดียวกัน ในใจมีสิ่งใด ในโลกก็มีสิ่งนั้น

หากในใจมีโบสถ์วิหาร สิ่งศักดิ์สิทธิ์บนเส้นทางย่อมเรียงรายปรากฏตัว

จากนั้น สัมผัสสัมพันธ์ระหว่างเรากับชีวิตก็จะเปลี่ยนไป... ไม่มีการดำรงอยู่โดดเดี่ยว ขณะเดียวกันก็ไม่มีโชตรวน ลามร้ายจงจำเรากลายเป็นส่วนหนึ่งของอะไรบางอย่างทั้งที่เต็มเต็มและว่างเปล่า ทั้งโอบกอดและปลดปล่อย ทั้งสงบนิ่งและเคลื่อนไหวตลอดเวลาเดียวกัน

เรียกมันว่านิรภาพแห่งตัวตน หรือการเข้าหาองค์รวมแห่งสากลจักรวาล การคืนสู่มหา มารดาแห่งธรรมชาติ หน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของฟ้าดิน ฯลฯ กระทั่งบางครั้งบางทีที่ไม่มีแม้ถ้อยคำเรียกขาน”

(ผ่านพบไม่ผูกพัน. ๒๕๔๘ : ๕๖ – ๕๘)

จากการสังเกตพฤติกรรมของมนุษย์ที่ได้พบเห็นระหว่างการเดินทางของเสกสรรค์ ทำให้ได้ข้อสรุปที่ว่า การให้คุณค่า และตีความหมายของสิ่งต่างๆ ล้วนแตกต่างกันไปตามความคิดความรู้สึกของแต่ละคน ดังนั้นสิ่งต่างๆ ที่ได้พบเห็นนั้นจึงสามารถสะท้อนให้เห็นความคิด จิตใจของผู้เข้าไปปฏิสัมพันธ์กับสิ่งนั้นได้ เพราะมนุษย์เป็นผู้ให้คุณค่าและความหมายกับสิ่งเหล่านั้น และหากจิตใจของมนุษย์ตั้งอยู่ในความสงบจากกิเลสทั้งปวงแล้วก็จะสามารถพบความจริงแท้ของโลกที่ปรากฏให้เห็นจากสรรพสิ่งรอบตัวได้ ด้วยสภาวะจิตดังกล่าวจะทำให้มนุษย์สามารถเป็นหนึ่งเดียวกับวิถีของธรรมชาติคือ มีความสงบในขณะที่ดำรงอยู่ในความเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวตลอดเวลา สัมผัสถึงความรู้สึกเต็มเปี่ยมจากความเป็นหนึ่งเดียวกับสรรพสิ่งในเอกภพ ในขณะเดียวกันก็พบกับอิสรภาพที่แท้จริงจากความว่างเปล่าอันเกิดจากการปลดปล่อยความยึดมั่นในอัตตา เนื้อแท้ของมนุษย์ที่เสกสรรค์เสนอความคิดนี้จึงมีลักษณะแบบทวินิยมที่คล้ายคลึงกับพระพุทธศาสนาในลักษณะของการยอมรับความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งตามธรรมชาติโดยไม่นำความยึดมั่นในอัตตาไปขวางกฏของธรรมชาติ

วิธีเข้าถึงความจริงกล่าวตามแนวคิดของเสกสรรค์ก็มีส่วนคล้ายกับแนวทางของพระพุทธศาสนาคือการเข้าถึงความจริงแท้โดยการเป็นหนึ่งเดียวกับความจริงนั้น ดังคำว่า

“ประสบการณ์นี้ว่าเช่นใด พึงตระหนักว่าเป็นสภาวะและสัมพันธ์ภาพซึ่งแท้จริงแล้ว แม้เกี่ยวข้องกับกาลเทศะ แต่ก็มีใจเรื่องของสถานที่หรือห้วงยามจำเพาะอันใด

คนบาปไม่เคยเลือกเวลาสถานที่ทำบาป ผู้แสวงบุญก็ไม่จำเป็นต้องผูกติดอยู่กับยามเช้าเย็น หรือเนินเขาริมลำธาร

ที่สำคัญคือการเป็นหนึ่งเดียวกับประสบการณ์ของตนเอง จงผนึกแนบตัวเองเข้ากับห้วงยามแห่งสัจจะ มิเพียงเพื่อก้าวออกจากความมืดมนเบื้องหน้า หากเพื่่มุ่งตรงไปสู่แสงสว่างทางปัญญาที่อยู่เหนือปัญญาท้งปวง

และ ณ จุดนั้น อย่าได้อาศัยแสงสว่างที่ปรากฏไปส่องแสงแสดงให้เห็นคำสอนใด หากเป็นหนึ่งเดียวกับแสงสว่างด้วยการเผาสลายความไม่รู้

จงนึกแนบตัวเองกับสิ่งนี้ไว้เพียงเพื่อหลีกเลี่ยงจากความร้อนรุ่มของชีวิต หากยังเป็นการค้นหา
ความสงบที่แผ่คลุมมาจากใจกลางของจักรวาล

และ ณ ที่นั้น อย่าได้อาศัยความเจ็บหรือร่างคู้มกันภัย หากจงกลายเป็นส่วนหนึ่งของความ
สงบเย็นที่ลอบประโลมทุกชีวิต

... แล้วท่านจะพาสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ติดตัวไปทุกหนแห่ง เนื่องจากตัวท่านเองคือสถานที่
ดังกล่าว

สิ่งศักดิ์สิทธิ์สามารถมาเยือนท่านโดยไม่ผ่านผู้ใด”

(ผ่านพบไม่ผูกพัน. ๒๕๔๘ : ๕๘ - ๖๐)

เสกสรรค์ชี้ให้เห็นว่าภาวะของการเข้าถึงความจริงแท้นั้นแม้ต้องขึ้นอยู่กัเวลาและสถานที่อัน
เหมาะสม แต่ก็ไม่ใช่สิ่งที่จะเกิดขึ้นในสถานการณ์จำเพาะเจาะจงที่สามารถระบุได้ชัดเจนลงไปได้ว่า
ต้องเป็นในช่วงเวลา หรือสถานที่ใดเท่านั้น แต่สิ่งสำคัญคือการเข้าถึงด้วยประสบการณ์เฉพาะตัว
และรวมเป็นหนึ่งเดียวกับภาวะแห่งความรู้แจ้งนั้น ซึ่งเป็นการเข้าถึงปัญญาอันสูงสุด พ้นจากความ
ไม่รู้ทั้งปวง และเมื่ออยู่ในภาวะดังกล่าวก็ไม่พึงกลับไปยึดติดในคำสอนใดอีก เพราะภาวะนั้นคือความ
เป็นหนึ่งเดียวกับปัญญาที่แท้จริงแล้ว และเป็นความสงบเย็นแท้จริงที่ไม่จำเป็นต้องพยายามดิ้นรน
หลีกเลี่ยงความทุกข์ หรือต้องอาศัยความสงบเงียบเพื่อให้พ้นความทุกข์ต่างๆ อีกต่อไป นั่นคือการกลับ
สู่ปัญญาสูงสุด และความสงบเย็นแท้จริงในท่ามกลางสรรพสิ่งที่ยังคงดำรงอยู่เช่นเดิม ดังนั้นผู้ที่
เข้าถึงภาวะดังกล่าวสัจธรรมย่อมปรากฏให้เห็นในทุกเวลา และสถานที่ จากแนวคิดของเสกสรรค์
เกี่ยวกับการเข้าถึงภาวะแห่งความจริงแท้ได้ด้วยประสบการณ์เฉพาะตัวนี้จะเห็นได้ว่ามีความใกล้เคียง
กับการเข้าถึงความจริงสูงสุดในพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง

๓.๒.๒ แก่นแท้ของความเป็นมนุษย์

เมื่อสลายความยึดมั่นในอัตตาลงด้วยการเห็นความเป็นอนัตตาของชีวิตมนุษย์ที่ต้อง
เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จะทำให้เข้าถึงความจริงที่ว่า แท้จริงแล้วมนุษย์กับสรรพสิ่งในเอกภพล้วน
เชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกัน

จากผลงานที่ผ่านมาของเสกสรรค์ได้แสดงให้เห็นว่ามีความตระหนักถึงความสำคัญของการ
เกิดมาเป็นมนุษย์ และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสรรพสิ่งในจักรวาลมาอย่างต่อเนื่อง โดยได้
แสดงทฤษฎะไว้ในหนังสือเรื่องวิหารที่ว่างเปล่า ตอน สายพันธุ์ที่ถูกสาป ว่า

“แต่สิ่งหนึ่งที่ผมมีสำนึกชัดเจนตลอดเวลาก็คือ ผมกำลังเขียนถึงเรื่องราวของการเกิดมาเป็น
คน ซึ่งในทัศนะของผมมันไม่ใช่เรื่องง่าย... แคเกิดมาแล้วก็อยู่ไปวันๆจนกว่าจะตายจากโลกนี้ไป

ผมมีความรู้สึกว่าการก่อเกิดและการดำรงอยู่ของเราในฐานะสายพันธุ์ เป็นเรื่องสลับซับซ้อน และโยงใยกับหลายสิ่งหลายอย่าง ตั้งแต่เอกภพ จักรวาล ระบบสุริยะมาจนกระทั่งองค์ประกอบบนพื้นพิภพและโครงสร้างภายในจิตวิญญาณของเราเอง ”

(วิหารที่ว่างเปล่า. ๒๕๔๔ : ๒๕๐)

เสกสรรค์เห็นว่าความสำคัญของการเกิดมาเป็นมนุษย์นั้นไม่ใช่เพียงการดำรงอยู่ทางกายภาพเท่านั้น แต่การสามารถเข้าใจถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันระหว่างมนุษย์กับสรรพสิ่งในจักรวาลทั้งในด้านของสสาร และด้านจิตวิญญาณนั้นจะทำให้สามารถเข้าถึงความหมายของความเป็นมนุษย์ได้ ความสำนึกในการค้นหาความหมายของการเกิดมาเป็นมนุษย์ ทำให้เสกสรรค์เห็นว่าหากมีความเข้าใจว่ามนุษย์มีการดำรงเพียงชั่วคราว ไม่จีรังยั่งยืน เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงในระบบจักรวาล จะทำให้สามารถเข้าถึงความเข้าใจในเรื่องของการไม่ใช่ตัวตนแท้จริงทั้งของตนเองและสรรพสิ่ง

ความตระหนักว่ามนุษย์กับธรรมชาติเป็นหนึ่งเดียวกัน สอดร้อยเป็นส่วนหนึ่งในกันและกันนั้น เสกสรรค์ได้แสดงแนวคิดดังกล่าวออกมาอย่างต่อเนื่อง และตระหนักว่าถ้ามนุษย์สามารถเข้าถึงความสัมพันธ์ดังกล่าวแล้ว มนุษย์จะสามารถค้นพบความหมายของการดำรงอยู่อย่างแท้จริง ดังความตอนหนึ่งในข้อเขียนเรื่อง เพลงเอกภพ ว่า

“ท่ามกลางความมืดมิด...ภาพบางอย่างเริ่มปรากฏ

ใช่หรือไม่ว่าชีวิตเป็นดั่งโน้ตดนตรี ซึ่งลำพังตัวเองย่อมไม่อาจประกาศท่วงทำนองใด ต่อเมื่อค้นพบที่อยู่ใน “บทเพลง” แล้ว จึงได้รับมอบความหมายแห่งการดำรงอยู่และผ่านพ้น

ในบทเพลงไม่รู้จบของเอกภพ...ชีวิตอุบัติและดับสูญเช่นดนตรีเสียงหนึ่งในท่วงทำนองแห่งอนันตกาล

ในเอกภพมีเรา ในตัวเรามีเอกภพ คือความหลากหลายในหนึ่งเดียว และหนึ่งเดียวในความหลากหลาย เจกเช่นตัวโน้ตและทำนองเพลงที่มีอาจแยกจากกัน บางทีนี่อาจเป็นความลับเบื้องลึกสุดของการก่อเกิด

ผมเป่าขลุ่ยอยู่พักหนึ่งก็วางเพื่อนเดินทางน้อยๆ ไร้ข้างกาย ทั้งนี้เพราะห้วงสำนึกพลันได้ยินเพลงที่ไพเราะกว่ากังวานแว่วมาไม่ขาดสาย เพลงที่ปราศจากการเริ่มต้นและการสิ้นสุด...

เพลงแห่งเอกภพ...ใครหนอคือผู้ประพันธ์?”

(เพลงเอกภพ. ๒๕๔๐ : ๑๒๖)

มนุษย์จะสามารถค้นพบความหมายแห่งการดำรงอยู่ของตนเองได้ ก็ต่อเมื่อได้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างตนเองและสรรพสิ่งรอบข้างว่าเป็นสิ่งที่เกื้อหนุนและเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน จนเป็นสายสัมพันธ์ที่ทำให้สิ่งหนึ่งมีความหมายต่ออีกสิ่งหนึ่งเรื่อยไปเป็นทอดๆ หากมนุษย์ตัดความสัมพันธ์กับสรรพสิ่งออกไปก็จะไม่สามารถดำรงอยู่โดยมีความหมายในตัวเองได้ ดังนั้นการเกิดขึ้นและดับไปของชีวิตมนุษย์จึงมีความหมายในฐานะเป็นห่วงโซ่หนึ่งที่ทำให้สายสัมพันธ์กับสรรพสิ่งในธรรมชาติครบถ้วนสมบูรณ์ และการที่จะเข้าใจความสัมพันธ์ดังกล่าวได้ชัดเจน เสกสรรค์ชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ต้องเห็นถึงความเป็นหนึ่งเดียวกันของตนเองกับธรรมชาติ หรือเอกภาพ ในลักษณะที่มนุษย์เป็นองค์ประกอบหนึ่งของสรรพสิ่งในเอกภาพ และในตัวมนุษย์นั้นก็เป็นธรรมชาติแบบเดียวกับสิ่งทั้งปวงในเอกภาพ ดังนั้นมนุษย์กับสรรพสิ่งจึงเป็นหนึ่งเดียวกัน ความเข้าใจนี้จะทำให้สามารถเข้าถึงความหมายของการมีชีวิตได้ นอกจากนี้เสกสรรค์ยังตั้งคำถามเชิงอภิปรายถึงความจริงที่อยู่เบื้องหลังความสัมพันธ์ของธรรมชาติดังกล่าวว่ามีสิ่งใดที่อยู่เบื้องหลังหรือไม่

นอกจากจะเห็นว่าแท้จริงชีวิตมีคุณค่าความหมายในตัวเอง เพราะเป็นสิ่งเดียวกับปรากฏการณ์ของสรรพสิ่งในเอกภาพแล้ว เสกสรรค์ยังชี้ให้เห็นว่าสิ่งสำคัญสำหรับมนุษย์ คือ การแสวงหาหนทาง เพื่อการเข้าถึงคุณค่าและความหมายที่แท้จริงของชีวิต ดังความว่า

“ชีวิต..จะว่าไปคือความศักดิ์สิทธิ์โดยตัวมันเอง เป็นปฏิบัติการที่สร้างขึ้นโดยอภิมารดาแห่งธรรมชาติ และคลี่คลายเคลื่อนคล้อยไปตามกฎเหล็กของจักรวาล อิศรภาพแท้จริงแล้วมิใช่อันใดอื่น หากคือการผนึกแนบเป็นหนึ่งเดียวกับวิถีฟ้า

ปัญหามีอยู่ว่าคุณจะค้นพบความจริงของชีวิตได้เช่นใด ค้นหาหนทางแห่งฟ้าได้ที่ไหน จึงจะตื่นรู้ถึงแก่นแท้ของความเป็นคน

เพียงตั้งคำถามเช่นนี้ ก็ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการจาริกแสวงบุญ เป็นจุดเริ่มของการเดินทางแห่งจิตวิญญาณ

คนบางคนเดินทางชั่วชีวิต ทำได้เพียงย้ายที่ซบถ่ายกินนอน อรหันต์นั่งนิ่งอยู่ใต้ร่มพฤกษา พลันแลเห็นทั้งเอกภาพ แต่สำหรับเราท่านที่มีคุณสมบัติปานกลาง บางทีสลับชีวิตประจำถิ่นกับการเร่ร่อนสัญจร อาจช่วยให้เห็นความจริง

การจาริกแสวงบุญคืออันใดเล่า หากมิใช่การค้นหาตัวเอง... การค้นหาตัวเองคืออันใดเล่า หากมิได้บวกรวมความเข้าใจการก่อเกิดและผ่านพ้น ตลอดจนทุกซอกที่พัวพัน”

(ผ่านพบไม่ผูกพัน. ๒๕๔๘ : ๓๗ – ๓๙)

เสกสรรค์เห็นว่าชีวิตเป็นสิ่งที่มีความค่าและความหมาย เนื่องจากเป็นสิ่งที่อุบัติขึ้น และดำรงอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของธรรมชาติเช่นเดียวกับสรรพสิ่งในเอกภาพ และการเข้าถึงความจริงดังกล่าวโดย

ไม่มีอัตราเป็นเครื่องกันขวางนั้นจะทำให้มนุษย์มีอิสรภาพอย่างแท้จริง แต่สิ่งสำคัญก็คือวิธีการที่จะทำให้ค้นพบความจริงของชีวิต ความจริงของธรรมชาติ เพื่อนำไปสู่แก่นแท้ของความเป็นมนุษย์ นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าเสกสรรค์ให้ความสำคัญต่อการตั้งคำถามเชิงปรัชญาเป็นอย่างยิ่ง เพราะถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการแสวงหาทางจิตวิญญาณ หรือการแสวงบุญ ซึ่งหากไม่มีการตั้งคำถามดังกล่าว การดำรงอยู่ก็จะเป็นความหมายอย่างแท้จริง แต่ถ้าใช้คำถามดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้นแล้วทุกเหตุการณ์ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตตั้งแต่ถือกำเนิดจนสิ้นสุดลง ไม่ว่าจะเป็นความสุขความทุกข์ ล้วนให้คุณค่าและความหมายต่อการพบความหมายที่แท้จริงของชีวิต

๓.๒.๓ ความสงบ : หนทางแห่งสันติสุขและการเข้าถึงเนื้อแท้ของความเป็นมนุษย์

วิธีการเข้าถึงเนื้อแท้ของความเป็นมนุษย์ มีลักษณะเช่นเดียวกับการเข้าถึงเนื้อแท้ของโลก คือต้องเกิดจากภาวะจิตใจที่สงบนิ่ง จึงจะสามารถพิจารณาเห็นความจริงแท้ของชีวิตที่ปรากฏอยู่ในชีวิตแต่ละขณะที่ดำเนินอยู่ได้

สำหรับวิถีทางเพื่อให้เข้าถึงความหมายที่แท้จริงของชีวิตนั้นเสกสรรค์ได้แสดงทรรศนะไว้ในหนังสือรวมบทความเรื่อง จลาจลทางปัญญา ตอน วิถีธรรม ว่าวิถีทางที่ถูกต้องในการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่ความจริงแท่นั้นมีความสำคัญว่าความสำเร็จในการบรรลุถึงจุดหมาย เพราะวิธีการที่ถูกต้องนั้นมีคุณค่า และนำความสงบสุขมาให้อยู่แล้วในขณะที่ได้ลงมือปฏิบัติ ดังความว่า

“ยิ่งไปกว่านั้น ในฐานะที่มีพื้นฐานเป็นชาวพุทธ ผมยังสังเกตว่าคำสอนของศาสดาไม่เคยบอกเราเรื่องจุดหมายของชีวิตเลย หากบอกแต่วิธีการที่เรียกว่า ‘มรรค’ เมื่อเราเดินไปบนหนทางที่ถูกต้องแล้ว ชีวิตไม่เพียงสงบสุขหรือลดทุกข์ได้มากขึ้น หากมีทั้งพลังและคุณค่าที่เพิ่มพูน

ผมลองเทียบคำสอนของพุทธศาสนากับอดีตหนังหลังของตัวเองและเพื่อนพ้องดู ก็พบว่า อุดมคติของเราปรากฏเป็นจริงมากที่สุดในชีวิตที่เราใช้ หรือพูดอีกแบบหนึ่งคือมันปรากฏบนเส้นทาง ทั้งๆที่ตอนนั้นเราไม่เคยเดินไปถึง ‘จุดหมาย’

ทั้งหมดนี้จริงๆ แล้วนับเป็นเรื่องเส้นผมบังภูเขามากทีเดียว และกว่าผมจะเข้าใจก็ใช้เวลาคร่ำครวญเรื่องการ ‘พ่ายแพ้’ อยู่หลายปี....

ผมเพียงแต่อยากจะบอกว่า ‘จุดหมาย’ ที่ดีนั้นไม่อาจบรรลุได้ด้วยวิธีการที่เลว และมีอยู่บ่อยครั้งที่คนเราทำร้ายจุดหมายของตัวเองเพราะไม่ได้วางหลักการเรื่องวิธีการเอาไว้เลย

ในทางตรงข้าม ตราบใดที่เราเดินตามทางมรรควิธีที่ถูกต้อง เราก็ไม่ต้องวิตกกังวลว่าตัวเองจะได้อะไร หรือจุดหมายของชีวิตอยู่ที่ไหน... บางทีสิ่งเหล่านั้นอาจไม่เคยมีจริง หากเป็นเพียงมายาภาพที่บังเอิญทรงพลัง

เดินตามวิถีธรรม แม้จะยังเปลี่ยนโลกไม่ได้ ก็ไม่เพิ่มพูนการเบียดเบียน... นี่ต่างหากที่
ใกล้เคียง ‘จุดหมาย’ ที่บางท่านยืนยันว่าต้องมี”

(ฉลาดทางปัญญา. ๒๕๔๕ : ๓๑๙ – ๓๒๐)

จากพื้นฐานของความเป็นพุทธศาสนิกชน และได้ศึกษาหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนา พบว่า เสกสรรค์พบว่าพระธรรมคำสอนไม่ได้มุ่งเน้นความสำคัญไปที่การได้บรรลุถึงจุดหมายในชีวิต หากเน้นที่ ‘มรรค’ หรือหนทางที่ถูกต้องเป็นหลัก เพราะเมื่อมนุษย์ดำเนินชีวิตบนหนทางที่ถูกต้องตั้งมา แล้ว ชีวิตก็จะพบความสุข พ้นจากทุกข์ เปี่ยมด้วยพลังและคุณค่า ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าหนทาง หรือวิธีการที่ถูกต้องนั้นมีคุณค่า และความหมายในตนเองอยู่แล้วในขณะที่ได้ลงมือปฏิบัติ การได้บรรลุ ถึงจุดหมายหรือไม่ นั่นจึงเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นต้องให้ความสำคัญจนมากเกินไป เพราะหากให้ความสำคัญกับการบรรลุจุดหมายมากเกินไปก็จะนำมาซึ่งความทุกข์ จึงไม่ใช่หนทางที่ถูกต้อง เสกสรรค์ได้ยกตัวอย่างเปรียบเทียบกับประสบการณ์ชีวิตของตนเองและมิตรสหายของตนเมื่อครั้งที่ได้อุทิศตนเพื่อสร้างสรรค์สังคมที่ดีขึ้นว่า แม้จะไม่ประสบความสำเร็จตามอุดมการณ์ที่ตั้งไว้ แต่ชีวิตในอุดมคติที่ต้องการอุทิศตนเพื่อสังคมนั้น ก็ได้ปรากฏขึ้นจริง และมีคุณค่าอยู่แล้วในขณะที่ใช้ชีวิตเพื่ออุดมการณ์ดังกล่าว การไม่เข้าใจต่อคุณค่าในขณะที่ได้ลงมือปฏิบัติบนหนทางที่ถูกต้อง แต่ไปผูกพันคุณค่าไว้กับการบรรลุเป้าหมายนั้นเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความทุกข์ใจเมื่อไม่สำเร็จดังหวังไว้

เสกสรรค์ชี้ให้เห็นว่าการบรรลุถึงจุดหมายที่ดีนั้นจำเป็นต้องอาศัยวิธีการปฏิบัติที่ดีเป็นสำคัญ และหากใช้วิธีปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องย่อมอาจทำลายจุดหมายที่วางไว้ลงได้ ในขณะเดียวกันเมื่อได้ใช้วิธีปฏิบัติที่ถูกต้อง หรือหนทางชีวิตที่ตั้งมาแล้วก็ไม่จำเป็นต้องวิตกกังวลว่าจะบรรลุถึงจุดหมาย ในชีวิตที่ได้วางไว้หรือไม่ เพราะจุดหมายที่ได้กำหนดไว้นั้นอาจเป็นเพียงความหลงผิดที่ขัดแย้งให้คลาดเคลื่อนไปจากจุดหมายที่แท้จริงของชีวิต ดังนั้นจึงควรให้ความสำคัญกับการดำเนินตามหนทางที่ถูกต้อง ถึงแม้ว่าจะไม่สามารถเปลี่ยนแปลงโลกให้มีแต่ความสุขได้ในทันที แต่ก็เป็หนทางที่ไม่ นำความทุกข์มาสู่ตนเองและผู้อื่น อันเป็นคุณค่าแท้จริงที่ปรากฏอยู่ในตัวมันเอง และหากทุกคน ปฏิบัติด้วยหนทางดังกล่าว สันติสุขที่แท้จริงของโลกก็จะเกิดขึ้นในที่สุด

นอกจากนี้เสกสรรค์ยังได้อธิบายวิธีที่จะเลือกวิถีชีวิตที่ดีนั้น และพบความสุขในจิตใจไว้ในหนังสือเรื่องผ่านพบไม่ผูกพัน ตอนต้นทางอยู่ที่คนปลายทางอยู่ที่ฟ้าไว้ว่า ต้องเริ่มต้นจากการเลือกหนทางของตนเองอย่างแท้จริง และพร้อมรับทุกเหตุการณ์ที่จะผ่านเข้ามาบนหนทางที่เลือกแล้ว และตอบสนองต่อสิ่งเหล่านั้นให้ดีที่สุดตามเงื่อนไขที่ได้รับ ดังความว่า

“...จุดเริ่มต้นเป็นของท่าน จุดสิ้นสุดเป็นของฟ้า ใช่หรือไม่? นี่คือการกฎกติกาของชีวิต? ถามว่า เช่นนี้แล้วมีอันใดบ้างที่เราท่านอาจทำได้เพื่อลดทอนความไม่แน่นอนบนเส้นทางที่เราเลือก? ตอบตรงๆ คือ ไม่มีวิธีอื่นนอกจากจะต้องเคลือบใจให้สอดคล้องกับความจริงที่คลี่คลายอยู่เบื้องหน้า

ตั้งแต่เริ่มออกเดินทาง หากท่านตระหนักตื่นรู้ในความจำกัดของตัวตน ท่านย่อมเข้าใจว่า จุดหมายของท่านไม่ใช่สิ่งที่ท่านกำหนดได้ทั้งหมด กระทั่งบางทีอาจจะไม่ใช่จุดหมายที่ถูกจัดวางไว้สำหรับ ท่านเลยแม้แต่น้อย

แน่ละ ในบางโอกาสเราสามารถไปถึงจุดหมายที่ตั้งใจ แต่ประเด็นใหญ่ยังอยู่ที่ว่า มันไม่ได้ เป็นเช่นนั้นเสมอไป ยิ่งเส้นทางที่เอื่อยถึงเป็นเส้นทางชีวิต เรายังไม่รู้ว่าปลายทางนั้นอยู่ที่ใด

เช่นนั้นแล้ว จุดหมายปลายทางอาจจะไม่สำคัญเท่าวิถีที่ท่านเลือกและวิถีที่ท่านอยู่กับเส้นทาง ของตัวเอง

อันดับแรก ท่านมั่นใจหรือยังว่าเส้นทางดังกล่าวท่านเป็นผู้เลือกอย่างแท้จริง หรือเนื้อท่าน เพียงถูกพัดพาเข้าไปด้วยแรงจุดแรงดันบางอย่าง จนพลัดหลงเข้าไปในวังวนที่หาทางออกมิได้

อันดับต่อมา ยามอยู่บนเส้นทางที่ท่านเลือกเอง ท่านพร้อมหรือไม่ที่จะเผชิญกับทุกคับข้อง อย่างกล้าหาญ และต่อให้ต้องพบกับทุ่งพิษทะเลเพลิง ท่านจะไม่มีวันออกจากเส้นทางนี้

หากท่านทำเช่นนั้นได้ แม้ไปไม่ถึงจุดหมายก็ไม่มีเรื่องต้องโศกเศร้าเสียใจแล้ว”

(ผ่านพบไม่ผูกพัน. ๒๕๔๘ : ๑๕๒ – ๑๕๓)

เสกสรรค์แสดงทรรศนะไว้ว่ามนุษย์สามารถที่จะเลือกวิถีชีวิตของตนเองได้ แต่จะสามารถ บรรลุถึงจุดมุ่งหมายได้มากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการที่อยู่เหนือการควบคุม ของมนุษย์ เสกสรรค์ได้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับการเลือกดำเนินชีวิตไว้ว่า ต้องเริ่มต้นจากการรู้ขีด ความสามารถของตนเอง และเลือกวิถีชีวิตที่สอดคล้องเหมาะสมกับตัวเองอย่างแท้จริง ไม่ใช่เลือก จากการถูกครอบงำจากอิทธิพลภายนอก ต่อมาเมื่อแน่ใจในแนวทางที่เลือกแล้ว ต้องพร้อมที่จะ ยอมรับอุปสรรค ความยากลำบากต่างๆที่เกิดขึ้นอย่างไม่หวั่นไหว และปฏิบัติอย่างดีที่สุดในงานที่ได้รับ ได้รับ ปรับเปลี่ยนสภาพจิตใจให้รู้เท่าทัน และสอดคล้องกับเหตุการณ์ต่างๆ หลังจากนั้นไม่ว่าจะ ประสบความสำเร็จหรือบรรลุถึงเป้าหมายในชีวิตหรือไม่ ก็จะไม่ทำให้เกิดความเศร้าโศกเสียใจ การได้ ลงมือปฏิบัติอย่างดีที่สุดจะมีคุณค่าในตัวเองอยู่แล้ว

วิถีทางในการดำเนินชีวิตตามทรรศนะของเสกสรรค์นี้สอดคล้องกับแนวทางในพุทธศาสนา ที่มุ่งเน้นการดำเนินชีวิตอยู่กับปัจจุบันขณะ ไม่หลงยึดติดกับเรื่องราวในอดีต หรือคาดเดาเหตุการณ์ ในอนาคต โดยเสกสรรค์ได้กล่าวไว้ในหนังสือวันที่ถอดหมวก ตอน รู้ทันตัวเอง ดังความว่า

“พูดก็พูดเถอะ ตำราพุทธศาสนานิกายเซนที่ผมอ่านในระยะหลังๆ ก็เตือนเรื่องนี้ไว้มาก เหมือนกัน โดยชี้ให้เห็นว่า ความคิด (conception) กับตัวตนนั่น เป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ออก ความคิดไม่ เพียงพาเราหลุดลอยไปจากความจริงแห่งปัจจุบันขณะเท่านั้น หากยังย้อนมาปรุงแต่งอัตตาของผู้คิด

เพราะฉะนั้น หนทางหนึ่งในการสลายตัวตนคือการหยุดคิดและหันมาสัมผัสโลกตามที่มันเป็นอยู่ (perception) เป็นหนึ่งเดียวกับมันในทุกห้วงยามโดยไม่ต้องไปตีความ”

(วันที่ถอดหมวก. ๒๕๕๐ : ๑๒๙)

ตำราพุทธศาสนิกายเซนชี้ให้เห็นว่า มนุษย์นั้นถูกปรุงแต่งด้วยความคิดต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ที่ผ่านมาในอดีต หรือการคาดเดาเรื่องราวในอนาคต ทำให้เกิดความยึดมั่นเป็นอัตตาของผู้คิด และทำให้ละเลยความจริงที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน วิธีการที่จะคลายความยึดมั่นในตัวตน คือ หยุดความคิดเหล่านั้น และสัมผัสโลกที่เป็นอยู่จริงในขณะปัจจุบัน โดยปราศจากการตีความด้วยความคิดใดๆทั้งสิ้น ด้วยวิธีการเช่นนี้เองที่สามารถทำให้เข้าถึง และเป็นหนึ่งเดียวกับทุกขณะของชีวิต ซึ่งเป็นความหมายและคุณค่าของการมีชีวิตอย่างแท้จริง เสกสรรค์ได้นำวิธีการดังกล่าวมาผสานกับวิธีการดำเนินชีวิต และแสดงให้เห็นว่าเป็นหนทางที่นำไปสู่การค้นพบคุณค่าแท้ของชีวิต และความจริงแท้ของสรรพสิ่ง ดังที่ปรากฏในหนังสือ ผ่านพบไม่ผูกพัน ตอน พักใจในโลกกว้าง ว่า

“ภูเขาสูงตระหง่านคงให้อะไรได้ไม่มาก ถ้าจุดหมายของท่านอยู่แค่ขึ้นไปพิชิตมัน แต่ตามยามไต่เลาะสู่ความสูง ในใจท่านมีเพียงความสัมพันธ์ระหว่างตัวเองกับก้าวถัดไป บางทียามนั้นท่านอาจห่างไกลห้วงทุกข์มาหลายก้าวแล้ว

ยิ่งในสำนักท่านวางเปล่าปราศจากความต้องการ ไม่มีแม้แต่ความคิดจะไปถึงที่ไหน

บางทีตอนนั้นท่านอาจ ‘ถึงแล้ว’ ยังที่ที่ตนเองแสวงหา

ยามดึกสงัด เมื่อเอนร่างกับเนื้อดิน ท่านกลับพบว่าตัวเองเป็นหนึ่งเดียวกับเนื้อฟ้า ร่างกายถูกโอบล้อมด้วยหมู่ดาวพราวระยิบ แต่ใจลึกลับลอยล่องไปกับดาวบางดวงซึ่งบางทีอาจเป็นบ้านเกิดดั้งเดิม

เช่นเดียวกับในยามที่ท่านเลือกออกสู่ท้องทะเล

เกาะแก่งแหล่งพักทั้งหลายประดาอาจช่วยอะไรได้มากนัก หากให้ห้วงนึกของท่านไม่ได้คิดพ้นฝ่าทะเลทุกข์

แต่ถ้ายามใดที่ท่านพาเรือฟันฝ่าผ่านผ่านคลื่นลูกโตไปได้ทีละลูกโดยไม่กังวลถึงคลื่นลูกถัดไป ยามนั้น ‘เรือ’ ในใจของท่านอาจไกลถึงฝั่งธรรม

หรือไม่ ท่านก็อาจเป็นเช่นเดียวกับมหาสมุทรที่เลื้อยแลเปลี่ยนนอกของตนอย่างไม่ยินดี ยินร้าย เกลียวคลื่นผ่านมาแล้วผ่านไป แต่เนื้อในของทะเลกว้างยังคงเดิม

เมื่อเดินเลาะหาดทรายในความมืดโดยไม่สนใจว่าตนเองกำลังอยู่ที่ไหน บางทีท่านอาจได้ยินเสียงสวดมนต์แว่วมาจากความลึก และท่านย่อมรู้ว่านี่เป็นคำอวยพร”

(ผ่านพบไม่ผูกพัน. ๒๕๕๐ : ๑๒๘ – ๑๓๑)

เสกสรรค์ได้ใช้ทฤษฎีนี้เกี่ยวกับวิธีการดำเนินชีวิตอยู่กับขณะนี้ โดยปราศจากความคาดหวังเรื่องเป้าหมาย ผสานเข้ากับประสบการณ์การเดินทางของตนเอง โดยเปรียบเทียบกับ การปีนป่ายเพื่อพิชิตยอดเขาสูงว่า คุณค่าที่แท้จริงอาจจะไม่ได้อยู่ที่การขึ้นสู่ยอดเขาได้สำเร็จหรือไม่ แต่หากมีสติอยู่กับทุกอย่างก้าวที่เดินขึ้นไป โดยปราศจากความกังวลต่อเป้าหมายนั้น จะทำให้ค้นพบ ห้วงขณะของความสุขที่แท้จริงกว่าการได้พิชิตยอดเขา เพราะสามารถเข้าถึงคุณค่าและความหมาย ของทุกอย่างก้าวอย่างแท้จริง เช่นเดียวกับการนอนดูดาวในยามค่ำคืน เมื่อไม่มีความรู้สึกนึกคิดมา ขว้างกั้น ทำให้สามารถสัมผัสได้ถึงความเป็นหนึ่งเดียวกับผืนดิน แผ่นฟ้า และหมู่ดาวที่รายล้อมอยู่ หรือหากเปรียบเทียบกับการเดินทางท่องเที่ยว โดยปราศจากความวิตกกังวลใด มีสติอยู่กับปัจจุบัน สัมผัสคลื่นลมที่เข้ากระทบทุกขณะด้วยจิตใจที่สงบนิ่งก็สามารถเข้าถึงความสุขสงบที่แท้จริงได้ สภาวะจิตใจที่รับรู้ความเป็นไปที่เข้ามากระทบ แต่ปราศจากการปรุงแต่งยึดมั่นในตัวตนนี้ เสกสรรค์ เห็นว่าเป็นหนทางที่ทำให้ค้นพบคุณค่าของชีวิต และความจริงแท้ที่ซ่อนอยู่ในทุกปรากฏการณ์ต่างๆ ของโลกได้

เสกสรรค์ได้อธิบายเพิ่มเติมไว้ในหนังสือ จลาจลทางปัญญา ว่าการไม่ยึดติดกับจุดหมาย ของชีวิตนั้น ไม่ใช่ความว่างเปล่าไร้ความหมายของชีวิต แต่เป็นการให้คุณค่ากับชีวิตในทุกขณะ มี ใจความดังนี้

“สรุปความแล้วก็คือ ชีวิตที่ ‘ปราศจากจุดหมาย’ หากเคร่งครัดในเรื่องมรรควิธีนั้นหาใช้ชีวิตที่ ว่างเปล่าไม่ ในทางตรงกันข้าม มันมักพาคุณไปสู่การเคลื่อนไหวอย่างเต็มรูป และโดยผ่านกระบวนการ เช่นนั้น ตัวตนของคุณก็จะคลี่คลายไปสู่ทิศทางที่ครบถ้วน

ไม่เพียงคลี่คลาย หากบางทีขยายตัว... ค้นพบสิ่งที่ทำได้มากขึ้นเรื่อยๆ อุดลัษณ์ย่อมเติบโต ใหญ่จากภายในออกมา”

(จลาจลทางปัญญา. ๒๕๔๕ : ๓๒๓)

การไม่ตั้งจุดหมายในชีวิตไว้ แต่มันคงในหนทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้องนั้น ไม่ได้ หมายความว่าชีวิตที่ว่างเปล่าไร้ความหมาย แต่หมายถึงการให้ชีวิตได้พัฒนาขึ้นอย่างเป็นอิสระ ในหนทางที่ถูกต้อง และแสดงศักยภาพได้อย่างเต็มที่ ด้วยจิตใจที่เป็นอิสระพร้อมที่พัฒนาในทุกขณะ ตามลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละบุคคลนี่เองจะนำไปสู่ความสมบูรณ์ในที่สุด การเน้นความสำคัญของ หนทางที่ถูกต้อง มากกว่ายึดติดในจุดหมายนี้เป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับการสลายอัตตา และความ ยึดมั่นในความคิดของตน ซึ่งเสกสรรค์เห็นว่าความยึดติดเหล่านี้เป็นเครื่องกั้นขวางไม่ให้เข้าถึง ความจริงของชีวิต

๓.๒.๔ ความว่างจากตัวตน

การไม่ยึดติดกับอัตตา โดยเห็นว่าชีวิตเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่เพียงชั่วคราว และต้องสูญเสีย การดำรงอยู่ในที่สุด ซึ่งดูเหมือนเป็นความว่างเปล่าไร้ความหมายนั้น เสกสรรค์ได้แสดงพรรณนาไว้ในหนังสือรวมบทสัมภาษณ์เรื่อง ตัวตนและจิตวิญญาณ ตอน เปิดประตูสู่ 'วิหารที่ว่างเปล่า' ว่า ความว่างเปล่าในความหมายที่ใช้นั้น เป็นความหมายในเชิงบวกที่ทำให้ลดความทุกข์จากความยึดมั่นในตัวตน ดังความว่า

“คำว่าว่างเปล่า หรือ Emptiness ในชีวิตคนเรานั้นมันเป็นด้านที่ปวดร้าว เป็นด้านมืด หมายความว่าไม่มีอะไรอยู่ข้างในเลย แต่ถ้าเราเริ่มมองเห็นว่าทุกอย่างว่างเปล่าแบบอนัตตา หรือ Nothingness มันก็เป็นอีกความหมายหนึ่งซึ่งไม่จำเป็นต้องปวดร้าวหรือมืดมนแต่อย่างใด”

(ตัวตนและจิตวิญญาณ. ๒๕๔๕ : ๒๐)

เสกสรรค์ได้อธิบายว่า ความว่างเปล่านั้นสามารถตีความได้สองความหมาย คือ ความหมายแรก เป็นความว่างเปล่าในลักษณะของความสูญเปล่า หรือ Emptiness อันเป็นความหมายในด้านลบ หมายถึงความไม่มีคุณค่าความหมายของสิ่งต่างๆ อีกความหมายหนึ่งซึ่งเป็นความหมายที่เสกสรรค์ต้องการสื่อถึงนั่นคือ ความว่างเปล่าในลักษณะของการไม่สามารถดำรงอยู่ตลอดไป หรือ Nothingness เป็นความหมายในด้านบวก หมายถึงความไม่ใช่ตัวตนที่แท้จริง หรืออนัตตา ซึ่งความหมายทั้งสองนี้จะทำให้นักชวยคลายความยึดติดในตัวตนของตนเอง และทำให้พ้นจากความทุกข์ร้อนที่เกิดจากการยึดมั่นในอัตตาค้นหาวิธีการเปลี่ยนแปลงในธรรมชาติ

สำหรับความหมายของคำว่า 'จิตวิญญาณ' เป็นส่วนที่สำคัญต่อการค้นหาความหมายของชีวิตมนุษย์นั้น เสกสรรค์ได้อธิบายไว้หลายครั้งในผลงานที่ผ่านมา แต่ที่อธิบายได้ชัดเจนที่สุดคือในหนังสือรวมบทสัมภาษณ์ และปาฐกถาเรื่อง ตัวตนและจิตวิญญาณ ในการแสดงปาฐกถาหัวข้อความรู้ ตัวตน และการแสวงหาทางจิตวิญญาณ โดยมีใจความดังต่อไปนี้

“คำว่าจิตใจที่ผมใช้ จริงๆ แล้วก็ไม่มีอะไรลึกซึ้ง เป็นเรื่องของความรู้สึกนึกคิดธรรมดา (Heart and Mind) ทั่วไป ซึ่งเป็นการสัมผัสผัสโลกของตัวตนชั้นต่ำ (Ego) ประเภทดีใจ เสียใจ รักเกลียด พอใจ ไปจนถึงเรื่องของแรงบันดาลใจ (Inspiration) และการประเมินคุณค่าของตัวเอง (Self Esteem)

ส่วนคำว่าจิตวิญญาณหรือ Spirit นั้น ผมใช้ในความหมายของตัวตนชั้นสูง (Higher Self) ซึ่งวิวัฒนาการมาจากจิตใจธรรมดาอีกชั้นหนึ่ง โดยทั่วไปจิตในชั้นนี้มักจะมีสำนึกเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ใหญ่กว่าตัวตนของตนเอง ซึ่งอาจจะมีขั้นตอนในการเติบโตอยู่หลายระดับ เช่นในระดับพื้นฐานก็อาจจะเริ่มจากความรัก

ในหมู่คณะ หรือชุมชนที่ตัวเองสังกัด ชนชั้น ประเทศชาติ ไปจนถึงในระดับสูง ก็อาจจะเกี่ยวข้องกับ มนุษยชาติ ธรรมชาติ ตลอดจนเอกภพจักรวาล และพระผู้เป็นเจ้า

อย่างไรก็ตาม ได้โปรดอย่าสับสนระหว่างจิตวิญญาณกับ Superego ในทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ในไม่ใช่ความหมายของจิตวิญญาณในทัศนะของผม... Superego เป็นแค่ Ego ที่รู้จักควบคุมตนเองโดย ผ่านกลไกของความรู้สึกผิด (Guilt) เท่านั้น ส่วนจิตวิญญาณเป็นสภาวะจิตที่ก้าวพ้นขั้นนี้ไปแล้ว โดยมี สำนึกหลอมรวมกับสิ่งที่ใหญ่กว่าตัวตน เพื่อเข้าไปเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสิ่งนั้น กระบวนการดังกล่าวมีแต่ นำไปสู่ความปิติพอใจ โดยแทบไม่เกี่ยวกับเรื่องผิดถูกตามที่เข้าใจกันทั่วไป

พูดอีกแบบหนึ่งก็คือการแสวงหาจิตวิญญาณหรือตัวตนขั้นสูง เป็นวิถีดำรงที่หักล้างโดยตรง กับตัวตนขั้นต่ำอันเป็นสำนึกเบื้องต้นของคนทุกคน

เช่นนี้แล้ว เราเห็นได้ว่าจิตใจเป็นเรื่องของทุกข์สุขร้อนหนาวในชีวิตประจำวัน ส่วน จิตวิญญาณนั้นเป็นเรื่องของคุณค่าความหมายของชีวิตโดยองค์รวม...”

(ตัวตนและจิตวิญญาณ. ๒๕๔๕ : ๑๙๖ – ๑๙๘)

เสกสรรค์อธิบายว่า “จิตใจ” ที่ใช้ในผลงานของเขานั้น ใช้ในความหมายโดยรวม ตั้งแต่ใน ส่วนที่เป็นอารมณ์ ความรู้สึก (Heart) ที่เกิดจากการได้สัมผัสกับวัตถุธรรมภายนอกของตัวตนขั้น พื้นฐาน (Ego) ทำให้เกิดอารมณ์ ความรู้สึกต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นความดีใจ ความเสียใจ ความรักใคร่ พึงพอใจ หรือความเกลียดชัง ไปจนถึงเรื่องของจิต (Mind) และสิ่งที่เกิดขึ้นภายในจิตไม่ว่าจะเป็น แรงบันดาลใจ (Inspiration) หรือการประเมินคุณค่าของตัวเอง (Self Esteem)

ส่วนคำว่า “จิตวิญญาณ” หรือ Spirit นั้น เสกสรรค์ใช้ในความหมายของตัวตนขั้นสูง (Higher Self) ซึ่งเป็นการวิวัฒน์ของจิตที่สูงขึ้นกว่าจิตใจในระดับพื้นฐาน ลักษณะของจิตวิญญาณ จะเป็นเรื่องของความสำนึกเชื่อมโยงถึงสิ่งที่ใหญ่กว่าตัวตนของตนเอง ซึ่งมีอยู่หลายระดับ ตั้งแต่ ระดับพื้นฐานเช่นความรักในพวกพ้อง หมู่คณะ ชุมชนที่ตนเองมีส่วนร่วมอยู่ ความรักชาติ หรือขยาย ขอบเขตสู่ความสำนึกรักมวลมนุษยชาติ สรรพชีวิตในธรรมชาติ จนถึงสรรพสิ่งที่อยู่ร่วมกันในจักรวาล และเอกภพ ตลอดจนความสำนึกในพระเมตตาของพระผู้เป็นเจ้าผู้สร้างสรรพสิ่ง เสกสรรค์ได้ย้ าวว่าจิตวิญญาณนั้นเป็นคนละความหมายกับ Superego ในทฤษฎีจิตวิเคราะห์ เพราะจิตขั้นนั้นยังอยู่ ในระดับของ Ego ที่ผ่านกลไกควบคุมตนเองของความรู้สึกผิด (Guilt) เท่านั้น แต่จิตวิญญาณเป็น สภาวะจิตที่วิวัฒน์สูงขึ้นไปกว่าความสำนึกในตัวตนขั้นพื้นฐาน จนถึงขั้นที่สลายความยึดติดตัวตนใน ที่สุด เพราะจิตวิญญาณนี้เป็นสภาวะที่มีความสำนึกในความเป็นหนึ่งเดียวกับสิ่งอื่นนอกจากตัวตน ของตนเอง และนำมาซึ่งความรู้สึกอิ่มเอิบใจ ปิติสุข โดยไม่จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับการตัดสินคุณค่าใน เรื่องถูก ผิด ดี ชั่ว แต่อย่างใด กล่าวโดยสรุปก็คือ จิตใจยังเป็นสิ่งที่ยังเกี่ยวข้องกับความสุข ความทุกข์ของตนเอง แต่จิตวิญญาณนั้นเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงสู่ความเป็นหนึ่งเดียวกับสรรพสิ่งอันจะ

นำไปสู่ความหมายที่แท้จริงของชีวิต ส่วนการทำให้จิตสามารถวิวัฒน์ถึงขั้นจิตวิญญาณนี้ก็ด้วยการ
สลายอัตตานั้นเอง

เมื่อชีวิตได้พัฒนาไปถึงขั้นจิตวิญญาณแล้ว เสกสรรค์เห็นว่าจะทำให้มนุษย์ได้พบกับความ
สงบที่แท้จริง ดังได้กล่าวไว้ในหนังสือ ตัวตนและจิตวิญญาณ ตอน เปิดประตูสู่ 'วิหารที่ว่างเปล่า'
ว่า

“ผมว่าถ้าผู้คนส่วนใหญ่ Internalize ผมไม่รู้จะพูดภาษาไทยยังไง...คือรู้จักเอาความสุขความ
งามและความศักดิ์สิทธิ์ใส่ไว้ข้างในของตัวเองบ้าง ก็จะเบียดเบียนกันน้อยลงมาก แล้วเราจะมีสังคมที่
สบายใจขึ้น ไร้รอยขีด เพราะเราแทบจะไม่ต้องเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในอะไรเลย เราคือผู้ที่ไปสัมผัสกับสิ่ง
เหล่านั้นด้วยจิตวิญญาณของเราเอง

(ตัวตนและจิตวิญญาณ. ๒๕๔๕ : ๕๕)

เสกสรรค์ชี้ให้เห็นว่าหากมนุษย์สามารถพัฒนาจิตวิญญาณของตนเองขึ้นได้ จะทำให้จิตมี
ความสงบสุข งดงาม และสูงส่ง ซึ่งจะส่งผลให้สังคมเกิดสันติสุข โดยไม่จำเป็นต้องใช้การ
ครอบครองเป็นเจ้าของวัตถุเพื่อนำความสุขแต่อย่างใด จากทฤษฎีดังกล่าวเห็นได้ว่าการค้นพบ
เนื้อแท้ของมนุษย์ตามแนวคิดของเสกสรรค์นั้น นอกจากจะนำมาซึ่งความสุข และคุณค่าของ
มนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคลแล้ว ยังเป็นการนำไปสู่สังคมในอุดมคติที่มีสันติสุขอย่างแท้จริงในเวลา
เดียวกันด้วย

จากการวิเคราะห์เห็นได้ว่าอภิปรัชญาของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล มีลักษณะแบบทวินิยม
คือยอมรับการมีอยู่จริง และคุณค่าของทั้งสสาร และอสสาร แต่มุ่งเน้นความสำคัญไปยังอสสารซึ่ง
เห็นว่ามีความจริงแท้มากกว่า โดยชี้ให้เห็นว่าสสารกับอสสารนั้นมีความเชื่อมโยงกัน และการ
เชื่อมโยงความจริงในโลกแห่งสสารเข้าสู่ความจริงแท้ในโลกของอสสารนั้นก็ด้วยการทำจิตให้เป็นอิสระ
จากความยึดติดในอัตตา และจากการครอบงำของกิเลสต่างๆ อันจะทำให้เข้าถึงความจริงแท้ของ
สรรพสิ่งที่เรียงร้อยเป็นหนึ่งเดียวกัน มีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ไม่มีสิ่งใดเป็นตัวตนที่
แท้จริงนอกเหนือไปจากองค์รวมของเอกภพ และคุณค่าความหมายที่แท้จริงของความเป็นมนุษย์นั้นก็
คือการเข้าใจความจริงแท้ และเข้าถึงสภาวะดังกล่าวในทุกขณะที่ปฏิบัติอยู่บนแนวทางที่ถูกต้อง
สอดคล้องกับความจริง อันจะนำความสุขที่แท้จริงมาสู่ตนเองและสังคม นอกจากนี้จะเห็นได้ว่า
แนวคิดอภิปรัชญาของเสกสรรค์นั้นมีความใกล้เคียงและสอดคล้องกับคำสอนในพุทธศาสนาในเรื่องกฎ
ไตรลักษณ์ อันได้แก่ ความเป็นอนิจจัง ความเป็นทุกข์ ความเป็นอนัตตาของสรรพสิ่งอย่างชัดเจน

๓.๓ ทรรศนะด้านอภิปรัชญาในวรรณกรรมประเภทบันเทิงคดี

เนื่องจากทรรศนะด้านอภิปรัชญาของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล เกิดจากการคลี่คลายตัวของประสบการณ์ชีวิต และการขบคิดใคร่ครวญของเสกสรรค์เอง ดังนั้นทรรศนะด้านอภิปรัชญาจึงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับการสร้างสรรค์วรรณกรรมประเภทบันเทิงคดีเป็นอย่างยิ่ง เพราะเสกสรรค์ใช้วรรณกรรมเป็นเครื่องมือในการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดของเขา ดังความที่กล่าวไว้ในหนังสือปากคำประวัติศาสตร์ ว่า

“มันทำให้เราอยู่โดยลำพังได้ บ่อยครั้งที่เราอยู่โดยลำพังไม่ได้เพราะเราอ่อนแอเกินไป และเราไม่มีเครื่องมือที่จะอยู่โดยลำพัง การเขียนหนังสือมันก็เหมือนกับการวาดรูป การแต่งเพลง หรือการฮัมเพลงอยู่คนเดียว มันทำให้เราผ่านกาลเวลาไปได้

นอกจากนี้มันยังช่วยให้สรุปตัวเองได้เป็นระยะๆ ว่าเราเดินทางมาถึงไหนแล้ว เติบโตมาถึงไหนแล้ว มันพาเราไปสู่สถานที่หลายแห่ง ไปสู่ความสุขความทุกข์ที่เกิดขึ้นในอดีต ไปสู่การหวนหาอาลัย บางครั้งเขียนถึงสิ่งที่สะท้อนใจ ก็น้ำตาพรุนนะ

การเขียนหนังสือไม่ใช่เป็นแค่กระบวนการผลิตของนักเขียน มันเป็นกระบวนการบริโภคด้วย ในระหว่างที่คิดว่าเรากำลังจะให้กับผู้อื่น เราก็ได้รับด้วยในเวลาเดียวกัน มันจึงเป็นความสุข ยิ่งถ้ารู้สึกว่ายินได้ดังใจ มันเป็นการสร้างสรรค์อะไรบางอย่างขึ้นมาจากเลือดเนื้อของเรา เพราะทั้งเนื้อหาและรูปแบบ เราล้วนเป็นผู้สร้างมันขึ้น

ชีวิตก็คือหนังสือเล่มหนึ่ง ที่ผ่านมาระลอกเดิมของเราไปที่ละหน้าๆ ฟาดฟันเท่านั้นที่จะบอกถึงความหนาของมันเป็นแค่ไหน และเมื่อผ่านไปแต่ละหน้า เราก็รู้สีกว่ากำลังก้าวรุดไปบนหนทางบางอย่าง เมื่อเราเขียนถึงมัน ก็เป็นเพียงการบันทึกการใช้ชีวิตของเรา อาจจะไม่ทางตรงก็ทางอ้อม เราดำเนินหรือลิกซึ่งแค่ไหน กว้างไกลหรือคับแคบแค่ไหน มันล้วนออกมาในงานของเราทั้งหมด

ฉะนั้น นักเขียนจึงเป็นคนที่เปลี่ยนแปลงตัวเองในทางความรู้สึกมาก ถึงคุณจะไม่ชอบไว้อย่างไร คนเขาก็อ่านจนพบเสน่ห์ของการเขียนหนังสืออยู่ที่ซ่อนเป็น แต่ที่ซ่อนแบบให้คนหาพบ”

(ปากคำประวัติศาสตร์. ๒๕๔๐ : ๒๑๕ – ๒๑๖)

วรรณกรรมมีความสำคัญต่อชีวิตของเสกสรรค์เป็นอย่างยิ่ง เพราะเขาถือว่าวรรณกรรมเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้สามารถอยู่โดยลำพังได้อย่างมีความสุข และยังเป็นสิ่งที่เขาใช้บันทึกเรื่องราวเหตุการณ์ต่างๆตลอดจนความรู้สึกนึกคิดที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงชีวิต เพื่อเป็นการทบทวนการก้าวเดินในเส้นทางชีวิตของเขาเอง เสกสรรค์กล่าวว่าสำหรับเขานั้น การเขียนหนังสือเป็นการสร้างสรรค์ที่กลั่นกรองออกมาจากชีวิตของเขาเองทั้งทางเนื้อหาและรูปแบบ ดังนั้นวรรณกรรมจึงแสดงออกซึ่งตัวตนของเขาได้มากที่สุด เพียงแต่ไม่ได้แสดงให้เห็นอย่างแจ่มแจ้ง จึงเป็นหน้าที่ของผู้อ่านที่ต้องค้นให้พบความหมายต่างๆที่ซ่อนอยู่ในวรรณกรรมนั่นเอง นอกจากนี้เสกสรรค์ยังเห็นว่าการสร้างสรรค์

งานวรรณกรรมเป็นสิ่งที่ให้ความสุขสำหรับเขาในลักษณะที่ได้แบ่งปันประสบการณ์ ความคิดที่มีประโยชน์ให้กับผู้อ่าน ดังนั้นในทฤษฎีของเสกสรรค์จึงเห็นว่าการผลิตงานวรรณกรรมนั้นต้องเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ และการสัมผัสกับประสบการณ์ต่างๆด้วยตัวเองเพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริง ดังความว่า

“ทั้งชีวิตของผมต้องเป็นชีวิตที่แท้จริงซึ่งคุณจะได้เรียกมันว่าเป็นปรัชญาก็ได้ ผมใช้ตัวเองเป็นตัวละครในการเดินเรื่องเขียนหนังสือเพื่อค้นหาความสัมพันธ์ของผมกับสิ่งเหล่านั้น และมันก็ถูกถ่ายทอดโดยประสบการณ์บวกกับความรู้สึกที่ผมได้รับมา ผมไม่เห็นเป็นความผิดตรงไหน ในเมื่อไม่ได้เขียนขึ้นเพื่อจะทำร้ายใครและก็ได้เขียนเพื่อยกย่องตัวเอง ถ้าคุณไปอ่านดูให้ดีก็จะพบว่าบางครั้งผมไปทำอะไรผิดพลาดงี่เง่า หรือเป็นเรื่องเข้าใจผิด ผมก็เขียนถึงด้วย ตรงนี้ผมคิดว่า ถ้าผู้อ่านอ่านในเชิงเป็นบทเรียนของคนคนหนึ่ง และบทเรียนนั้นไม่ใช่มีแค่คุณไปทำอะไรมา หากแต่เป็นภาพสะท้อนกลับในทางภูมิปัญญาของคนคนนั้นด้วยว่า คุณอ่านประสบการณ์ของตัวเองอย่างไร คุณตีความประสบการณ์ของตัวเองอย่างไร คุณตีความโลกอย่างไร คุณตีความชีวิตอย่างไร ผมคิดว่าใครไม่ใช่สรรพนามตัวเองเขียนหนังสือเพราะอยากสร้างวิธีนำเสนอแบบอื่นก็ไม่ว่ากัน มันมีได้หลากหลาย แต่ถ้าเห็นเป็นความผิดที่จะใช้แล้วละก็ ผมว่ามันเป็นการดัดจริตและเสแสร้ง เป็นการเสแสร้งว่าตัวเองไม่มี ego ไม่มีตัวตนอะไร นั่นโกหกทั้งหมด ผมซึ่งใช้ยังมีตัวตนและมี ego น้อยกว่า เพราะจริงๆ ผมยอมรับว่า ผมมีความทุกข์ ผมค้นหา ผมยังไม่พบ ผมทูลุทลย”

(ก่อนสิ้นศตวรรษ. ๒๕๔๔ : ๒๔)

เสกสรรค์ได้แสดงให้เห็นว่าการใช้ชีวิตของเขานั้นต้องได้สัมผัสกับประสบการณ์ต่างๆด้วยตัวเองเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และเข้าใจชีวิตอย่างแท้จริง ดังนั้นเมื่อสร้างงานวรรณกรรมจึงเป็นการถ่ายทอดประสบการณ์และความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อประสบการณ์นั้นในมุมมองของเขาเองอย่างตรงไปตรงมาทั้งในส่วนที่ดี และผิดพลาด งานวรรณกรรมของเสกสรรค์จึงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาที่เกิดจากการตีความประสบการณ์ชีวิต และโลกทัศน์ของเขาได้อย่างชัดเจน

๓.๓.๑ ความขัดแย้งระหว่างการแสวงคุณค่าของมนุษย์กับพันธะทางสังคมในเรื่องสั้น

การค้นหาความหมายของชีวิต และคุณค่าความเป็นมนุษย์เป็นประเด็นที่เสกสรรค์ให้ความสำคัญมาโดยตลอด โดยแสดงผ่านทางทั้งการดำเนินชีวิต และทางงานวรรณกรรมอย่างต่อเนื่อง การให้ความสำคัญกับคุณค่า และความหมายของชีวิตนี้เองทำให้เสกสรรค์มักปลีกตัวออกจากสังคมเมือง เพราะเห็นว่ากระแสสังคมในปัจจุบันไม่เอื้อต่อการค้นหาความหมายที่แท้จริงของชีวิต และยังบั่นทอนคุณค่าของความเป็นมนุษย์อีกด้วย เสกสรรค์ชี้ให้เห็นว่าวิถีชีวิต และค่านิยมของสังคมในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่มุ่งเน้นเพียงความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ โดยละเลยคุณค่าด้านอื่นของชีวิต

เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่บันทึกคุณค่า และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เพราะทำให้มนุษย์จำเป็นต้องทำในสิ่งที่ขัดต่อเจตจำนงที่แท้จริง สยบยอมต่อความไม่ถูกต้องเพื่อให้ได้มาซึ่งความมั่นคงของชีวิต และตัดสายสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ให้เหลือเพียงการหาผลประโยชน์ร่วมกัน เสกสรรค์เห็นว่ามนุษย์ควรที่จะมีวิธีการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับจิตวิญญาณของตนเองอย่างแท้จริง อันจะนำมาซึ่งคุณค่า และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ แม้หนทางนั้นจะไม่สอดคล้องกับค่านิยมของสังคมก็ตาม

“คนกับเสือ” เป็นเรื่องสั้นของเสกสรรค์ที่ถ่ายทอดพรรณนาดังกล่าวไว้อย่างชัดเจนที่สุด โดยถ่ายทอดผ่านเรื่องราวของชายหนุ่มคนหนึ่ง ที่เกิดและเติบโตมาจากวิถีชีวิตชนบท และพ่อเป็นพรานป่าจึงทำให้เขาผูกพันกับธรรมชาติเป็นอย่างมาก เมื่อได้เข้ามาศึกษา และทำงานในเมืองหลวง เขาพบว่าวิถีชีวิตในสังคมเมืองขัดต่อจิตวิญญาณดั้งเดิมตนเอง ทำให้รู้สึกแปลกแยก โดดเดี่ยว ไร้จุดหมายหมายในชีวิต ในที่สุดก็ไม่อาจข่มกลั้นความรู้สึกไว้ได้ เขาขัดแย้งรุนแรงกับหัวหน้างานถึงขั้นลงมือทำร้ายร่างกาย เมื่อต้องออกจากงานเขาตัดสินใจเดินทางกลับไปเยี่ยมพ่อที่บ้านเกิดซึ่งในขณะนั้นมีเสือลงจากภูเขามาทิ้งตัวของชาวบ้าน พ่อจึงมอบหน้าที่พรานให้แก่เขา การออกล่าเสือครั้งนี้ทำให้เขาค้นพบว่า จิตวิญญาณอิสระ และผืนป่าเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติของเสือคือ จิตวิญญาณที่เขาตามหา แต่เขากลับต้องฆ่าเสือตัวนั้นเพราะถูกพันธะทางสังคมผูกมัด

เสกสรรค์ชี้ให้เห็นว่า วิถีชีวิตในสังคมเมืองเป็นวิถีชีวิตที่คับแคบ และบันทึกคุณค่าของความเป็นมนุษย์ โดยถ่ายทอดผ่านความรู้สึกของชายหนุ่มไว้ว่า

“นานมากทีเดียวที่เขาไม่ได้กลับมาเยี่ยมพ่อและให้แม่ในโกศ นานยิ่งกว่านั้นอีก ที่เขาออกจากหมู่บ้านนี้ไปเรียนต่อในเมืองหลวง เรียนจบทำงานหาเลี้ยงชีพ เปลี่ยนงานหลายครั้งกว่าจะผึกการหาเลี้ยงชีพเข้ากับความสุขใจ

แต่แล้วอยู่ไปเขาก็รู้สึกพื้นที่สำหรับตัวเองหดแคบลง กระทั่งรู้สึกถูกคุกคามความอยู่รอดในส่วนลึกของหัวใจ มิใช่เป็นเพราะมีผู้ใดอยากเอาชีวิตเขา หากเป็นเพราะเขาเริ่มรู้สึกคล้ายตัวเองไม่มีชีวิต

เขาพูดกับคนน้อยลง ทั้งๆ ที่อยากพูดกับใครสักคน จนเกือบต้องอธิษฐานกับฟ้าดิน แต่ในเมื่อคนที่พูดกันไม่ได้ไม่มี เขาก็เลือกที่จะไม่พูด

การเดินย่ำไปตามลำพัง ไหนเลยจะอ้างได้ว่าเป็นความรื่นรมย์หรืรษา ไม่ว่าจะก้าวเท้าไปบนถนนสายหนึ่ง หรือก้าวเดินไปบนหนทางแห่งชะตากรรม

เขาเพียงต้องเดินไปอย่างนั้นทั้งๆ ที่ไม่อยากทำเช่นนั้น เพราะมันกลายเป็นวิถีเดียวที่จะเดินไปสู่จุดหมายบางอย่าง

พื้นที่สำหรับการเคลื่อนไหวในชีวิตลดลง ขณะที่พื้นที่รกร้างว่างเปล่าในใจนับวันยิ่งขยาย ในที่สุดมันก็มาถึงจุดที่เขาจะต้องเลือกเอาระหว่างการบุกเบิกพื้นที่อย่างแรกกับการดูแลพื้นที่อย่างหลัง”

(คนกับเสือ. ๒๕๓๙: ๙๓-๙๔)

เนื้อความข้างต้นแสดงให้เห็นภาพรวมของแนวทางการดำเนินชีวิตของคนส่วนใหญ่ในสังคมเมืองกล่าวคือ เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว ความจำเป็นในการดำรงชีวิต และกรอบสังคมบีบบังคับกำหนดให้ต้องทำงานที่ไม่สอดคล้องกับความพอใจของตนเอง ในที่สุดก็ต้องเปลี่ยนงานไปเรื่อยๆ จนกว่าจะพบงานที่ไม่ขัดกับความรู้สึกมากนัก แนวทางอันจำกัดนี้เป็นทางเดียวที่ทำให้สามารถอยู่รอดในสังคม และให้ได้มาซึ่งฐานะทางสังคมที่เป็นที่ยอมรับ ความรู้สึกของชายหนุ่มสะท้อนให้เห็นว่า วิถีชีวิตที่คับแคบนี้ได้บั่นทอนคุณค่าของมนุษย์ลง ทำให้เกิดความรู้สึกแปลกแยกทั้งกับชีวิตของตัวเอง และกับผู้คนในสังคมที่ความสัมพันธ์อันดีต่อกันลดลงเรื่อยๆ จนกลายเป็นวิถีชีวิตความโดดเดี่ยวไร้จุดหมายที่แท้จริง

เสกสรรค์บรรยายให้เห็นความรู้สึกแปลกแยกของชายหนุ่มกับสังคมเมืองไว้ว่า

“เขาใช้เวลาอยู่พักใหญ่สำรวจดินแดนที่ปราศจากต้นไม้และเสียงนกร้อง แอบดูผู้คนไล่ล่ากันอย่างไม่มีกติกา สัมผัสความเจ็บปวดกลางฝูงชน สังเกตความโดดเดี่ยวที่ปราศจากสำนักสันโดษ และทดลองใช้ชีวิตแบบไร้สายใยกับผู้อื่น เคยแม้แต่ลองไต่เลาะไปบนโครงสร้างที่แน่นทึบ...

แต่ในที่สุด เขาก็พบว่ามันเป็นทุกอย่างที่ตรงข้ามกับตัวเขา เป็นทุกอย่างที่ขัดแย้งกับวิญญาณอิสระที่ติดตัวมา

มันพยายามทำให้เขาเป็นสัตว์เชื่องๆ ก้มหัวให้กับผู้อื่นเพียงเพื่อให้ได้มาซึ่งอัตราอาหารประจำวัน ให้ได้มาซึ่งคอกขังอันสวยงาม และการยอมรับจากฝูงสัตว์ที่เชื่องแล้ว

แต่สำหรับเขา ข้อเสนอเหล่านี้ย่อมไม่ต่างอะไรกับไซตรอนที่ประดับด้วยเพชรนิลจินดา โดยแก่นแท้มันยังคงเป็นไซตรอน ”

(คนกับเสือ. ๒๕๓๙: ๑๐๑)

ข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ผู้คนในสังคมเมืองมีวิถีชีวิตที่ห่างไกลจากสิ่งงดงามในธรรมชาติ ผู้คนช่วงชิงผลประโยชน์จากผู้อื่นโดยไม่คำนึงถึงวิธีการ เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ของตัวเองโดยไม่คำนึงถึงความเพียงพอ ทำให้เกิดความรู้สึกโดดเดี่ยว หวาดระแวง ไม่มีเชื้อใยกับผู้อื่น แม้ต้องดำเนินชีวิตอยู่ท่ามกลางผู้คนมากมาย โครงสร้างของสังคมบีบบังคับให้ต้องยอมจำนนต่อวิถีชีวิตดังกล่าวเพื่อให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้ มีฐานะทางสังคมที่มั่นคง และการยอมรับจากผู้อื่นที่คล้อยตามค่านิยม และระบบของสังคม เสกสรรค์ชี้ให้เห็นว่า วิถีชีวิตเช่นนี้เป็นดังพันธนาการที่ลุ่มร้ายยัดวิญญาณอิสระ และบั่นทอนคุณค่าของความเป็นมนุษย์อย่างยิ่ง

ความขัดแย้งระหว่างจิตวิญญาณอิสระของมนุษย์ กับวิถีชีวิตในสังคมเมืองนำมาซึ่งความเจ็บปวดสำหรับผู้ที่ไม่สามารถผกผันเข้ากับรูปแบบการดำเนินชีวิตดังกล่าวได้ ดังความว่า

“เขายืนด้านมันด้วยวิญญาณปา ป้องกันตัวเองอย่างบ้าคลั่งด้วยวิญญาณที่พ่อแบ่งไปให้ บางวัน กระทั่งตามแกะรอยชีวิตเพื่อจะได้แน่ใจว่ามันยังอยู่

มันตอบได้กลับมาด้วยริ้วเส้นที่มองไม่เห็น ตวัดไล่ส่วนลึกของความเป็นเขาอยู่ทุกเมื่อเชิวัน เพื่อ คุณความบังคับให้เขายอมศิโรราบ ซ็อกกล่าวหาสารพัดที่มแทงเข้ามาราวคมหอกคมดาบ ตั้งแต่ปาเถื่อนแข็ง กระด้าง เป็นสิ่งแปลกปลอม มาจนถึงเป็นบ้าหรือไม่ก็หลงตัวเองจนขาดสติ

เมื่อเขาไม่ยอมจำนน ทั้งหัวใจจึงเต็มไปด้วยริ้วรอยผื่นแผล

มีบางคำคืนที่เขานอนซดตัวอยู่ในมุ้งมืดเหมือนสัตว์ป่าบาดเจ็บ เขาไม่ปรารถนาสายตาสมเพช เวทนาจากใคร ยามนั้นได้แต่ฝันถึงดวงดาวกลิ้งกล่อนเหนือทุ่งกว้าง ฝันถึงทางช้างเผือกที่เขาเคยเหม่อ มองจากยอดเขา... ราวโหยหาบ้านเกิดดั้งเดิม”

(คนกับเสือ. ๒๕๓๙: ๑๐๑-๑๐๒)

ผู้ที่ขัดขืนต่อระบบสังคมโดยพยายามที่จะปกป้องวิถีชีวิตอิสระ และเป็นตัวของตัวเองนั้น ต้องเผชิญกับความเจ็บปวดทั้งร่างกาย และจิตใจจากกรอบเกณฑ์ของสังคมที่ทำให้รู้สึกว่าเป็น สิ่งแปลกปลอมของสังคม ก้าวร้าว เสียสติ หลงตัวเองมากเกินไป จากความรู้สึกปวดร้าวของ ชายหนุ่มแสดงให้เห็นถึงการดิ้นรนทางจิตวิญญาณที่จะกลับคืนสู่วิถีธรรมชาติที่ยิ่งใหญ่ และงดงาม

หลังจากที่ชายหนุ่มกลับมาเยี่ยมพ่อที่บ้านเกิด พ่อได้มอบหน้าที่พรานให้เขาออกตามล่าเสือ ที่ลงจากภูเขามาकिनวของชาวบ้าน ในช่วงนี้เสกสรรค์ได้แสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างวิถีชีวิตอัน คับแคบของสังคมเมืองกับวิถีชีวิตที่ดำรงอยู่ด้วยจิตวิญญาณอิสระ และสอดคล้องเป็นหนึ่งในเดียวกับ สรรพสิ่ง ผ่านการบรรยายถึงวิถีชีวิตของเสือ ดังความว่า

“มันไม่ได้ตัดสินใจ เพราะมันเป็นสัตว์ที่ไม่เคยต้องทนทุกข์กับความขัดแย้งในตัวเอง ไม่เคย หลั่งน้ำตาสำนึกผิดในเรื่องใด หรือปลาบปล้มกับความสำเร็จในเรื่องไหน มันเผชิญหน้ากับชีวิตอย่างไม่ หลบตาและทำเฉพาะสิ่งที่จำเป็น โดยไม่มีความหวาดหวั่นกับเหตุการณ์เบื้องหน้า และไม่มี ความเสียใจกับ เหตุการณ์ย้อนหลัง

มันเคลื่อนไหวโดยประสานสอดคล้องกับสภาพรอบตัวทุกประการ เพราะแท้จริงแล้วมันคือส่วน หนึ่งของสิ่งเหล่านั้น ไตรภวา ปาธาร ฤคกาล...สรรพสิ่ง”

(คนกับเสือ. ๒๕๓๙: ๘๘)

บทบรรยายลักษณะของเสือข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการมีจิตวิญญาณอิสระ และมีวิถีชีวิตที่ สอดคล้องกับเจตจำนงที่แท้จริงของตนเอง และวิถีธรรมชาติ โดยไม่ผูกมัดคุณค่าไว้กับค่านิยม กรอบ เกณฑ์ของสังคม หรือแม้กระทั่งอุปาทานในตัวตน แต่เผชิญกับเหตุการณ์เฉพาะหน้าอย่างสอดคล้อง

กลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวกับความเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่ง เสกสรรค์เห็นว่าการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับเจตจำนงของชีวิตอย่างแท้จริงโดยไม่ถูกปรุงแต่งด้วยกรอบความคิดต่างๆ และสอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาตินี้เองคือ จิตวิญญาณอิสระที่แท้จริง

เมื่อชายหนุ่มเผชิญหน้ากับเสือ เขาได้สัมผัสถึงจิตวิญญาณที่ยิ่งใหญ่ของธรรมชาติ ดังความว่า

“ในส่วนลึกสุดของวิญญาณ เขารู้ว่ามันไม่ใช่ความกลัว หากเป็นความยำเกรงที่ผืนภมซานเข้ากับความตื่นตะลึง มันเกือบจะเป็นความรู้สึกเดียวกันที่เกิดขึ้น ยามเห็นผิวทะเลเรืองรองอยู่ใต้แสงเงาแห่งรุ่งอรุณ หรือเห็นโค้งรุ่งพาดข้ามขุนเขาสูงหม่นเมฆ...

ลี้ลับ บรรเจิด หลอกหลอน และศักดิ์สิทธิ์

เขากระชับปืนแน่นโดยไม่ยอมละสายตาจากภาพเบื้องหน้า มันยังคงหมอบนิ่งเป็นรูปสลักของกาลเวลา ดวงตาจ้องตรงมา...

ตาที่ดูเหมือนไม่แยแสต่อสิ่งใด ทว่าเปี่ยมล้นไปด้วยพลังชีวิต ลึกเรื่องด้วยรังสีแห่งอิสรภาพและความเชื่อมั่นในตัวเอง ดูราวความกล้าหาญ ความสงบสันโดษ ความกว้างขวางทางจิตวิญญาณ หรือแม้กระทั่งความรัก... ถูกหลอมรวมไว้ในผลึกแก้วเพียงหยดเดียว”

(คนกับเสือ. ๒๕๓๙: ๑๐๗)

เมื่อจิตวิญญาณของชายหนุ่มที่เคยถูกพันธนาการจากวิถีอันคับแคบของสังคมเมือง สัมผัสกับจิตวิญญาณอิสระในวิถีธรรมชาติของเสือ ทำให้เขารู้สึกถึงความน่ายำเกรง และตื่นตะลึงต่อพลังอันยิ่งใหญ่ที่แฝงไว้ด้วยความศักดิ์สิทธิ์ นำพิศวง และลี้ลับจนยากจะหยั่งถึง เป็นความประสบการณ์เดียวกับการได้สัมผัสกับจิตวิญญาณอันยิ่งใหญ่ที่ผสานสอดคล้องเป็นองค์รวมกับความยิ่งใหญ่และงดงามของธรรมชาติ ซึ่งสะท้อนออกมาเป็นบุคลิกภาพงามสง่าที่หลอมรวมอิสรภาพ ความกล้าหาญ ความเชื่อมั่น ความสงบพึงพอใจในชีวิต ความรัก ความเข้มแข็งทางจิตวิญญาณเป็นหนึ่งเดียวกัน

เสกสรรค์ชี้ให้เห็นว่า การรูล้ำของความเจริญทางวัตถุเป็นสิ่งที่ทำลายความงามสง่าของจิตวิญญาณที่ยิ่งใหญ่ ดังความว่า

“เขาเสียอีกคือผู้ล่องล้าเข้ามาในดินแดนที่ทุกอย่างเคยเชื่อมร้อยเป็นองค์รวม ไม่เพียงเขา... พวกตัดไม้ทำไร่ เลี้ยงวัว สร้างถนน ใครต่อใคร ผู้คนเหล่านี้ใช่หรือไม่ ล้วนเข้ามาตัดเฉือนสายใยดั้งเดิมแห่งไพรพฤษ

แล้วทำไมเขาต้องมาทำลายความสง่างามเบื้องหน้า เพื่อชดเชยให้กับสัตว์เชื่องเพียงตัวเดียว
ทำไมเขาจึงต้องรับหน้าที่ประหารความสูงส่ง และบดขยี้รูปธรรมของอิสรภาพ เพื่อการเพิ่มขยายสายพันธุ์
ที่ต่ำต้อย

ใช่ ทำไมในนามของอารยธรรมเขาจึงต้องรับการกีดมาเปลี่ยนตีวิญญาณป...

(คนกับเสือ. ๒๕๓๙: ๑๐๗-๑๐๘)

อารยธรรมที่มุ่งความเจริญทางวัตถุ และวิถีชีวิตที่มุ่งเพียงผลประโยชน์ส่วนตัว เป็นสิ่งที่
ทำลายสายสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกันของสรรพสิ่ง และจิตวิญญาณที่ยิ่งใหญ่ตามธรรมชาติ
การที่ชายหนุ่มซึ่งเป็นผู้ที่ตระหนักถึงความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติแต่กลับต้องรับหน้าที่ทำลายจิต
วิญญาณที่เขาตามหา เพราะพันธะที่มีต่อพ่อ และบ้านเกิดที่เขาผูกพันเป็นการแสดงให้เห็นว่ามนุษย์
ไม่สามารถสลัดพ้นจากพันธะทางสังคมได้อย่างแท้จริง แต่เสกสรรค์ชี้ให้เห็นว่า มนุษย์สามารถเลือกที่
จะเป็นหนึ่งเดียวกับจิตวิญญาณที่สูงส่งนั้นได้ เพื่อเข้าถึงคุณค่าที่แท้จริง และศักดิ์ศรีของความเป็น
มนุษย์ แม้จะต้องเสียสละชีวิตก็ตาม ดังความในตอนจบเรื่องว่า

“และในวบภวังค์นั้นเอง ในห้วงนี้กลีบสุดของเขาที่บังเกิดความรู้สึกค้นพบ...

เขารู้สึกได้สัมผัสบางสิ่งบางอย่างที่คุ้นเคยราวกับเป็นส่วนหนึ่งของตัวเอง บางสิ่งบางอย่างที่ทำให้
เขารู้สึกครบถ้วนทางจิตวิญญาณเป็นครั้งแรก

เขารู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับเสือตัวนี้ และมันเป็นความรู้สึกที่อยู่เหนือถ้อยคำบรรยายใดๆ เป็น
ปิติสุขที่ซึมซาบไปทุกอณูแห่งตัวตน เป็นสายน้ำแห่งสำนึกสูงที่ท่วมท้นล้นหลามออกไปรอบทุกทิศทาง เป็น
ห้วงยามที่เดือนดาวสายรุ้งและดวงตะวันร่วมชุมนุมโดยปราศจากเส้นแบ่งแห่งทิวาและราตรี เป็นวินาทีที่
กาลเวลาหยุดนิ่ง เพื่อให้เอกภพได้โอบกอดอนันตกาล...

เขาคือเสือ... เสือคือเขา และถ้าหากมันสมควรตายเขาก็ไม่สมควรมีชีวิตอยู่”

(คนกับเสือ. ๒๕๓๙: ๑๐-๑๐๙)

ความปิติสุขที่เกิดจากการผสานเป็นหนึ่งเดียวกับจิตวิญญาณที่ยิ่งใหญ่ของธรรมชาติ เชื่อม
ร้อยเป็นหนึ่งเดียวกับสรรพสิ่งในเอกภพถักทอเป็นกระแสดีเดียวกันโดยไม่แบ่งแยกด้วยกาลเวลา ความ
ตายของชายหนุ่มพร้อมกับเสือนั้น เป็นการสะท้อนให้เห็นทรรศนะของเสกสรรค์ว่า การผสานวิถีชีวิต
และจิตวิญญาณเป็นหนึ่งเดียวกับองค์รวมของธรรมชาติเป็นคุณค่าที่สำคัญของชีวิต และพันธะทาง
สังคมก็เป็นสิ่งที่ตัดขาดได้ยากยิ่ง แต่มนุษย์ก็สามารถเชื่อมโยงทั้งสองสิ่งนี้เข้าด้วยกันได้แม้จะ
ยากลำบากเพียงใดก็ตาม นอกจากนี้ยังแฝงนัยว่าการรวมเป็นหนึ่งเดียวกับจิตวิญญาณของ
ธรรมชาตินั้นสามารถย้อนกลับสู่การอุทิศตนเพื่อสังคมได้อย่างแท้จริง

๓.๓.๒ ทรรศนะด้านอภิปรัชญาในกวีนิพนธ์

ทรรศนะทางอภิปรัชญาที่แสดงออกในผลงานรูปแบบของกวีนิพนธ์นั้น มีให้เห็นอย่างต่อเนื่องชัดเจนในหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ ชุด ฟองเวลา

เสกสรรค์ได้แสดงให้เห็นถึงทรรศนะที่มีต่อชีวิต การค้นหาคุณค่า และความหมายของชีวิตไว้ในบทกวีชื่อ ฟองเวลา ดังความว่า

ลอยล่องคลอรองคลื่นว่าวเอน

จะเป็นดังฟองแห่งกาลเวลา

เกิดดับสลับมา...

เพียงหุ้มพาวบผืนสู่ห้วงหา

ลอยล่องคลอเมฆฟองคล่องฟ้า

จะออกค้นหาดวงดาว

แรมร้อนอันนราตรี... ถึงเช้า

เหนื่อยหนาวโดยลำพังหวังได้พบ

ลอยล่องรอมเมฆคลื่นวันวรรณ

ปรารถนาเพียงที่พักสงบ

เมื่อวานนี้เพิ่งกลับจากสนามรบ

เพิ่งฝังศพความคิด... ที่มิดับปลั้ง

(ฟองเวลา. ๒๕๔๐ : ๑๖ - ๑๗)

เนื้อหาของกวีนิพนธ์บทนี้สะท้อนทรรศนะของเสกสรรค์เกี่ยวกับชีวิตไว้ว่า ชีวิตเป็นสิ่งที่เปราะบางเป็นอย่างยิ่ง และดำรงอยู่เพียงช่วงเวลาสั้นๆ เปรียบได้กับ “ฟองแห่งกาลเวลา” อันเปราะบางที่เกิดขึ้น และแตกดับอยู่ตลอดเวลา เรื่องราวที่เกิดขึ้นของมนุษย์นั้นที่สุดแล้วก็คล้ายกับความฝันที่จะเลือนหายไปในความเว้งว่างกว้างใหญ่ของจักรวาล ดังนั้นในทรรศนะของเสกสรรค์ ชีวิตจึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถยึดมั่นเป็นแก่นสารได้อย่างแท้จริงนอกจากการดำรงอยู่เพียงชั่วคราว จากพื้นฐานความเข้าใจดังกล่าวทำให้เสกสรรค์พยายามที่จะค้นหาความหมาย และคุณค่าที่แท้จริงของการเกิดมาเป็นมนุษย์ แม้จะต้องพบความทุกข์ยาก และความโดดเดี่ยวเพียงใดก็ตาม แต่เมื่อต้องพบกับความผิดหวังจากการให้คุณค่าของชีวิตไว้กับการอุทิศตนต่อสู่ทางการเมือง เสกสรรค์ก็ “ปรารถนาเพียงที่พักสงบ” เพื่อเยียวยาความรู้สึกเจ็บปวด และความสงบนิ่งที่เป็นเครื่องมือสำคัญที่เสกสรรค์ใช้ค้นหาคุณค่า และความหมายแท้จริงของชีวิตในเวลาต่อมา

ในบทกวีชื่อ มะละกอ เสกสรรค์ได้แสดงออกถึงความเข้าใจลักษณะของชีวิตที่ดำเนินไปได้
กฎไตรลักษณ์ และคุณค่าของประสบการณ์ชีวิตที่นำไปสู่การเรียนรู้ และเข้าใจชีวิตอย่างแท้จริง
ดังความว่า

มะละกอที่รัก...
กิ่งเจ้าหักจึงเศร้าหมอง
ด้วยเหตุที่เคยเคียงครอง
น้ำตานองสุดเสียดาย

มะละกอเจ้าเอ๋ย
อย่าโศกเลยนะโคมฉาย
ถึงกิ่งเก่าจะเฉาวาย
ก็จะได้กิ่งใหม่มา

มะละกอมีแต่ผล
แต่ลองแลดูเถิดหนา
อันร่ำรวยรอบกาย
คือราคาการงอกงาม

(พองเวลา. ๒๕๔๐ : ๒๑)

เสกสรรค์ใช้การเติบโตของต้น “มะละกอ” เป็นสัญลักษณ์ของการเรียนรู้ความเป็นไปของชีวิต
เริ่มจากต้องเผชิญกับความทุกข์ของชีวิตที่ต้องพบกับการพลัดพราก การสูญเสีย อันนำมาซึ่งความ
เศร้าโศกเสียใจ จึงต้องเข้าใจว่าความเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นเรื่องธรรมดาของชีวิต การแตกดับของ
สิ่งหนึ่ง คือ การเกิดขึ้นของอีกสิ่งหนึ่ง ไม่มีสิ่งใดที่จะดำรงอยู่ถาวรตลอดไป ลักษณะดังกล่าวสะท้อน
ให้เห็นความเข้าใจของเสกสรรค์ในเรื่องของความทุกข์ ความเป็นอนิจจัง และอนัตตา ตามหลัก
ไตรลักษณ์ในพระพุทธศาสนา

นอกจากนี้เสกสรรค์ยังแสดงให้เห็นว่า แม้ชีวิตต้องเผชิญกับความทุกข์ต่างๆทุกขั้นตอนของ
ชีวิต แต่ประสบการณ์ดังกล่าวนั้นเป็นสิ่งที่มีความค่า ในฐานะที่เป็นขั้นตอนการเรียนรู้เพื่อเข้าถึงความ
จริงของชีวิตได้อย่างแท้จริง แนวคิดดังกล่าวนี้สามารถสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดในการดำเนินชีวิตของ
เสกสรรค์ที่เห็นว่าจำเป็นต้องสัมผัสประสบการณ์ต่างๆของชีวิตด้วยตนเอง เพื่อให้เข้าถึงความจริงของ
ชีวิตได้อย่างแท้จริง

เสกสรรค์แสดงให้เห็นว่าความรู้สึกแบ่งแยกของมนุษย์นี้เองที่เป็นต้นเหตุของความขัดแย้งต่างๆซึ่งนำไปสู่สงคราม และความเลวร้ายนานาประการ ดังความในบทกวีชื่อ อีกฟากหนึ่งของพรมแดน ว่า

พ้นพรมแดนเบื้องทิศบูรพา
ผ่นหยาตสุดท้ายไม่ทันตก
ควนปิ่นได้มันไปเสียแล้ว

...ในนามเธอเขาฆ่าเธอ
ในนามฉันเขาฆ่าฉัน
ในนามเราเขาฆ่ากัน

พ้นพรมแดนเบื้องทิศบูรพา
ข้าวจ้าวสุดท้ายยังไม่ทันกลืน
คนหัวลั่นเรียวแรงแล้ว

...ในนามเธอเขาฆ่าเธอ
ในนามฉันเขาฆ่าฉัน
ในนามเราเขาฆ่ากัน

พ้นพรมแดนเบื้องทิศบูรพา
หลุมศพสุดท้ายยังไม่ทันกลบ
ผู้ซูดลั่นใจเสียแล้ว

...ในนามเธอเขาฆ่าเธอ
ในนามฉันเขาฆ่าฉัน
ในนามเราเขาฆ่ากัน

พ้นพรมแดนเบื้องทิศบูรพา
หญ้าต้นสุดท้ายดันอยู่กลางเปลวเพลิง
ไฟจกลามต่อในหัวใจคน...

(พองเวลา. ๒๕๔๐ : ๒๔ - ๒๖)

เนื้อหาในบทกวีแสดงให้เห็นว่าความรู้สึก “เป็นอื่น” ที่แบ่งแยกในจิตใจทำให้มนุษย์สร้างพรมแดนของตัวเองขึ้นในระดับต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นตัวเราเอง ผู้อื่น พวกพ้อง ประเทศชาติ อันเป็นที่มาของความขัดแย้ง ความรุนแรง และความเพิกเฉยต่อชะตากรรมของเพื่อนมนุษย์ เสกสรรค์ยังชี้ให้เห็นว่าความรุนแรงที่เกิดขึ้นนั้น เป็นสิ่งที่ทำลายล้างทั้งความหวัง ความสุข ความอุดมสมบูรณ์ในวิถีชีวิตของมนุษย์ และธรรมชาติ และความขัดแย้งดังกล่าวยังคงดำเนินอยู่ต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด ดังนั้นมนุษย์ควรใช้กรอบความคิดที่กว้างกว่าพรมแดนประเทศที่สมมุติขึ้นมา เพื่อให้เกิดการเอื้อเฟื้อแบ่งปัน และเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ได้อย่างแท้จริง

ในทหรสนะของเสกสรรค์ สรรพสิ่งล้วนเป็นหนึ่งเดียวกัน การเกิดดับเป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งหนึ่งไปสู่อีกสิ่งหนึ่ง ทหรสนะดังกล่าวปรากฏให้เห็นในกวีนิพนธ์ชื่อ ฤดูกาลความว่า

ได้ฝนหญ้าสีเขียวละมุนและทุ่งดอกไม้ร้อยสีพันกลัน
คือสุสานแห่งหินผาและสรรพสัตว์นานาพันธุ์...
รวมทั้งหลุมศพแห่งมารดาเธอ
และเมื่อถึงวันหนึ่ง... ก็จะมีหลุมศพแห่งเธอเช่นกัน

หากเธอรักดอกไม้และสีเขียวแห่งพฤษีไพร
เธอก็ควรรับห้วงยามสุดท้ายของตนด้วยรอยยิ้ม

ในยามค่ำคืนที่เธอสิ้นสะท้าน...
เธอก็ต้องไม่ถูกสะกดด้วยบทเจรจาแห่งเรไร
แม้เธอจะเห็นน้ำตาแห่งราตรี...
ที่หยาดหยดลงบนใบไม้สีคราม
เธอยังต้องมองเห็นหยาดน้ำค้างบนใบไม้สีเขียว
ที่ได้รับการสวมกอดจากแสงตะวัน

แล้วดวงใจของเธอ... จักได้ยินเพลงแห่งรุ่งอรุณ
อย่าตระหนกเมื่อใบไม้เปลี่ยนสี
ป่างามที่สุดในฤดูใบไม้ร่วง...
และในฤดูกาลเดียวกันของชีวิต
...เธอก็จักเป็นดังนั้น

อาบดวงใจของเธอด้วยสีทอง...

เช่นเดียวกับใบไม้สีทองก่อนทิ้งร่างลงสู่ผืนดิน
แล้วบทเพลงแห่งชีวิตย่อมกังวานขึ้นอีกครั้งหนึ่ง
จากสุสานแห่งเธอ...

(พองเวลา. ๒๕๔๐ : ๔๕ - ๔๗)

เนื้อหาของกวีนิพนธ์บทนี้แสดงให้เห็นว่าสรรพสิ่งล้วนเชื่อมโยงกัน การสิ้นสุดของชีวิตหนึ่งนำไปสู่การเกิดดับของอีกชีวิตหนึ่ง การเกิดและความตายจึงเชื่อมโยงแนบสนิทกัน เช่นเดียวกับต้นไม้และดอกไม้ที่เติบโต และถูกหล่อเลี้ยงจากผืนดิน อันเป็นที่ฝังร่างของสรรพชีวิต ความตายจึงไม่ใช่จุดสิ้นสุดของสรรพสิ่ง แต่เป็นการเริ่มต้นเพื่อเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งใหม่เช่นนี้เรื่อยไป ดังนั้นจึงไม่ควรวิตกกังวล หรือเศร้าเสียใจเมื่อชีวิตนี้ต้องสิ้นสุดลง แต่ควรที่จะยินดีเพราะถือว่าการให้กำเนิดชีวิตใหม่ และเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงของชีวิตไปสู่ชีวิตในรูปแบบใหม่

เสกสรรค์มีความผูกพันกับทะเลเป็นอย่างยิ่ง นอกเหนือไปจากความผูกพันกับท้องทะเลมาตั้งแต่วัยเยาว์ หรือเพราะชอบการตกปลากลางทะเลแล้ว สำหรับเสกสรรค์ทะเลเปรียบเหมือนวิหารอันศักดิ์สิทธิ์ที่เขาจะมาหาความสงบเพื่อเข้าถึงความหมายของชีวิต ดังปรากฏในบทกวีเรื่อง ทะเล ความว่า

ทะเล..
ในความกว้างมีความลึก
ในความลึกมีการเคลื่อนไหว
ในการเคลื่อนไหวมีการหยุดนิ่ง
นี่คือทะเล

หลายต่อหลายครั้ง...
มีมนุษย์ผู้ต่ำต้อยมีอาจมองเห็นทะเลเป็นอื่น
นอกจากวิหารอันศักดิ์สิทธิ์
คนเดินทางดั้นด้นมาแสนไกล
เพื่อสัมผัสปลายเท้าของเกลียวคลื่น
พลัน รู้สึกเหมือนได้รับการเยียวยา
เอิบอิ่มและหลุดพ้น

ในราตรีเงียบงัน
คนหาปลาดับตะเกียงดูดาว

ทว่ากลางกระแสน้ำมีดำ
และสายลมเฉื่อยเหงา..
เขากลับค้นพบเรื่องราวของตนเอง

ผิวทะเลที่เหมือนกันทุกคืบศอก...
แท้จริงกลับปกปิดภูมิประเทศหลากหลาย
บางช่วงเรียบราบ บางแห่งเป็นโขดเขาเนินชัน
กระทั้งมีหลายแห่งเป็นหุบเหวมืดดำ

ภูมิประเทศได้น้ำ...
ก็เช่นเดียวกับภูมิประเทศของชีวิต
คือมิได้ปรากฏต่อสายตา
มีแต่คนหาปลาที่เชี่ยวชาญเท่านั้น
จึงจะรู้ว่าเรือของตนล่องลอยอยู่เหนือสิ่งใด

สำหรับผู้เฝ้าเรือนอยู่กลางทะเล
หากปรารถนาจะเข้าถึง 'ความลึก'
ล้วนต้องเดินผ่านความเว้งว่าง

(พองเวลา.๒๕๔๐ : ๕๓ - ๕๕)

ทะเลสำหรับเสกสรรค์เป็นดังวิหารอันศักดิ์สิทธิ์ที่ช่วยให้เข้าถึงความหมายของชีวิต และหลุดพ้นจากความทุกข์ร้อนภายในจิตใจได้ จากประสบการณ์การออกทะเลของเสกสรรค์พบว่า คนหาปลาในยามค่ำคืนนั้น บางครั้งต้องดับตะเกียงเพื่อให้เห็นดวงดาวที่เป็นเป้าหมายเข้าสู่ฝั่ง เช่นเดียวกับชีวิตมนุษย์ เมื่อสามารถสลายอัตตาของตนได้ก็สามารถค้นพบความหมายที่แท้จริงของชีวิต และเสกสรรค์ใช้ “เรือ” เป็นสัญลักษณ์แทนการข้ามพ้น โลภะ โสภะ โลภะ โดยการใช้เท่าทันตนเอง และข้ามพ้นความยึดมั่นในตัวตนไป เช่นเดียวกับคนหาปลาที่เชี่ยวชาญ รู้จักภูมิประเทศใต้ท้องทะเลเป็นอย่างดี สามารถพาเรือของตนผ่านโขดหินได้น้ำไปได้อย่างปลอดภัย นอกจากนี้เสกสรรค์ยังชี้ให้เห็นว่าการเข้าถึงความจริงของชีวิตได้อย่างลึกซึ้งนั้น จำเป็นต้องผ่านความเข้าใจว่าชีวิตนั้นแท้จริงไม่ใช่สิ่งที่สามารถยึดมั่นได้ และด้วยการเห็นลักษณะของความว่างเช่นนี้เอง จึงเกิดจิตที่เป็น “อุเบกขา” ปลอยวางจากการยึดมั่นในสรรพสิ่งทั้งปวง แม้กระทั่งความว่างของชีวิตเพื่อเข้าถึงสัจธรรมได้อย่างแท้จริง

จากงานวรรณกรรมของเสกสรรค์แสดงให้เห็นว่าประสบการณ์ของการได้สัมผัสกับธรรมชาติอย่างใกล้ชิด ผ่านการครุ่นคิด และตีความอย่างลุ่มลึก นำมาซึ่งความหยั่งรู้เชิงนามธรรมของเสกสรรค์ และแสดงออกมาผ่านผลงานวรรณกรรมได้อย่างคมคาย สะท้อนให้เห็นว่าคุณค่าในวรรณกรรมของเสกสรรค์มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต และแนวคิดทางอภิปรัชญาของเสกสรรค์เป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าแนวคิดที่เป็นพื้นฐาน และมีส่วนผลักดันให้เกิดวรรณกรรมอันทรงคุณค่านั้นได้แก่ แนวคิดทางอภิปรัชญาแบบทวินิยมเชิงพุทธศาสนาที่ค่อยๆ เติบโตขึ้นตามวัยและประสบการณ์ มีส่วนในการรังสรรค์ผลงานของเสกสรรค์ทำให้ผลงานในแต่ละยุคแต่ละสมัยมีความคมคาย และลุ่มลึกตามสถานการณ์ที่เป็นไป จนถึงผลงานเรื่อง “วิหารที่ว่างเปล่า”, “ผ่านพบไม่ผูกพัน” และ “วันที่ทอดหมวก” ซึ่งเป็นช่วงที่เสกสรรค์ใช้เวลาครุ่นคิดกับตัวตนของเขามากที่สุด จึงทำให้ผลงานทั้ง ๓ เล่มนี้ ปรากฏแนวคิดทางอภิปรัชญาแบบทวินิยมเชิงพุทธศาสนาชัดเจน และไหลบ่าออกมาไม่หยุดยั้ง ซึ่งล้วนแล้วแต่สอดคล้องกับแนวคิดอภิปรัชญาที่แฝงอยู่ในช่วงต้นอย่างกลมกลืน ลักษณะดังกล่าวนี้ทำให้เกิดความเข้าใจถึงสิ่งที่เสกสรรค์คิด และกระทำว่ามีแรงผลักดันมาจากรากฐานความคิดที่เป็นแบบใด เพราะรากฐานความคิดนั้นมีส่วนผลักดันความสนใจ และการสร้างสรรค์งานเขียนให้ออกมาในลักษณะใด อันจะนำไปสู่ความเข้าใจของความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิพลของแนวคิดทางปรัชญากับการสร้างสรรค์วรรณกรรมได้อย่างชัดเจนและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

บทที่ ๔

ปัจจัยและพัฒนากการด้านอภิปรัชญาของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล

วรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล ส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบของงานเขียนประเภทแสดงความคิด (Literature of idea) ที่ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของเสกสรรค์เกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆ ของชีวิตในแต่ละช่วงวัย ตลอดจนการคิดใคร่ครวญค้นหาความหมายของสิ่งที่ได้ประสบจากประสบการณ์การเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ และถ่ายทอดออกมาเป็นแนวคิดที่มีลักษณะเฉพาะของตนเองไว้อย่างต่อเนื่อง ทำให้ผลงานของเสกสรรค์สามารถสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการทางความคิดของเขาอย่างชัดเจน จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมทางด้านอภิปรัชญามีความสอดคล้องกับวรรณกรรมด้านอื่นๆ อย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือวรรณกรรมด้านอภิปรัชญาเป็นทั้งวรรณกรรมที่พัฒนาควบคู่มาับวิถีการดำเนินชีวิต และในระยะหลังวรรณกรรมด้านอภิปรัชญายังเป็นรากฐานของวรรณกรรมด้านต่างๆ อีกด้วย

ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อวรรณกรรมด้านอภิปรัชญาของเสกสรรค์ สามารถแบ่งได้เป็น ๓ ด้าน คือ

- ๔.๑ การค้นหาคุณค่าและความหมายของชีวิตในฐานะปัจเจกบุคคล
- ๔.๒ จิตสำนึกสาธารณะ
- ๔.๓ วรรณกรรมด้านสังคม

วรรณกรรมทั้งหมดนี้ปรากฏอยู่อย่างต่อเนื่องในวรรณกรรมของเสกสรรค์ และเป็นที่มาของการสังเคราะห์แนวคิดทางอภิปรัชญา ซึ่งผลงานในระยะต่อมาเสกสรรค์ได้ใช้แนวคิดทางอภิปรัชญาเป็นแนวทางชี้แนะวรรณกรรมด้านอื่นๆ ดังนั้นผู้วิจัยจะวิเคราะห์ให้เห็นถึงพัฒนาการของวรรณกรรมทั้ง ๓ ด้านและความเชื่อมโยงกับแนวคิดทางอภิปรัชญาต่อไป

๔.๑. การค้นหาคุณค่าและความหมายของชีวิตในฐานะปัจเจกบุคคล

ในงานวรรณกรรมของเสกสรรค์แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า เสกสรรค์ให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการแสวงหาคูณค่าของชีวิตอย่างต่อเนื่องจริงจัง ซึ่งวรรณกรรมดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งต่อการคลี่คลายวรรณกรรมทางอภิปรัชญาของเสกสรรค์ในเวลาต่อมา ดังนั้นผู้วิจัยจึงจะวิเคราะห์ให้เห็นถึงพัฒนาการของวรรณกรรมทางอภิปรัชญาที่คลี่คลายมาจากการแสวงหาคูณค่า และความหมายของชีวิตต่อไปตามลำดับ

ลักษณะเด่นประการหนึ่งในงานวรรณกรรมของเสกสรรค์ คือการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดในแต่ละช่วงชีวิตอย่างตรงไปตรงมา จึงทำให้สามารถเห็นการพัฒนาการทางความคิดของเสกสรรค์ได้อย่างต่อเนื่อง จากการศึกษาพบว่าเสกสรรค์ให้ความสำคัญกับการค้นหาคุณค่าและความหมายในชีวิตของเขาเป็นอย่างยิ่ง เริ่มตั้งแต่การให้คุณค่าการอุทิศตนเพื่อสังคมโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างสรรค์สังคมดีงาม มีคุณภาพชีวิตที่ดีในระดับเดียวกัน จนมาถึงการข้ามพ้นแนวคิดที่ยึดมั่นในอัตตาของตนเองเพื่อเข้าถึงคุณค่าที่แท้จริงของความเป็นมนุษย์

เสกสรรค์แสดงให้เห็นลำดับของความรู้สึกนึกคิดของเขาตั้งแต่วัยเยาว์จนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ไว้ดังนี้

“ผมเองนับเป็นคนหนึ่งที่ออก ‘เดินทาง’ ตั้งแต่วัยเยาว์ คือเริ่มตั้งแต่ยังไม่พร้อมและไม่สำนึกเสียด้วยซ้ำว่า เสียงเรียกได้แว่วมาแล้ว

ในสมัยยังเด็ก ผมรู้เพียงอย่างเดียวว่าจะต้องออกไปจากบ้านเกิดแถวป่าชายเลนให้ได้ จะต้องไม่กลายเป็นคนหาปลาอย่างพ่อ หากจะต้องมีอาชีพอะไรสักอย่างที่โยนโยนอยู่กับการดูแลช่วยเหลือประชาชน

ถึงจุดหนึ่ง... ผมกลายเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แต่แทนที่จะได้รับราชการเป็นนายอำเภอหรือนายตำรวจดังวาดหวังไว้ ฐานะเป็นทางการของผมหลังเรียนจบ กลับเป็นสิ่งที่รัฐบาลเรียกว่า ‘ผู้ก่อการร้าย’

จะว่าไปมันไม่เป็นไรดอกที่ถูกตราหน้าเป็น ‘ผู้ก่อการร้าย’ ตราบใดที่ผมยังรู้สึกว่ายู่บนเส้นทางที่ฟ้าดินขีดไว้ ตราบนั้นคำตัดสินของใครก็ไม่อาจสั่นคลอนหัวใจของผมได้

ปัญหามันมีอยู่ว่า จู่ๆ ‘ทาง’ ที่ผมคิดว่าพบแล้วมันก็เลือนหายไป ตอนที่เดินลงจากภูเขา ผมรู้สึกว่าการค้นหา ‘Great Valley’ หยุดชะงักลง

หลังจากนั้นผมได้ซุกซ่อนตัวเองอยู่กับที่พักต่างๆ จนบางทีก็เกือบจะลืมความฝันดั้งเดิมเสียหมดสิ้น เป็นเวลาหลายปีทีเดียวที่ผมอาศัยฐานะนักศึกษาปริญญาเอกเป็นหลังคากันแดดกันฝน ต่อมาผมสมัครเข้าเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็เพราะในส่วนของหัวใจยังหวาดหวั่นที่จะเดินทางต่อ...

จนกระทั่งต้นปี ๒๕๓๕ ผมจึงเริ่มรู้สึกได้ยิน ‘เสียงเรียก’ แว่วมาอีก

มันเป็นเรื่องยากที่ผมจะชี้แจงให้มวลมิตรเข้าใจว่า ทำไมจึงยื่นใบลาออกจากธรรมศาสตร์อย่างกระชั้นชิด ทั้งนี้เพราะความจริงมันไม่ใช่เรื่องกระชั้นชิด หากเป็นกระบวนการที่ผมใช้เวลาเตรียมมานานถึง ๑๐ ปีเต็มๆ

ตอนที่ผมวางปืนลงมามอบตัวกับรัฐบาลนั้น บาดแผลที่กรีดลึกที่สุดมิใช่ความล้มเหลวของการปฏิวัติ หรือการพังทลายของอุดมคติทางการเมือง หากเป็นการสูญเสียความกล้าหาญที่จะฝ่าเผชิญความทุกข์กันดารของชีวิต

ในสายความคิดเดียวกัน เมื่อผมเดินขึ้นไปบนภูเขา ๕ ปีก่อนหน้านั้น ความใฝ่ฝันที่ลึกอยู่ในวิญญาณก็มีได้เป็นเพียงชัยชนะของผู้ยากไร้ หรือวีรกรรมหาญกล้าภายใต้ชื่อของตนเอง หากเป็นความหมายของการดำรงอยู่ และการผ่านพ้น”

(เพลงเอกภพ. ๒๕๔๐ : ๑๑๐ – ๑๑๒)

คำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าเสกสรรค์ตระหนักได้ถึงความต้องการที่จะแสวงหาคุณค่าและความหมายให้กับชีวิตของตนมาโดยตลอดตั้งแต่วัยเยาว์ เริ่มจากความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงฐานะความเป็นอยู่ที่ยากจนในวัยเด็กให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นมา แต่สิ่งที่เขาต้องการนั้นไม่ใช่เพียงแค่ความสุขสบายเฉพาะของตนเองหรือครอบครัวเท่านั้น หากจะต้องสามารถช่วยเหลือดูแลผู้อื่นที่มีฐานะความเป็นอยู่ลำบากยากจนเช่นเดียวกันด้วย เมื่อเข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยมุ่งหวังจะได้รับราชการในตำแหน่งนายอำเภอหรือนายตำรวจ ซึ่งมีหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของประชาชน แต่หลังสำเร็จการศึกษา เขากลับอยู่ในฐานะของนักปฏิวัติ อยู่ฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาล เพราะอุดมการณ์ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้นทั้งในด้านการปกครอง และฐานะความเป็นอยู่ของประชาชน แต่แล้วอุดมการณ์ทางการเมืองดังกล่าวก็สิ้นสุดลงจากความขัดแย้งทางความคิดที่เกิดขึ้นในพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เมื่อจำเป็นต้องเข้ามาปรับตัวทำให้เสกสรรค์รู้สึกสูญเสียความภาคภูมิใจในความเป็น “ลูกผู้ชาย” ที่เคยยึดมั่น และอุดมการณ์ที่เคยยึดถือว่าเป็นคุณค่าสำคัญในชีวิต หลังจากสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาเอก และเข้ามาเป็นอาจารย์ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ระยะหนึ่ง เสกสรรค์ก็ตัดสินใจลาออกเพื่อแสวงหาคุณค่าของชีวิตตามอุดมคติอีกครั้ง แต่ในครั้งนี้อันได้อยู่ในรูปแบบของการต่อสู้ทางอุดมการณ์เพื่อผู้ยากไร้ หรือการสร้างวีรกรรมในรูปแบบของวีรบุรุษ แต่เป็นการค้นหาคุณค่า และความหมายที่แท้จริงของชีวิต

ต่อไปผู้วิจัยจะวิเคราะห์ให้เห็นถึงความรู้สึกนึกคิดของเสกสรรค์ตามลำดับเหตุการณ์ในแต่ละช่วงชีวิต เพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการและการคลี่คลายของทฤษฎีอะภิปรัชญาของเสกสรรค์อย่างชัดเจน

เสกสรรค์ได้อธิบายถึงเหตุปัจจัย และแรงกระตุ้นภายในใจที่ทำให้ต้องต่อสู้ทางการเมือง ตั้งแต่ช่วงก่อนเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ไว้ในหนังสือ ปากคำประวัติศาสตร์ ไว้ว่า

“ผมผู้มาตั้งแต่สมัยไปสังเกตการณ์เลือกตั้ง ๒๕๑๒ มีความรู้สึกว่าอยากทำอะไรก็ได้ที่ทำให้สังคมดีขึ้น แต่ไม่เคยคิดว่าตัวเองเป็นผู้นำนักศึกษา กระทั่งหนีมหาวิทยาลัยมาทำงานด้วยความเบื่อหน่ายห้องเรียน จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ที่คนรู้จักถูกรัฐบาลจับ เนื่องจากไปแจกใบปลิวเรียกร้องรัฐธรรมนูญ

วูบแรกของความรู้สึก ไม่ใช่ความรู้สึกทางการเมืองนะ เป็นความรู้สึกที่เพื่อนหรือใครก็ตามถูกข่มเหงรังแก ซึ่งเราไม่ชอบ เราคิดว่าในเมื่อเขารังแก เราก็ต้องสู้ มันเป็นความฝังใจมาตั้งแต่เด็ก ความจริงโดยสืบสายเลือดมาทั้งตระกูลเรา ทั้งคนในบ้านเราก็นักเลงทั้งนั้น ลุงติดคุกสองคน คนหนึ่งตาย

ไปตั้งแต่หนุ่มๆ มีประวัติที่รันทดทางโชกโชน สำหรับในบางปะกึ่งที่ผมเห็นมาตั้งแต่เล็กแต่น้อย เรื่องแบบนี้ธรรมดามาก แต่เรามักติกา เราถูกสอนมาว่า เราไม่รังแกกัน หรือใครไม่สู้ เราไม่ทำ เป็นลักษณะลูกผู้ชายแบบโบราณ มันก็ฝังหัวเรื่อยมา

พอมาสู่ระดับการเมืองช่วงที่เพื่อนฝูง คนรู้จักโดนจับ อารมณ์แรกที่เข้ามา เราไม่ได้คิดว่าประเทศไทยควรเป็นอะไรอย่างไร แต่คิดว่าในเมื่อมีการรังแกกัน เราทนไม่ได้ และจะต้องสู้

จริงๆ แล้วตลอดเส้นทางที่ผ่านมา สิ่งนี้คือตัวแปรที่แท้จริงที่นำเราไปสู่การต่อสู้ครั้งต่างๆ การค้นคว้าทางความคิดความรู้เป็นเรื่องราวที่หลัง แต่ความรู้สึกว่าอะไรมันยุติธรรม อะไรมันเป็นการข่มเหงรังแก ตัวนี้จะเป็นการกระตุ้นเบื้องต้นเลย”

(ปากคำประวัติศาสตร์. ๒๕๔๐ : ๑๔๔ – ๑๔๕)

คำอธิบายของเสกสรรค์แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยที่ทำให้เข้ามาเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ นั้น ไม่ได้เกิดจากความคิดทางการเมืองเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากความต้องการที่จะสร้างสรรค์สังคมให้ดีขึ้น และความสำนึกของความเป็น “ลูกผู้ชาย” ที่ได้รับการปลูกฝังมาตั้งแต่วัยเยาว์ว่า ลักษณะของลูกผู้ชายนั้นต้องกล้าต่อสู้ เมื่อตัวเองหรือพวกพ้องถูกรังแก แต่จะไม่รังแกผู้อื่นก่อนหรือทำร้ายผู้ที่อ่อนแอกว่า ซึ่งลักษณะความเป็นลูกผู้ชายนี้เองที่เสกสรรค์ชี้ให้เห็นว่าเป็นบุคลิกลักษณะสำคัญในวิถีชีวิตของตนเอง และเป็นความรู้สึกที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ ความยึดมั่นในวิถี “ลูกผู้ชาย” ของเสกสรรค์นี้สะท้อนให้เห็นว่า เสกสรรค์มีสำนึกในการแสวงหาคุณค่าและความหมายให้กับชีวิตของตนเองตั้งแต่นั้น

เสกสรรค์ได้อธิบายไว้ว่า ลักษณะความเป็นลูกผู้ชายของเขานั้นได้รับการหล่อหลอมทั้งจากวัฒนธรรมตะวันออกและตะวันตก ดังความว่า

“ความจริงแล้วลักษณะความเป็นลูกผู้ชายของผม มันมีที่มาที่ไป ไม่ใช่เรื่องที่ผมมาเมกขึ้น เพราะผมไม่ใช่หล่นมาจากฟ้า ผมมีที่มาสองทาง ทางที่หนึ่ง มาจากการหล่อหลอมของสังคมชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เป็นหมู่บ้านคนหาปลาที่ในสมัยก่อนอยู่ห่างไกลความเจริญ ความเป็นลูกผู้ชายแบบนี้มันเกี่ยวข้องกับค่านิยมของคนที่เคยมาท่ามกลางคลื่นใหญ่ ลมแรง ต้องปกป้องครอบครัว ปกป้องพวกพ้องของตนเองให้ได้ บรรพบุรุษของผมก็เป็นอย่างนี้กัน ผมจึงไม่ได้ผุดผกไปจากคนในบางเดียวกัน จะผุดผกจากคนในบางเดียวกัน ก็ตรงที่ผมได้เข้ามาเรียนหนังสือในระดับมหาวิทยาลัย แต่ผมก็มีอีกทางหนึ่งที่ทำให้ผมเริ่มมีส่วนผสมซึ่งแตกต่างจากคนบางปะกึ่งรุ่นเก่า คือไปเรียนเมืองนอกตั้งแต่อายุ ๑๘ ในโรงเรียนมัธยม จากนั้นก็หวนกลับไปเรียนต่อปริญญาโทและปริญญาเอก ลักษณะความเป็นสุภาพบุรุษแบบตะวันตก หรือความเป็นลูกผู้ชายแบบตะวันตกมันก็เข้ามาด้วย”

(ปากคำประวัติศาสตร์. ๒๕๔๐ : ๒๕๗ – ๒๕๘)

เสกสรรค์ได้อธิบายว่าบุคลิกลักษณะของความเป็น “ลูกผู้ชาย” ที่เขายึดมั่นนั้นเกิดจากการหล่อหลอมจากสองวัฒนธรรม คือลักษณะของผู้ชายที่เติบโตมาจากหมู่บ้านชาวประมง ที่จำเป็นต้องมีคุณสมบัติของความกล้าหาญ เพราะต้องเผชิญกับอันตรายของท้องทะเล และต้องสามารถปกป้องครอบครัว พวกพ้องของตนจากอันตรายอื่นๆ ให้ได้ นอกจากนี้การที่เสกสรรค์ได้มีโอกาสเดินทางไปศึกษาต่อที่สหรัฐอเมริกาตั้งแต่ช่วงวัยรุ่น ทำให้เขาซึมซับลักษณะความเป็นสุภาพบุรุษตามแบบตะวันตกไว้ด้วย ซึ่งลักษณะของความกล้าหาญและความเป็นสุภาพบุรุษนี้ เป็นคุณค่าที่เสกสรรค์ยึดมั่นและให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

ลักษณะความเป็นลูกผู้ชายนี้เสกสรรค์เห็นว่าเป็นคุณสมบัติสำคัญที่มีอิทธิพลต่อสังคมเป็นอย่างยิ่ง ดังปรากฏในบทความเรื่อง ผู้ชายที่กำลังสูญพันธุ์ ดังความว่า

“เรื่องที่สอง คำว่านักเลงโบราณที่ผมใช้ที่นี่เป็นถ้อยคำที่ใช้ในเชิงบวก ความหมายอื่นอาจจะตรงกับคำว่าคนจริง ,คนกล้า ,ผู้ชายใจถึง หรือแม้กระทั่งสุภาพบุรุษนักสู้อะไรทำนองนั้น ผมเข้าใจว่า ผู้ชายประเภทนี้มีอยู่ในทุกสังคม เพราะว่ามันเป็นขั้นตอนการพัฒนาวัฒนธรรมของผู้ชายที่สำคัญยิ่ง ส่วนในปัจจุบัน สังคมจะมีนักเลงจริงหลงเหลืออยู่เล็กน้อยเพียงใดนับเป็นอีกเรื่องหนึ่ง”

(ผู้ชายที่กำลังสูญพันธุ์. ๒๕๔๐ : ๓๒)

ลักษณะของ “นักเลงโบราณ” ในความหมายที่เสกสรรค์ใช้ คือผู้ชายที่มีความกล้าหาญ หนักแน่นมั่นคง พุดจริงทำจริง มีคุณธรรมประจำใจ และพร้อมจะช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่า เสกสรรค์เห็นว่าลักษณะดังกล่าวเป็นคุณค่าสำคัญในวัฒนธรรมของผู้ชาย นอกจากนี้ยังเห็นว่าลักษณะของผู้ชายนั้นมีอิทธิพลต่อสังคมโดยรวมเป็นอย่างยิ่ง ดังความว่า

“เป็นผู้ชายต้องสู้คน ไม่แสดงความอ่อนแอให้ใครเห็น ซื่อสัตย์ต่อมิตรและเที่ยงธรรมต่อผู้อื่น รักษาคำพูด จำแนกบุญคุณและความแค้นแค้นชัด ๆ ฯลฯ

นั่นละ บุคลิกดังกล่าวย่อมมีด้านลบของมันอยู่ เช่นมีแนวโน้มจะแก้ไขความขัดแย้งด้วยความรุนแรง บางทียึดถือพวกพ้องมากกว่าหลักการ หรือในบางกรณีก็มีลักษณะอำนาจนิยมไม่ว่าในบ้านหรือบนเวทีการเมือง

แต่ไม่ว่าจะชั่วจะดี ความเป็นผู้ชายย่อมแตกต่างจากความเป็นหญิงอย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง และไม่ว่าใครจะพอใจหรือไม่ก็ตาม บุคลิกภาพเช่นนั้นนับว่ามีฐานะเป็นแก่นแกนของวัฒนธรรมไทยอยู่เนิ่นนานทีเดียว

คนไทยสมัยก่อน ไซ้หรือไม่ว่าใจคอกว้างขวาง ถือคุณธรรมน้ำมิตร อีกทั้งพูดจาอันใดยังพอเชื่อถือได้บ้าง

ครั้นเวลาล่วงเลยมา...

หลายคนยึดถือตัวเองเป็นศูนย์กลางของโลก ไม่สนใจทุกข์สุขของใครทั้งสิ้น ทำทุกอย่างเพื่อสิ่งตอบแทน ไม่ทำอะไรเลยก็ยิ่งต้องการผลประโยชน์ อีกทั้งพูดจาอันใดเชื่อถือก็ไม่ได้

ผมไม่ต้องพูดก็ได้ว่า ความเสื่อมทรุดของวัฒนธรรมไทยดั้งเดิมโยงใยกับการสิ้นสลายของลักษณะผู้ชายในปัจจุบันจนแยกเกือบไม่ออก”

(ผู้ชายที่กำลังสูญพันธุ์. ๒๕๔๐ : ๓๔)

ลักษณะของผู้ชายที่มีความกล้าหาญ กล้าต่อสู้เมื่อถูกรังแก มีความซื่อสัตย์ต่อมิตร มีความยุติธรรมต่อผู้อื่น ยึดมั่นในสัจจะวาจา คุณสมบัติเหล่านี้เสกสรรค์เห็นว่าเป็นบุคลิกลักษณะสำคัญของผู้ชายไทยมาแต่ครั้งโบราณ และความเสื่อมโทรมของสังคมและวัฒนธรรมไทยในปัจจุบันมีความเกี่ยวข้องกับความเลือนหายไปของคุณสมบัติของ “ลูกผู้ชาย” ของผู้ชายไทยยุคปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง

นอกจากคุณสมบัติของความเป็นลูกผู้ชายโบราณที่เสกสรรค์ยึดมั่นเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของเขาแล้ว ความสำนึกทางศาสนาเป็นอีกคุณสมบัติหนึ่งที่ดำเนินควบคู่กันไป เสกสรรค์ได้แสดงให้เห็นถึงความใกล้ชิดกับศาสนามาตั้งแต่วัยเยาว์ ไว้ว่า

“ตอนอยู่บ้านนอก ผมโตในวัด ผมเป็นเด็กวัดตั้งแต่อายุสิบถึงสิบหกขวบ คอยหิ้วปิ่นโตตามพระทุกเช้า คอยเฝ้าโบสถ์ไม่ให้คนมาตัดเศียรพระ รากทางศาสนาผมก็ลึก มีผลทำให้ชีวิตผมถึงทุกวันนี้ก็ยังอยู่ในกรอบของพุทธศาสนา แต่กรอบที่ผมเริ่มตีความเอง เริ่มไม่อนุญาตให้ใครหยิบยกเอาพิธีกรรมมาใช้บังคับเรียกร้องผมเพื่อให้เป็นแบบนั้นแบบนี้ สรุปคือ ถ้าถามว่าวงใหญ่สุดของความคิดผมเป็นอะไร ผมคิดว่ายังอยู่ในทิศเดียวกับกรอบความคิดของปรัชญาตะวันออก ดังนั้นเมื่อถามว่า ชีวิตชนบทมีผลไหม? บอกได้ว่ามีผลมหาศาล”

(ก่อนสิ้นศตวรรษ. ๒๕๔๔ : ๒๕ – ๒๖)

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าวิถีชีวิตในวัยเด็กของเสกสรรค์ที่เติบโตมาจากวิถีชีวิตแบบชนบทของไทยที่มีความใกล้ชิดกับพุทธศาสนา ทำให้เขาได้รับการปลูกฝังแนวคิดทางศาสนาอย่างลึกซึ้ง และส่งผลต่อแนวคิดและการดำเนินชีวิตมาจนถึงปัจจุบัน เสกสรรค์ยังได้อธิบายต่อไปว่า กรอบความคิดทางพุทธศาสนาที่รับมาปฏิบัตินั้นเป็นส่วนของหลักธรรมคำสอน ไม่ใช่ส่วนของพิธีกรรม ความเชื่อ ที่ทำตามกันมาโดยขาดเหตุผลรองรับ

กรอบความคิดทางพุทธศาสนาของเสกสรรค์นั้น ดำเนินควบคู่ไปกับการอุทิศตนเพื่อสังคมมาโดยตลอด ดังจะเห็นได้จากความตอนหนึ่งในหนังสือเรื่อง มหาวิทยาลัยชีวิต ตอน คำสอนของหลวงตา ความว่า

“ระหว่างนั่งฟังพระสวดมนต์อยู่นั้น คำขอร้องของหลวงตาก็ผุดพวยขึ้นมาในห้วงความคิด

“เอาดีทางธรรมเถอะวะ บวชแล้วก็อย่าสึกเลย”

หลวงตาคงไม่รู้ว่ผมพยายามเอาดีทางธรรมอยู่หลายปี แต่ก็ต้องสึกออกมา เพราะนิยายที่ผมบวชไม่ได้ช่วยให้หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งหลายบรรดามี

“ผมยังอยากเอาดีทางธรรม แต่ไม่ต้องบวชได้มั๊ยครับ?” ผมพิมพ์อยู่ในใจขณะที่สวดดอกไม้อันทนเข้าไปได้ไกล

อดีตอีกเลี้ยวหนึ่งของผมสงบนิ่งอยู่บนเชิงตะกอน”

(มหาวิทยาลัยชีวิต. ๒๕๓๖ : ๔๐)

ความรู้สึกลึกซึ้งของเสกสรรค์เมื่อครั้งกลับไปเฝ้าศพหลวงตา ซึ่งเป็นบุคคลที่เขาให้ความเคารพนับถือ และเคยอาศัยอยู่ด้วยในวัยเด็ก สะท้อนให้เห็นว่าเสกสรรค์ตระหนักมาโดยตลอดถึงเป้าหมายสูงสุดของชีวิตในทางศาสนา คือความหลุดพ้นจากความทุกข์นั้นเป็นคุณค่าสำคัญของชีวิต แม้รูปแบบในการดำเนินชีวิตของเขาที่ต้องการอุทิศตนเพื่อสังคมนั้น แตกต่างจากวิธีปฏิบัติในพุทธศาสนา แต่เป้าหมายสูงสุดที่เขาต้องการบรรลุนั้นมีความใกล้เคียงกับเป้าหมายในทางศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ลักษณะดังกล่าว คือการขัดเกลาจิตใจด้วยการอุทิศตนเพื่อสิ่งที่มีคุณค่าสูงกว่าตัวตน

เสกสรรค์อธิบายว่า ความสำนึกในเชิงศาสนา ที่มีลักษณะของการขัดเกลาจิตใจตนเองผ่านการอุทิศตนเพื่อเข้าถึงสิ่งที่มีคุณค่าสูงส่งนี้เป็นสิ่งที่ชี้นำชีวิตมากกว่าทฤษฎีทางการเมือง

“ผมรู้ว่าตัวเองมีสัมพันธภาพที่ลึกล้ามากกับศาสนา และนั่นอาจเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ผมแปลกแยกแตกต่างจากผู้คนที่ยึดตนว่าสังกัดยุคสมัยที่ใหม่กว่า แม้ในยามที่เป็นนักปฏิวัติติดป้ายลัทธิมาร์กซ์ การครุ่นคิดในเชิงจิตวิญญาณของผมก็ไม่ได้ยุติลง สำหรับผมการเป็นนักรบกับนักบวชจะไม่มีเส้นแบ่งที่ชัดเจนนัก และจนแล้วจนรอด ผมก็ไม่สามารถบอกตัวเองได้ว่าที่ไปเหนื่อยหนาวร้างแร้นทอนอยู่ในป่าเกือบหกปีนั้นมีจุดหมายอยู่เพียงแค่อยากจะเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจ หรือนำพาสังคมไทยไปเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้น... มันน่าจะมีอะไรมากกว่านั้น ลึกกว่านั้น ที่ทำให้คนๆหนึ่งพร้อมตายเพื่อผู้อื่นได้”

(วิหารที่ว่างเปล่า. ๒๕๔๔ : ๑๐๘)

เสกสรรค์ชี้ให้เห็นว่าความผูกพันแนบแน่นกับแนวคิดทางศาสนาเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เขามีความรู้สึกนึกคิดที่แตกต่างออกไปจากผู้อื่น เพราะอุทิศตนเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมโดยเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์นั้น ไม่ได้ถูกชี้นำด้วยทฤษฎีทางการเมือง หรือต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมในด้านระบบเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่การเป็นนักปฏิวัติของเขามีลักษณะของการเป็นนักบวชรวมอยู่ด้วย นั่นคือ ลักษณะของการบำเพ็ญตนผ่านความทุกข์ยากต่างๆ เพื่อขัดเกลาดนเองให้บรรลุถึงเป้าหมายที่สูงส่งในทางจิตวิญญาณ ทำให้เขาสามารถฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ ได้อย่างไม่หวั่นเกรง

แนวความคิดที่โน้มเอียงไปในทางศาสนาของเสกสรรค์เคยได้รับการกล่าวถึงไว้ในบทความที่ตีพิมพ์ในประเทศอังกฤษ ซึ่งเสกสรรค์เองก็เห็นด้วยกับคำวิจารณ์ดังกล่าว

“หลายปีก่อน... เคยมีบทความพิมพ์ในประเทศอังกฤษบทหนึ่ง เขาวิจารณ์ผมว่าจริงๆ แล้วระบบความคิดทางศีลธรรมคุณธรรมของผม ได้รับการก่อรูปมาจากศาสนามากกว่าลัทธิการเมืองใดๆ ซึ่งอันที่จริงผมว่าผมเองถูก ผมมองว่าผมออกไปต่อสู้ทางการเมืองไม่ใช่ฐานะนักการเมือง แต่ในฐานะของนักบวชยุคใหม่ เขาใช้คำนี้จริงๆ คือหมายถึงคนที่ทำสงครามอันศักดิ์สิทธิ์ เพื่อปราบปรามสิ่งชั่วร้าย สภาพจิตของผมมันคล้าย ‘ดอน กีโฮเต้’ ในหนังสือของเซอร์วานเตสมากกว่านักการเมืองสมัยใหม่ ความคิดทางศาสนามันฝังหัวเรามาตั้งแต่เด็ก เราเชื่อเรื่องผิด ถูก ชั่ว ดี เชื่อในการเสียสละเพื่อผู้อื่น และเชื่อเรื่องการรักษาพรหมจรรย์ของชีวิต”

(ปากคำประวัติศาสตร์. ๒๕๔๐ : ๑๕๐)

เสกสรรค์ยอมรับคำวิจารณ์ที่ว่า การต่อสู้ทางการเมืองของเขามีพื้นฐานมาจากแนวคิดทางศาสนามากกว่าแนวคิดทางการเมือง ทำให้มีลักษณะคล้ายกับการทำสงครามศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา เสกสรรค์ได้อธิบายต่อไปว่าลักษณะดังกล่าวเกิดจากการถูกปลูกฝังแนวคิดและความเชื่อทางศาสนามาตั้งแต่เด็ก ทำให้เขามีสำนึกทางจริยธรรม ในเรื่องของความดี ความชั่ว การเสียสละเพื่อผู้อื่น และการรักษาความบริสุทธิ์ของจิตใจจากความชั่วร้ายทั้งปวง การต่อสู้ทางการเมืองของเขาย่อมมีลักษณะของการต่อสู้กับสิ่งชั่วร้ายและความอยุติธรรมต่างๆ เพื่อบรรลุถึงเป้าหมายอันสูงส่งในอุดมคติที่คล้ายคลึงการออกเดินทางต่อสู้กับสิ่งชั่วร้ายตามความใฝ่ฝันของตัวละครชื่อ ดอน กีโฮเต้ ของเซอร์วานเตส

เสกสรรค์ได้อธิบายไว้ในหนังสือ จลาจลทางปัญญา ว่าแนวคิดทางศาสนาของเขานั้นดำรงอยู่มาโดยตลอด แต่สถานการณ์ในขณะนั้นไม่เอื้ออำนวยให้สามารถอธิบายออกมาได้อย่างชัดเจน ดังความว่า

“ผมคิดว่าในระหว่างที่เราเป็นนักปฏิวัติ มิติอื่นๆของชีวิตมันยังอยู่กับเราตลอดเวลา แต่ว่าความที่เรายังไม่สามารถที่จะอธิบายมันได้ หรือบางที่เราไม่ได้ใช้เวลาในการค้นหาคำอธิบายที่แท้จริง เราก็จะเอาทฤษฎีการเมืองลัทธิต่างๆมาอธิบายทุกอย่าง และเนื่องจากแรงกดดันของสังคมที่เราสังกัด หลายคนก็ยอมรับคำอธิบายเหล่านั้นไป โดยที่จริงๆแล้วข้างในอาจจะไม่ได้สูงส่งยอมรับมันเลย แต่ก็ไม่รู้จะทำยังไง เพราะว่ามันเหมือนเป็นชนบทของสังคมในป่าว่าจะต้องยอมรับคำอธิบายแบบนี้... ชีวิตไม่อนุญาตให้มีคำอธิบายแบบอื่นนอกจากเหตุผลทางการเมือง”

(ตัวตนและจิตวิญญาณ. ๒๕๔๕ : ๖๓)

คำกล่าวของเสกสรรค์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าเขามีสำนึกเกี่ยวกับแนวคิดในทางศาสนา หรือ การค้นหาทางจิตวิญญาณมาโดยตลอด แต่วุฒิภาวะและสถานการณ์ที่ต้องเผชิญในขณะนั้นไม่เอื้ออำนวยให้สามารถอธิบายออกมาได้อย่างชัดเจน จึงจำเป็นต้องยอมรับทฤษฎีทางการเมืองมาใช้ อธิบายพฤติกรรมต่างๆ และมิติอื่นๆ ที่ลึกซึ้งกว่าของชีวิต

ความยึดมั่นกับวิถีชีวิตในลักษณะของ “ลูกผู้ชาย” และการอุทิศตนเพื่ออุดมคติในเชิง จิตวิญญาณนี้เอง ทำให้เสกสรรค์รู้สึกขมขื่น เศร้าโศกเสียใจ เมื่อจำเป็นต้องมอบตัวกับทางรัฐบาล เพราะเป็นสถานการณ์ที่ทำให้เขารู้สึกสูญเสียคุณค่าและความหมายในวิถีชีวิตที่เคยยึดมั่น ดังข้อความที่ปรากฏในหนังสือ ห้วงยามแห่งความฟ่ายแพ้ ว่า

“ใช่... ถึงวันนี้ผมก็ไม่เคยเสียใจกับการฟ่ายแพ้ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย รวมทั้ง ไม่ได้มีความคิดความแค้นกับผู้ใดหลงเหลือแม้แต่น้อย แต่ความเศร้าโศกเบื้องลึกของผมยังคงอยู่ที่การไม่สามารถรู้สึกเป็นลูกผู้ชายเท่าเดิม

นับตั้งแต่วันที่ลงมายอมจำนน”

(ห้วงยามแห่งความฟ่ายแพ้. ๒๕๔๕ : ๒๓)

เนื่องจากเสกสรรค์ไม่ได้ยึดติดกับรูปแบบของแนวคิดทางการเมือง เขาจึงไม่ได้เสียใจต่อการ ล้มสลายของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย แต่ความเศร้าโศกเสียใจของเขา แท้จริงแล้วเกิดจาก ความรู้สึกสูญเสียศักดิ์ศรีของความเป็นลูกผู้ชายที่เขายึดมั่น ในวันที่จำเป็นต้องมอบตัวกับฝ่ายรัฐบาล ทำให้ไม่สามารถรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองได้เท่าเดิม

เสกสรรค์ได้อธิบายเพิ่มเติมไว้ว่าความรู้สึกสูญเสียความภาคภูมิใจในศักดิ์ศรีของความเป็น ลูกผู้ชายนี้เองที่เป็นเหมือนบาดแผลในใจ ทำให้เขาเศร้าเสียใจอยู่เป็นเวลานาน ดังคำว่า

“ในกรณีของผม อาจมีคนสงสัยคิดว่าทำไมจึงคร่ำครวญมาก นั่นก็เพราะการหล่อหลอมทางวัฒนธรรมของความเป็นผู้ชายที่มีมาตั้งแต่เด็ก ทำให้ถือสาในเรื่องนี้ อย่างตอนเราเด็กๆ การไม่สู้คนนี้นับเป็น ‘อาชญากรรม’ แต่การชกปากคนที่มาทำ ไม่นับเป็นอาชญากรรม การถูกรังแกแล้วนั่งร้องไห้ไม่สู้ใครนี่ คนทั้งบางเขาเหยียดหยาม เพราะฉะนั้นต้องสู้คน ขณะที่ความรู้สึกที่มีต่อผู้หญิงที่เรารักนี่ เป็นนางฟ้าเป็นเทพธิดา เมื่อรักแล้วต้องยกขึ้นหิ้งเลย หรือว่าเป็นบุคคลอันควรให้เกียรติ นี่เป็นพวกพรีโมเดิร์น ไม่ใช่โพสโตโมเดิร์น คือเหมือนดอนกิโฆเต้ที่มีความรู้สึกต่อดุลซินีเยา แม้ว่าเธอจะเป็นโสเภณีคนหนึ่งแต่เขาก็ยกเธอเป็นนางฟ้า

ความรู้สึกเหล่านี้อาจจะผิดก็ได้ แต่มันเป็นบ้าหลอมที่คนพรีโมเดิร์นเช่นผมสั่งสมมาแบบนั้น และเมื่อมาเผชิญกับชีวิตที่เคยแพ้สงคราม ไม่แพ้แพศรรมดา... หากแต่ลงมายอมจำนน ถ้าแพ้แบบถูกจับตัว ยังพอยืดดอกเห็ดหน้าได้ อันนี้ไม่เกี่ยวกับอุดมการณ์ซ้ายขวา แต่ในแง่ของความเป็นลูกผู้ชาย มันเป็นฉากอัปยศที่สุดในชีวิตที่ต้องลงมาวางปืนแล้วต้องทำตัวเรียบร้อย ผมไม่รู้ว่าคนโพสโตโมเดิร์นเขาเข้าใจอย่างไร แต่คนพรีโมเดิร์นอย่างผม สิ่งนี้เป็นตราบาปของชีวิต! เป็นอะไรที่ ‘ละเมิด’ รหัสของความเป็นนักรบ ซึ่งสถานการณ์บังคับนั้น เราเข้าใจระดับหนึ่ง แต่ความเจ็บปวดไม่เคยจางหาย...”

(ก่อนสิ้นศตวรรษ. ๒๕๔๔ : ๑๘๔ – ๑๘๕)

วัฒนธรรมดั้งเดิมของความเป็นลูกผู้ชายที่เสกสรรค์ได้รับการปลูกฝังมาตั้งแต่วัยเยาว์ และยึดถือเป็นแนวทางในชีวิตของเขา คือ ลูกผู้ชายต้องกล้าจะต่อสู้กับผู้อื่นที่เข้ามาข่มเหงรังแก การไม่กล้าต่อสู้ ถือว่าเป็นความผิดร้ายแรงและเป็นที่ดูหมิ่นเหยียดหยามของผู้คนรอบข้าง ดังนั้น เหตุการณ์ที่ต้องยอมจำนนต่อฝ่ายรัฐบาล แม้จะด้วยสถานการณ์ที่บีบบังคับเพียงใดก็ตาม เสกสรรค์เห็นว่าเป็นความพ่ายแพ้ที่ไม่สมศักดิ์ศรี และเป็นสิ่งที่น่าอับอายในมุมมองของความเป็นลูกผู้ชายของเขาเป็นอย่างยิ่ง ความรู้สึกดังกล่าวนี้เองที่สร้างความทุกข์ใจให้เสกสรรค์มาโดยตลอด

หลังจากที่ต้องสูญเสียอุดมคติในการอุทิศตนเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม และต้องเผชิญกับความทุกข์ใจที่เกิดจากการสูญเสียความภาคภูมิใจในความเป็นลูกผู้ชายที่ยึดถือ เสกสรรค์ได้เข้าเป็นอาจารย์ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หลังจากสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยคอร์เนลล์ แต่ความต้องการในการค้นหาความหมายและคุณค่าในชีวิตของเสกสรรค์คงดำเนินต่อไป เสกสรรค์ได้กล่าวไว้ในหนังสือ ผู้ชายที่กำลังสูญพันธุ์ ว่า

“โดยจารีตทางความคิด ผมถูกสอนมาทั้งทางตรงทางอ้อมให้เห็นชีวิตเป็นสิ่งที่มีความหมาย บางส่วนอาจจะผูกติดมากับคุณธรรมแบบตะวันออก บางด้านอาจจะได้มาจากหลักการแบบตะวันตก กระทั่งบางด้านก็อาจจะสังเคราะห์ขึ้นเองจากภาววิสัยที่ผ่านพบ และข้อมูลที่ผ่านมา

บวกรวมแล้วทำให้ไม่เชื่อในการอยู่รอดไปวันๆ

กระนั้นก็ตาม คำถามใหญ่ที่ติดตัวผมมาเป็นเวลานานยังคงมีอยู่ว่า ทำเช่นไรเล่าชีวิตจึงจะมีความหมายมากไปกว่าการดำรงอยู่ทางชีวภาพ... ยืนหยัดคุณธรรมประจำวัน คิดกอบกู้ผู้พ้นผู้เสียเปรียบ อูทิศตนไต่บาปให้กับผู้อื่น หรือแสดงอัจฉริยภาพออกมาทางศิลปวิทยาการ? ฯลฯ

ทั้งหลายทั้งปวงนี้ พุศัคน้อย่างไม่เสแสร้ง ผมเห็นจะต้องบอกว่าเคยพยายามกระทำมาแล้วทั้งสิ้น ทำได้บ้างไม่ได้บ้างเป็นอีกเรื่องหนึ่ง

แต่ผมก็พบว่ามันไม่ได้มีความหมายดังใจหวัง หรือมีน้อยกว่าที่คาดไว้... บ่อยครั้งที่เสร็จสิ้น 'ภารกิจ' ความหมายของมันกลับลดลงกระทั่งเลื่อนสูญ เนื่องจากผมเองเป็นผู้ปล้ำมันออกไปจากตารางความสำคัญ

หลายปีผ่านมา ผมดิ้นรนและค้นหาจนพบว่าบางทีการค้นหานั้นแหละ คือต้นตอของการไม่พบ 'ความหมาย' "

(ผู้ขายที่กำลังสูญพันธุ์. ๒๕๔๐ : ๑๒๘ - ๑๒๙)

แนวความคิดที่เกิดจากการอบรม สั่งสอนให้ยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม ตามวิถีตะวันออกและการศึกษาตามหลักการเหตุผลแบบตะวันตก ผสมผสานกับการสังเคราะห์จากเหตุการณ์หรือข้อมูลต่างๆที่พบเจอในชีวิต ทำให้เสกสรรค์เห็นว่า ชีวิตเป็นสิ่งที่มีความหมายและคุณค่ามากกว่าการดำเนินชีวิตเพื่อความอยู่รอดทางกายเพียงอย่างเดียวเท่านั้น และด้วยความคิดนี้เองที่ทำให้เสกสรรค์พยายามแสวงหาคุณค่าที่แท้จริงของชีวิต ไม่ว่าจะเป็น การยึดมั่นในคุณธรรมประจำใจ การอุทิศตัวช่วยเหลือผู้ทุกข์ยากและถูกเอารัดเอาเปรียบ การเข้าร่วมแก้ไขปัญหาต่างๆในสังคม ตลอดจนคุณค่าที่เกิดจากการสร้างสรรค์ผลงานทาง ศิลปวิทยาการ แต่เสกสรรค์ก็เห็นว่าสิ่งเหล่านี้ยังไม่ใช่คำตอบที่เขาพึงพอใจ ทำให้ต้องค้นหาต่อไป นอกจากนี้เสกสรรค์ยังตั้งข้อสังเกตไว้ว่า ความพยายามค้นหาความหมายที่สูงกว่านี้เองที่เป็นสาเหตุให้ไม่สามารถพึงพอใจ และเข้าถึงคุณค่าที่แท้จริงของสิ่งที่กระทำไปแล้วได้ จากข้อสังเกตดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า เสกสรรค์ตระหนักดีว่าการค้นหาความหมายของชีวิต แม้จะมีคุณค่าในลักษณะของแรงผลักดันให้ค้นหาความจริงแท้ของชีวิต แต่ที่สุดแล้วจำเป็นต้องข้ามพ้นความคิดนี้ไป เพราะความคิดดังกล่าวจะบดบังไม่ให้เข้าถึงคุณค่าแท้จริงที่ดำรงอยู่ในทุกสรรพสิ่ง

ความต้องการค้นหาความหมายที่แท้จริงของชีวิตนี้เองที่ทำให้เสกสรรค์มักจะออกเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความจริงของชีวิตในแง่มุมต่างๆ ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจความเป็นไปของชีวิตและสรรพสิ่งอย่างแท้จริง ดังคำกล่าวในหนังสือ เพลงเอกภพ ว่า

“คุณกำลังค้นหาอะไร ทำไมถึงต้องทิ้งลูกเมียออกไปเร่ร่อนขนาดนั้น?”

ถ้ามีใครถามผมตรงๆ แบบนี้ ผมก็คงตอบไม่ได้ชัดนัก แต่ว่าคนอื่นจะไม่เคยรู้สึกบ้างเลยหรือ แบบว่าตื่นขึ้นมาเช้าวันหนึ่ง อะไรๆ ที่ทำอยู่มันดูไร้ความหมายสิ้นดี มันไม่ใช่สิ่งที่เราต้องการอย่างแท้จริง กระทั่งทำให้ทุนทวยตายตกอยู่ในวงล้อมของสัตว์ร้ายบางชนิด

ความรู้สึกเช่นนี้แหละ ที่ทำให้ผมต้องตัวัดเป่ขึ้นหลัง

บางครั้งคนเราก็ต้องเดินทางเพื่อพบกับความสดนึ่ง บางทีหากต้องการใกล้ชิดโลก ก็ต้องรู้จักถอยห่างจากมันบ้าง

การเดินทางนั้น จะว่าไปก็นับเป็นการเคลื่อนไหวทางจิตวิญญาณอย่างหนึ่ง มันทำให้เรามองเห็นความเป็นไปของโลกและชีวิตได้จากแง่มุมที่มีได้ถูกจองจำโดยความเคยชิน และถ้าหากไม่ใช่คร่ำครวญเกินไปนัก เราก็อาจหวังได้ว่าวันหนึ่งจะสามารถมองเห็นสรรพสิ่งได้ครบถ้วนทั่วด้าน

มีแต่ผ่านพบข้อมูลหลากหลาย เราจึงจะค้นพบสัจจะอันเป็นหนึ่งเดียว”

(เพลงเอกภพ. ๒๕๔๐ : ๑๑๖)

ความรู้สึกไม่พึงพอใจที่เกิดจากการเห็นว่าสิ่งที่ได้กระทำอยู่ในชีวิตประจำวันยังไม่ใช่ว่าทำให้คำตอบเกี่ยวกับความหมายและคุณค่าที่แท้จริงของชีวิต ทำให้เสกสรรค์ต้องออกเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ เพื่อให้พบกับความสงบนิ่งในจิตใจ และทำความเข้าใจโลกและชีวิตในแง่มุมที่ต่างออกไป ซึ่งเสกสรรค์เห็นว่า หากสามารถเข้าใจชีวิตได้อย่างครบถ้วนทั่วทุกด้านแล้ว จะทำให้สามารถเข้าถึงสัจธรรมของชีวิตและสรรพสิ่งได้ นอกจากนั้นยังทำให้สามารถย้อนสู่ความเข้าใจคุณค่าและความหมายที่แท้จริงของสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตประจำวันของตนเองได้อีกด้วย

ความสงบนิ่งของจิตใจเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่เสกสรรค์ค้นพบจากวิถีชีวิต และประสบการณ์การเดินทาง ทำให้เสกสรรค์สามารถสัมผัสได้ถึงความเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ และเป็นหนทางที่ทำให้เข้าถึงความจริงแท้ของชีวิตที่พยายามค้นหา เสกสรรค์ได้อธิบายถึงที่มาของการค้นดังกล่าวไว้ในหนังสือ ตัวตนและจิตวิญญาณ ว่า

“จริงๆ ผมมีช่วงที่หนีไปจากสังคมและการเมืองค่อนข้างยาว แต่ยังคงเขียนหนังสือหนังสือหาอยู่เล่าสู่กันฟังก็ได้ว่า หลังจากออกจากป่ามา ผมก็ไปเรียนหนังสือทำปริญญาเอกอยู่ต่างประเทศ ผมลงทะเบียนเป็นนักศึกษา ๙ ปี แต่อยู่อเมริกาจริงๆ ๗ ปี ในระหว่างนี้ผมพูดกับมนุษย์น้อยมาก ความเจ็บปวดที่สั่งสมมาตั้งแต่วัยหนุ่ม สมัยเป็นนักปฏิวัติมันพาผมไปอยู่โดยลำพังค่อนข้างมาก ผมใช้การตกปลาช่วยให้ตัวเองได้นั่งอยู่คนเดียวริมแม่น้ำบ้าง ริมทะเลสาบบ้าง เดินอยู่ในป่าบ้าง สภาพเช่นนี้ทำให้ผมเริ่มชินกับการอยู่โดยลำพัง และรู้สึกสัมผัสอะไรใหม่ๆ ที่นอกเหนือไปจากเรื่องการบ้านการเมือง

ผมเริ่มรู้สึกได้พบกับความสงบบางอย่างที่ไม่ได้เกิดจากถือครองทรัพย์สินอะไรเลย แต่ว่ามันเกิดจากความรู้สึกว่าเราเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ เราไปอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ จากนั้นก็เกิดความรู้สึกข้างใน”

(ตัวตนและจิตวิญญาณ. ๒๕๔๕ : ๗๐)

เสกสรรค์อธิบายประสบการณ์ของเขาไว้ว่า เหตุการณ์ต่างๆ ในชีวิตมักจะผลักดันให้เขาต้องอยู่โดยลำพัง เริ่มตั้งแต่ความคิดเห็นที่แตกต่างจากผู้อื่น ความยากลำบากจากฐานะเศรษฐกิจ เมื่อครั้งที่ยังเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยทำให้เขารู้สึกแปลกแยกจากผู้คนส่วนใหญ่ เมื่อเป็นนักปฏิบัติก็มักจะมีวิถีชีวิตที่ต้องแยกจากผู้อื่น และการไปศึกษาต่อต่างประเทศทำให้เขามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้อื่นน้อยมาก ซึ่งเขามักจะตกปลาอยู่ริมแม่น้ำ ริมทะเลสาบ หรือเดินอยู่ในป่าเพียงลำพัง การที่ต้องอยู่โดยลำพังนี้เองทำให้เสกสรรค์ได้พบภาวะจิตใจที่สงบนิ่ง พ้นไปจากความกังวลเรื่องสังคม และสัมผัสได้ถึงความเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ อันนำไปสู่ความสงบสุขของจิตใจ

ความสงบสุขภายในจิตใจ และความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาตินี้เองเป็นเหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เสกสรรค์มักเดินทางออกไปตกปลากลางทะเล เสกสรรค์ได้กล่าวไว้ในหนังสือปากคำประวัติศาสตร์ ว่า

“ครั้งหนึ่งเป็นเพราะมันไม่ค่อยมีที่สำหรับเราในสังคม ก็เลยไปหาที่เงียบๆ อยู่โดยลำพังแต่ลึกๆ มันคงมีความต้องการมากกว่านั้นดู เพราะชีวิตเราไม่เคยเป็นผู้ชมเลย ที่ผ่านมาเป็นผู้แสดงตลอด เพราะฉะนั้นเวลาไปอยู่กับทะเลกับสายน้ำ ไม่ใช่แค่นั่งดู มันต้องมีแอ็กชันบางอย่างที่เป็นการเรียนแบบสนามรบในชีวิต ซึ่งก็คือการตกปลา

มันคือภาพจำลองของชีวิตที่เราผ่านมา ทุกครั้งที่ไปตกปลามันเหมือนกับ rewrite ชีวิต อะไรที่เคยแพ้มาก็ทำให้มันชนะซะด้วยการได้ปลาสักตัว เป็นคนมีปมด้อย แต่ก็ยังเป็นปมด้อยที่ไม่เลวนัก

แต่บางครั้งมันก็ไม่ใช่แบบนั้น เป็นการแสวงหาความสงบจริงๆ เราก็รู้ว่าเราเป็นคนนอกคอก อยู่กับสังคมไม่ค่อยได้ บางครั้งเวลาออกไปอย่างนั้น มันเหมือนกับการไปหาเพื่อน ที่ไม่ต้องเอาใจเขามาก ไม่ต้องไปเสียเวลาทำให้เขารัก เราบอกตัวเองว่าเราเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ กับดวงดาว ท้องฟ้า สายน้ำ ท้องทะเล โดยไม่ต้องอ่อนน้อมอะไรกันนักหนา เพราะเราเป็นอยู่แล้ว มันก็มีความอบอุ่นบางด้านเหมือนกัน

เพราะฉะนั้นถ้าถามตัวเองว่าทำไมต้องไปอยู่อย่างนั้น มันมีหลายระดับ ระดับหนึ่ง ชดเชยการพ่ายแพ้ด้วยการไปเอาชนะอะไรสักอย่าง แต่อีกระดับหนึ่ง ก็คือหาที่ที่ตัวเอง belong ซึ่งมันหาไม่ได้ในสังคมมนุษย์ ก็ไปหาในที่ที่ไม่มีมนุษย์

อันดับสามที่สูงที่สุดก็คือ ไปผนึกตัวเองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับจักรวาล เคยไปนอนบนเรือเรือเล็กๆ เวลาทั้งสมอจอดนิ่งๆ จังหวะที่มันพลั้ว มันเท่ากับคลื่นเลยเหมือนเรานอนอยู่บนฟองคลื่น รู้สึก

ว่าไม่มีตัวตนเหลืออยู่ เหมือนเป็นฟองคลื่นฟองน้ำ เกิดขึ้นมาเดี๋ยวก็แตกดับไป ตอนนี้นำกำลังลอยอยู่บน
อะไรสักอย่าง เป็นการเฝ้ายาตัวเองจากบาดแผลเก่าๆ อีกแบบหนึ่ง

แต่มันเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในหัวฉันๆ เท่านั้นเอง เพราะถ้าเรารู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับ
ทะเล เราอยู่ได้ทั้งปีทั้งชาติ แต่พูดก็ตามที่เรารู้สึกว่าใครสักคนหรือหลายคนก็ตามกำลังทำอะไรอยู่ ต้อง
รีบกลับแล้ว มันเกิดโหยหาว่าเราได้ออกมาไกล”

(ปากคำประวัติศาสตร์. ๒๕๔๐ : ๑๙๗ – ๑๙๙)

เสกสรรค์อธิบายเหตุผลของการออกไปตกปลาของเขามืออยู่ด้วยกัน ๓ ระดับ คือระดับแรก
เพื่อชดเชยความรู้สึกที่เคยพ่ายแพ้ในการต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม การตกปลามีลักษณะบาง
ประการคล้ายคลึงกับการสู้รบ เช่น ต้องมีการประเมินสถานการณ์ ประเมินคู่ต่อสู้ และชัยชนะที่ได้
จากการสู้ปลาสามารถช่วยปลดปล่อยประโลมความรู้สึกพ่ายแพ้ที่ค้างคาอยู่ในจิตใจได้บ้าง ระดับที่สอง
เพื่อหาสถานที่ที่ทำให้รู้สึกถึงความร่วมมือร่วมเป็นส่วนหนึ่งกับสถานที่แห่งนั้น เป็นการทดแทน
ความรู้สึกแปลกแยกต่อผู้คนในสังคมที่มีความคิดเห็นแตกต่างกัน ระดับที่สามเสกสรรค์กล่าวว่า เมื่อ
ลอยเรือกลางทะเล ซึ่งสำหรับเขาเป็นสถานที่ที่ทำให้เกิดความสงบสุขทางจิตใจ และรู้สึกถึงความเป็น
หนึ่งเดียวกับธรรมชาติ ความรู้สึกถูกแบ่งแยกจากความยึดมั่นในตัวตนลดลง จึงทำให้ความทุกข์ในใจ
ผ่อนคลายลงได้ จากเหตุผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการตกปลาของเสกสรรค์ไม่ได้มีจุดประสงค์เพื่อ
การให้ได้ปลาเท่านั้น แต่เป็นวิธีการที่สอดคล้องกับอุปนิสัยส่วนตัวที่ชอบกิจกรรมกลางแจ้ง เพื่อ
นำไปสู่ความสงบนิ่งในจิตใจ และความสงบนิ่งนี้เองที่ทำให้เสกสรรค์ค้นพบว่าการไม่ยึดมั่นในอัตตาทำ
ให้สามารถเข้าถึงความเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ และทำให้สามารถข้ามพ้นความทุกข์ที่กีดกร่อน
จิตใจได้

ความสงบที่เสกสรรค์ค้นพบนี้เองเป็นสาเหตุที่ทำให้เขามักเรียกทะเลว่า โบสถ์วิหาร ดัง
คำสนทนาตอนหนึ่งของเสกสรรค์กับ นพ.ประเวศ วะสี ความว่า

“อะไรทำให้ผมชอบเดินทางไปหาทะเล อะไรทำให้ผมชอบเรียกทะเลว่าโบสถ์วิหาร...

ทะเลคือผิวโลกที่เป็นผืนน้ำ โดยกายภาพแล้วไม่มีส่วนเหมือนสถาปัตยกรรมของวัดวาอาราม
แม้แต่นิดเดียว ทะเลไม่มีข้อฟ้าใบระกา ไม่มีคันทวย ไม่มีแท่นบูชา มีแต่ความเว้งว้างซึ่งบางครั้งก็เรียบ
ราบ บางครั้งก็เดือดพล่านด้วยคลื่นลม

กระนั้นก็ตาม เมื่ออยู่เบื้องหน้าท้องทะเล ผมกลับมีความรู้สึกราวนั่งอยู่ต่อหน้าองค์
พระประธาน... เห็นสายตากรุณย์ที่เลื้อยแลลงมาจากเบื้องสูง พลันจิตใจคล้ายได้รับการปลดปล่อย

“มันไม่ถาวรหรอกครับ แต่ก็ช่วยให้ผมมีเรี่ยวแรงกลับมาเผชิญปัญหาต่างๆ ได้มากขึ้น
เหนื่อยเมื่อไรก็ออกทะเลอีก” ผมปรารภกับอาจารย์ประเวศในตอนหนึ่งของการสนทนา

“ไม่เป็นไร อาจารย์พุทธทาสก็บอกแล้วว่าสงบได้แม้ชั่วคราวยังดี บรรลุช่วงสั้นๆ ยังดีกว่าไม่บรรลุเลย”

“ในห้วงยามแบบนั้น ผมรู้สึกเหมือนไม่มีอะไรติดพันอยู่ในโลกทั้งสิ้น...เป็นอิสระจากทุกอย่าง”

“นี่แหละๆ เราควรจะบอกคนให้เข้าใจความหมายของอิสรภาพ ความหมายของเสรีภาพ ในแง่นี้เสียบ้าง... เขาเรียกว่าอะไรนะ”

“สปริตมวอล”

“ใช่แล้ว...สปริตมวอล”

ครับ ผมลองมานั่งนิ่งๆ ดู นึกถึงการค้นหาทะเลของตัวเอง จริงๆ แล้วมันอาจจะไม่ใช่เป็นเพราะเกิดมาริมทะเล มีพ่อเป็นคนหาปลา และต่อมาตัวเองก็ชอบตกปลา มีเพื่อนคอยเตือนกัน อะไรแค่นั้น สิ่งเหล่านี้แม้จะสำคัญ แต่ในชีวิตยังมีการเดินทางอีกสายหนึ่ง

มันอาจเริ่มด้วยการอาทรพุ่มพักอยู่ในอ้อมแขนของมารดา ที่ทำให้คนเรามองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวเองกับอะไรที่ยิ่งใหญ่กว่า มีเมตตา รวมทั้งสามารถให้คุณให้โทษ...

ต่อมา ถิ่นที่อยู่ วัฒนธรรม การศึกษา สายใยสัมพันธ์กับผู้คนก็กลายเป็นอ้อมแขนที่จำเป็น ไม่แพ้อ้อมแขนแม่ กระทั่งเราคุ่นชินที่จะเรียกประเทศชาติว่า ‘มาตุภูมิ’

ข้าวงอกจากดิน ปลาที่กินมาจากน้ำ สายลม สายฝน ต้นไม้ ทราย หิน ฯลฯ ทั้งหลายทั้งปวงแม้จะมีอยู่ในถิ่นเกิด แต่ก็สังกัดโครงสร้างที่ใหญ่ขึ้นไปอีก บางที่เราอาจรู้สึกไม่ได้ว่าธรรมชาติเป็นดัง ‘มารดาดังเดิม’

ในความรู้สึกของผม การมี ‘แม่’ ที่มากกว่าแม่ทางชีววิทยานี้แหละ ที่ทำให้ชีวิตมิได้มีเพียงกำเนิดที่เป็นรูปธรรม หากยังมีกำเนิดที่เป็นนามธรรมด้วย และควบคู่ไปกับข้อนี้ ความพอใจทางนามธรรมก็เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตเช่นกัน

ดังนั้น เมื่อผมเรียกขานท้องทะเลเป็นวิหาร มันจะแปลอะไร”

(โลกเปลี่ยนต้องเปลี่ยนโลก. ๒๕๔๑ : ๒๗๗ – ๒๗๙)

สาเหตุที่เสกสรรค์ชอบเดินทางไปทะเล และมักเรียกทะเลว่าโบสถ์วิหาร ไม่ใช่เพียงเพราะเขามีความผูกพันกับทะเลมาตั้งแต่เด็กหรือชอบการตกปลาเท่านั้น แต่เป็นเพราะทะเลทำให้จิตใจของเขาเกิดความสงบ และเป็นอิสระจากความยึดติดทั้งปวง เพราะความแปรเปลี่ยนของทะเลแสดงให้เห็นทั้งความขัดแย้ง ความประสานกลมกลืน ความเว้งว่างกว้างไกลของน้ำ และความสงบอบอุ่นของท้องน้ำ และท้องฟ้า การได้สัมผัสกับประสบการณ์เหล่านี้ทำให้สามารถเข้าถึงความเปลี่ยนแปลงของชีวิต และชักนำความคิด ความรู้สึกสู่ภาวะนามธรรม ความสงบ และความเป็นอิสระของจิตใจนี้ เสกสรรค์เห็นว่าเป็นคุณค่าสำคัญของชีวิตในระดับจิตวิญญาณ ที่เกิดจากการเข้าถึงสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่าตัวตน และตระหนักถึงความเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติในฐานะที่เป็นสิ่งที่ให้กำเนิดสรรพสิ่งที่แท้จริง

การเข้าถึงคุณค่าของชีวิตในระดับจิตวิญญาณ และความสงบที่เกิดจากความไม่ยึดมั่นในตัวตนนี้เองเป็นสิ่งที่เสกสรรค์ใช้เป็นแนวทางในการตอบคำถามเกี่ยวกับการแสวงหาคูณค่าและความหมายในชีวิตของเขา ดังคำว่า

“ชีวิตเป็นอะไรบางอย่างที่ค่อนข้างลึกลับ...ก่อเกิดดับสูญอยู่ในวงวัฏของสิ่งไม่มีชีวิต คล้ายสายโซ่ไม่กี่ห่วงก็รู้แล้วว่าเราล้วนมาจากลูกไฟดวงใหญ่ซึ่งลอยเลื่อนอยู่ในความมืดดำ ทว่าสืบสาวมากกว่ากลับไม่รู้จะทำไม

โลก หลง ไร้สาระเมื่อเทียบกับเวลาแสนสั้นที่ทุกคนได้รับเจียดแบ่งมาจากเอกภพ... แต่ร้อนรุ่มทางปัญญาเล่า โซ่หรือไม่ว่าก็ไผ่ล่องออกมาจากตอต้นหาอันเดียวกัน โซ่หรือไม่ว่าทุกอย่างดูว่างเปล่าอยู่ในตรรกะแห่งอนิจจัง

กระทั่งคำถามข้อนี้เองก็เถอะ... ยังคงน่าสงสัยว่ามีความหมายแค่ไหน

บางครั้งผมรู้สึกว้า ไม่ถามเสียเลยอาจถูกต้องกว่า เมื่อไม่มีคำถามก็ไม่มีคำตอบ และเมื่อไม่ต้องการคำตอบก็ไม่มีทุกขร้อนอันเนื่องมาจากการค้นหา

ที่ผมชอบชีวิตเรียบง่ายตามป่าเขาท้องทะเล ก็เพราะตรงนี้แหละ จะชั่วจะดีมันได้ช่วยลดทอนคำถามทั้งหลายให้น้อยลง...

ทว่าคำถามที่เหลืออยู่ก็ไม่ใช่ตอบง่ายเหมือนกัน”

(ทางปากและสายน้ำเขียว. ๒๕๔๐ : ๔๙)

แม้เสกสรรค์จะยังไม่ได้รับคำตอบที่กระจ่างชัดเกี่ยวกับการก่อเกิดขึ้นของชีวิตมนุษย์ในจักรวาลก็ตาม แต่การเข้าถึงความจริงที่ว่า ชีวิตมนุษย์เป็นหนึ่งเดียวกับสรรพสิ่งในธรรมชาติในฐานะที่มีจุดกำเนิดเดียวกัน ทำให้เห็นว่าความยึดมั่นในอัตตาของมนุษย์ และความติดหลงกับกิเลสตัณหา ความทะยานอยากทั้งปวงล้วนเป็นความหลงผิด เพราะแท้จริงแล้วชีวิตเป็นสิ่งที่ไม่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างถาวร และต้องเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เสกสรรค์เห็นว่าแม้คำถามเกี่ยวกับที่มาของชีวิตหรือความหมายของชีวิตที่เขาพยายามแสวงหาคำตอบนั้นเป็นอีกลักษณะหนึ่งของความหลงยึดติดเช่นเดียวกัน ดังนั้นความไม่ยึดติดกับตัวตนหรือความคิดต่างๆ ที่เสกสรรค์ค้นพบจากการออกทะเลหรือเดินป่า จึงเป็นทางออกสำหรับการแสวงหา และหนทางพ้นจากความทุกข์ที่เกิดจากการค้นหา คำตอบเกี่ยวกับคุณค่าชีวิต ความสงบนิ่งในจิตใจที่เกิดขึ้นระหว่างการใช้ชีวิตท่ามกลางธรรมชาตินี้เองคือหนทางที่เสกสรรค์สามารถคลายความมั่นในอัตตา และเข้าถึงความเป็นหนึ่งเดียวกับสรรพสิ่ง ทำให้สามารถข้ามพ้นความทุกข์โศกที่เคยรุมเร้าจิตใจไปได้

เสกสรรค์ได้บรรยายถึงห้วงขณะที่เขามีความสงบในจิตใจขณะออกไปตกปลากลางทะเลไว้ในหนังสือ เร่ร่อนหาปลา ตอน เก้าดอกหมางสาหัสเหลืออง ไว้ว่า

“ประมาณบ่ายสามโมง... ลมแรงขึ้นอีกระดับหนึ่ง และไม่มีปลาสาเกมาติดเบ็ดอีก เราจึงออกจากเกาะยามาทอดสมอตกปลาเก่าตรงช่องแคบ ระหว่างเกาะโตะงะกับแหลมปากเมง แต่ผมรู้สึกพอใจเต็มที่แล้วกับซากเหลือทั้งสามตัว หลังจากได้ปลาเก่าขนาดย่อมขึ้นมาตัวหนึ่ง ผมก็นอนเหยียดพิงกองอวนตรงหัวเรือ ปล่อยให้สายลมลูบไล้ใบหน้า และเคลิบเคลิ้มไปกับเสียงกระซิบกระซาบจากกาลเวลา... วันนี้เธอไม่มีข้อเรียกร้อง

ในห้วงขณะหนึ่ง... หัวใจของผมหลับสนิทอยู่ในดินแดนที่ปราศจากพื้นที่ ไม่มีอดีต ไม่มีอนาคต ไม่มีความทรงจำที่ปวดร้าวหรือความไฝฝั่นที่ทรมาน รือลำน้อยแกว่งไกวไปตามโค้งคลื่น และผมเป็นเพียงสิ่งหนึ่งที่ลอยลอยอยู่บนกระเพื่อมน้ำ มันเป็นอิสระภาพที่อยู่นอกเหนือคำจำกัดความใดๆ ผมพารอยยิ้มจากทะเลกลับไปฝากลูกวันนั้น... วันที่ผมไม่ต้องเปลี่ยนผ้าพันแผลในหัวใจ”

(เร่ร่อนหาปลา. ๒๕๔๕ : ๘๑)

เมื่อเสกสรรค์ออกไปตกปลากลางทะเลนั้น นอกจากได้รับความพึงพอใจจากการตกปลาแล้ว สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งสำหรับเขาก็คือ ภาวะของความสงบในจิตใจที่เกิดจากความรู้สึกหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวกับท้องทะเล ทำให้ผ่อนคลายจากความ ยึดมั่นในตัวตนลง ซึ่งขณะนั้นเองจิตใจของเขาก็พบอิสระภาพจากการจองจำของความทุกข์ใจ และความทรงจำที่เจ็บปวดในอดีต ตลอดจนความต้องการที่จะค้นหาคุณค่าและความหมายของชีวิต ความสุขสงบที่เกิดขึ้นในปัจจุบันขณะนี้เอง ที่เสกสรรค์พบว่าเป็นหนทางแห่งความสุขในชีวิตของตนเอง

เสกสรรค์พบว่าแท้จริงแล้วสิ่งที่นำมาซึ่งความทุกข์นั้นไม่ได้เกิดจากสิ่งแวดล้อมภายนอกเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากความยึดมั่นภายในจิตใจเป็นสำคัญ ดังความที่ปรากฏในหนังสือวิหารที่ว่างเปล่า ว่า

“หรือว่าแท้จริงแล้วบุคลิกของคนเราก็เป็นพันธนาการอีกอย่างหนึ่ง เมื่อตกผลึกลงตัวก็กลายเป็นอำนาจลึกลับที่คอยบังคับบัญชาเราอยู่ตลอดเวลา เราต้องทำเช่นนั้นเพราะเราเป็นคนเช่นนั้น และถ้าหากเราไม่ทำเช่นนั้นก็แทบจะไม่มีหลักฐานอะไรเหลือที่จะบอกตัวเองว่าเราเป็นใคร

ดังนั้นแล้ว มีอันใดบ้างที่เป็นอิสระจริงแท้ของการเกิดเป็นคน? ใช้หรือไม่ว่าบ่อยครั้งที่เรารู้สึกสับสนหวั่นไหวกับปรากฏการณ์ที่กว้างขวางเราไว้ภายนอกเพียงเพื่อจะถูกจองจำไว้ใน ‘คุกภายใน’ ที่เราสร้างขึ้น? ใช้หรือไม่ว่าหลายครั้งที่เรายืนผิงผาดตระหนกจนโลกไม่อาจหยุดต่อแยะ แต่ในมุมสงบเงียบเหงา เรากลับโอบอ้อมตัวเองอย่างทารุณ

(วิหารที่ว่างเปล่า. ๒๕๔๔ : ๕๔ – ๕๕)

บุคลิกลักษณะที่หลอมรวมเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลนั้น แม้จะเป็นสิ่งที่ยืนยันความมีอยู่ของปัจเจกบุคคลก็ตาม แต่ก็ยังเป็นสิ่งที่คอยควบคุมพฤติกรรมการแสดงออกของตัวตน อันจะนำมาซึ่งความทุกข์ร้อนใจเมื่อเกิดความไม่พอใจกับพฤติกรรมบางประการของตนเอง หรือความดิ้นรนในจิตใจที่ปรารถนาจะผลักดันตนเองไปสู่อุดมคติที่สูงส่ง ดังนั้นอิสรภาพที่แท้จริงของมนุษย์จึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับเสรีภาพของการกระทำเพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่การหลุดพ้นจากความยึดมั่นในตัวตนของตัวเองด้วย

ในวรรณคดีของเสกสรรค์ การเดินทางไปใช้ชีวิตสัมผัสกับธรรมชาตินั้นให้คุณค่ากับชีวิตเป็นอย่างมาก ยิ่งในลักษณะที่ทำให้จิตใจคลายจากความยึดมั่นในตัวตน และพ้นไปจากความคับแคบของวิถีชีวิตในสังคม การได้สัมผัสกับธรรมชาตินั้นจะทำให้เห็นชีวิตได้อย่างครบถ้วนรอบด้านขึ้น ดังความที่ปรากฏในหนังสือ ผ่านพบไม่ผูกพัน ว่า

“คนเรา หากไม่ออกไปเผชิญคลื่นลมในทะเลกว้างหรือสัมผัสความเฉียบชันของโตรกผา บางทีก็พานคิดว่าดาวเดือนบนเวียงฟ้าจะต้องโคจรรอบชีวิตตื่นของตัวเอง ฯลฯ

อะไรทำนองนั้น

แล้วเราควรเข้าหาเที่ยวเดินทางแต่ละครั้งเช่นใดจึงไม่พลัดหลงไปสู่ห้วงอารมณ์ที่เผลิดขึ้นเหนือลงใต้จนเกินไปนัก? แน่นนอน เกิดเป็นคนทั้งทีจะไม่ให้รู้สึกทุกข์สุขร้อนหนาวเลยคงมิได้ เพราะฉะนั้น หากมีห้วงยามที่สนุกเศร้าเหงารันทดผ่านเข้ามาบ้าง ก็จงต้อนรับมันโดยไม่จำเป็นต้องไปปักหลักฝังต้น

จะว่าไป สัมผัสโลกของบุคคลก็เฉกเช่น พรหมผืนงามมีแต่ความรู้สึกที่คลี่ตัวอย่างถึงที่สุดเท่านั้น จึงจะม้วนกลับได้อย่างหมดจดเรียบร้อย”

(ผ่านพบไม่ผูกพัน. ๒๕๔๘ : ๒๕ - ๒๖)

การได้สัมผัสกับความงดงามและความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติ ก่อให้เกิดความตระหนักรู้ถึงสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่าตัวตน ทำให้จิตใจคลายความยึดมั่นในตัวตน และความยึดติดในวิถีชีวิตที่คับแคบลงได้ เสกสรรค์เห็นว่าหากมนุษย์ได้เรียนรู้ชีวิตในทุกแง่มุม และยอมรับทุกความจริงที่ปรากฏขึ้นไม่ว่าความสุข หรือความทุกข์ โดยไม่นำกรอบความคิดใดมาปิดกั้นแล้ว เมื่อนั้นจะสามารถเข้าใจชีวิตได้อย่างแท้จริง และความเข้าใจชีวิตอย่างถึงที่สุดนี้เองจะทำให้พ้นไปจากความยึดมั่นในตัวตน

เสกสรรค์เห็นว่าความเป็นอิสระจากความยึดมั่นในตัวตนนี้เองที่ทำให้สามารถเข้าถึงความหมายและคุณค่าของสิ่งต่างๆ หรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตได้อย่างแท้จริง โดยไม่มีความยึดติดในตัวตนเป็นเครื่องกั้นขวาง ดังความว่า

“คนเราส่วนใหญ่ ไข่หรือไม่ว่าทุกชีวิตอยู่กับเรื่องเก่าๆ ที่ผ่านมาเสียกว่าครึ่ง อีกทั้งกังวลอยู่กับเรื่องที่ยังไม่เกิดขึ้นอีกกว่าครึ่ง จนแทบไม่เหลือพื้นที่ว่างให้กับห้วงยามความหมายที่ปรากฏขึ้นในเบื้องหน้า

การเดินทางจะพาเรากลับมาสู่สิ่งนี้ได้หากรู้จักซึมซับมัน

ยามสายเมื่อเห็นแสงแรกของวันโลมได้กลิ่นเขา จงเป็นหนึ่งเดียวกับภาพนั้นราวทั่วทั้งพื้นพิภพ ไม่มีสิ่งอื่นใด ยามสายเมื่อนอนเหยียดอยู่บนพรมหญ้าริมลำห้วย ก็อย่าปล่อยให้ภาพรุ่งอรุณตามาปิดบัง แฉกแดดที่ผ่านลอดลงมาจากยอดไม้ ครั้นตกค่ำยินหิ่งห้อยเรไร ก็อย่าได้ฝังใจจดจำอยู่กับเสียงน้ำไหลที่กล่อมให้หลับตอนกลางวัน

ถูกแล้ว ถ้าสามารถเข้าหาห้วงยามเบื้องหน้าเช่นนี้ได้ คุณจะพบว่าดวงตะวันสวยกว่าเดิม ไหวเย็นฉ่ำกว่าที่คิด สายน้ำมีถ้อยคำจะเอื้อนเอ่ย อย่าว่าแต่คำคืนมีความไพเราะของมัน

เหนืออื่นใด คุณอาจรู้สึกลัวว่าพลังของขุนเขา ดวงตะวัน สายน้ำ ได้ถูกส่งทอดมายังตัวเองโดยมิต้องเชื่อเชิญหรือปฏิเสธ และคุณกำลังพบกับพลังซ่อนเร้นของชีวิตที่ไม่เคยสัมผัสมาเนิ่นนาน... พลังที่ครั้งหนึ่งคุณเคยมีและสูญเสียมันไปพร้อมกับความเยาว์วัย

ผ่านพบโดยไม่ผูกพัน บางทีอาจลึกซึ้งยิ่งย่นกว่าร้อยละร้อยหัวใจเข้ากับทุกอย่างด้วยโชติรวนที่มักตั้งชื่อผิดๆว่า ความรัก

แล้วปัจจุบันจะเคลื่อนที่ไปข้างหน้าเรื่อยๆ เปิดห้วงยามมหัศจรรย์ให้คุณได้เชื่อมโยงโดยไม่ผูกมัด ทุกห้วงขณะคือสิ่งใหม่ที่ไม่มียึดอะไรซ้ำซากหมวนวน

ยามกลับจากท่องเที่ยวเดินทาง...

พลันคุณอาจพบว่า ผู้คนหน้าเดิมและสถานที่คุ้นเคยยังมีอะไรหลายอย่างให้คุณค้นหา และพาตัวเองเข้าไปสัมผัสสัมผัส

ทั้งนี้เนื่องเพราะพื้นที่ในใจของคุณกว้างใหญ่กว่าเดิม และคุณจะได้เข้าหาเขา เธอ หรือสิ่งเหล่านั้น ด้วยวิธีเดียวกันกับที่เพ่งมองดวงตะวันโลมได้ผ่านผา”

(ผ่านพบไม่ผูกพัน. ๒๕๔๘ : ๒๘ – ๓๑)

มนุษย์มักเสียเวลาส่วนใหญ่ในชีวิตไปกับการคิดคำนึงถึงเรื่องราวที่ผ่านมาในอดีต และความวิตกกังวลกับเหตุการณ์ต่างๆที่ยังไม่เกิดขึ้น จึงทำให้ไม่สามารถเข้าถึงความหมายที่แท้จริงของเหตุการณ์ที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน เสกสรรค์เห็นว่าถ้าสามารถตัดความกังวลทั้งปวงออกจากจิตใจจะทำให้สามารถเข้าถึงคุณค่าของสิ่งที่ปรากฏอยู่เบื้องหน้ายิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นความงดงามของดวงอาทิตย์ยามเช้า ความเย็นฉ่ำของสายน้ำในลำห้วยเมื่อพักผ่อนตอนกลางวัน หรือความไพเราะของสรรพสำเนียงในยามค่ำคืน และยิ่งไปกว่านั้นอาจจะทำให้สามารถสัมผัสได้ถึงพลังที่ถ่ายทอดเชื่อมโยงกันของสรรพสิ่งที่เกิดจากการได้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติอย่างแท้จริง

การสัมผัสกับความจริงเบื้องหน้าโดยปราศจากความยึดติดกับความคิด ความวิตกกังวล ทั้งปวง และการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆโดยปราศจากความยึดมั่นในตัวตนที่จะมุ่งครอบครองเป็นเจ้าของจะทำให้สามารถสัมผัสได้ถึงความหมายและความงามของสิ่งต่างๆ ที่ผ่านเข้ามาชีวิตได้อย่างลึกซึ้ง และทุกเวลาคือปัจจุบันขณะที่จะได้สัมผัสสิ่งใหม่ๆอยู่ตลอดเวลา ด้วยสภาพจิตใจเช่นนี้เอง เสกสรรค์เห็นว่าจะทำให้สามารถเข้าถึงคุณค่าและความหมายของผู้คนและสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวันโดยไม่จำเป็นต้องหลีกเลี่ยง หรือออกไปค้นหาความหมายจากที่อื่นเพียงอย่างเดียว

การเรียนรู้ที่จะสัมผัสธรรมชาติอย่างแท้จริง และเข้าถึงความเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ เสกสรรค์เห็นว่าเป็นหนทางแห่งปัญญาที่สามารถนำไปเข้าถึงคุณค่า และความจริงแท้ของชีวิต ดังความตอนหนึ่งในหนังสือ ผู้ชายที่กำลังสูญเสีย ความเป็น

“เริ่มจากคืนเดือนดับ ก่อนกลายเป็นแสงสว่างเล็กๆ ใหญ่ขึ้นเรื่อยๆ สุกสว่างขึ้นเรื่อยๆ จนในที่สุดกลายเป็นจันทร์เต็มดวง

ผมไม่แปลกใจเลยว่า ทำไมอะไรๆ ในพุทธประวัติจึงมักเกิดขึ้นในวันเพ็ญ ปัญญาที่รู้แจ้งเห็นจริง ไซ้หรือไม่ว่าสุกสว่างปานนั้น เย็นตาปานนั้น

เมื่อเข้าใจกฎเกณฑ์ของโลกเข้าใจกฎเกณฑ์ของชีวิตแจ่มแจ้ง ตัวตนก็ลดลงที่ละส่วนเลี้ยวจากจันทร์เพ็ญเป็นจันทร์แรม กระทั่งดับสูญสิ้นไร้”

(ผู้ชายที่กำลังสูญเสีย, ๒๕๔๐ : ๒๙ – ๓๐)

การเข้าถึงกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ และชีวิตอย่างแจ่มแจ้งนั้นจะทำให้เกิดความรู้แจ้งทางปัญญา จนกระทั่งปล่อยวางความยึดมั่นในตัวตนลงได้ในที่สุด นอกจากนั้นเสกสรรค์ยังชี้ให้เห็นอีกว่า เมื่อสามารถเข้าถึงความเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติโดยไม่มีอัตตมาขวางกั้นแล้ว ชีวิตของมนุษย์จะเชื่อมโยงสอดคล้องกับวิถีธรรมชาติได้อย่างกลมกลืน

ความไม่ยึดมั่นในอัตตนานอกจากจะทำให้หลุดพ้นจากความทุกข์ใจและสามารถเข้าถึงคุณค่าของสรรพสิ่งได้ลึกซึ้งขึ้นแล้ว การสลายอัตตายังทำให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และเป็นตัวของตัวเองได้มากขึ้นอีกด้วย

“เช่นนี้แล้ว วิธีเดียวที่จะทำให้คนอื่นครอบงำท่านไม่ได้ คือการไม่ปรารถนาอะไรจากพวกเขา เมื่อไม่ปรารถนาสิ่งใด คนอื่นไม่เพียงต้องถอนแรงกดดันออกไป แม้แต่ตัวท่านบัดนี้ยังต้องถือว่าถอนตัวจากตนเอง

ถอนตัวจากตนเอง ในโลกมีเรื่องเช่นนั้นด้วยหรือ?

มีแน่นอน และนี่คือจุดเริ่มต้นของการเป็น ‘ตัวของตัวเอง’

ใช่หรือไม่ว่าเมื่อเลิกต้องการสิ่งต่างๆ จากผู้อื่น ท่านยอมก้าวพ้นโชติภวนภายนอก และเมื่อเลิกยึดติดในความต้องการของตัวเอง ท่านยอมหลุดพ้นจากพันธนาการภายในชีวิตเช่นนี้หากไม่เรียกว่าอิสรภาพ ย่อมไม่ทราบว่าจะเรียกhamันว่าอะไร

จากนั้นเมื่อเริ่มทบทวนความสัมพันธ์ทั้งปวง ท่านจะพบว่าตัวเองสามารถสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ด้วยความโปร่งใสมากกว่าเดิม ทุกอย่างเป็นเรื่องจริงแท้ รักเพราะอยากรัก ให้เพราะอยากให้ เพราะไม่หวังจะได้สิ่งใดกลับมา... ยิ่งไปกว่านี้ เนื่องจากไม่มีผลประโยชน์ทั้งทางวัตถุและจิตใจ ท่านจึงกล้าท้วงติงผู้คนทั้งห่างไกลและใกล้ชิด รวมทั้งสามารถเลือกตอบสนองเฉพาะเรื่องที่ท่านเห็นด้วยอย่างแท้จริง

สิ่งมหัศจรรย์ในเรื่องนี้ก็คือความที่ท่านไม่มีตัวเอง หรืออย่างน้อยไม่ยึดถือตัวเองเป็นศูนย์กลางของความต้องการพื้นที่ที่ท่านเหลือไว้ให้ผู้อื่นจึงมากมายไร้ขอบเขต กลายเป็นว่าชีวิตท่านกลับเป็นหนึ่งเดียวกับผู้คน หนึ่งกับทั้งหมดแยกกันไม่ออก อิสรภาพของปัจเจกกับเอกภาพขององค์รวมกลายเป็นเรื่องเดียวกัน”

(วันที่ถอดหมวก. ๒๕๕๐ : ๒๐ – ๒๒)

การถอนความยึดมั่นในตัวตนนั้นเป็นอิสรภาพที่แท้จริงของชีวิต กล่าวคือเมื่อไม่มีความยึดมั่นในตัวตนย่อมหลุดพ้นจากการลากจูงของความต้องการที่เกินจำเป็นของชีวิตให้ต้องไขว่คว้าหาสิ่งสนองความต้องการ นอกจากนั้นยังหลุดพ้นจากความกดดันต่างๆ ที่เกิดขึ้นในความสัมพันธ์ของผู้อื่น เนื่องจากสามารถเป็นตัวของตัวเองได้อย่างแท้จริง เพราะไม่หวังสิ่งตอบแทนจากผู้อื่นจึงสามารถแสดงออกได้อย่างจริงใจในทุกกรณีไม่ว่าการมอบความรัก ความปรารถนาดี หรือท้วงติงในสิ่งที่เห็นว่าไม่ถูกต้อง และเนื่องจากไม่ยึดติดกับความต้องการของตัวเองจึงสามารถช่วยเหลือเพื่อต่อผู้อื่นได้โดยไม่มีการแบ่งแยก ซึ่งความไม่ยึดติดในตัวตนนี้เองเป็นสิ่งที่สามารถเชื่อมโยงระหว่างอิสรภาพแท้จริงของปัจเจกบุคคลกับความเป็นหนึ่งเดียวกันของมนุษยชาติ และสรรพสิ่งให้สอดคล้องกลมกลืนกันอย่างแท้จริง

นอกจากนี้เสกสรรค์อธิบายต่อไปว่าการสลายความยึดมั่นในอัตตานั้นจะเป็นสิ่งที่ทำให้สามารถค้นพบตัวเองอย่างแท้จริง ดังความว่า

“เท่าที่ผมสังเกตดูจากประสบการณ์ของตัวเองและผู้อื่น ผมพบว่าบางคนเป็นทุกข์เพราะครอบงำคนอื่นไม่สำเร็จ ส่วนบางคนเป็นทุกข์ถูกผู้อื่นครอบงำ และสิ่งที่เรียกว่าผู้อื่นนั้นบางทีก็เป็นคนใกล้ตัว ประเภทคนในครอบครัว เพื่อนที่ทำงาน เป็นพ่อแม่ลูกกัน หรือไม่ก็เป็นคนรักเป็นคู่ครอง ที่ผ่านมามีเคยพูดเขียนถึงประเด็นนี้ไว้บ้างแล้ว จึงไม่ขอลงรายละเอียดซ้ำอีก

อย่างไรก็ดี สภาพเช่นนั้นทำให้มีข้อสรุปเบื้องต้นว่าคนเราจะมีความสุข อันดับแรก คงต้องหลุดพ้นจากการครอบงำโดยผู้อื่น อีกทั้งไม่ประสงค์จะครอบงำใคร (เพราะการครอบงำผู้อื่นนับเป็นการพันธนาการตัวเองอีกแบบหนึ่ง) ซึ่งหมายถึงว่าได้ใช้ชีวิตเป็นตัวของตัวเองอย่างเต็มที่

คำถามถัดมาคือ ที่ว่าเป็นตัวเองแท้จริงแล้วหมายถึงเป็นอะไร? ผมคิดว่าตรงนี้แหละสำคัญ ซึ่งถ้าเลี้ยวผิดก็จะกลายเป็นหาทุกข์ใหม่ๆ ใส่ตัว

คำตอบที่ผมมีอยู่ในใจและได้มาจากประสบการณ์ตรงคือ การเป็นตัวของตัวเองอย่างแท้จริงนั้นจะทำได้ก็ด้วยการไม่เป็นใครและไม่เป็นอะไรตามรูปแบบที่ยึดถือกันอยู่ในสังคมเลย

ก็ถูก บางครั้งเราอาจหนีจากการถูกบังคับให้เป็นอะไรสักอย่างเพื่อไปเป็นอะไรอีกอย่าง ซึ่งอาจไม่ถูกใจคนที่อยากบังคับเรา อีกทั้งกิจกรรมที่ทำด้วยใจรักอาจทำให้เราถูกเรียกว่าเป็นสิ่งที่นั่นสิ่งนี้ตามฐานะและคำนิยามทางสังคม (เช่น เป็นนักเขียน เป็นศิลปิน เป็นนักวิชาการ ฯลฯ) อันนี้เป็นจริงของผู้คนที่อาจห้ามกันไม่ได้ แต่สำหรับผู้ที่เป็นตัวเองอย่างแท้จริง ต้องไม่ไปยึดถือในฐานะหรือคำนิยามอะไรมากไปกว่าความเป็นคน

และในสัมผัสของผม นี่จุดบรรจบระหว่างการเป็นตัวของตัวเองกับการไม่มีตัวตน มีแต่ต้องสลายตัวตนเท่านั้น จึงได้พบ 'ตัวเอง' เท่าที่มันเป็นอยู่ ไม่ใช่สมมุติปรุงแต่งขึ้นมา

แล้วเราจะพบว่า 'ตัวเอง' จริงๆ แล้วไม่มี เนื่องจากมันเกิดดับแปรเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งยังโยงโย่เชื่อมร้อยอยู่กับผู้อื่นสิ่งอื่นสารพัดจนมิอาจดำรงอยู่แบบแยกส่วน"

(วันที่ถอดหมวก. ๒๕๕๐ : ๑๒๙ - ๑๓๑)

การยึดมั่นในอดีตนั้นเป็นเหตุแห่งทุกข์ ทั้งความทุกข์ที่เกิดจากความพยายามทำให้ผู้อื่นสนองความต้องการของอัตตาตัวเอง และความจำเป็นต้องทำตามความต้องการของผู้อื่นเนื่องจากกลัวผลกระทบต่อชีวิตของตนเอง เสกสรรค์เห็นว่าเมื่อไม่มีความยึดมั่นในอดีตแล้ว ชีวิตจะพบกับความสงบสุข ที่เกิดจากความไม่ต้องการเรียกร้องจากผู้อื่น และพ้นจากการถูกบีบบังคับจากผู้อื่น อันเป็นที่มาของการได้เป็นตัวของตัวเองอย่างแท้จริง โดยไม่ถูกผูกมัดด้วยความยึดติดของตัวเอง และกรอบเกณฑ์ค่านิยมของผู้คนในสังคม

การสลายความยึดมั่นในตัวตนเป็นการค้นพบความจริงแท้ของมนุษย์ว่า ไม่ใช่ตัวตนแท้จริง มีความแปรเปลี่ยนเสื่อมสลายอยู่ตลอดเวลา การเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งอื่นนี้เป็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างตัวเองกับผู้อื่น และสรรพสิ่งทั้งปวงให้เป็นหนึ่งเดียวกัน

ทหรณะเชิงอภิปรายของเสกสรรค์ที่พัฒนาคลีคลายจากการเรียนรู้ชีวิต และการคิดใคร่ครวญหาความจริงของชีวิตและสรรพสิ่งนั้น สนิทแนบเป็นหนึ่งเดียวกับวิถีชีวิตของเสกสรรค์เป็นอย่างยิ่ง

“ผมพบว่าวิหารในใจ... ซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นที่สถิตของอุดมคติทางการเมืองและสังคม พลันกลับกลายเป็นพื้นที่ว่างเปล่าเจียบเหงา และเมื่อในใจมีโบสถ์โล่งร้างหลังหนึ่งตั้งอยู่ มีชำมีนานมันย่อมรกรงรัง กลายเป็นที่อยู่อาศัยของนกหนูงูแมง

เจ้าของพื้นที่ยังมีศรัทธา... แต่นึกไม่ออกว่าจะกราบไหว้สิ่งใดกัน

ยิ่งเวลาผ่านพ้นไป คำถามที่เกิดขึ้นกับผมยิ่งไม่ได้มีเพียงจะอัญเชิญสิ่งใดมาประดิษฐานแทนที่สิ่งเหล่านั้น... หากยังไต่สวนลึกไกลไปถึงขั้น จำเป็นหรือไม่ที่ผมจะต้องค้นหาความศักดิ์สิทธิ์ของชีวิต... เพราะบางทีชีวิตอาจจะไม่มีสิ่งเหล่านี้

แน่นอน คำตอบมีได้มาโดยง่าย และนั่นเป็นสาเหตุที่ทำให้ผมกลายเป็นคนที่ชอบอ่านหนังสือและเดินทาง กลายเป็นคนที่ชอบใช้ชีวิตโดยลำพัง ติดพันลุ่มหลงอยู่กับการสนทนากับตัวเองราวเกรงว่าจะพรากจากกัน

ระหว่างนี้ ผมยังไม่เคยคิดจะรื้อวิหารของผมทิ้งไป และเมื่อใดที่มีสติเพียงพอก็จะปิดกวาดสิ่งสกปรกกรรือเป็นครั้งคราว

มีบ้างเป็นบางครั้งที่ผมอัญเชิญก้อนหิน เกลียวลั่น หรือเง็กฟ้าเดือนดาวมาไว้ในวิหารแห่งนี้ แต่จนแล้วจนรอดสิ่งที่ยังขาดคงเป็น ‘พระประธาน’ จนกระทั่งบ่อยครั้งผมก็ชักไม่แน่ใจ เพราะดูเหมือนผมกำลังบูชา ‘ความว่างเปล่า’ ของชีวิต... หรือว่าความศักดิ์สิทธิ์ที่ปรากฏตัวขึ้นมาแทนอุดมคติของวัยหนุ่มสาว แท้จริงคือความว่างเปล่าอันลึกลับ ซึ่งไม่อาจมีรูปเคารพใดมาใช้แทน

แต่ไม่ว่าข้อสรุปจะเป็นเช่นใด อย่างน้อยผมยังเชื่ออยู่ว่า ‘สิ่งศักดิ์สิทธิ์’ มีอยู่ และชีวิตไม่ได้เป็นเพียงความสัมพันธ์เชิงการตลาดกับผู้คนและสิ่งของ”

(วิหารที่ว่างเปล่า. ๒๕๔๔ : ๙๘ – ๙๙)

ความพยายามค้นหาคุณค่า และความหมายในชีวิตของเสกสรรค์ซึ่งเดิมทียึดอุดมคติทางการเมือง และสังคมเป็นคุณค่าสำคัญของชีวิตตนเอง แต่เมื่ออุดมคติดังกล่าวล่มสลายลงเสกสรรค์ยังคงแสวงหาคูณค่าที่แท้จริงของชีวิตต่อไป ด้วยการศึกษาหาความรู้จากหนังสือ การใคร่ครวญชีวิตด้วยตนเอง การเดินทาง และการออกไปใช้ชีวิตท่ามกลางธรรมชาติ ทำให้เสกสรรค์สัมผัสถึงคุณค่าและความหมายที่ดำรงอยู่ในสรรพสิ่งตามวิถีธรรมชาติ และเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อชีวิตของเขาเป็นอย่างยิ่ง แต่เสกสรรค์ยังคงไม่สามารถเข้าถึงคำตอบที่พึงพอใจได้ เนื่องจากติดข้องอยู่กับอดีต และการแสวงหาคำตอบที่สามารถอธิบายได้อย่างชัดเจน แต่เมื่อสามารถก้าวพ้นความยึดติดดังกล่าวไปได้ เสกสรรค์พบว่าแท้จริงแล้วสรรพสิ่งล้วนว่างเปล่าจากตัวตน และอุดมคติที่ตามหานั้นเป็นเพียงมายาภาพที่เขาเองสร้างขึ้น แล้วกลับลุ่มหลงชีวิตของเขาเอง และพบว่าความสงบนิ่งของจิตใจเพื่อเข้าถึงความว่างที่แท้จริงของสรรพสิ่งโดยไม่ยึดติดกับสิ่งใดนั้นเป็นหนทางแห่งความสุข และคุณค่าที่แท้จริงของชีวิตที่เขาแสวงหามาโดยตลอด

๔.๒ จิตสำนึกสาธารณะ

ความสำนึกต่อการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวมเป็นประเด็นสำคัญที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนต่อเนื่องในวรรณกรรมของเสกสรรค์ และเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่มีผลต่อพัฒนาการของวรรณคดีด้านอภิปราย

เสกสรรค์แสดงให้เห็นมาโดยตลอดว่า สำหรับเขาแล้วสิ่งที่มีความสำคัญมากกว่าแนวคิดทางการเมืองคือ ความเห็นอกเห็นใจต่อความทุกข์ยากของเพื่อนมนุษย์ และการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ดังจะเห็นได้จากบันทึกความทรงจำในชีวิตวัยเยาว์ ที่ต้องเดินทางจากบ้านเกิดเพื่อมาศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ว่า ไม่ได้เป็นเพราะต้องการหนีความลำบากยากจนของชีวิตตนเองเท่านั้น แต่หวังว่าจะสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นเดียวกันได้อีกด้วย ดังความว่า

“ผมเพิ่งกลับจากฟังผลสอบเข้ามหาวิทยาลัย

ขณะที่เลือกไว้เป็นอันดับแรกคือรัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผมสอบได้ที่สิบกว่าในบรรดาผู้สอบได้ทั้งหมดราวสองร้อยคน ดีเกินไปแล้วสำหรับเด็กบ้านนอกคนหนึ่งที่ยังตื่นแปลมมากับโรงเรียนวัด ตำราเรียนมอแปดของผมเพิ่งจะมีครบก่อน เรียนจบไม่กี่วัน

“ถ้ากูได้เป็นปลัดอำเภอ ต้องขอย้ายมาอยู่บางปะกง” ผมคิดคร่ำมอยู่คนเดียว ขณะที่รอสายกรุงเทพฯ-ชลบุรีวาดหัวออกจากสถานี

“เราจะตัดถนนเลียบริมฝั่งน้ำไปจนถึงปากอ่าว ปลุกต้นไม้ให้ร่มไม้เก้าอี้นั่งเล่นด้วย” ผมฝันถึงโครงการพัฒนาตามคำจำกัดความของหลวงท่าน

“แต่...เอ เราจะทำอย่างไรกับบ้านที่อยู่ริมน้ำ?จะไล่เขาออกก็ดูๆไม่ถูก”

“เราคงพอจะเลี้ยงพ่อแม่ได้...” ผมวกมาคิดเรื่องส่วนตัว “แต่...เขาว่าเป็นข้าราชการไม่โกงไม่พอกิน”

“ไม่จริง...ไม่จำเป็น” ผมรีบตัดบทเรื่องนี้อย่างรวดเร็ว หันไปคิดเรื่องอื่นที่รื่นรมย์กว่า”

(มหาวิทยาลัยชีวิต. ๒๕๓๖ : ๔๓ - ๔๔)

ความรู้สึกนึกคิดของเสกสรรค์เมื่อครั้งสอบเข้าเรียนได้ที่คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยหวังว่าจะนำความรู้ที่ได้กลับไปพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบางปะกงอันเป็นบ้านเกิดของตนเอง แม้ว่าในขณะนั้นจะยังไม่มีแนวความคิดเป็นรูปธรรมชัดเจนที่จะนำมาใช้จัดการกับปัญหาสังคม และความขัดแย้งต่างๆ ที่ได้พบเห็นก็ตาม แต่เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าเสกสรรค์มีจิตสำนึกของความเห็นอกเห็นใจต่อความทุกข์ยากของเพื่อนมนุษย์มีตั้งแต่วัยเยาว์

เสกสรรค์ได้บันทึกความรู้สึกของตนเองในช่วงยังเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แต่ด้วยความรู้สึกเบื่อบรรยากาศในห้องเรียนจึงออกหางานทำก่อนที่จะสำเร็จการศึกษาไว้ในหนังสือมหาวิทยาลัยชีวิต ไว้ว่า แม้เขาจะมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ลำบากยากจนเพียงใดก็ตาม แต่ความลำบากดังกล่าวก็ไม่สามารถทำให้เขาละทิ้งอุดมคติทางสังคมลงได้ ดังความว่า

“ผมสอดคล้องสายตาดูประกาศรับสมัครงานในที่ต่างๆ เหมือนหมาโซ่ขี้เยือกของขยะ แต่ผมต่างจากหมาอยู่เรื่องหนึ่ง คือจะไม่ยอมกินทุกอย่างที่ผ่านมากลิ้ง ผมคิดว่างานของผมควรจะต้องสอดคล้องกับอุดมคติของตัวเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่นและเป็นประโยชน์ต่อสังคมบ้างไม่มากก็น้อย ส่วนค่าตอบแทนนั้นผมไม่อยู่ในฐานะที่จะเกี่ยงงอนใดๆ”

(มหาวิทยาลัยชีวิต. ๒๕๓๖ : ๗๔)

ในช่วงที่เสกสรรค์ออกหางานทำขณะที่ยังไม่สำเร็จการศึกษา แม้ความจำเป็นทางเศรษฐกิจจะบีบบังคับเพียงใดก็ตาม เสกสรรค์ก็ยังให้อุดมการณ์ของตนเองชี้นำชีวิต โดยเขาเลือกที่จะหางานที่ไม่เป็นการเบียดเบียนสร้างความทุกข์ให้แก่ผู้อื่น และเป็นประโยชน์ต่อสังคมเป็นหลัก ส่วนเรื่องของการรายได้ค่าตอบแทนนั้น แม้จะมีความจำเป็นต่อความเป็นอยู่ในขณะนั้นเพียงใดก็เป็นสิ่งที่เขาให้ความสำคัญรองลงมา จากความรู้สึกดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า เสกสรรค์มีความยึดมั่นในอุดมการณ์ของตน และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างแรงกล้า โดยไม่ยอมจำนนต่อการบีบคั้นทางร่างกาย หรือทางเศรษฐกิจกระทำในสิ่งที่ขัดต่ออุดมการณ์ของตนเอง

อุดมการณ์ที่จะต้องการช่วยเหลือสังคมนี้ เสกสรรค์ได้อธิบายไว้ในหนังสือรวมบทสัมภาษณ์เรื่อง ตัวตนและจิตวิญญาณ ในตอนนักปฏิวัติและประเด็นทางจิตวิญญาณ ไว้ว่าด้วยอุดมคติดังกล่าวนี้อเองเป็นสิ่งที่ชักนำให้เขาต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ชุมนุมเรียกร้องรัฐธรรมนูญในวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ดังความว่า

“ความทุกข์เหล่านี้มันอาจจะทำให้ผมมีสิ่งที่เขาเรียกว่าปมด้อยก็ได้ เพราะฉะนั้นในวัยหนุ่มผมจะเป็นคนหนุ่มที่เต็มไปด้วยความแค้นความขังสารพัด... ผมจะรู้สึกรุนแรงมากต่อสิ่งที่ผมเรียกว่าความอยุติธรรม ก่อนจะถึง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ผมเคยตีรันฟันแทงกับคนในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ถีบจนเป็นที่ลือชื่อนามาก จนกระทั่งผมรู้สึกว่านี่ไม่ใช่ชีวิตของผม แล้วผมก็ทิ้งมหาวิทยาลัยออกไปหางานทำ ในระหว่างหางานทำ ผมก็จะเลือกทำงานที่ได้อยู่กับคนทุกคนยาก เช่น ทำงานในสลัม ไปสนิทกับพวกกรรมกรตั้งแต่ก่อน ๑๔ ตุลา แล้วก็มีความคิดอยู่ตลอดเวลาว่าเราจะเปลี่ยนแปลงสังคมส่วนที่เราอยากเปลี่ยนให้มันดีด้วยความปรารถนาดีกับเพื่อนมนุษย์ด้วยกันมันมีจริง หมายความว่าผมไม่จำเป็นต้องเป็นไปตามตำราจิตวิทยาว่า เราเอาปมด้อยมาระบายใส่สังคม พูดยให้มันสั้นขึ้นก็คือว่าด้านหนึ่งเราทำเพื่อ

ผู้อื่นจริง แต่อีกด้านหนึ่งมันเหมือนกับชดเชยอะไรบางอย่าง ซึ่งเกิดจากเรามีวัยเด็กที่ขาดแคลนในหลายๆ ด้าน”

(ตัวตนและจิตวิญญาณ. ๒๕๔๕ : ๙๒ – ๙๓)

เสกสรรค์ได้อธิบายไว้ว่า ด้วยความที่มีฐานะยากจน ต้องพบกับชีวิตที่ลำบากยากจนมาตั้งแต่ วัยเยาว์ ทำให้เขาเติบโตมามีวัยหนุ่มที่เต็มไปด้วยความคับแค้นชิงชังอย่างรุนแรงต่อความไม่เท่าเทียมทางฐานะของผู้คน การเอารัดเอาเปรียบ และความไม่เป็นธรรมทั้งปวงในสังคม อันเป็นที่มาของความขัดแย้งและการใช้ความรุนแรงต่อสู้กับบุคคลอื่นในช่วงที่ยังเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ ความรู้สึกดังกล่าวทำให้รู้สึกแปลกแยกกับผู้คนและบรรยากาศในมหาวิทยาลัย จนในที่สุดต้องตัดสินใจออกมาหางานทำก่อนจะสำเร็จการศึกษา และงานที่เสกสรรค์เลือกทำนั้นเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือผู้คนที่มีความทุกข์ยากลำบาก ไม่ว่าจะเป็นกรรมกร หรือคนในชุมชนแออัด ซึ่งเป็นงานที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ และรู้สึกร่วมในความเป็นผู้คนที่มีความทุกข์ยากเช่นเดียวกัน ด้วยความรู้สึกและการทำงานในลักษณะดังกล่าว ทำให้เสกสรรค์มีความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้น ด้วยความปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์ผู้ทุกข์ยากอย่างแท้จริง ก่อนที่เขาจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ในที่สุดเสกสรรค์ได้สรุปพฤติกรรมและความรู้สึกของเขาในช่วงนั้นไว้ว่า เกิดจากเหตุปัจจัยที่ต้องการช่วยเหลือผู้อื่นอย่างแท้จริง และความกดดันจากความยากจนใน วัยเด็ก

หลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เสกสรรค์กลับมาศึกษาต่อจนสำเร็จในระดับปริญญาตรี ก่อนที่จะตัดสินใจเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในที่สุด เสกสรรค์ได้อธิบายความรู้สึกในขณะที่เขาจำจบอาวุธต่อสู้กับรัฐบาลว่า “ไม่ได้เป็นเพราะถูกชี้นำด้วยทฤษฎีทางการเมืองเพียงอย่างเดียว แต่เป็นเพราะจิตวิญญาณที่ต้องการค้นหาความหมายของชีวิตเป็นหลัก ดังความว่า

“ผมอยากจะเรียนอย่างนี้ครับ พวกเราเองในช่วงที่เป็นหนุ่มสาว และเข้าไปต่อสู้กับสิ่งที่ไม่ถูกต้องเราไม่ค่อยได้คิดหรอกว่าจริงๆ แล้ว จิตวิญญาณของเรากำลังทำงานอย่างเข้มข้น คือถึงแม้ว่าครั้งหนึ่งทฤษฎีชี้นำที่เราใช้จะเน้นในเรื่องของการคิดเป็นวิทยาศาสตร์หรือว่าการมองโลกให้สอดคล้องกับทฤษฎี หรืออะไรก็ตาม แต่ผมคิดว่าลัทธิไขว้ความรับรู้ในเชิงทฤษฎีไม่สามารถทำให้คุณไปยืนอยู่ต่อหน้าความเป็นความตายได้เลย คุณต้องมีอะไรที่ลึกกว่านั้นมาก ที่ทำให้คุณพร้อมเอาชีวิตเข้าไปเสี่ยงอยู่กับคมหอกคมดาบ ซึ่งตรงนั้นจริงๆ แล้วเป็นโลกทางอัตวิสัย เป็นจิตวิญญาณที่กำลังค้นหาคุณค่าความหมายของชีวิตตัวเอง มากกว่าความเชื่อถือในทฤษฎีใดๆ”

(ตัวตนและจิตวิญญาณ. ๒๕๔๕ : ๖๖)

คำอธิบายของเสกสรรค์ได้แสดงให้เห็นความรู้สึกของเขา และบรรดาคนหนุ่มสาวที่เข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ในขณะนั้นว่า แม้จะเริ่มต้นด้วยความคิดทางทฤษฎีการเมือง ใช้กระบวนการคิดตามหลักเหตุผลเป็นวิทยาศาสตร์ วิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆแบบทวิสัย ไม่มีอารมณ์ความรู้สึกส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่เมื่อต้องเผชิญกับภัยอันตราย การเสี่ยงชีวิต ความยากลำบาก สิ่งสำคัญที่ทำให้สามารถฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆไปได้คือ จิตวิญญาณที่ต้องการค้นหาความหมาย และคุณค่าให้กับชีวิตของตนเอง ซึ่งเป็นมุมมองทางอัตวิสัยของแต่ละบุคคล ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าการเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ของเสกสรรค์นั้นมีมิติทางด้านจิตวิญญาณและอุดมคติของชีวิตที่จะอุทิศตนเพื่อประโยชน์ของสังคมเป็นสำคัญ

เสกสรรค์ได้กล่าวไว้ในหนังสือ ปากคำประวัติศาสตร์ ไว้ว่า ช่วงที่เขาเป็นนักปฏิวัตินั้นเป็นดังการออกบวชเพื่อชำระจิตใจ และเสียสละเพื่อผู้อื่นอย่างแท้จริง ดังความว่า

“มันมีอะไรคล้ายๆ กันอยู่บ้าง ผมเคยเป็นเด็กวัดเห็นชีวิตของผู้บำเพ็ญศีลบำเพ็ญธรรมมา ตั้งแต่เล็กแต่น้อยและเคยบวชในช่วงก่อน ๑๔ ตุลาคม เรามีภาพอุปมาอุปไมยอยู่ คือเวลาที่เราเสียสละผลประโยชน์ส่วนตัว หรือความสุขส่วนตัว ตัดความต้องการทางโลกหลายเรื่องหลายราวเพื่อที่จะไปลำบากเพื่อผู้อื่นมันคล้ายๆ คนที่ไปบวชเพื่อบรรลู่อะไรสักอย่างหนึ่ง

ในด้านจิตใจ มันเป็นช่วงที่จะต้องชำระล้างจิตตัวเองมากที่สุด เพราะคนที่จะไปเสี่ยงตายจะต้องมีจุดหมายที่บอกตัวเองได้ว่ามันสมเหตุผล ผลประโยชน์มันต้องมีอารมณ์ที่สงบนิ่งพอสมควร ไม่งั้นจะเกิดความกลัว ลำพังความคิดทางการเมือง หรือเหตุผลอย่างเดียวมันไม่ได้ช่วยเท่าไรหรอก

ตลอดเวลาเราจะต้องดิ้นรนอยู่กับสิ่งเหล่านี้ มันก็เหมือนกับคนที่ไขว่คว้าหาความหลุดพ้น ต้องการที่จะไปนิพพานหรือบรรลุโมกษะ เราทำงานความคิด จึงเหมือนกับนักบวชที่พยายามยกระดับทางด้านจิตวิญญาณ”

(ปากคำประวัติศาสตร์. ๒๕๔๐ : ๑๘๙ – ๑๙๐)

เสกสรรค์ได้อธิบายความรู้สึกในช่วงที่เป็นนักปฏิวัติไว้ว่า ความรู้สึกคล้ายคลึงกับประสบการณ์ในวัยเด็กเมื่อครั้งเป็นเด็กวัดอาศัยอยู่กับหลวงตา ที่ได้พบเห็นความเคร่งครัดในการปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์ หรือผู้ที่มารักษาศีลเพื่อขัดเกลาจิตใจ และประสบการณ์ที่เคยบวชในช่วงก่อนเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ คือเป็นช่วงเวลาที่ตัดความต้องการทางโลก หรือความต้องการเพื่อความสุขของตนเองหลายประการ เสียสละผลประโยชน์ส่วนตัว ยอมทุกข์ยากลำบาก ด้วยความมุ่งหวังจะสร้างสรรค์สังคมที่ดี ส่วนทางด้านจิตเจ้านั้นก็เป็นช่วงที่ต้องชำระล้างขัดเกลาจิตใจอย่างเข้มข้น เพราะการที่ต้องเสี่ยงชีวิตเผชิญภัยอันตรายต่าง ๆ นั้น ไม่สามารถอาศัยความคิดทางการเมือง

หรือความคิดด้วยเหตุผล เพียงอย่างเดียวได้ แต่จำเป็นต้องอาศัยจิตใจที่สงบนิ่งในระดับหนึ่ง และจำเป็นต้องมีจุดมุ่งหมายที่มีคุณค่าเพียงพอต่อการเสียสละดังกล่าว ดังนั้นการเป็นนักปฏิวัติในความหมายของเสกสรรค์ จึงมีลักษณะคล้ายคลึงกับนักบวชที่เพียรพยายามยกระดับจิตวิญญาณเพื่อแสวงหาความหลุดพ้น บรรลุโมกษะหรือนิพพาน จากคำอธิบายดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า อุดมการณ์ในทางสังคมของเสกสรรค์มีความสอดคล้องกับความคิดในทางศาสนาเป็นอย่างยิ่ง

หลังจากที่เสกสรรค์ยุติบทบาทความเป็นนักปฏิวัติของเขาลง เนื่องจากความขัดแย้งทางความคิดที่เกิดขึ้นภายในพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เสกสรรค์ได้เดินทางไปศึกษาต่อในระดับปริญญาโทและปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัยคอร์เนลล์ ประเทศสหรัฐอเมริกา แต่ตลอดเวลาเสกสรรค์ยังให้ความสำคัญต่อความสำนึกเพื่อประโยชน์ของสังคมส่วนรวมมาโดยตลอด และเมื่อได้มาเป็นอาจารย์ที่คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เสกสรรค์ได้พยายามปลูกฝังความคิดดังกล่าวให้กับลูกศิษย์ของตน ดังจะเห็นได้จากบทความเรื่อง ความรักและความเกื้อหนุน ในหนังสือเรื่อง คลื่นเสรีภาพ เป็นบทสนทนาที่เสกสรรค์มีต่อศิษย์เก่าที่เคยได้ช่วยเหลือด้านการเงินเมื่อครั้งยังเป็นนักศึกษา ดังความว่า

“คุณไม่ต้องคืนเงินผมหรอก แต่ทำอะไรให้ผมอย่างหนึ่งได้มั้ย” ผมเอ่ยขึ้นในที่สุด

“ได้ครับ” เขาพูดพลางพยักหน้า

“ต่อไป ถ้าพบคนที่เดือดร้อนลำบากกว่าคุณ ก็ช่วยพวกเขาด้วยแล้วกัน” ผมพูดด้วยน้ำเสียงที่รู้สึกว่าจะเหนื่อยล้า

“เวลาที่ผมช่วยคุณหรือช่วยคนอื่น ๆ ผมไม่ได้ให้ทางวัตถุเท่านั้น มันมีถ้อยคำบางอย่างที่ผมอยากจะส่งทอดไปด้วย คุณเข้าใจมั้ย”

คราวนี้เขาพยักหน้าอีกหลายครั้ง”

(คลื่นเสรีภาพ. ๒๕๓๖ : ๓๓ – ๓๔)

จากบทสนทนาดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่า ความช่วยเหลือที่เสกสรรค์มีต่อศิษย์นั้นเป็นไปด้วยเจตนาบริสุทธิ์ ไม่ต้องการเรียกร้องสิ่งตอบแทนทางวัตถุ แต่ต้องการที่จะปลูกฝังให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ให้รู้จักการเอื้อเฟื้อ แบ่งปันแก่ผู้คนในสังคมที่ยังประสบความยากลำบากอยู่ และให้ตระหนักถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ซึ่งน้ำเสียงของเสกสรรค์ในบทสนทนาดังกล่าว สะท้อนให้เห็นความเหนื่อยล้าที่เกิดจากความพยายามทุ่มเทความตั้งใจในการสร้างสังคมที่ดีมาโดยตลอด

เสกสรรค์ได้แสดงทหรณะที่มีต่อเยาวชนรุ่นใหม่ไว้ในหนังสือเรื่อง ถ้าหากไม่มีวันนั้น ว่าสังคมไทยในปัจจุบันขาดแคลนผู้มีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมที่จะยืนหยัดต่อสู้กับความอยุติธรรม หรือสิ่งที่ไม่ถูกต้องต่างๆ ในสังคม ดังกล่าวว่า

“อย่างไรก็ตาม หลังจากออกจากป่ามาครบ ๑๐ ปีในเดือนนี้ ผมมีความรู้สึกอย่างรุนแรงว่าสังคมไทยของเราขาดอะไรไปอย่างหนึ่ง ซึ่งทำให้เสียสมดุลไปมากทีเดียว

...เราขาดขบวณแถวของผู้คนที่ไม่ต้องการไขว่คว้าหาอำนาจเป็นของตนเอง แต่ก็กลัวพอที่จะยืนด้านการใช้อำนาจอย่างไม่ต้อง ชนินดไม่กลัวหน้าอินทร์หน้าพรหม

...เราขาดคนที่คอยต่อสู้เป็นปากเสียงให้กับผู้ยากไร้ โดยไม่จำเป็นต้องถอนตัวออกไปหนีบาดาบจับปืนโค่นล้มทั้งระบบ

...เราขาดคนคอยต้านกระแสหลักในสังคมซึ่งบางทีก็ไร้เหตุผลหรือกระทั่งก่ออันตราย ฯลฯ”

(ถ้าหากไม่มีวันนั้น. ๒๕๔๑ : ๘๕)

เสกสรรค์ได้แสดงข้อสังเกตว่า ในช่วงระยะเวลา ๑๐ ปีตั้งแต่เขาได้ยุติบทบาทการเป็นนักปฏิวัติว่า สังคมไทยขาดแคลนบุคคลที่มีลักษณะของการอุทิศตนเพื่อต่อสู้อย่างไม่กลัวเกรงกับอำนาจที่ไม่ชอบธรรมในสังคม โดยไม่มุ่งหวังจะยึดครองอำนาจเป็นของตน ขาดแคลนผู้ที่เป็นตัวแทนคอยต่อสู้เพื่อผู้ยากไร้ในสังคม ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงการต่อสู้รูปแบบของการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจการเมืองเช่นที่ผ่านมา แต่ต่อสู้เพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของผู้ด้อยโอกาสและผู้ที่ถูกเอารัดเอาเปรียบอยู่ในสังคมปัจจุบัน หรือขาดแคลนบุคคลที่แสดงออกซึ่งแนวความคิดที่ถูกต้อง และคอยเตือนสติผู้คนในสังคมไม่ให้คล้อยตามกระแสแนวความคิดที่ไม่ถูกต้องจนอาจเป็นอันตรายต่อสภาพสังคมโดยรวม เป็นต้น การขาดแคลนบุคคลประเภทดังกล่าว ทำให้สังคมพัฒนาไปอย่างไม่สมดุล ข้อสังเกตดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นว่า เสกสรรค์ต้องการกระตุ้นเตือนผู้คนในสังคมให้ตื่นตัวต่อการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสร้างสรรค์สังคมให้ดีขึ้น

เสกสรรค์ได้วิเคราะห์ถึงสาเหตุที่ทำให้สังคมไทยขาดแคลนบุคคลที่จะเป็นผู้นำในการอุทิศตนเพื่อส่วนรวมไว้ว่า เพราะผู้คนในสังคมไทยปัจจุบันขาดแคลนอุดมคติที่จะสร้างสรรค์สังคมร่วมกัน นอกเหนือไปจากการมุ่งเน้นเพียงการใช้ชีวิตส่วนตัว ดังนั้นสังคมไทยจึงไม่สามารถผลิตผู้นำในการสร้างสรรค์สังคมให้ดีขึ้นได้ ดังความว่า

“รู้มั๊ย ทำไมพวกคุณถึงไม่ต้องการผู้นำ ไม่รู้สักว่าการนำเป็นสิ่งจำเป็น” ผมพูดกับนักศึกษาในห้องพร้อมกับเดินไปหยิบปากกาเมจิกเขียนคำคำหนึ่งขึ้นบนไวท์บอร์ด... cause

“ในยุคนี้อาจเป็นชีวิตของพวกเขาคุณไม่มีคำคำนี้ คุณจึงไม่ต้องการผู้นำ”

ศัพท์ภาษาอังกฤษที่ผมเขียนขึ้นมาให้นักศึกษาได้ดูหากจะแปลเป็นไทยก็คงจะแปลว่า “จุดหมายในเชิงอุดมคติ” ซึ่งมักจะเป็นจุดหมายร่วมกันของคนในสังคม หรืออย่างน้อยที่สุดก็เป็นจุดหมายขององค์กร สถาบัน หรือขบวนการอะไรก็ได้ ที่ตั้งใจจะทำบางสิ่งบางอย่างร่วมกัน นอกเหนือไปจากการใช้ชีวิตส่วนตัว

ไม่ว่าคำแปลของผมจะใกล้เคียงหรือห่างไกลจากศัพท์ภาษาอังกฤษแค่ไหนก็ตาม ข้อเท็จจริงที่เราปฏิเสธไม่ได้คือชีวิตคนชั้นกลางในเมืองหลวงที่มีลักษณะตรงข้ามกับคำที่ผมยกขึ้นมาเกือบจะโดยสิ้นเชิง

เปล่า... ผมไม่ได้สนใจมิติทางศีลธรรมของประเด็นนี้ แต่ผมคิดว่านัยทางสังคมวิทยาการเมืองของสภาพดังกล่าว เป็นเรื่องที่เรากำลังมองข้ามไม่ได้

ชีวิตในเมืองหลวง แม้จะประกอบไปด้วยผู้คนจำนวนมหาศาล ด้วยเหตุนี้แม้ภาพลักษณ์ภายนอกของกรุงเทพฯ จะดูเหมือนรวมศูนย์ใหญ่โต แท้จริงกลับกระจัดกระจายไร้สัมพันธภาพ ไม่มีใครอยากร่วมมือกับใครในชีวิตประจำวัน อย่าว่าแต่ทำการใหญ่ร่วมกัน

ชีวิตที่ปราศจากการร่วมมือกันในด้านหนึ่ง ย่อมเต็มไปด้วยอารมณ์ริษยาอิจฉา ไม่อาจยอมรับฐานะที่เหนือกว่าของผู้ใดได้ แม้ว่าความเหนือกว่าที่ว่าอาจจะเป็นเรื่องของฐานะทางการเมืองหรือสังคม โดยไม่มีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเข้ามาเกี่ยวข้องพัวพัน

ทว่าในอีกด้านหนึ่ง สภาพปัจเจกชนสุดขั้วย่อมก่อให้เกิดความอ่อนแอทางสังคม เกิดภาวะดูแลไม่ได้ในระดับส่วนรวม ซึ่งท้ายสุดมักนำไปสู่การเรียกร้องให้ “ผู้รับผิดชอบ” ทำโน่นทำนี่ให้อย่างไร้ขอบเขต ตั้งแต่ปิดกั้นถนน จัดการจราจร ไปจนกระทั่งเสี่ยงโชคในตลาดหุ้นก็อยากให้รัฐบาลเข้ามาอุ้มชูดูแล

วิถีชีวิตเช่นนี้จะนำไปก็นับว่าขัดแย้งกันอยู่ในตัวค่อนข้างหนักหน่วงรุนแรง... ไม่ต้องการผู้ใดมาชี้ทิศทาง ไม่ต้องการรับผิดชอบต่อผู้อื่น แต่ก็อยากให้มี “คนอื่น” มาทำอะไรตลอดเวลา”

(ถ้าหากไม่มีวันนั้น. ๒๕๔๑ : ๓๖๓ – ๓๖๔)

ข้อความข้างต้นเป็นการวิเคราะห์ให้นักศึกษาที่เข้าฟังคำบรรยายในชั้นเรียนได้ทราบถึงสาเหตุของพฤติกรรมและการปฏิเสธผู้นำของนักศึกษาที่อ้างเหตุผลว่า ผู้นำไม่ว่าในระดับใดล้วนแอบแฝงไว้ด้วยผลประโยชน์ส่วนตัวไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง และรู้สึกว่าการดำเนินชีวิตของตนไม่จำเป็นต้องมีผู้นำ เสกสรรค์ได้วิเคราะห์ว่า ความคิดดังกล่าวเกิดจากลักษณะของชนชั้นกลางของสังคมไทยขาดจุดหมายในเชิงอุดมคติอันเป็นจุดหมายร่วมกันของคนในสังคมหรือความตั้งใจที่จะร่วมมือกัน กระทำเพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายทั้งในระดับองค์กร สถาบัน หรือหมู่คณะ เพราะต่างคนก็มุ่งเพียงการใช้ชีวิตของตนเองเท่านั้น เสกสรรค์ได้อธิบายถึงภาวะของผู้คนในกรุงเทพฯ ว่า แม้กรุงเทพฯ จะมีประชากรที่อาศัยอยู่จำนวนมาก แต่ไม่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด จึงไม่มีใครต้องการความร่วมมือกันในชีวิตประจำวัน เมื่อไม่มีความร่วมมือกัน จึงไม่จำเป็นต้องมีผู้นำ และนำไปสู่ความอิจฉาริษยาผู้ที่มีฐานะทางสังคม

เหนือกว่า แม้ว่าฐานะที่เหนือกว่าดังกล่าวจะไม่มีผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจมาเกี่ยวข้องก็ตาม สภาพตัวใครตัวมันหรือปัจเจกบุคคลสุดโต่งนี้นำไปสู่ความอ่อนแอทางสังคม ที่แสดงออกในลักษณะของความไม่ต้องการให้มีผู้อื่นมาชี้นำ แต่ต้องการเรียกร้องให้มีผู้รับผิดชอบ และทำแทนในทุกๆ เรื่องราว โดยที่ตัวเองนั้นไม่ต้องมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ

นอกจากนี้ เสกสรรค์ยังได้เสนอแนวคิดต่อไปว่า มนุษย์ควรที่จะตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างด้านส่วนตัวกับส่วนรวม และไม่ควรจะมุ่งแสวงหาเพียงความสุขส่วนตัวเท่านั้น แต่ควรตระหนักถึงสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่าตัวเอง ดังความว่า

“ที่นี้ กลับมาสู่ทฤษฎีของผมเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างด้านส่วนตัวกับส่วนรวม ผมเห็นว่าในปัจจุบันเรากำลังเฉียงไปสู่ด้านที่เป็น Micro มากเกินไป หมายความว่า เป็นปัจเจกชนสุดขั้วไป หมายความว่า ‘ฉันจะตีความความสุขของฉันอย่างนี้ ใครจะว่าอะไร’ ความสมดุลที่จะประสานตัวเองกับสิ่งที่ใหญ่กว่า ซึ่งผมหมายถึงตั้งแต่เพื่อนมนุษย์หรืออาจจะหมายถึงสังคมก็ได้ ไปจนกระทั่งจักรวาลธรรมชาติที่ใหญ่กว่าสังคมเรามากมายนัก... ความสมดุลตรงนี้สลายไปแล้วและทุกคนก็พาลคิดว่าตัวเองเป็นศูนย์กลางของเอกภพจนร่วมมือทำอะไรด้วยกันไม่ได้... ความสมดุลตรงนี้สลายไปแล้ว ผมก็ไม่ทราบว่าจะกู้คืนมาอย่างไร แต่ผมคิดว่ามันจะส่งผลกระทบต่อนิสัยความงามอย่างยิ่ง ผมพูดตั้งแต่ต้นแล้วว่าผมไม่แยกแยะระหว่างทัศนัยความงามกับโลกทัศน์ หรือวิธีคิดอันมีต่อชีวิตและต่อสังคม เพราะมันมาด้วยกัน...”

(ตัวตนและจิตวิญญาณ. ๒๕๔๕ : ๑๒๕ – ๑๒๖)

เสกสรรค์ได้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างด้านส่วนตัวกับส่วนรวม โดยเห็นว่ามนุษย์มุ่งเน้นความสำคัญในหน่วยย่อยมากเกินไป คือ ให้ความสำคัญแต่ความสุขส่วนตัวในฐานะปัจเจกบุคคลมากเกินไปจนละเลยความสัมพันธ์ที่มีต่อหน่วยที่ใหญ่กว่าตัวเอง หรือความสัมพันธ์ที่มีต่อสังคม หรือสรรพสิ่งในจักรวาล การที่มนุษย์มุ่งเน้นแต่ความสุขส่วนตัวในลักษณะที่ว่ามีตัวเองเป็นศูนย์กลางของเอกภพเช่นนี้ ทำให้มนุษย์ไม่สามารถร่วมมือกันสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวมได้ นอกจากนั้นความคิด และจิตใจที่คับแคบยังทำให้มนุษย์ไม่สามารถเข้าถึงความงามของสรรพสิ่งที่ดำรงอยู่ร่วมกันได้

ความห่วงใย และความเอาใจใส่ที่เสกสรรค์มีต่อปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมาโดยตลอด ทำให้เสกสรรค์เห็นว่าลำพังแค่ความรู้ทางสังคมศาสตร์เพียงแขนงเดียวนั้นอาจจะไม่เพียงพอที่จะทำให้ปัจเจกบุคคลเกิดความเข้าใจ และความตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์

สังคมให้ดีขึ้น และการใช้มุมมองจากศาสตร์เพียงแขนงเดียวนั้นไม่สามารถที่จะแก้ปัญหาสังคมในทิศทางที่ถูกต้องได้ เสกสรรค์จึงให้ความสำคัญกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เพื่อใช้ความรู้เหล่านั้นทำให้เกิดความเข้าใจถึงความเชื่อมโยงกันของสรรพสิ่งในจักรวาลซึ่งจะทำให้ปัจเจกบุคคลเกิดความตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสรรพสิ่งรอบตัวตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษยชาติกับจักรวาล เพื่อขยายขอบเขตความคิดให้กว้างออกไปกว่าการคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัว ดังปรากฏในหนังสือตัวตนและจิตวิญญาณ ดังคำว่า

“ตัวผมเองในช่วง ๑๐ ปีหลังนี้ได้ติดตามอ่านงานทางด้านวิทยาศาสตร์อย่างสม่ำเสมอ ทั้งๆที่โดยอาชีพแล้วผมอยู่ในสายสังคมศาสตร์ ถามว่าทำไมผมถึงทำอย่างนั้น คำตอบคือ หลังจากผ่านการคิด การเคลื่อนไหวในความเป็นจริงมาช่วงหนึ่ง ผมรู้สึกว่าการแบ่งแยกความรู้เกี่ยวกับมนุษย์และสังคมออกเป็นภาคต่าง ๆ นั้นนับเป็นอันตรายต่อการเข้าใจความเป็นมนุษย์โดยรวม ตลอดจนสังกัดที่มนุษย์ผูกพันอยู่ด้วย โดยส่วนตัว ผมไม่ได้มองว่าคนเราแค่สังกัดประเทศหรือแค่สังกัดพื้นที่ภพแห่งนี้ หากสังกัดไปถึงจักรวาล ดังนั้น ผมจึงพยายามหาความรู้เกี่ยวกับด้านวิทยาศาสตร์มาทำความเข้าใจต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ นี่เป็นการเปลี่ยนแปลงในส่วนของตัวเอง

สำหรับในส่วนที่เป็นกระแสสังคมส่วนใหญ่ ผมคิดว่าการเปลี่ยนแปลงไม่จำเป็นต้องเหมือนกับปัญญาชนคนหนึ่งแสวงหาโดยการศึกษาค้นคว้า แต่อาจจะเกิดจากผลกระทบในการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างหรือการเปลี่ยนแปลงในทางวัตถุปัจจัยต่างๆ ที่ประกอบขึ้นมาเป็นสังคม ซึ่งทำให้ผู้คนมีวิถีคิดเปลี่ยนไป พวกเขาอาจจะไม่สามารถพูดออกมาเป็นระบบหรือว่าค้นคว้าอย่างเป็นระบบ แต่ว่าการเปลี่ยนแปลงนี้สามารถเกิดขึ้นจริง”

(ตัวตนและจิตวิญญาณ. ๒๕๔๕ : ๑๔๘ – ๑๔๙)

ความสนใจในการศึกษาข้อมูลความรู้ทางวิทยาศาสตร์ของเสกสรรค์เกิดจากการที่ได้วิเคราะห์และสัมผัสกับปัญหาต่างๆ ในสังคมแล้วเห็นว่า การแบ่งแยกความรู้ของศาสตร์แขนงต่างๆ ออกจากกัน และการใช้มุมมองของศาสตร์แขนงใดเพียงมุมเดียวนั้น ไม่สามารถทำให้เกิดความเข้าใจความเป็นมนุษย์ในภาพรวมอย่างครบถ้วนทุกมิติได้ และยังนำมาซึ่งปัญหาทางสังคมต่าง ๆ เสกสรรค์เห็นว่าการใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาขยายมุมมองเพื่อให้เกิดความเข้าใจว่า มนุษย์นั้นไม่ได้ดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยว หรือมีความสัมพันธ์กันเพียงในประเทศของตน หรืออาศัยร่วมกันในโลกใบนี้เท่านั้น แต่มนุษย์นั้นมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับสรรพสิ่งในจักรวาล ทั้งในทางกายภาพและจิตวิญญาณ ความเข้าใจนี้จะทำให้เปลี่ยนมุมมองและวิถีคิดในกรอบที่กว้างกว่าผลประโยชน์ของตนเองหรือหน่วยทางสังคมที่สังกัดอยู่ และความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันของมนุษยชาติและสรรพสิ่งนี้ จะทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความสัมพันธ์ต่าง ๆ และพฤติกรรมของมนุษย์ไปในทิศทางที่สร้างสรรค์สังคมให้สงบสันติยิ่งขึ้น

เสกสรรค์ย้ำให้เห็นว่าข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ที่ได้ยกขึ้นมาอ้างอิงนั้น แท้จริงก็เพื่อให้เกิดความเข้าใจข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมนุษย์ และก่อให้เกิดปฏิกิริยาทางจิตใจ และทางปัญญาขึ้น อันจะนำไปสู่การมีชีวิตที่สงบสุข และช่วยส่งเสริมให้สังคมมีสันติสุขยิ่งขึ้น ดังความว่า

“ผมอยากจะเรียนอย่างนี้คือ ทุกอย่างที่ผมพูดมา ไม่ว่าเรื่องจักรวาล ดาวหาง อุกกาบาตก็ดี เรื่องของอารยธรรมที่ล่มสลายก็ดี หรือแม้แต่กำเนิดของมนุษย์ในทางชีววิทยาก็ดี ทั้งหลายทั้งปวงเหล่านี้จริงแล้วมันคือความรู้ในความหมายที่ไม่ได้ลึกอะไร เป็นเพียงการค้นหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับชีวิตคน ซึ่งใครที่สนใจก็สามารถศึกษาได้

สิ่งพิเศษที่จะเป็นของใครของมันก็คือ เมื่อรู้ข้อเท็จจริงเหล่านี้แล้ว ปฏิกิริยาทางจิตใจของคุณคืออะไร ปฏิกิริยาทางปัญญาคืออะไร อย่างบางคนรู้แล้วอาจจะเฉยๆ ไม่มีผลอะไรเลย บางคนรู้แล้วอาจจะตื่นเต้นร้อรรน แต่สำหรับผม รู้สึกว่าการที่ผมค้นหาสิ่งเหล่านี้ จริงๆแล้วเป็นเพียงขั้นต้นของการนำผมไปสู่ความสงบข้างใน หมายความว่ายิ่งรู้สิ่งเหล่านี้มากก็ยิ่งรู้สึกว่าเรื่องที่มารบกวนในชีวิตประจำวันมันสำคัญน้อยลง พอมันสำคัญน้อยลงเราก็อ่อนโยนลง ยึดติดน้อยลง เดือดร้อนน้อยลง จากนั้นชีวิตโดยองค์รวมของเราก็จะมีความสงบนิ่งมากขึ้นเรื่อยๆ ความสงบข้างในเป็นสิ่งที่ไม่ต้องการคำอธิบายอะไร เพราะมันเป็นสภาวะทางจิตใจและจิตวิญญาณที่บางคนก็รู้จัก บางคนก็ไม่รู้จัก และหาคำพูดธรรมดามาบรรยายได้ยากมาก”

(ตัวตนและจิตวิญญาณ. ๒๕๔๕ : ๙๘ – ๙๙)

เสกสรรค์ได้อธิบายไว้ว่าการกล่าวถึงข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในจักรวาล การล่มสลายของอารยธรรมโบราณ หรือการกำเนิดในเชิงชีวภาพที่มีลักษณะร่วมกับองค์ประกอบของธาตุต่างๆ ในจักรวาลนั้น เป็นการค้นคว้าข้อเท็จจริงเกี่ยวกับชีวิตของมนุษย์ ข้อเท็จจริงเหล่านี้จะก่อให้เกิดปฏิกิริยาทางจิตใจ และทางปัญญาขึ้น ซึ่งปฏิกิริยาของแต่ละคนนั้นอาจไม่เหมือนกัน แต่สำหรับตัวเขานั้นการรับรู้ข้อมูลเหล่านี้ เป็นการเริ่มต้นที่นำไปสู่ความสงบในจิตใจ เพราะเมื่อมีข้อมูลที่ขยายกรอบความคิดให้กว้างขึ้น จะเห็นว่ามนุษย์เป็นเพียงสิ่งมีชีวิตเล็กๆ ที่เป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งในเอกภพอันไพศาล ความรู้สึกนึกคิดเช่นนี้จะทำให้ความทุกข์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันมีความสำคัญน้อยลง มีความยึดติดในชีวิตและความต้องการของตัวเองน้อยลง ซึ่งจะส่งผลให้ชีวิตโดยรวมคือ ทั้งในส่วนที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอก และในส่วนของจิตใจมีความสงบมากขึ้น ภาวะแห่งความสงบภายในนี้เป็นสภาวะทางจิตใจและจิตวิญญาณที่รู้ได้เฉพาะบุคคล ไม่สามารถบรรยายหรือถ่ายทอดให้กันได้ จากคำอธิบายดังกล่าวจะเห็นได้ว่าเสกสรรค์ได้นำข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์มาใช้เพื่อให้เกิดความเข้าใจฐานะของมนุษย์ในเอกภพด้วย

มุมมองที่ถูกต้อง เพื่อนำไปสู่ความสงบสุขในชีวิตและสังคม นอกจากนั้นยังนำไปสู่การเข้าถึงความจริงของในระดับที่สูงขึ้นอีกด้วย

เสกสรรค์ได้อธิบายเพิ่มเติมในส่วนของการนำข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์เข้ามาใช้นั้น แม้จะทำให้เราถอนความยึดมั่นกับการถือครองกรรมสิทธิ์และผลประโยชน์ส่วนตัวต่างๆ แต่ก็ต้องนำข้อมูลเหล่านั้นมาใช้ด้วยความระมัดระวัง เพื่อไม่นำไปสู่แนวคิดที่ผิดพลาดได้ ดังความว่า

“ส่วนที่เป็นภาววิสัยนั้นก็มีความชัดเจนในการกระบวนการณ์เคลื่อนไหวแปรเปลี่ยน แต่มันมีจุดเชื่อมกันได้อัตวิสัย ถ้าเราเข้าใจว่าชีวิตเป็นเรื่องชั่วคราวหรือแท้แล้ว มนุษย์เป็นปรากฏการณ์ของการแปรเปลี่ยนของธาตุต่างๆ อัตวิสัยของเราก็มีความสมดุลกันมากขึ้น ไม่หลงไปกับเปลือกและการถือกรรมสิทธิ์เหนือสิ่งภายนอกมากเกินไป แต่ถามว่าถึงขั้นที่เราจะปฏิเสธการกินการอยู่ไหม... อันนี้ก็อาจจะเลยเถิดไปหน่อย เพราะในฐานะที่เป็นปรากฏการณ์ชั่วคราว ก็ยังมีกฎเกณฑ์ในการดำรงอยู่ ยังต้องกินต้องใช้อะไรทำนองนี้ ยิ่งถ้านำไปพิจารณาปัญหาสังคม ถ้าฟังการคิดอะไรตามใจชอบยอมไม่เพียงพอที่จะเข้าใจสังคมและไม่เพียงพอที่จะเปลี่ยนแปลงสังคม ถึงแม้การค้นพบทางฟิสิกส์จะช่วยปลดปล่อยโลกทัศน์ของนักสังคมศาสตร์โดยช่วยชี้ว่าอัตวิสัยไม่ใช่ความผิด แต่ก็ต้องใช้อย่างระมัดระวังเหมือนกัน อันนี้เป็นส่วนของการค้นคว้าเฉพาะตัวผมซึ่งขอหยุดเอาไว้ก่อน”

(ตัวตนและจิตวิญญาณ. ๒๕๔๕ : ๑๕๐ – ๑๕๑)

ข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ การเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งซึ่งเป็นข้อมูลเชิงภาววิสัย แม้สามารถนำมาใช้กับความคิดทาง อัตวิสัยได้ เพื่อความเข้าใจว่าชีวิตเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่เพียงชั่วคราว และเป็นเพียงปรากฏการณ์ของการแปรเปลี่ยนของธาตุต่างๆ ด้วยความเข้าใจดังกล่าวจะทำให้มนุษย์ไม่หลงยึดติดกับฐานะทางสังคมภายนอกหรือการถือครองกรรมสิทธิ์ในสิ่งต่างๆ มากเกินไป แต่ไม่ได้หมายความว่ามนุษย์ต้องปฏิเสธปัจจัยเพื่อการดำรงอยู่แต่อย่างใด เพราะการดำรงอยู่เพียงชั่วคราวก็มีกฎเกณฑ์ของการมีชีวิตอยู่ และการนำแนวคิดดังกล่าวไปใช้ในการพิจารณาปัญหาสังคมนั้นจำเป็นต้องนำปัจจัยอื่นๆ มาพิจารณาประกอบด้วย เพราะอาศัยข้อมูลทางวิทยาศาสตร์เพียงอย่างเดียวย่อมไม่เพียงพอที่จะเข้าใจปัญหาสังคม และสามารถเปลี่ยนแปลงสังคมได้

วัตถุประสงค์สำคัญของการอ้างอิงข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ของเสกสรรค์ก็คือ เพื่อให้เกิดความตระหนักถึงลักษณะชั่วคราวของชีวิต และลดความเห็นแก่ตัวลง ดังความว่า

“เท่าที่วิทยาศาสตร์พิสูจน์ได้ เอกภพของเรานั้นมีอายุประมาณหนึ่งหมื่นสามพันล้านปี ส่วนโลกอายุราวสี่พันหกร้อยล้านปี จะว่าไปเอกภพตอนนี้ยังคงอยู่ในระยะขยายตัว เมื่อขยายถึงที่สุดแล้ว ก็คงจะหดกลับไปอยู่ที่จุดศูนย์เหมือนเดิม เวลาถูกติดอยู่กับการก่อเกิดของเอกภพ เมื่อสิ้นสุดอายุของเอกภพ เวลาที่สิ้นสุดลงเช่นกัน

บ่อยครั้ง ผมเคยนึกประหลาดใจว่าทำไมผู้คนส่วนใหญ่ไม่เอาข้อมูลเหล่านี้มาประกอบการใช้ชีวิตทั้งๆที่มันเป็นข้อเท็จจริงที่ห้อมล้อมเราอยู่ อีกทั้งยังเปลี่ยนแปลงปฏิเสธไม่ได้

ในคืนสงกรานต์ปีเก่า ขณะที่นอนเฝ้าดาวนักษัตรอยู่บนเตียง ผมนึกถึงเรื่องราวความเห็นที่เขียนมาตลอดทั้งปี ๒๕๔๕ แล้วอดรู้สึกไม่ได้ว่า ปัญหามันคงจะไม่มากเท่านี้ ถ้าเรารู้จักวางชีวิตคนไว้รอบใหญ่ระดับจักรวาล

พูดอีกแบบก็คือว่า ถ้ามีสำนึกเข้าใจว่าโลกมีอายุจำกัด เอกภพมีเวลาจำกัด และชีวิตคนก็เป็นเพียงชั่วพริบตาเดียวในห้วงยามเหล่านั้น บางทีเราอาจจะเบียดเบียนกันน้อยลง”

(เมื่อโลกไม่มีประวัติศาสตร์. ๒๕๔๗ : ๖๗ – ๖๘)

ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ระบุว่าเอกภพมีอายุประมาณหนึ่งหมื่นสามพันล้านปี ส่วนโลกมนุษย์มีอายุสี่พันหกร้อยล้านปี และจากการคำนวณระยะห่างของดวงดาวแสดงให้เห็นว่าเอกภพในช่วงเวลาปัจจุบันยังอยู่ในระยะขยายตัวจากแรงระเบิดของ Big Bang เมื่อครั้งก่อเกิดเอกภพ ซึ่งเมื่อขยายตัวจนถึงที่สุด และแรงเหวี่ยงเมื่อครั้งที่ก่อเกิดหมดลงแล้ว วิทยาศาสตร์ทำนายไว้ว่าเอกภพจะหดตัวลงด้วยแรงดึงดูดที่ดวงดาวกระทำต่อกัน จนเข้าสู่จุดเดิมเหมือนเมื่อตอนก่อเกิดอีกครั้ง เวลาที่แท้จริงจึงหมายถึงห้วงขณะของการเกิดขึ้นและสิ้นสุดลงของเอกภพ การที่เสกสรรค์นำข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ดังกล่าวอ้างอิงถึงนั้นก็เพื่อให้เกิดความตระหนักว่าชีวิตมนุษย์นั้นดำรงอยู่เพียงชั่วคราว และเมื่อเปรียบเทียบกับห้วงเวลาของเอกภพแล้ว ชีวิตมนุษย์นั้นเป็นเพียงช่วงเวลาที่ยาวสั้นมาก และไม่ว่าช่วงเวลาอันยาวนานของเอกภพหรือช่วงเวลาสั้นๆ ของชีวิตมนุษย์ก็ล้วนมีจุดสิ้นสุดด้วยกันทั้งสิ้น ด้วยความตระหนักในข้อเท็จจริงดังกล่าวนี้เอง เสกสรรค์เห็นว่าน่าจะช่วยให้มนุษย์ลดความเห็นแก่ตัว และการเบียดเบียนสิ่งอื่นเพื่อประโยชน์ของตัวเองลงได้บ้าง

การใช้กรอบเวลาที่ยาวนานของเอกภพมาเป็นกรอบในการคิดนี้เสกสรรค์เห็นว่า เป็นวิธีการที่ทำให้พิจารณาปัญหาต่างๆในชีวิต หรือสังคมด้วยมุมมองที่กว้างขึ้น ดังปรากฏในบทสนทนาตอนหนึ่งของเสกสรรค์ กับธีรภาพ โลหิตกุล เมื่อครั้งเดินทางไปหลวงพระบาง ดังความว่า

“คุณรู้มั๊ย...” ผมเอ่ยกับธีรภาพซึ่งยืนนานวันยิ่งคบกันเหมือนพี่น้อง “ไม่ว่าใครจะมองผมเป็นตัวประหลาดยังไงก็ตาม แต่นี่คือสิ่งที่ผมครุ่นคิดมานานนับปี ผมไม่สนใจหรอกว่ารัฐบาลชวนจะไปหรือรัฐบาลบรรหารจะมา... ผมคิดว่ากระบวนการของเราจะต้องยึดถือเอกภพเป็นพื้นที่ในการวิเคราะห์

ยึดถือการเดินทางของจักรวาลเป็นขอบเขตทางกาลเวลา และมองการเคลื่อนไหวของดวงดาวว่าเป็นส่วนหนึ่งของตัวแปร จากนั้นค่อยย่อแยกลงมาถึงรัฐบาลและเหตุการณ์ในสังคม... เราคิดอะไรขึ้นๆ แสบๆ ไม่ได้ เพราะเรามีสังกัดในสิ่งที่ใหญ่กว่านี้จริง”

(ผู้ชายที่กำลังสูญเสียพันธุ์. ๒๕๔๐ : ๑๒๕)

การที่ยึดกรอบเวลาอันยาวนานเป็นขอบเขตความคิดก่อนที่จะพิจารณาลงสู่ปัญหาต่าง ๆ นั้น เสกสรรค์เห็นว่าสามารถทำให้พิจารณาปัญหาในมุมมองที่กว้างขึ้น และไม่เห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นสำคัญกว่าที่เป็นจริง เพราะแท้จริงแล้วเป็นเพียงเหตุการณ์เล็กน้อยที่เกิดขึ้นเมื่อเทียบกับขอบเขตทั้งหมดของเอกภพ ทำให้เกิดการหาทางออกให้กับปัญหาได้ถูกต้องยิ่งขึ้น

การมองปัญหาด้วยขอบเขตที่กว้างใหญ่นี้ เสกสรรค์เห็นว่าจะเป็นหนทางที่ทำให้มนุษย์มีสำนึกที่จะทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมในระดับที่กว้างขวางขึ้น ดังความตอนหนึ่งที่ปรากฏในหนังสือผู้ชายที่กำลังสูญเสียพันธุ์ ว่า

“เนื่องจากเวลาไม่พอ ผมจึงมิได้พูดต่อไปว่ามโนภาพเรื่องพื้นที่และกาลเวลาในห้วงคิดนั้น แท้จริงแล้วมันยังกำหนดสำนึกในเรื่องสังกัดของผู้คนด้วยว่า คุณรู้สึกตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของอะไร

เป็นส่วนหนึ่งของบริษัทธุรกิจที่สร้างคุณไว้... เป็นสมาชิกของประเทศนำสมเพชประเทศหนึ่ง เป็นองค์ประกอบของมนุษยชาติ หรือจริงๆ แล้วอาจจะไม่รู้สังกัดที่ไหนทั้งสิ้น?

แน่นอน สำนึกเรื่องสังกัดมีอำนาจบัญชาความภักดีและมันย่อมส่งผลด้านความประพฤติ พูดง่ายๆ คือมันกำหนดว่าคุณจะทำอะไรเพื่อใคร

กรอบคิดที่คลุมพื้นที่กว้างไกล และห่อตัวเองไว้ในกาลเวลาที่ยาวนานกว่าชีวิตคน ไม่เพียงต้องชี้นำสมองให้ต้องเก็บข้อมูลจำนวนมหาศาล หากยังผลักดันเจ้าของสำนึกให้สร้าง ‘ไวยากรณ์ทางปัญญา’ ขึ้นมา เพื่อเชื่อมร้อยข้อมูลเหล่านั้นจนกลายเป็นความรู้”

(ผู้ชายที่กำลังสูญเสียพันธุ์. ๒๕๔๐ : ๒๔๖)

เสกสรรค์ชี้ให้เห็นว่ามนุษย์มีความสำนึกในเรื่องของสังคมที่ตนเองมีส่วนร่วมอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการเป็นส่วนหนึ่งของบริษัทธุรกิจที่ทำงานอยู่ หรือการเป็นพลเมืองของประเทศที่อาศัยอยู่ จนกระทั่งเป็นหนึ่งในสมาชิกของมนุษยชาติ และความสำนึกดังกล่าวนี้จะส่งผลให้เกิดความภักดี และการอุทิศตัวเพื่อประโยชน์ของสังคมนั้น หากขยายขอบเขตของสำนึกดังกล่าวออกไปในขอบเขตที่กว้างขึ้น จะทำให้มนุษย์ตระหนักถึงความเป็นหนึ่งเดียวกับสรรพสิ่ง และสามารถบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากยิ่งขึ้น

การใช้กรอบความคิดที่ยึดขอบเขตของเอกภพเป็นเกณฑ์ นอกจากจะทำให้มนุษย์ลดความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวลงแล้ว ยังทำให้มนุษย์ตระหนักถึงสถานภาพที่แท้จริงของความเป็นมนุษย์มากขึ้น ดังคำว่า

“แต่ก็อีกนั่นแหละ... เรื่องราวการก่อเกิดและวิวัฒนาการของมนุษย์ในทางกายภาพ อาจไม่ใช่เรื่องสำคัญมากนักในกรอบคิดที่ใหญ่ขึ้นไปอีก ซึ่งไม่ได้ถือว่ามนุษย์เป็นศูนย์กลางของจักรวาล และถ้าเราเปลี่ยนความสนใจมาสู่โลกและสรรพชีวิตโดยองค์รวม บางทีก็อาจจะเข้าใจสถานภาพความเป็นมนุษย์มากขึ้น ทั้งในด้านการประกอบทางวัตถุ และในด้านการจิตวิญญาณ”

(วิหาร์ที่ว่างเปล่า. ๒๕๔๔ : ๑๔๑)

การตระหนักว่าแท้จริงแล้ว มนุษย์ไม่ได้เป็นศูนย์กลางของจักรวาล แต่เป็นเพียงสิ่งมีชีวิตเล็กๆ และดำรงอยู่ในช่วงเวลาสั้นๆ ในขอบเขตอันกว้างใหญ่ของเอกภพ จะทำให้เกิดความเข้าใจต่อสถานภาพที่แท้จริงของมนุษย์ทั้งในด้านที่เป็นวัตถุและจิตวิญญาณว่า มีความสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งของสรรพสิ่งโดยองค์รวม ซึ่งจะทำให้เห็นถึงความจริงแท้ของชีวิตว่าเป็นเพียงปรากฏการณ์ในกฎเกณฑ์ของเอกภพ และจะนำไปสู่การเข้าถึงความเป็นหนึ่งเดียวกับสรรพสิ่งอย่างแท้จริง

การตระหนักว่ามนุษย์เป็นเพียงสิ่งมีชีวิตเล็กๆ ภายใต้ขอบเขตอันกว้างใหญ่ของเอกภพและดำรงอยู่เพียงชั่วคราว ดังนั้นมนุษย์จึงควรที่จะให้ความสำคัญกับการค้นหาความหมายที่แท้จริงของโลกและชีวิตมากกว่าการมุ่งหาผลประโยชน์เฉพาะหน้า ดังได้ปรากฏในหนังสือรวมบทสัมภาษณ์เรื่อง ก่อนสิ้นศตวรรษ ตอน การค้นหายังไม่สิ้น ดังคำว่า

“ผมค่อนข้างมีสำนึกในเรื่องชีวิตและความตาย เรื่องการดำรงอยู่ของเอกภพ ความสัมพันธ์ระหว่างเรากับจักรวาล ผมมิได้หยุดอยู่แค่ความสัมพันธ์ทางสังคมหรืออะไรทั้งสิ้น ผมปฏิเสธอะไรมาหลายอย่าง... เป็นคนบดี้ผมก็ลาออก โอกาสที่จะเล่นการเมืองแล้วกลายเป็นรัฐมนตรีมันไม่ยากอะไร แต่ผมก็ไม่ทำ ที่ไหนที่ผมคิดว่าในทางจิตวิญญาณเราโยงกันไม่ได้ ต่อให้เอาเงินล้านมาวางตรงหน้า ผมก็ไม่ไปช่องแฉะ นี่คือนั่นสิ่งที่ผมใช้แนวทางชีวิตตัวเองมาตลอด ผมอาจจะอธิบายไม่ได้เป็นระบบมากนัก แต่ถ้าถอยกลับไป ก็อยู่บนสมมุติฐานที่ผมยึดมั่นว่า ชีวิตเป็นเรื่องชั่วคราว

ผมบอกตัวเองว่า อะไรๆ มันก็ไม่ไร ทำดีที่สุดแล้ว คนทุกคนก็สูญเสียการดำรงอยู่ของตัวเอง เพียงแต่ผมติดใจอยู่บ้างว่า แล้วทั้งหมดมันเป็นเรื่องบังเอิญหรือควรจะมี ความหมายที่ยิ่งใหญ่นั่นอย่างในทางฟิสิกส์เขาค้นพบว่า หลายสิ่งหลายอย่างในจักรวาลเชื่อมโยงกัน สิ่งที่เราเรียกว่าไม่มีชีวิต

แท้จริงมันอาจจะเป็นชีวิตก็ได้ คนที่มีชีวิต แม้ตายไปแล้ว มันก็อาจมีบางอย่างที่อาจเป็นพลังตกค้างอยู่ก็ได้ ความตายในทางฟิสิกส์อาจจะไม่มีก็ได้ มันอาจหมายถึงการเลื่อนไหลแปรรูปไปเรื่อยๆ...”

(ก่อนสิ้นศตวรรษ. ๒๕๔๔ : ๒๑)

เสกสรรค์แสดงให้เห็นว่ามีความตระหนักถึงความไม่ยั่งยืนของชีวิตที่ต้องพบความตายในที่สุด และสำนึกถึงการดำรงอยู่ในขอบเขตของเอกภพอันกว้างใหญ่ตลอดจนความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันของมนุษย์และสรรพสิ่งในจักรวาล แนวคิดดังกล่าวอันเป็นการขยายปริมณฑลของความคิดในบริบทที่กว้างใหญ่นี้ ทำให้เขาไม่ยึดติดอยู่เพียงกรอบเกณฑ์ ค่านิยม ตลอดจนฐานะทางสังคม แต่ให้ความสำคัญกับคุณค่าในเชิงจิตวิญญาณมากกว่า จากแนวคิดที่เห็นว่าสรรพสิ่งล้วนดำรงอยู่เพียงชั่วคราว ไม่มีสิ่งใดดำรงอยู่ยั่งยืนถาวรจะต้องสูญเสียภาวะที่เคยดำรงอยู่ในที่สุดนี้ ทำให้เสกสรรค์ต้องการค้นหาว่าสภาวะของธรรมชาติดังกล่าวนี้มีความหมายแท้จริงอยู่จริงหรือไม่ หรือเป็นเพียงความบังเอิญของเหตุปัจจัยต่างๆ ในธรรมชาติเท่านั้น เสกสรรค์ได้ยกคำอธิบายตามหลักการทางฟิสิกส์ที่ได้มีการค้นพบว่า สิ่งต่างๆ ในจักรวาลมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน สิ่งที่มีมนุษย์เห็นว่าไม่มีชีวิต ในความเป็นจริงแล้วอาจเป็นส่วนประกอบของการมีชีวิตก็เป็นได้ และเมื่อมนุษย์เสียชีวิตลงพลังงานบางส่วนอาจไม่สูญหายไป แต่ยังคงวนเวียนแปรสภาพไปอยู่ในรูปแบบอื่น ดังนั้นสรรพสิ่งในธรรมชาติจึงเชื่อมโยงกันในลักษณะของการไหลเวียนจากสิ่งหนึ่งไปสู่อีกสิ่งหนึ่ง จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าเสกสรรค์ให้ความสำคัญกับการค้นหาความจริงแท้ของโลก เพื่อให้คลายความยึดมั่นในตัวตน หรือผลประโยชน์ส่วนตัวและพวกพ้องเพียงอย่างเดียว และนำไปสู่ความเข้าใจในความเป็นหนึ่งเดียวกันของสรรพสิ่งในธรรมชาติ ซึ่งจะทำให้เกิดจิตสำนึกที่จะทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมอย่างแท้จริงในฐานะที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งขององค์รวม

๔.๓ ทรรศนะด้านสังคม

เสกสรรค์ได้นำทรรศนะเชิงอภิปรายเกี่ยวกับลักษณะองค์รวมของสรรพสิ่งในเอกภพ และความไม่ยึดมั่นในอัตตมาเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาสังคมไทยที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน เสกสรรค์ชี้ให้เห็นว่าปัญหาส่วนใหญ่ของสังคม เกิดจากคนในสังคมปัจจุบันยึดมั่นตัวเองเป็นศูนย์กลาง จึงมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นที่ตั้ง และคิดแก้ปัญหาต่างๆ ในกรอบคิดที่จำกัด ดังนั้น หนทางในการแก้ปัญหาจึงคับแคบลง และไม่เอื้อประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม

เสกสรรค์แสดงให้เห็นว่าคนในสังคมส่วนใหญ่ไม่ตระหนักถึงความไม่จริงยั่งยืนของชีวิต จึงมุ่งเน้นเพียงการครอบครองวัตถุ และสนองความต้องการของร่างกาย ดังข้อความว่า

“มันเหมือนกับ... ไม่ว่าจะพยายามสักเพียงใดเราก็ไม่เคยสามารถเข้าใจความเป็นคนได้อย่างครบถ้วนเต็มเปี่ยมสักที ไม่ว่าจะพยายามสักเพียงใด โลกส่วนที่เราสร้างขึ้นก็ยังมีจุดบอดเงื่อนตายที่พาเราไปสู่ทุกขโศก หรือแม้แต่ความพินาศร้ายแรงจนได้

หลายคน ‘ชนบท’ กับความไม่จีรังของชีวิต ด้วยการยึดถือกรรมสิทธิ์ในทุกอย่างราวตัวเองจะอยู่ค้ำฟ้า บางคนได้ตอบความซับซ้อนแห่งการดำรงอยู่ด้วยการปฏิเสธความรู้ทั้งปวง และมีอยู่ไม่น้อยที่ยังชีพด้วยการขายสินค้าและบริการที่สนองอารมณ์ของสองพวกนั้น

ทว่าในความเห็นของผม ทั้งหมดนี้กลับยิ่งซ้ำเติมให้ชะตากรรมของมนุษยชาติทรุดหนักลงไปอีก มันทำให้เราเบียดเบียนกันอย่างบ้าคลั่ง และเกือบจะปิดกั้นโอกาสในการอยู่รอดของสายพันธุ์ที่เราสังกัด

ขณะที่เรือนร่างและถิ่นที่อยู่ของเราถูกประดับประดาไว้ด้วยอุปาทานที่เป็นรูปธรรม ภายในของเรากลับว่างเปล่าราวดินแดนอนารยะ... ถ้าเราไม่ถอนถอยออกจากทิศทางเช่นนี้ ผมก็นึกไม่ออกเหมือนกันว่า จุดมุ่งหมายของยุคสมัยและอารยธรรมที่เราสร้างขึ้นคืออะไร”

(วิหารที่ว่างเปล่า. ๒๕๔๔ : ๒๕๐ – ๒๕๑)

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เพราะมนุษย์ไม่ตระหนักถึงความจริงของชีวิตว่าดำรงอยู่ในโลกเพียงชั่วคราว และไม่ได้ดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่มีสายสัมพันธ์เชื่อมโยงกับผู้อื่น และสรรพสิ่งด้วย ดังนั้นบางคนจึงมุ่งยึดครองเป็นเจ้าของสิ่งต่างๆ โดยไม่คำนึงถึงความไม่ยั่งยืนของชีวิต หรือบางพวกใช้ชีวิตตามความต้องการของตนเองโดยไม่คำนึงถึงสายสัมพันธ์ที่มีต่อผู้อื่นและสิ่งอื่น จึงทำให้มีการผลิตสินค้าและบริการที่มุ่งตอบสนองความต้องการดังกล่าวมากขึ้น เสกสรรค์เห็นว่าพฤติกรรมเช่นนี้ของมนุษย์จะทำให้มนุษย์เอารัดเอาเปรียบเบียดเบียนกันมากขึ้น และจะทำให้สังคม หรืออารยธรรมของมนุษย์ในยุคปัจจุบันตกต่ำเสื่อมทรุดลง

เสกสรรค์แสดงทรรศนะต่อไปว่าการที่คนในสังคมมุ่งแต่การครอบครองวัตถุสิ่งของ โดยไม่คำนึงถึงการพัฒนาทางด้านจิตใจจะทำให้ชีวิตมนุษย์ด้อยค่าลง ดังความว่า

“ผมถูกคิดขึ้นมาว่ายามนี้สังคมเรามีทุกชีวิตร้อนมากมายเหลือเกิน เพราะเพื่อนมนุษย์หันไปเน้น to have มากกว่า to be

บางทีอาจถึงเวลาแล้วที่เราต้องหันมาหาความพอใจ ‘ด้านใน’ กันบ้าง มุ่งแต่หาจุดหมายภายนอกถึงจะนำไปสู่การแก่งแย่งชิงดี ยิ่งจุดหมายไร้ขอบเขต สรรพสิ่งที่พอจะแบ่งกันได้ก็กลับกลายเป็นไม่พอเพียง

การเน้น ‘วิถีธรรม’ ในการใช้ชีวิต แท้จริงแล้วคือกระบวนการขัดเกลาตัวเอง เพื่อมุ่งสู่ศักยภาพสมบูรณ์...ที่ไม่ค่อยเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินเงินทองหรือตำแหน่งแห่งหนภายนอกเท่าใดนัก

ในทางกลับกันหากชีวิตเอาแต่หวังครอบครองสรรพสิ่งโดยหลงลืมความชั่วคราวแห่งการดำรงอยู่ ความร้อนรุ่มไม่เพียงเกิดกับเจ้าตัวเท่านั้น เวิร์กมยังส่งทอดไปถึงสังคมที่เราสังกัดด้วย สุดท้ายการดำรงอยู่ที่ชั่วคราวของทุกคนนับวันยิ่งมีคุณค่าน้อยลง”

(จลาจลทางปัญญา. ๒๕๔๕ : ๓๒๔ – ๓๒๕)

สาเหตุที่ทำให้สังคมมีปัญหาเลวร้ายนานาประการนั้น เพราะมนุษย์มุ่งเน้นการครอบครองวัตถุสิ่งของมากกว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิต และจิตใจ การที่มนุษย์ตั้งเป้าหมายของชีวิต หรือความสุขไว้ที่การครอบครองวัตถุสิ่งของภายนอก หรือฐานะทางสังคมนั้นเป็นสิ่งที่นำไปสู่การแก่งแย่งแข่งขันกันอย่างไม่รู้ที่สิ้นสุด ดังนั้น ทรัพยากรในโลกที่สามารถแข่งขันสำหรับความเป็นอยู่ของมนุษย์จึงไม่เพียงพอสำหรับความต้องการอันไร้ขอบเขตนั้น จากพฤติกรรมดังกล่าวเสกสรรค์เห็นว่ามนุษย์ควรให้ความสำคัญกับความสงบสุข และความพอใจที่เกิดในจิตใจให้มากขึ้น การใช้ธรรมะเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตนั้นเป็นกระบวนการขัดเกลาตัวเองเพื่อบรรลุถึงศักยภาพที่สมบูรณ์ของความเป็นมนุษย์ และเป็นหนทางที่ทำให้ชีวิตมีคุณค่าอย่างแท้จริง ส่วนการมุ่งแต่ครอบครองวัตถุสิ่งของภายนอกนั้นเป็นสิ่งที่เพิ่มความทุกข์ให้แก่ชีวิต และสังคม อีกทั้งยังลดทอนคุณค่าของความเป็นมนุษย์ลงอีกด้วย

การที่มนุษย์มุ่งไขว่คว้าฐานะทางสังคม หรือครอบครองวัตถุภายนอกนั้น เสกสรรค์เห็นว่าเป็นเพราะความไม่เข้าใจชัดเจนในความแตกต่างระหว่างความสุขกับความสบาย ดังความว่า

“ในทัศนะของผม เราไม่ควรสับสนระหว่างความสุขกับความสบาย เพราะทั้งสองอย่างนี้ไม่ได้เกี่ยวข้องกันเสมอไปกระทั่งบางทีก็ไม่เกี่ยวกันเลย

ความสุข... กล่าวอย่างถึงที่สุดแล้ว เป็นสัมพันธภาพระหว่างเรากับตัวเราเอง ระหว่างเรากับเพื่อนมนุษย์ และระหว่างเรากับธรรมชาติ หรือจักรวาล ถ้าเราสามารถทำสันติภาพกับทั้งสามสิ่งนี้ได้ จิตใจของเราก็จะสงบเย็นและมีความพอใจในการดำรงอยู่ ในทางตรงข้าม ถ้าเรารังเกียจตัวเองโดยผ่านการตีความว่าชีวิตเรามีแต่ขาดแคลน และไร้ค่ากว่าผู้อื่น... เราจะมีสุขได้อย่างไร... หรือถ้าเราริษยาผู้อื่นที่ได้รับผลประโยชน์ภายนอกมากกว่า ถือครองฐานะและทรัพย์สินมากกว่า เราจะมีสุขได้อย่างไร

นอกจากนี้ ถ้าเราขัดแย้งกับธรรมชาติทั้งที่ดำรงอยู่ในตัวเราและอยู่นอกตัวเรา โดยมุ่งแต่งดัดแปลงผืนดินมันอยู่ตลอดเวลาไม่ว่าจะเป็นเรือนร่างสังขารหรือสภาพแวดล้อมทางกายภาพของโลก เราจะมีสุขได้อย่างไร

พูดอีกแบบหนึ่งก็คือว่าแม้ในระดับการแสวงหาตัวตนขั้นต่ำ แนวทางพัฒนาแบบมิดิเดียที่ผ่านมาก็ไม่สามารถตอบสนองใครได้อย่างแท้จริง ผู้คนในประเทศไทยจำนวนมากไม่ว่ายากดีมีจน ล้วนรู้ลึกว่าตัวตนของตัวเองมีแต่ความบอบช้ำร้อนรุ่ม... ทุกคนต้องยอมเสียสละอะไรบางอย่างเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ทางวัตถุและฐานะภายนอก ครั้นเมื่อได้มาแล้วไม่ช้าไม่นานก็จะพบว่ามันไม่พอเพียงอยู่ดี...

จากนั้นก็เข้าสู่วัฏจักรเดิมอีก จนท้ายที่สุดทุกคนรู้สึกเหมือนกันว่าบางสิ่งบางอย่างขาดหายไป แต่เขาตอบไม่ได้ว่ามันคืออะไร”

(ตัวตนและจิตวิญญาณ. ๒๕๔๕ : ๒๐๐ – ๒๐๑)

เสกสรรค์ได้อธิบายทฤษฎีเกี่ยวกับความสุขของเขาไว้ว่า ความสุข คือ ความสงบเย็นในจิตใจตนเอง ความสุขนี้เกิดจากความสงบสันติในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับตัวเอง สังคม และธรรมชาติ เพราะความขัดแย้งในสัมพันธภาพทั้งสามประการนี้เป็นสิ่งที่น่าสนใจซึ่งความทุกข์ ไม่ว่าจะ เป็นความทุกข์ที่เกิดจากความขัดแย้งกับตนเองเพราะไม่พึงพอใจในชีวิต และไม่เห็นคุณค่าของตัวเอง ความขัดแย้งกับผู้อื่นเพราะอิจฉาริษยา การแก่งแย่งกันเพื่อถือครองทรัพย์สิน และฐานะทางสังคมที่ดีกว่า หรือความขัดแย้งกับธรรมชาติ ทั้งธรรมชาติในรูปแบบของสภาพแวดล้อม และธรรมชาติในตัวมนุษย์ ส่วนความสุขที่เกิดจากการได้มาซึ่งฐานะทางสังคม หรือความสะดวกสบายที่ได้จากวัตถุภายนอกนั้น เป็นสิ่งที่ไม่สามารถให้ความพึงพอใจได้อย่างแท้จริง จะต้องดิ้นรนแสวงหามาตอบสนองความต้องการใหม่อยู่ตลอดเวลา การดิ้นรนเพื่อให้มาซึ่งความพอใจจากวัตถุภายนอกนี้จึงเป็นสิ่งที่นำความทุกข์มาให้ไม่มีที่สิ้นสุด ดังนั้นการพัฒนาสังคมจึงจำเป็นต้องพัฒนาทั้งทางด้านจิตใจ และวัตถุควบคู่กันไป

ปัญหาสังคมที่สำคัญอีกประการหนึ่งในทฤษฎีของเสกสรรค์ คือการที่คนในสังคมเพิกเฉยต่อความไม่ถูกต้อง และเห็นแก่ประโยชน์เฉพาะตนมากกว่าความถูกต้องดีงาม ดังความว่า

“แต่ละคนจำนวนมากอยู่ร่วมกันเป็นสังคม มันคงต้องมีบ้างที่จำนวนหนึ่งออกนอกกลุ่มนอกทาง แต่ถ้าจำนวนมากเห็นว่าทำอะไรทำไม่ได้ไม่มีผิดมีถูก และจำนวนมากกว่านั้นก็รู้สึกเฉยๆ กับทุกเรื่องราวที่เกิดขึ้น ผมคิดว่าสังคมนั้นคงมีปัญหาที่กินลึกถึงจิตวิญญาณ

ถามว่าทำไมผมคิดเช่นนั้น เพราะฟังดูแล้วมันทั้งเซยทั้งเก่า กระทั่งออกตื้นเขินทางบางแง่มุม?

คำตอบก็คือผมเห็นว่าความสุขของมนุษย์เป็นสิ่งที่แยกไม่ออกจากความสงบนิ่งในใจตน...

ใจที่ไม่รู้จักพอนั้นถึงอย่างก็มีความสุขไปไม่ได้ และใจที่ไม่รู้จักเชื่อฟังปัญญา ทำயที่สุดก็นำไปสู่การใช้ชีวิตตามอารมณ์ เมื่อก่อการตามอารมณ์ มันก็เสริมขยายพฤติกรรมเบียดเบียนในสังคม

ใช่...สิ่งที่ผมคิดไม่มีอะไรใหม่ แต่ความคับแคบเห็นแก่ตัวของผู้คนในเวลานี้ก็มีใช้เรื่องทันสมัยแต่ประการใด”

(จลาจลทางปัญญา. ๒๕๔๕ : ๓๕๒)

ถ้าคนส่วนมากในสังคมมีความเห็นคล้อยตามไปในทางที่มุ่งหาประโยชน์ และความสะดวกสบายส่วนตัวโดยไม่คำนึงถึงความผิดถูก เป็นการสะท้อนถึงสังคมที่พัฒนาไปในทิศทางที่

ผิดพลาด เสกสรรค์เห็นว่ามนุษย์ควรที่จะหันมาให้ความสำคัญกับคุณค่าในทาง จิตวิญญาณมากขึ้น เพราะความสุขที่แท้นั้นเกิดจากความสงบนิ่งของจิตใจ การปล่อยจิตใจไปตามอำนาจของความอยากนั้นจะทำให้ไม่สามารถค้นพบความสุขที่ตอบสนองทันความต้องการได้ แต่กลับเพิ่มความทุกข์ใจไม่มีสิ้นสุด และเพิ่มการเบียดเบียนกันของผู้คนในสังคมมากขึ้น เพราะต่างแย่งชิงเพื่อให้ได้ครอบครองวัตถุ และฐานะทางสังคมที่ตนต้องการ

เสกสรรค์อธิบายว่า กลไกของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นปัจจัยหนึ่งที่กระตุ้นให้ผู้คนในสังคมมุ่งแสวงหาความสุขจากสินค้า และบริการจนละเลยความสุขภายในจิตใจ ดังความว่า

“ผมไม่ปฏิเสธหรือว่าทุนนิยมยุคแรกมีส่วนอย่างสูงในการพามนุษย์ไปสู่อารยธรรมที่สูงขึ้น ในขณะเดียวกันก็ขอยืมและสืบทอดคุณค่าชีวิตแบบก่อนทุนนิยมมาหลายอย่าง ทำให้การส่งต่อจากยุคหนึ่งไปสู่อีกยุคหนึ่งไม่ถึงกับต้องหักล้างกันทุกอย่าง

อย่างไรก็ตาม ปัญหาใหญ่ของทุนนิยมก็คือพอก่อเกิดขึ้นมาแล้วมันหยุดอยู่กับที่ไม่ได้ อีกทั้งโดยเนื้อแท้ยังเป็นระบบโลก เมื่อถึงจุดหนึ่ง ก็จะเผชิญกับวิกฤตอันเนื่องมาจากการผลิตที่ล้นเกินและการค้าที่ล้นเกิน ซึ่งข้อนี้ผมเข้าใจว่าเป็นสภาพที่เรากำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบัน

เพื่อความอยู่รอดของระบบ การผลิตที่ล้นเกินย่อมเรียกร้องให้มีการบริโภคที่ล้นเกิน ซึ่งหมายถึงว่าจะต้องสร้างนักบริโภคสมบูรณ์แบบขึ้นมาในจำนวนที่มากพอจะประคองตลาดไว้ได้

อันที่จริง คาร์ล มาร์กซ์ อาจารย์เก่าแก่ของผมสอนไว้นานแล้วว่า ทุนนิยมไม่เพียงผลิตสินค้าเท่านั้น หากยังผลิตผู้บริโภคด้วย กระนั้นก็ตาม ผมคิดว่าเมื่อร้อยกว่าปีก่อนท่านอาจารย์คงไม่มีทางนึกออกเลยว่าบริโภคสมบูรณ์แบบนั้นหน้าตาเป็นอย่างไร

อันดับแรก คนเราจะซื้อทุกอย่างที่ขวางหน้าได้จะต้องไม่มีแนวคิดเรื่องประหยัดมัธยัสถ์หรือการใช้ชีวิตแบบสันโดษสมถะเหลืออยู่เลย อันดับต่อมา คนเหล่านี้จะต้องนิยมการปรุงแต่งตัวตนในทุกขอบเขตทุกปริณฑล... เบื้อง่ายหน่วยเร็ว จะได้ซื้อสินค้าใหม่ตลอดเวลา นอกจากนี้จะต้องไม่คิดมากเรื่องสาระของชีวิต เพราะขึ้นคิดก็จะพบว่าสินค้าส่วนใหญ่ไร้สาระสิ้นดี...

และอันดับสุดท้ายซึ่งน่ากลัวที่สุดคือ... จะต้องไม่ใช่คนทำงานหนักหรือมีจริยธรรมในการทำงาน เพราะมันจะทำให้ไม่ค่อยกล้าใช้เงิน ตรงกันข้าม พวกเขามักจะไม่ได้หาเงินเองหรือหาด้วยวิธีง่าย ๆ แบบแก๊งกำไร ใช้สินเชื่อ กระทั่งบางทีก็อาชญากรรมในรูปแบบต่างๆ ก็เอา”

(เมื่อโลกไม่มีประวัติศาสตร์. ๒๕๔๗ : ๒๐๑ – ๒๐๒)

แม้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมจะมีส่วนสำคัญต่อความเจริญก้าวหน้าของอารยธรรมมนุษย์ เนื่องจากการแข่งขันกันผลิตสินค้าเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ได้มากขึ้นทั้งด้านปริมาณ และคุณภาพ แต่เมื่อสินค้าที่ผลิตออกมาเกินความต้องการของตลาด จึงจำเป็นต้องมีกลไกในการสร้างความต้องการของผู้บริโภคให้มากขึ้น ลักษณะของการกระตุ้นความต้องการโดยทำให้เห็นว่าสินค้า

ในห้องตลาดคือ ความสุขของชีวิตนี้เอง ทำให้มนุษย์มุ่งแสวงหาแต่การครอบครองวัตถุมากขึ้นเรื่อยๆ จนละเลยคุณค่า หรือสาระที่แท้จริงของชีวิต และต้องทำทุกวิถีทางเพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุสิ่งของนั้นโดยไม่คำนึงถึงวิธีการ และความถูกต้องดีงาม

ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่กระตุ้นให้เกิดการบริโภคสินค้า และบริการอย่างล้นเกินนี้ เสกสรรค์เห็นว่ามีส่วนต่อพฤติกรรม และเป็นสาเหตุของการก่ออาชญากรรมของเยาวชน ดังความว่า

“ถามว่ามันเกิดอะไรขึ้น ทำไมเด็กที่ไม่ได้ยากจนหรือด้อยโอกาสจึงก่ออาชญากรรมมากขึ้น
ทุกที?

ถ้าจะให้คำตอบสั้นๆ ก็คงต้องบอกว่า เป็นเพราะเขาไม่ศรัทธาในเรื่องผิดถูกดีงาม หรือจะให้พูดหนักไปกว่านั้นอีกก็คงต้องยืนยันว่าคนเหล่านี้ถึงขั้นศรัทธาความชั่วเสียด้วยซ้ำ เพราะในหมู่พวกเขาการไม่รู้จักรักคดโกงเอาเปรียบ นับเป็นเรื่องน่าดูถูกหมิ่นหยาม

อันนี้หมายถึงว่าอาชญากรรมของพวกเขาไม่ได้เกิดจากแรงกดดันแบบขโมยขโมยขโมยไปแลก
หากเกิดจากความคิดที่ชัดเจนซึ่งขยายตัวมาจากต้นเหตุที่ต้องการเป็นผู้ได้เปรียบ

เพราะฉะนั้น แม้ผมจะเชื่ออยู่ว่า โดยพื้นฐานแล้วอาชญากรรมเป็นผลผลิตของสิ่งแวดล้อมทาง สังคม แต่เห็นจะต้องเติมรายละเอียดลงไปอีกว่า สิ่งแวดล้อมนั้นอาจจะไม่ได้หมายถึงความยากไร้ แร้นแค้นเสมอไป

การปลุกกระตุ้นให้ผู้คนมุ่งแสวงหาความสุขสำราญ เลิกเชื่อเรื่องผิดถูก ก็สามารถทำให้พวกเขาถอนตัว
ออกจาก มนุษยภาพได้ และทำทุกอย่างเหมือนสัตว์ป่าไร้อารยธรรม

มันไม่ใช่เรื่องบังเอิญ ที่นับวันลูกหลานชนชั้นกลางที่มีการศึกษาจะก่ออาชญากรรมมากขึ้น
เพราะพวกเขาเป็นชนกลุ่มในชาติที่รับสื่อโฆษณาอย่างมากว่ามากกว่าผู้ใด ถูกสอนให้คลังไคล่ในสินค้าบริการ
ทุกชนิดตั้งแต่ยาทาผิวไปจนถึงกางเกงในแบบไร้ใจ

นอกจากนี้ พวกเขายังเป็นชนกลุ่มเดียวที่สามารถอาศัยเส้นทางไซเบอร์ท่องเทียวไปในโลก
เสมือนจริงในอินเทอร์เน็ต ซึ่งในนั้นเต็มไปด้วยภาพพายุที่ปลุกเร้าสัญชาตญาณดิบทุกรูปแบบ ตั้งแต่การ
ฆ่าฟันกันด้วยความรุนแรงแปลกพิสดาร ไปจนถึงกลเกมพนันการ

หันไปดูกิจกรรมที่มีฐานะครอบงำทางสังคม ก็มีแต่เรื่องหาเงินกันแบบไม่ต้องทำงาน ตั้งแต่
หุ้น หอย มวย ม้า ไปจนถึงเกมโชว์ที่แจกเงินกันแบบง่ายๆ และรายการชิงโชคแจกทองคำ”

(เมื่อโลกไม่มีประวัติศาสตร์. ๒๕๔๗ : ๑๕๓ – ๑๕๕)

เสกสรรค์ได้วิเคราะห์ปัญหาสังคมเกี่ยวกับการก่ออาชญากรรมของเยาวชนในปัจจุบันว่า สาเหตุไม่เกิดจากความลำบากยากจนบีบบังคับให้ทำความผิดเหมือนในอดีต แต่สภาพแวดล้อมที่กระตุ้นให้เยาวชนในครอบครัวชนชั้นกลางมีแนวโน้มก่ออาชญากรรมมากขึ้นนั้น เป็นผลมาจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่กระตุ้นให้มีการบริโภคสินค้า และบริการมากขึ้น โดยโฆษณาให้เห็นว่าสินค้า และ

บริการทุกประเภทเป็นสิ่งจำเป็น สร้างค่านิยมในการใช้สินค้าให้สังคมเพื่อให้เกิดความต้องการบริโภค ลักษณะดังกล่าวส่งผลให้ผู้คนในสังคมโดยเฉพาะเยาวชนที่ยังขาดวิจารณญาณ ยอมกระทำทุกวิถีทางโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง เพื่อให้ได้มาซึ่งสินค้าและบริการนั้น นอกจากนี้เสกสรรค์ยังเห็นว่า ความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยียังถูกนำไปใช้ในทางที่ผิด ปลุกเร้าสัญชาตญาณดิบ และพฤติกรรมเลวร้ายทั้งปวง อีกทั้งกิจกรรม และสื่อต่างๆ ในสังคมยังเต็มไปด้วยกิจกรรมที่มีส่วนมอมเมา เยาวชนไม่เห็นคุณค่าที่เกิดการทำงาน อันเป็นคุณค่าสำคัญของชีวิต

สภาพสังคม เศรษฐกิจดังกล่าว เสกสรรค์เห็นว่าเป็นเรื่องที่ทำให้คนในสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งคนรุ่นใหม่มุ่งเน้นแต่สนองความต้องการ หรือผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลัก ดังความว่า

“สภาพเช่นนี้ใช้หรือไม่ก็คือรากฐานเศรษฐกิจและการเมืองของแนวคิดแบบคนรุ่นใหม่ซึ่งถือทุกอย่างเป็นเรื่องส่วนตัว (privatization) ไม่มีกฎเกณฑ์การใช้ชีวิต (deregulation) อีกทั้งในรูปการจิตสำนึกยังถอนตัวออกจากสังกัดส่วนรวมที่เรียกว่าชาติ และถอนตัวจากรากฐานวัฒนธรรมดั้งเดิม (liberalization)

ถามว่าเช่นนั้นแล้ว พวกเขาเหลืออะไรบ้างอันเป็นพื้นที่แสดงออกของตัวตน ตอบสั้นๆก็คือ เหลือแต่เรือนร่างสังขารที่ปรุ่งแต่งกันไปอย่างไม่มีขอบเขตทิศทาง... ซึ่งสุดท้ายก็กลายเป็นเพียง ความสัมพันธ์ผู้บริโภค กับสิ่งของที่ปรากฏอยู่ในตลาดสินค้าและบริการ”

(เมื่อโลกไม่มีประวัติศาสตร์. ๒๕๔๗ : ๒๔๔)

เสกสรรค์ชี้ให้เห็นว่าการเติบโตมาท่ามกลางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมของคนรุ่นใหม่ทำให้เห็นความสำคัญเฉพาะเรื่องส่วนตัวเพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุสิ่งของที่ต้องการโดยไม่คำนึงถึงวิธีการ หรือกฎเกณฑ์ในการใช้ชีวิต และให้ความสำคัญกับการบริโภคสินค้าเพื่อแสดงออกซึ่งตัวตนมากกว่าจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม หรือรากฐานทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเอง ความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ร่วมสังคมจึงเป็นเพียงลักษณะของการซื้อขายสินค้าและบริการเท่านั้น

สำหรับทางออกของปัญหาดังกล่าวเสกสรรค์เห็นว่า ต้องมาจากความตระหนักถึงสิ่งที่ยิ่งใหญ่ และมีคุณค่ามากกว่าตนเอง จึงจะทำให้มนุษย์ไม่คำนึงแต่ความต้องการของตนเอง ดังความว่า

“สิ่งที่ผมคิดว่ามันสำคัญกว่ามากเลย... มากกว่าการเมืองที่เห็นและเป็นอยู่ก็คือความตระหนักถึงการดำรงอยู่ของผู้อื่นที่มีใช้ตัวเรา ของสิ่งอื่นที่ใหญ่กว่าเรา เช่นที่ผมยกตัวอย่างมาตั้งแต่ต้นแล้วว่า เรามีความขัดแย้งอยู่สามอย่างที่เรจะต้องหาความสมดุลตลอดเวลา คือ ความขัดแย้งในตัวตน

ของเรา ความขัดแย้งระหว่างเรากับเพื่อนมนุษย์ และความขัดแย้งระหว่างเรากับธรรมชาติ จากสำนึกตรงนี้ที่ว่ามีผู้อื่นที่มีชีวิตเรา และมีสิ่งอื่นที่ใหญ่กว่าเราดำรงอยู่ มันจะพาเราไปสู่ความอาทรที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ พาเราไปใส่ใจเกี่ยวกับความเป็นไปของโลก จากนั้น ถ้ามันไม่เกี่ยวกับการเมืองก็ปล่อยให้มันไม่เกี่ยว แต่ถ้ามันเกี่ยว ยกตัวอย่างเช่น มีนักการเมืองมาทำลายธรรมชาติ หรือมีนักการเมืองไปโกงชวานา ซึ่งยากไร้มันก็ต้องให้ความสนใจการเมืองด้วยเหมือนกัน”

(ตัวตนและจิตวิญญาณ. ๒๕๔๕ : ๑๔๕)

หากมนุษย์ตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งอื่นนอกเหนือจากตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการดำรงอยู่ของเพื่อนมนุษย์ที่ทุกคนล้วนมีหน้าที่เฉพาะของตน ซึ่งเมื่อรวมกันเข้าแล้วจะเป็นองค์ประกอบที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันในการสร้างสังคมที่สมบูรณ์ หรือการดำรงอยู่ของสรรพสิ่งในธรรมชาติ ซึ่งล้วนต่างมีสายใยที่เชื่อมโยงเกื้อหนุนการดำรงอยู่ของกันและกัน ความตระหนักดังกล่าวนี้นี้จะทำให้มนุษย์มีความเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ และสรรพสิ่ง สามารถสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นทั้งกับตนเอง สังคม และธรรมชาติ

ความตระหนักในความเชื่อมโยงกันของสรรพสิ่งในลักษณะองค์รวมนี้เองที่เสกสรรค์เห็นว่า จะทำให้มนุษย์เข้าใจความหมายที่แท้จริงของชีวิต และอยู่ร่วมกันกับเพื่อนมนุษย์ และธรรมชาติได้อย่างสันติสุข ดังความว่า

“และถ้าพูดถึงระหว่างเรากับธรรมชาติ ผมคิดว่าเรายังไม่คุมความขัดแย้งใดๆ เลย เราถูกล้ำธรรมชาติจนกระทั่งเกิดน้ำท่วมฝนแล้งตลอดจนเกิดภัยพิบัติต่างๆ รวมทั้งมีความโหดร้ายถึงขั้นล้มไปว่าอยู่บนโลกนี้เพียงชั่วคราว จริงๆ แล้วมันเป็นกฎเกณฑ์ของจักรวาลที่เราเพียงแปรรูปจากธาตุต่างๆ มาเป็นมนุษย์ จากมนุษย์ไปเป็นธาตุต่างๆ สลับกันไป สำหรับธรรมชาติมันไม่มีเกิด ไม่มีตาย มันมีแต่แปรเปลี่ยน และเราลืมสิ่งเหล่านี้ เนื่องจากเราเสียสมดุลไปยึดติดกับอะไรที่เป็นมายาภาพชั่วคราวมากเกินไป พอเราลืมไปว่า ชีวิตเป็นเรื่องชั่วคราว เราก็ไปเบียดเบียนธรรมชาติรวมทั้งเบียดเบียนผู้อื่น มันก็เลยย้อนกลับไปสู่ความขัดแย้ง ระหว่างเรากับผู้อื่นและเรากับตัวเราเองอีก หมุนวนอยู่อย่างนี้ตลอดเวลา”

(ตัวตนและจิตวิญญาณ. ๒๕๔๕ : ๑๑๙)

เสกสรรค์แสดงให้เห็นว่าถ้ามนุษย์เข้าถึงความจริงที่ว่ามนุษย์ และสรรพสิ่งล้วนเป็นสิ่งเดียวกัน ชีวิตมนุษย์ดำรงอยู่เพียงชั่วคราวภายใต้กฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ในที่สุดธาตุต่างๆ ที่รวมตัวกับมนุษย์ก็ต้องแปรรูปไปเป็นสิ่งอื่นในธรรมชาติ หมุนเวียนเปลี่ยนแปลงเช่นนี้เรื่อยไป สรรพสิ่งในธรรมชาติจึงเป็นสิ่งเดียวกัน ไม่มีการเกิด การดับสูญอย่างแท้จริง เป็นแต่เพียงการแปรเปลี่ยนเท่านั้น การที่มนุษย์ไม่เข้าใจความจริงดังกล่าวจึงนำไปสู่การยึดมั่นในตัวเอง และความยึดมั่นนี้เองที่เป็น

ต้นเหตุของความขัดแย้งเปิดเผยตนเอง เพื่อนมนุษย์ และธรรมชาติไม่มีที่สิ้นสุด ดังนั้น หากมนุษย์สามารถเข้าถึงความจริงของธรรมชาติดังกล่าวได้ สันติภาพที่แท้จริงก็จะเกิดขึ้นได้

การค้นหาคคุณค่าและความหมายของชีวิตในฐานะปัจเจกบุคคล และจิตสำนึกสาธารณะที่อุทิศตนเพื่อสร้างสรรค์สังคมที่ดี เป็นปัจจัยสำคัญต่อทรรศนะด้านอภิปรัชญาของเสกสรรค์อย่างยิ่ง ในฐานะปัจเจกบุคคล ความยึดมั่นอุดมคติศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ที่แสดงออกในแบบฉบับของความ เป็น “ลูกผู้ชาย” ที่หล่อหลอมมาจากวัฒนธรรมดั้งเดิมของผู้ชายไทย และความยึดมั่นในคุณธรรม ความดีงามของชีวิตบนรากฐานของพุทธศาสนา เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อการแสวงหาการเข้าถึงคุณค่า และความหมายที่แท้จริงของชีวิตและสรรพสิ่ง ในด้านจิตสำนึกสาธารณะที่ต้องการอุทิศตนเพื่อเพื่อนมนุษย์ และสร้างสรรค์สังคมที่ดี แม้ต้องผ่านความผิดหวังจากการอุทิศตนเพื่ออุดมการณ์ทางการเมือง แต่ความผิดหวังดังกล่าวก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้เสกสรรค์สามารถค้นหาแนวทางที่ดีกว่าที่จะทำให้สันติสุขที่แท้จริงเกิดขึ้นในสังคม จนในที่สุดเสกสรรค์พบว่า การเข้าถึงความเป็นหนึ่งเดียวกับสรรพสิ่งในเอกภพนี้เอง ที่จะทำให้นักมนุษยตระหนักถึงความสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขผาสุกเป็นหนึ่งเดียวกับวิถีธรรมชาติ ข้ามพ้นกรอบความคิดที่คับแคบเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว อันเป็นแนวทางสำคัญที่สามารถแก้ปัญหาสังคมในปัจจุบัน และสร้างสังคมที่มีสันติสุขยั่งยืนแท้จริง

ความสัมพันธ์ระหว่างทรรศนะทางอภิปรัชญากับทรรศนะด้านต่างๆ ของเสกสรรค์ ทำให้เห็นความสอดคล้องระหว่างการแสวงหาคคุณค่า และความหมายของชีวิตในฐานะปัจเจกบุคคลกับจิตสำนึกสาธารณะที่อุทิศตนเพื่อสร้างสรรค์สังคมที่ดี โดยถ่ายทอดผ่านงานวรรณกรรมในรูปแบบของบันทึกการใคร่ครวญประสบการณ์ชีวิต การเดินทาง และวรรณกรรมประเภทบันเทิงคดี ความสัมพันธ์ของทรรศนะต่างๆ ของเสกสรรค์นั้น แสดงให้เห็นความขัดแย้งระหว่างการเข้าถึงความจริงแท้ของวิถีธรรมชาติ และกระแสสังคม ดังนี้

ตาราง ๑ ความขัดแย้งระหว่างวิถีธรรมชาติ และกระแสสังคม

วิถีธรรมชาติ	กระแสสังคม
<u>คุณสมบัติ</u> วิถีธรรมชาติที่งดงามและยิ่งใหญ่ ทำให้เกิดจิตวิญญาณอิสระ และความสงบนิ่งของจิตใจ	<u>คุณสมบัติ</u> วิถีที่คับแคบของสังคมปัจจุบันเป็นสิ่งพันนาการจิตวิญญาณ สร้างความเจ็บปวดและการดิ้นรนเพื่อหลีกเลี่ยง
<u>การเข้าถึงความจริง</u> เรียนรู้จากการพิจารณาธรรมชาติ ไคร่ครวญ ประสพการณ์ชีวิตและการเดินทาง ดำเนินชีวิตอย่างกลมกลืนกับธรรมชาติ ด้วยจิตที่สงบนิ่ง	<u>การเข้าถึงความจริง</u> ค่านิยม และกรอบเกณฑ์ของสังคมทำให้วิถีชีวิตแบบเดียวกันคือ มุ่งแสวงหาความประโยชน์ส่วนตัว และความสุขจากการครอบครองวัตถุ ทำให้มีความเป็นปัจเจกสูง เกิดความแปลกแยกจากผู้อื่น และสรรพสิ่ง
<u>ผลที่ได้รับจากการเข้าถึงวิถีธรรมชาติ</u> เข้าถึงจิตวิญญาณที่ยิ่งใหญ่ที่เปี่ยมด้วยพลังแห่งชีวิต ทำให้เข้าถึงคุณค่า ความหมายของชีวิตตนเอง และด้วยจิตใจ ความคิดที่เปิดกว้าง ทำให้มนุษย์พร้อมจะอุทิศตนเพื่อสังคม อันจะนำมาสู่สันติสุขที่แท้จริงของสังคม	<u>ผลที่ได้รับจากการตามกระแสสังคม</u> จิตวิญญาณคับแคบ เห็นว่าชีวิตไร้คุณค่า ยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง มุ่งเพียงผลประโยชน์ส่วนตัวเพียงอย่างเดียว โดยไม่คำนึงผลกระทบต่อสังคม
<u>การแสดงออกทางวรรณกรรม</u> ถ่ายทอดผ่านวรรณกรรมในรูปแบบของบันทึก ประสพการณ์การเดินทาง โดยใช้ทะเล พระจันทร์ เสือ เป็นสัญลักษณ์ของการเข้าถึงวิถีธรรมชาติ และจิตวิญญาณที่ยิ่งใหญ่	<u>การแสดงออกทางวรรณกรรม</u> ถ่ายทอดผ่านตัวละครที่เจ็บปวดจากความเสื่อมโทรมของสังคม และถูกทำลายศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เพราะถูกกลืนด้วยกระแสสังคมแบบวัตถุนิยม

เสกสรรค์เห็นว่าการเข้าถึงความจริงแท้ของสรรพสิ่ง และดำเนินชีวิตด้วยจิตที่สงบนิ่ง สอดคล้องกับวิถีของธรรมชาติ โดยสลายความยึดมั่นในอัตตาผานเป็นหนึ่งเดียวกับจิตวิญญาณที่ยิ่งใหญ่ ทำให้สามารถข้ามพ้นความทุกข์ที่เกิดจากการยึดมั่นอุดมคติของตนเอง และเป็นหนทางเข้าถึงคุณค่าที่แท้จริงของชีวิต นอกจากนี้เสกสรรค์ยังชี้ให้เห็นว่าการสลายความยึดมั่นในตัวตนลง

และรวมเป็นหนึ่งเดียวกับสรรพสิ่งได้อย่างแท้จริงจะทำให้มนุษย์ค้นพบคุณค่า และความหมายของชีวิตที่สูงกว่าการมุ่งแสวงหาเพียงความอยู่รอดทางกาย ความสุขจากการครอบครองวัตถุ และฐานะทางสังคม ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่คับแคบและบั่นทอนศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ด้วยสภาวะจิตใจและกรอบความคิดที่เปิดกว้างเช่นนี้เองจะทำให้มนุษย์สามารถอุทิศตนเพื่อส่วนรวม สร้างสรรค์สังคมให้เกิดสันติสุขที่แท้จริงขึ้นได้ โดยเสกสรรค์ได้ถ่ายทอดทฤษฎะดังกล่าวผ่านวรรณกรรมในลักษณะของบันทึกการใคร่ครวญประสบการณ์ชีวิต การเดินทาง การพิจารณาธรรมชาติ โดยใช้ทะเล พระจันทร์ เสือ เป็นสัญลักษณ์ของการเข้าถึงจิตวิญญาณที่ยิ่งใหญ่ที่ผสานเป็นหนึ่งเดียวกับวิถีธรรมชาติอย่างแท้จริง

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาทฤษฎีทางอภิปรัชญาในวรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล พบว่ามีลักษณะแบบทวินิยม ในลักษณะของพุทธปรัชญา คือ เห็นว่าความจริงแท้ประกอบด้วยสิ่งที่เป็นสสาร และอสสาร ที่ดำรงอยู่ได้กฎไตรลักษณ์ แต่อสสารเป็นความจริงแท้ที่ดำรงอยู่ในมิติที่สูงกว่า และหนทางในการเข้าถึงความจริงสูงสุด คือ การทำจิตให้สงบนิ่ง

ทฤษฎีด้านเนื้อแท้ของโลกของเสกสรรค์เป็นการผสมผสานระหว่างการใช้เหตุผล และข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์แบบตะวันตก ผสมผสานเข้ากับการตีความบนพื้นฐานแนวคิดเชิงศาสนา ปรัชญาทางตะวันออก ทำให้ทฤษฎีทางอภิปรัชญาของเสกสรรค์มีลักษณะของพุทธปรัชญาที่อธิบายด้วยเหตุผล และข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์ควบคู่กันไป เสกสรรค์ได้ใช้ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ที่พิสูจน์ให้เห็นว่าเนื้อแท้ของสสารเป็นพลังงานที่มีลักษณะทางอัตวิสัย คือสามารถเปลี่ยนแปลงคุณสมบัติเป็นคลื่น หรืออนุภาคกลับไปมาได้ตามความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมในขณะนั้นๆ ลักษณะทางอัตวิสัยนี้แสดงให้เห็นว่าสสารมีส่วนที่เป็นอสสาร หรือจิตดำรงอยู่ควบคู่กันไป จากข้อเท็จจริงดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า สรรพสิ่งในเอกภพทั้งมีชีวิต และไม่มีชีวิตเป็นหนึ่งเดียวกัน เพราะประกอบสร้างจากสิ่งที่มี คุณสมบัติอย่างเดียวกัน และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกับสรรพสิ่งในเอกภพ ในฐานะที่เป็นองค์ประกอบที่เกื้อหนุนการดำรงอยู่ของกันและกันในลักษณะองค์รวม สอดคล้องกับหลักอภิปรัชญาของพุทธศาสนา นอกจากนี้เสกสรรค์ยังแสดงให้เห็นว่าทุกสรรพสิ่งล้วนดำรงอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์เดียวกัน คือ กฎไตรลักษณ์ เพราะทุกสิ่งในเอกภพล้วนไม่จริงยั่งยืน ต้องเปลี่ยนแปลงไป จึงไม่มีสิ่งใดดำรงอยู่เป็นตัวตนที่ถาวรได้ เสกสรรค์เห็นว่าความรู้จากการศึกษาตามหลักเหตุผล หรือการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์แม้จะแสดงให้เห็นข้อเท็จจริงของโลกได้ แต่การเข้าถึงความจริงแท้ของโลกได้นั้นต้องเกิดจากภาวะจิตใจที่สงบนิ่ง ซึ่งจะทำให้เกิดญาณทัศนะที่สามารถเข้าถึงความจริงแท้ที่อยู่เบื้องหลังโลกวัตถุ หรือปรากฏการณ์ต่างๆ ในโลกวัตถุได้อย่างแท้จริง การเข้าถึงความจริงด้วยจิตที่สงบนิ่งแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงกันระหว่างสิ่งที่เป็นสสาร และอสสาร

ทรรคนะด้านเนื้อแท้ของมนุษย์นั้นเสกสรรค์เห็นว่ามนุษย์ประกอบด้วยส่วนที่เป็นสสาร คือ ร่างกาย และส่วนที่เป็นออสสาร คือ จิต ทั้งสองส่วนดำรงอยู่ได้กฎไตรลักษณ์ และสัมพันธ์เชื่อมโยง เป็นหนึ่งเดียวกับสรรพสิ่งในเอกภพ แต่อัตตาหรือความยึดมั่นในตัวตนของมนุษย์เป็นสิ่งปิดกั้นไม่ให้ เข้าถึงความจริงดังกล่าวได้ ดังนั้น มนุษย์จึงต้องสลายอัตตา เพื่อเข้าถึงความเป็นอนัตตา และเป็น หนึ่งเดียวกับสรรพสิ่งได้อย่างแท้จริง วิธีการสลายอัตตาที่เสกสรรค์ค้นพบ คือ การทำจิตให้สงบนิ่ง เช่นเดียวกับวิธีการฝึกจิตให้มีสติตั้งมั่น มีสมาธิแน่วแน่ตามแนวทางของพระพุทธศาสนาเพื่อรู้เท่าทัน ปัจจุบันขณะ ทำให้เห็นความไม่จีรัง และการเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งที่เคลื่อนผ่าน ทุกขณะจิตได้ อย่างชัดเจน อันจะนำไปสู่การรู้เท่าทันความเป็นอนัตตาของชีวิต และสรรพสิ่ง การสลายอัตตาเพื่อให้ เข้าถึงความ เป็นหนึ่งเดียวกับสรรพสิ่งเป็นหนทางขจัดความทุกข์ในจิตใจ และสร้างสันติสุขที่แท้จริงให้ เกิดขึ้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้เสกสรรค์เห็นว่าเป็นคุณค่าที่แท้จริงของมนุษย์ นอกจากนี้ทรรคนะทาง อภิปรัชญายังสัมพันธ์แนบสนิทกับการสร้างสรวงสวรรค์วรรณกรรม เพราะวรรณกรรมของเสกสรรค์ส่วนใหญ่มีลักษณะของการถ่ายทอดความคิด จึงทำให้เห็นพัฒนาการของทรรคนะทางอภิปรัชญาอย่างต่อเนื่อง และผลงานของเสกสรรค์ในช่วงปัจจุบันแสดงให้เห็นว่าทรรคนะทางอภิปรัชญาเป็นเนื้อหา สำคัญในการสร้างสรวงสวรรค์วรรณกรรม และเป็นคุณค่าสำคัญในวรรณกรรมของเสกสรรค์

จากการศึกษาพบว่าปัจจัย และพัฒนาการของทรรคนะทางอภิปรัชญาของเสกสรรค์นั้น หล่อหลอมมาจากประสบการณ์ชีวิตในแต่ละช่วงวัย การพินิจใคร่ครวญในทุกอย่างก้าวของชีวิต และการครุ่นคำนึงถึงธรรมชาติที่พบเห็นจากการเดินทาง ตลอดจนการศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจัง สังเคราะห์ออกมาเป็นปรัชญาความคิดของตนเอง เมื่อเสกสรรค์สามารถสังเคราะห์ทรรคนะทาง อภิปรัชญาออกมาได้อย่างชัดเจนแล้วได้นำแนวคิดเกี่ยวกับองค์รวมของสรรพสิ่ง และการสลายความ ยึดมั่นในตัวตนมาเป็นคำตอบของการแสวงหาคคุณค่า และความหมายที่แท้จริงของชีวิต ตลอดจนใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาสังคมที่เกิดจากความเสื่อมทรุดทางด้านจิตวิญญาณ เพื่อนำไปสู่การ ดำเนินชีวิตบนหนทางที่ถูกต้องสอดคล้องกับวิถีธรรมชาติ อันจะนำสันติสุขมาสู่สังคมได้อย่างแท้จริง

อภิปรายผล

ลักษณะเด่นของเสกสรรค์ ประเสริฐกุลคือ ความเป็นนักคิด นักปรัชญา และนักวรรณกรรม ดังนั้นวิธีแสดงออกทางปรัชญาในผลงานวรรณกรรมจึงเป็นการผสมผสานระหว่างความเป็นนักคิดที่มีการ

ตั้งข้อสังเกตข้อสงสัย และการตีความตามหลักเหตุผล เข้ากับการแสดงออกของนักวรรณกรรม ที่แสดงความคิดผ่านการเปรียบเทียบกับประสบการณ์ต่างๆที่ได้สัมผัส เพื่อสื่อให้เห็นความคิดที่ ชัดเจน และมีคุณค่าในเชิงวรรณศิลป์ที่อุดมด้วยการใช้โวหารภาพพจน์ และการบรรยาย พรรณนาที่ มีท่วงทำนองเป็นของตนเองแสดงความคิดอย่างแจ่มชัด ลักษณะของคุณค่าทางปรัชญานี้เองที่ทำให้ วรรณกรรมของเสกสรรค์ก้าวพ้นประเด็นทางสังคม และมีคุณค่าทางวรรณกรรมโดดเด่นยิ่งขึ้น

ทฤษฎีทางอภิปรัชญาในวรรณกรรมของเสกสรรค์ ทำให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่าง ปรัชญากับวรรณกรรมนั้น แนบสนิทเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับแนวคิดของของนักเขียนที่มีจุดยืนแน่วแน่ ชัดเจน และวรรณกรรมที่มีแนวคิดทางปรัชญานั้นแม้จะมีคุณค่า และมีประโยชน์อย่างยิ่ง แต่ก็เข้าใจ ยาก ยกเว้นในผลงานของผู้เขียนที่มีความสามารถจริงๆ เท่านั้น การเข้าใจอภิปรัชญาของผู้เขียนจะ ทำให้เข้าใจงานวรรณกรรม และภาพรวมที่สะท้อนให้เห็นเอกลักษณ์ของผู้เขียนได้ชัดเจน ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ความเข้าใจนี้จะทำให้วรรณกรรมเชิงปรัชญาสามารถให้ความบันเทิงได้ ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าวรรณกรรม ประเภทอื่น

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาอภิปรัชญาในวรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล ผู้วิจัยขอเสนอแนะ แนวทางในการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม ดังนี้

๑. ควรศึกษาแนวคิดทางปรัชญาด้านอื่นๆ ในวรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล เช่น จริยศาสตร์ ญาณวิทยา เพื่อให้เห็นถึงลักษณะทางอภิปรัชญาในวรรณกรรมของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล ได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

๒. ควรศึกษาแนวคิดทางปรัชญาในผลงานวรรณกรรมของนักเขียนคนอื่นที่มีลักษณะของ วรรณกรรมเชิงปรัชญา เพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางปรัชญากับการสร้างสรรค์ วรรณกรรมได้กว้างขวาง ชัดเจนยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- คำรพ ทันศรี. (๒๕๔๑). คำพิพากษาและเวลา : การวิจารณ์เชิงปรัชญา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร-
มหาบัณฑิต(ภาษาไทย). สงขลา: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
ถ่ายเอกสาร.
- เจตนา นาควัชร. (๒๕๒๐). วรรณคดีวิจารณ์และการศึกษาวรรณคดี. วรรณไวทยาการ.
กรุงเทพฯ: โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ดิเรก วังชากร. (๒๕๓๑). อภิปรัชญาของกฤษณมูรติ. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต
(ปรัชญา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- เดียน คำดี. (๒๕๒๖). ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ตุลา เดชพลากุล. (๒๕๔๕). การวิเคราะห์เรื่องสั้นของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย). สงขลา: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. ถ่ายเอกสาร.
- พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๔๒). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- วิทย์ วิศทเวทย์. (๒๕๔๗). ปรัชญาทั่วไป มนุษย์ โลก และความหมายของชีวิต.
กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- วิทย์ ศิวะศรียานนท์. (๒๕๔๑). วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์. พิมพ์ครั้งที่ ๕.
กรุงเทพฯ: ธรรมชาติ.
- สถิต วงศ์สุวรรณ. (๒๕๔๓). ปรัชญาเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น (๑๙๗๗) จำกัด
สมเกียรติ คู่ทวีกุล. (๒๕๓๕, ตุลาคม). เสกสรรค์ ประเสริฐกุลในโลกวรรณกรรม. *Writer magazine*.
๑ (ฉบับปฐมฤกษ์): ๖๔-๙๑.
- สรายุทธ์ ธรรมโชโต. (๒๕๔๗). ความน่าจะเป็น 'โพสต์โมเดิร์น' ของ 'ความน่าจะเป็น'. ๒๕ ปีซีไรต์
รวมบทวิจารณ์คัดสรร. กรุงเทพฯ: สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย ในพระบรม
ราชูปถัมภ์.
- สุจิตรา อ่อนค้อม. (๒๕๔๐). ปรัชญาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: อักษราพิพัฒน์
- สุภาพ พิมพ์ชน. (๒๕๔๘). "เสกสรรค์ ประเสริฐกุล" นาฏกรรมแห่งความพ่ายแพ้ในสงครามระหว่าง
ปัจเจกกับสังคม. สืบค้นเมื่อ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๔๘, จาก [http:// www. Thaiwriter.net](http://www.Thaiwriter.net).
- เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. (๒๕๒๘). คนหาปลา. กรุงเทพฯ: เทียนวรรณ
- (๒๕๓๖ก). คลื่นเสรีภาพ. กรุงเทพฯ: สามัญชน.
- (๒๕๓๖ข). มหาวิทยาลัยชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพฯ: กำแพง.

- (๒๕๓๗). *เดินป่าเสาะหาชีวิตจริง*. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพฯ: กำแพง.
- (๒๕๓๙). *คนกับเสือ*. กรุงเทพฯ: สามัญชน.
- (๒๕๔๐ก). *การผ่านพ้นของยุคสมัย*. กรุงเทพฯ: สามัญชน.
- (๒๕๔๐ข). *ทางทากและสายน้ำเขียว*. กรุงเทพฯ: สามัญชน.
- (๒๕๔๐ค). *ปากคำประวัติศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สามัญชน.
- (๒๕๔๐ง). *ผู้ชายที่กำลังสูญพันธุ์*. กรุงเทพฯ: สามัญชน.
- (๒๕๔๐จ). *เพลงเอกภพ*. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ: สามัญชน.
- (๒๕๔๐ฉ). *ฟองเวลา*. กรุงเทพฯ: สามัญชน.
- (๒๕๔๐ช). *เลียบเลาะชายคาโลก*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สามัญชน.
- (๒๕๔๐ก). *ถ้าหากไม่มีวันนี้*. กรุงเทพฯ: สามัญชน.
- (๒๕๔๑). *โลกเปลี่ยนต้องเปลี่ยนโลก*. กรุงเทพฯ: สามัญชน.
- (๒๕๔๑ก). *ก่อนสิ้นศตวรรษ*. กรุงเทพฯ: สามัญชน.
- (๒๕๔๑ข). *บางอย่างที่หายไป*. กรุงเทพฯ: สามัญชน.
- (๒๕๔๑ค). *วิหารที่ว่างเปล่า*. กรุงเทพฯ: สามัญชน.
- (๒๕๔๑ง). *จลาจลทางปัญญา*. กรุงเทพฯ: สามัญชน.
- (๒๕๔๑ช). *ตัวตนและจิตวิญญาณ*. กรุงเทพฯ: สามัญชน.
- (๒๕๔๑ค). *เร่ร่อนหาปลา*. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพฯ: สามัญชน.
- (๒๕๔๑ง). *ห้วงยามแห่งความพ่ายแพ้*. กรุงเทพฯ: สามัญชน.
- (๒๕๔๑ก). *ดอกไม้*. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพฯ: สามัญชน.
- (๒๕๔๑ข). *เมื่อโลกไม่มีประวัติศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สามัญชน.
- (๒๕๔๑ค). *ฤดูกาล*. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพฯ: สามัญชน.
- (๒๕๔๑ง). *ผ่านพบไม่ผูกพัน*. กรุงเทพฯ: สามัญชน.
- อุษาวดี เอกแสงศรี. (๒๕๔๗) *นวนิยายเชิงอุปราชญาของฝรั่งเศสในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐*.

มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์. ๒๖(๑): ๓๙ - ๔๓

Dale Jacquette. (1994). *Philosophy of mind*. New Jersey: Prentice Hall.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ – ชื่อสกุล	นายพีระวิศว์ พูลเขตรวิทย์
วันเดือนปีเกิด	๘ ธันวาคม ๒๕๑๗
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	๕๒ / ๔ หมู่ ๒ ตำบลตะปอน อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี ๒๒๑๑๐
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. ๒๕๓๖	มัธยมศึกษาตอนปลาย จาก โรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดจันทบุรี
พ.ศ. ๒๕๔๓	ศิลปศาสตรบัณฑิต (ภาษาไทย) จาก มหาวิทยาลัยรามคำแหง
พ.ศ. ๒๕๕๑	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ